DUMITRU ALMAȘ

VOIEVODUL FĂRĂ TEAMĂ ȘI FĂRĂ PRIHANĂ

CUTEZĂTORII

EDITURA ALBATROS

VĂ ROG SĂ MĂ CREDEŢI, dragi cititori, că acum vreo cinci ani, pe vară, aflându-mă în vizită la schitul Prislop din Haţeg, am descoperit într-un sipet vechi, într-o chilie cam întunecoasă, un manuscris destul de hrenţuit, îngălbenit de vreme şi ciuruit de cari. Curios din fire şi bucuros cum sunt ori de câte ori descopăr un document din vechime, am căutat să-l descifrez. Mai întâi titlul: „Cronica despre voievodul fără teamă şi fără prihană”; şi iscălitura: „Cavalerul Antonie Cînde din Haţeg”. Continuând descâlcirea slovelor am aflat că-i vorba despre viaţa lui Radu vodă de la Afumaţi, care a ocârmuit Ţara Românească între 1522 şi 1529.

Cavalerul Antonie zice că a scris o cronică, dar mie mi se pare că mai degrabă a ticluit un roman, a cărui acţiune plină de dramatism se desfăşoară într-o singură noapte de iarnă. Şi să ştiţi că, ridicând lespezile de pe morminte, arheologii au descoperit un fapt tragic din istoria noastră: scheletele multor voievozi nu mai au craniul la locul lor. Nişte stăpâni, mai mult decât cruzi, au practicat descăpăţânarea voievozilor, ca o metodă politică de subjugare a ţării, iar slugile lor au ucis, fără mustrare de cuget, numai ca să dovedească o precară şi nelegiuită fidelitate faţă de acei stăpâni.

Vă rog să mă credeţi, dragi cititori, că în lucrările închinate descrierii trecutului pot lipsi multe, afară de scriitor. De la el pornesc, se desfăşoară, se încheagă şi se încheie toate cărţile de istorie şi toate romanele, aşa cum se adună în mintea şi se

luminează în inima lui, a scriitorului, această istorie şi aceste romane. „Cronica” lui Cînde mi-a produs o bună impresie. După părerea mea ea respectă adevărul istoric; iar cine zice că n-a fost chiar aşa cum povesteşte cronicarul, sa ia pana şi să scrie dumnealui, precum crede ca a fost. Nu mă supăr; Antonie Cînde, nici atât.

Se spune că romancierul este biograful unor făpturi plăsmuite, adică a unor fiinţe care n-au existat decât în imaginaţia lui. Cavalerul Antonie mi se pare mai modest: a dorit să fie doar cronicarul unor nume adevărate din istorie, care au existat sau ar fi putut să existe. Nu fiindcă n-ar fi avut imaginaţie, ci pentru că, după câte îmi dau seama, îi plăcea s-o strunească, strâns, cu frâul raţiunii şi al realităţii. Al realităţii istorice, bineînţeles. De aceea nădăjduiesc că o să vă pasioneze această cronică, măcar atât cât m-a pasionat pe mine, descoperitorul ei.

Lămurirea cavalerului Antonie, tâlcuitorul acestei cronici, după grăirea şi povestirea măriei sale Radu Voievod zis de la Afumaţi, când ne-am aflat, douăsprezece ceasuri, închişi în Cetăţuia schitului, cu hramul sfinţilor Arhangheli, de lângă oraşul Râmnicul Vâlcea

u, cavalerul Antonie Cînde, scutierul măriei sale Radu voievod de la Afumaţi, am scris această carte după povestirea şi porunca măriei sale.

Deşi mai ales oştean deprins cu mânuirea armelor sunt, totuşi ţin bine pana în mână, rotunjesc slovele măiestrit, ca un caligraf, şi repede în cuvinte le rânduiesc, iar cuvintele cu dibăcie izbutesc a le potrivi întru a lucrurilor lămurire, întru depănarea oricărei întâmplări ori întru a gândurilor şi simţămintelor tălmăcire, oricât de-ntortocheate şi de-ncâlcite. Şi dacă dăruit sunt cu acest dram de pricepere întru asemenea îndeletnicire, zic că nu-i rău, ba-i chiar bine a pune în slove povestirea vieţii şi a faptelor stăpânului meu, Radu voievod. Aceasta, ca viitorimea să afle cum a fost cândva, ce oameni au trăit, ce fapte vrednice de laudă sau de ocară au săvârşit, spre a lua învăţătură urmaşii.

Încep deci:

Ne găseam, iubiţi cetitori din veac, în Cetăţuia, zidire înălţată pe dealul de piatră albă şi fărâmicioasă ca de cridă, deal rotund ca un ou uriaş, pe jumătate înfipt în pământ. Ne adăpostisem acolo, fugind din calea răzvrătiţilor care ne-au alungat din Curtea de Argeş, unde ne petreceam sărbătoarea Crăciunului şi a Anului Nou.

Cronicarul, după câte ştiu, povesteşte în letopiseţ mai ales faptele, întâmplările şi numele făptuitorilor de bine sau de rău. Nimeni nu-l sileşte să jure că adevărul neîntinat îl spune.

Dar, în cugetul lui, simte mare nevoie şi lăuntrică poruncă de a scrie adevărul, aşa cum l-a văzut şi înţeles el.

Aidoma voi să fac şi eu, cu toate că am nume de cavaler şi nu de cronicar.

Spus-am că ştiu bine a mânui pana, dar nu cutez a mă lauda că în stare aş fi să văd şi să povestesc şi ceea ce-i nevăzut, să dibuiesc limpede ori să ghicesc gândurile ce dospesc în capul oamenilor ori dorinţele ce tainic li se zămislesc în inimă sau spaimele ce li se încheagă în lăuntrice măruntaie şi rămân acolo, netălmăcite în vorbe, strigăte ori în mişcări cu mâinile, ochii, buzele sau sprâncenele. Prea arare pot bănui, la unii, gândurile şi simţămintele după glas, după schimonosirea feţii, după răsuflarea pripită, silnică ori privirea înţăpoşată şi sălbatecă sau blândă şi mângâietoare.

Întâmplările pe care voi să le înşir aici cerca-vor să arate, încă o dată, că mulţi oameni de seamă se aruncă ori sunt azvârliţi ca săgeţile spre ţinte

necunoscute şi cumplit duşmănoase, doborând sau doborâte fiind. Unii se strecoară prin strunga multora din primejdiile lumii şi sosesc acasă întru făptuirea neuitatelor isprăvi.

Alţii cad răpuşi de la întâia întâlnire cu primejdia.

Iar altora nimic nu le poate sta în cale, căci pe toate le biruie.

Dar să n-o luăm înaintea faptelor şi întâmplărilor. Ci să păşim cu povestirea după şart, pe firul lor, aşa cum a vrut şi le-a tocmit soarta, pentru unul din cei mai osebiţi oameni, adică Radu voievod, stăpânul meu.

Voi scrie, deci, mai ales despre măria-sa. Adică voi trece în slove ceea ce însuşi măria-sa a povestit prin cuvinte, în cele douăsprezece ceasuri de pe urmă. Voi scrie despre oameni buni şi despre alţii foarte răi, despre unele fapte înţelepte şi despre altele neghioabe, despre întâmplări vesele şi despre altele crâncene şi triste. Ci, din toată puterea cugetului meu, nădăjduiesc să fie, înţelese cum se cuvine şi bine primite. Doresc astea ca pe un lucru mult trebuitor şi sfânt despre un om ales, cum rar nasc pe acest pământ. Şi scriu încredinţat că în ţara unde ocârmuitorii nu visează şi nu pregătesc un viitor bun, vrednic de laudă, norodul se sălbătăceşte, se înrăieşte şi se întoarce în codri şi în vizuini din munte, să piară acolo.

Despre mine: De obârşie sunt transilvănean, din Haţeg, din neamul Cînde, din Cetatea de Colţ.

Am vârsta măriei sale şi-l slujesc de cincisprezece ani.

I-am cunoscut neamul, gândurile, prietenii şi duşmanii. Am participat cu sfatul au cu fapta la împlinirea multora din isprăvile sale. L-am socotit un neînfricat, un adevărat năzdrăvan, îl asamăn cu Mircea, cu Iancu Corvin, cu Vlad Dracul şi chiar, într-un fel, cu Neagoe Basarab. Dară pe toţi aceştia îi şi întrece în bunătate, în milosârdie, în dorinţa de a ajuta neamul să trăiască în dreptate, iar ţara în slobozenie şi mândrie. Ca şi mine, cunoaşte bine Ţara Românească, Transilvania şi Moldova. Bărbat falnic, nalt, plăcut la înfăţişare şi la vorbă iscusit, bun la inimă, înţelept, cumpănit, viteaz şi frumos: ochios, sprâncenat, oval la faţă, plete lungi, vălurite sub cuşmă de jder. Avea braţ puternic şi deprindere de a mânui sabia, arcul, spada şi mai ales buzduganul. Iubea mult caii; s-a slujit de trei: Şoiman unu, doi şi trei, pe care călărea mai ceva ca un mârzac.

Am cunoscut-o şi pe doamna Voica, foarte asemănătoare la fire cu măria-sa. Pe coconul Vlad îl ştiu încă din leagăn: a crescut sub privegherea mea, învăţându-l să călărească, să poarte arma şi să tragă cu arcul.

Mă gândesc acum, la începutul povestirii despre un om greu de asemuit cu altul, la felul cum e rostuită această lume. Şi mă întreb: de ce Dumnezeu pune împreună pe cei vrednici şi pe mişei? Pe Radu voievod şi pe Neagoe din Periş? Pe Hristos şi pe Iuda? Şi dacă se izvodesc în cugete gânduri înalte şi vrednice de laudă, de ce se iscă şi săvârşitori de josnicii? Mă întreb, şi mă voi întreba

până la cea de pe urmă bătaie a inimii: ce i-a îndemnat pe acei ucigaşi, pe Neagoe vel spătar şi Drăgan vel postelnic, să ridice spada împotriva măriei sale, tocmai în ceasul când, în zare, se vestea tihna şi pacea? M-am încredinţat că numai cel cumplit de înrăit, de pestriţ la maţe, de vrăjmaş omului doreşte a strivi mugurul înlăcrămat al fericirii.

Dar se vede că aşa-s făcute zodiile omului, slugă sau domn: să nu afle drum spre biruinţă fără a trece prin iadul suferinţelor, cu gemete şi oftări amare, ca să se poticnească în îngheţul morţii nedrepte şi haine.

Ne aflam acolo, sus, în Cetăţuia, în ziua de Sânvasile, 1529: măria-sa, coconul Vlad şi cu mine, cavalerul Antonie Cînde. Ne înconjuraseră cetele poruncite de răzvrătiţii Neagoe vel spătarul şi Drăgan vel postelnicul, cete foarte rele, alcătuite din turci delii şi slugi plătite, pornite spre harţag şi ucidere.

În piscul acestui deal de la miazănoaptea oraşului Râmnicul Vâlcea, măria-sa a înălţat ziduri trainice, în jurul vechiului schit; i-a tocmit porţi groase de stejar, legate în tari tarânci de fier gros, înzăvorâte cu trei grinzi. Zidurile nu sunt prea înalte, dar coastele dealului, râpoase, din cridă albă, lunecoasă, fac cu neputinţă urcuşul decât pe cărarea cotită dinspre apus. Aici gândea măria-sa să-l închidă, dacă l-ar fi prins, pe Mehmet-beg, paşă la Nicopole, vărul turcit al măriei sale şi duşman de moarte. Gândea să-l închidă şi să-l ţină în schit până s-o

întoarce la credinţa străbună. Mierloi, pribeagul şi cântăreţul, a făurit, acum zece ani, un orologiu asemeni celuia de la biserica săsească din Sibiu, dar mai mic. L-a aşezat în clopotniţă, de-asupra porţii, să vestească, prin glas de clopot, necruţătoarea curgere a vremii. Mult s-a bucurat măria-sa de acest orologiu şi a tocmit unul, mai mare, pentru clopotniţa de la Dealu: să bată puternic, să audă toată Târgoviştea şi, până departe în munţi şi câmpie, să răsune.

Răzvrătiţii, cu cetele lor împrejmuitoare au stat aidoma lupilor hărăţiţi pururea de pizma şi răutatea din inima lor.

Ci, fugind noi din Curtea de Argeş, unde ne aflam în acele zile, după vânătoarea în munţii Făgăraş, pe drum am luptat de trei ori cu pâlcuri de turci, trimişi din Slatina de capii răzvrătirii. Am biruit, dar de fiecare dată au căzut câte cinci-şase slujitori din mica noastră strajă.

Când rămăseserăm numai cinci, măria-sa a urcat în şa pe coconul său Vlad, de ani zece, şi numai pentru că Şoiman trei a fost armăsar neîntrecut la galop, am ajuns până la Olt, l-am trecut înot, cu gând să răzbim spre Craiova, la banul Pârvu Craiovescu, pe care măria-sa îl mai credea prieten.

Dar dinspre Slatina, unde răzvrătiţii şi-au adunat cetele, ne-au întâmpinat iară cu arma.

Greu am ajuns, înotând prin nămeţi, aici în Cetăţuia.

Măria-sa a strigat celor trei slujitori trimişi să alerge până la Turnu Roşu:

„Vestiţi pe doamna Ruxanda că suntem în mare primejdie!”

Căci doamna se afla în Sibiu, lângă Despina doamna, şi împreună trebuia să vină, de Crăciun, la Curtea de Argeş. Ziceam c-au întârziat din pricina viscolului. Mă tem a găsi vreo altă pricină. Că, iată, vieţuim sub tirania vremii şi a depărtărilor care ne ispitesc, ne momesc, ne ameţesc mai tare ca vinul, cu vrăjita lor chemare spre neştine.

În anii aceştia, oamenii pornesc, bezmetici şi neînfricaţi, pe mări şi oceane, să descopere lumi noi şi drumuri noi. Niciodată, până acum, n-au fost oamenii aşa de dornici carapacea neştiinţei să spargă şi să dezlege toate tainele lumii. Roiesc din Europa spre alte continente, pustii ori cu oameni ciudaţi. Sunt cuprinşi de un fel de *terribilita*, cum zic italienii.

Viaţa noastră se întruchipează în isprăvi de pomină. Timpul ne zoreşte, ne dăruie clipa şi ne amăgeşte cu veşnicia.

Suntem însetaţi de viaţă şi ne dumică frica de moarte.

Semănăm cu acel idol uriaş al celor vechi care duce pământul pe umăr opintindu-se parcă să-l arunce în hăuri. Cei vechi spuneau: *nosce te ipsum*; adicătelea, cunoaşte-te pe tine însuţi. Noi ne întrebăm neîncetat: cunoaştem oare lumea?

Oricine altcineva, în asemenea împrejurare, ar fi tăcut încruntat, îngrozit de aproapele-i sfârşit. Ori s-ar fi jeluit, s-ar fi tânguit pentru marea-i nefericire.

Măria-sa Radu voievod n-a făcut aşa. A ştiut dintru

început că nu va ieşi de aici viu. Scăpase într-o zi de cinci ori de moarte. Şi numai o minune îl putea scăpa şi de aici. Minunea s-ar fi numit Ruxanda, doamna măriei sale, dacă ar fi aflat şi-ar fi sosit, cu straja ei, să ne despresoare. Acest subţirel fir de nădejde şi, mai ales, grija ca Vlad, coconul domnesc, să se teamă mai puţin în aceste clipe spăimoase, l-au îndemnat pe măria-sa să-şi povestească viaţa, aşa cum şi-o amintea, să-i fie învăţătură şi pildă.

Dar înainte de a însemna mărturisirea măriei sale, cu pana, voiesc a mai spune doar că ocârmuitorul răzvrătiţilor, Neagoe spătarul din Periş, este om aprig şi mult proftitor de putere, dar vrednic şi priceput ocârmuitor de oaste. Fiind nepotul lui Vlad vodă zis Călugărul, care a fost domn înaintea lui Radu cel Mare, a moştenit multă bogăţie: moşii, turme, case, prăvălii, giuvaericale. Prieten din tinereţe, măria sa Radu vodă de la Afumaţi l-a avut mare dregător, adică mare spătar şi mare vistier, sfetnic de încredere şi de taină, om de casă şi rubedenie.

Ci, cum am spus, răzvrătiţii mai aveau un cap: Drăgan din Merişani, cumnatul lui Neagoe din Periş, şi care de asemeni a fost în mare cinste la măria-sa Radu vodă, cu rang de postelnic, deşi măriei sale nu-i plăcea că era mereu nemulţumit, învrăjbit, furios şi nestatornic. Dar, ce să-i facă? Ţara-i plină de boieri schimbăcioşi la fire, în fruntea lor aşezându-se, precum se va vedea, Pârvu banul Craiovei, care multe necazuri a făcut lui Radu Vodă, stăpânul meu. Pe măria-sa îl supără mult şi purtarea

destrăbălată a lui Drăgan: „Pentru o muiere vinde toată ţara”, spunea măria-sa, când venea vorba despre dânsul.

Înconjurat de iatagane, suliţe şi chiar tunuri, arme mânuite cu amarnică şi nedomolită vrăjmăşie, măria-sa a găsit tăria sufletească de a povesti. Şi, povestind, ne-a împrumutat şi nouă ceva din încrederea lui în viaţă; chiar dacă moartea cea crudă ne pândea de jos, de la poalele dealului de cridă albă.

Acum cinci ani ne-am mai adăpostit aici, de răul unor cete otomane prădalnice şi ucigaşe. Şi aceste ziduri care, împreună cu schitul şi cu dealul de cridă, par o cuşmă de cneaz moscovit, ne-au apărat atunci vreme de şase zile. Am prăbuşit de pe ziduri peste douăzeci de duşmani, înroşind cu sângele lor costişele albe şi priporoase. Ci atunci ne-a venit cineva în ajutor.

Acum, nimeni.

Şi duşmanii, jos, după spusa călugărilor, peste o mie, strânşi în vale, pe drumul mare. Am numărat şi patru tunuri.

Ne străjuiesc, după ce au văzut că în timpul nopţii nu pot sparge porţile; şi chiar dacă le sparg, nu pot vedea ce primejdii îi pândesc dincolo de ziduri.

„Să nu fim şoareci căzuţi în capcană! a zis măria-sa. Să ieşim cu spada în mână”...

I-am dat povaţă să cercăm a răzbate cu puterea şi a ne strecura pe drumeagul dinspre munte.

În mare grabă, cu buzduganul într-o mână şi cu sabia în cealaltă, s-a repezit măria-sa la poartă. L-

am însoţit. Am ridicat zăvorul. I-am doborât ori i-am răpus pe cei zece-doisprezece, câţi pândeau în poartă.

Am încălecat.

Stareţul i-a adus coconul; dar când să-l urce în şa, cinci săgeţi ne-au ţintit două au străpuns trupul lui Şoiman trei; trei ne-au vâjâit pe lângă urechi.

Călugărul din turn a strigat: „Nu pleca, măria-ta! ... Peste o sută de potrivnici urcă pe drumeag. Mulţi au urcat în arbori, şi aşteaptă cu arcurile întinse”...

Ne-am întors. N-am avut răgaz să tragem calul rănit înăuntru, că, prin amurgire, săgeţile ne căutau ca nişte şerpi vicleni.

„Să ne lăsăm jos, pe funii!” dori măria-sa.

În scurt timp, călugării au încropit trei funii lungi de peste douăzeci de stânjeni. Întâi am legat de una un tânăr frate, iar de celelalte câte o bucată de lemn, învălătucită în ţoale, ca să pară oameni. Coborându-le în râpă, asupra tustrelelor năzi s-au năpustit slujitorii răzvrătiţilor, chiuind de bucurie; apoi au suduit, scârbavnic, pentru păcăleală.

Aşa cum ne fusese învoiala, fratele a strigat de jos: „Nu-i scăpare!... Câte zece-douăzeci, pe unul... Mă ucid... Ucid!...”

„Ce vor de la om nevinovat?” s-a întrebat pe sine măria-sa.

Am scris „nevinovat”; dar noi ce vină aveam? De ce nişte ticăloşi ne-au prins într-o capcană, fără scăpare?

Ci zic că-i mai nimerit a istorisi, la şir şi la vreme, ce şi cum s-au întâmplat toate.

Cele de pe urmă douăsprezece ceasuri ale măriei sale Radu voievod de la Afumaţi sau învăţăturile către fiu-său Vlad, vrednice a fi cunoscute de toţi oamenii voitori de bine din ţara aceasta.

Ceasul întâi

Amurgea ziua de 3 şi intram în noaptea dinspre 4 ianuarie 1529.

Mai multe minute, măria-sa Radu voievod a privit din turn cum slugile răzvrătiţilor au străpuns de zeci de ori trupul lui Şoiman trei. Cred că a plâns: era armăsarul în a cărui şa a urcat la Dealu, acum trei ani, când s-a încoronat domn. Înlăcrămat, a coborât din turn şi, împreună cu călugării, în mare grabă, am înfundat cu lemn poarta turnului: „Să rezistăm două-trei zile. Dacă vornicul Udrea ajunge la Craiova, nu se poate să nu-l înduplece pe banul Pârvu să vină, cu cetele Jiului, în ajutorul nostru”...

Mai aşeză câteva lobde în stiva din poartă şi iar grăi: «Şi doamna Ruxanda, aflând de nelegiuita răzvrătire, cum vine de la Sibiu, cu bună strajă domnească, poate grăbi întru mântuirea noastră. Dar cine o vesteşte?... Doar dragostea ce-mi poartă

dacă îi insuflă vorba: «Radu e-n primejdie!»... Drăgan şi Neagoe sunt lacomi de aur; s-ar putea târgui cu ei”...

Întunericul se înteţea ca de smoală. Orologiul din clopotniţă slobozi glas de aramă, cu şase izbiri de ciocan în doagă de clopot. În clipa aceea, de jos, prin pâlnie din coajă de brad, se auzi un glas fioros:

— Acum e ora şase! Îţi dăm răgaz de gândire douăsprezece ore. Nu nădăjdui să-ţi vină cineva în ajutor! Pe vornicul Udrea l-am prins şi-o să-l scurtăm de cap... Banul Pârvu Craiovescu e de partea noastră. Daca nu deschizi de bună voie, mâine-n zori, tragem cu tunul. Auzi, mişelule? Dă-te prins! Călăul e cu noi... Mâine-n zori dăm foc Cetăţuii, să arzi ca un şoarece! N-ai nicio scăpare, câine! Fecior de curvă!...

Măria-sa a izbit cu pumnii în zidul turnului:

— Cum poate gura care cu atâtea laude m-a blagoslovit, să mă spurce atât de scârnav?... Şi să nu-i pot răspunde...

Ci văzând spaima de pe chipul coconului, l-a prins de mână şi am intrat tustrei în chilia stareţului.

S-a aşezat în jilţ şi şi-a cuprins capul în palme.

O vreme, ascultarăm ţiuitul pustiului, zvâcnetul inimilor şi pocnetul scânteilor din vatră. Niciunul nu cuteza a rosti cuvânt, cu toate că tăcerea înteţea spaima, prefăcând-o în groază ucigaşă.

Tot măria-sa vorbi, cu gând izbăvitor:

— Să nu ne înfricoşăm: nimeni nu moare de două ori... Douăsprezece ceasuri... Vor fi cele mai lungi şi mai chinuitoare din viaţa mea. Cum să le fac mai

scurte şi mai uşor de îndurat?... Altădată, cavaler Antonie, spuneai multe poveşti de haz...

— Acum inima mi-i prinsă în cleştele spaimei şi capul mi-i pustiu... Deşi am auzit, că, de mult, în Florenţa a fost un cântăreţ vesel şi glumeţ care, simţind moartea aproape, şi-a poftit prietenii, au băut, au chefuit şi au cântat, zicând: Ar fi o neghiobie ca, după ce o viaţă întreagă am chefuit, am glumit şi am cântat, să mor jelind şi plângând...

— Bun răspuns, a surâs măria-sa; apoi, privindu-şi cu mare înduioşare coconul, s-a rostit: Fiul meu Vlad, voiesc să-ţi dau povaţă sau învăţătură, povestindu-ţi viaţa mea. Ştiu că nici locul, nici momentul nu-i potrivit pentru povestit, ori pentru dat poveţe, pentru tors, pe îndelete, din caerul încâlcit al amintirilor. Dar voiesc a mă spovedi, cu nădejdea că, în depanarea faptelor şi a întâmplărilor, afla-voi şi unde am greşit de se ridicară împotrivă-mi atâţia răzvrătitori, înverşunaţi şi haini. Căci cea dintâi durere în aceste clipe este necunoaşterea pricinei ce i-a îndemnat pe mişei să ridice sabia...

Trei călugări, la porunca mea, se rânduiră de strajă în turn, iar doi în curtea schitului, întru paza zidurilor.

Stareţul se aşeză pe un scăunaş cu trei picioare, lângă vatră, după ce îndemnă pe cocon să stea pe un al doilea scăunaş, lângă jilţul măriei sale.

Eu mă cuibării pe laiţă, drept în faţa măriei sale: să aud tot şi să-i simt orice mişcare de pe chipu-i, ca să înţeleg, aidoma, tot gândul şi toată simţirea cu

care măria-sa îşi îmbrăca ispovedania.

Vlad şi-a sprijinit tâmpla de braţul voievodului, braţ care ştiu aşa de bine a mânui buzduganul şi a mângâia femeia şi pruncul.

Ne lumina focul din vatră, o lumânare într-un sfeşnic de aramă şi licărirea candelei de sub icoană.

Voiam, deci, să aud, să văd, să înţeleg şi să ţin minte tot, de voi mai trăi şi-oi mai avea vreme de răgaz, să le aştern pe toate, de-a rândul şi de-amănuntul, într-o scriitură, ca de cronicar. Îmi ziceam: cronica, istoria scrisă cu simţire nu se depărtează de adevăr; ci, dimpotrivă: îl îmbogăţeşte şi-l înfrumuseţează.

Iar eu l-am iubit pe măria-sa ca pe mine însumi.

De obicei, când vorbeşte, măria-sa se aprinde, precum pulberea de bombarde; ci acum, sub semnele usturătoare ale primejdiei de moarte, a grăit molcom, cu glas coborât, ca o mărturisire de taină, sfâşietor de dureroasă, ca orice baladă cu sfârşit trist.

Şi măria-sa a început aşa:

— Vorbesc ţie, Vlade, coconul meu, ţie, cavalere Antonie Cînde şi ţie stareţe Iachint. Că poate pe voi vă v-or cruţa şi veţi putea duce povestea mea mai departe, să intre, prin voi, în neuitare, păstrându-se în veac, precum cred că ar merita.

Măria-sa Neagoe vodă Basarab a scris o înţeleaptă carte de învăţătură către fiul său Teodosie, cu multă şi preţioasă gândire, împrumutată din scriptură, din filosofi şi iatrofilosofi.

Cetind acea carte, mult mi-am îmbogăţit mintea şi

desfătat inima, învăţându-mă despre orânduirea domniei, alegerea sfetnicilor, ţinerea rangului, îngrijirea norodului cel oropsit și cuminţirea boierilor flămânzi de putere, bogăţie şi falǎ. Acea carte mi-a dat învăţătură cum se poartă războaiele şi pacea cum se rânduieşte.

Asemenea carte aş fi scris şi eu, dacă ajungeam la anii cei lini ai neştirbitei înţelepciuni şi împăcări cu lumea, din vremea bătrâneţei. Ci, neştiind de mai scap teafăr din capcana asta, voiesc a da, acum şi aici, nu atât filosoficeşti ori moraliceşti învăţături, cu pilde din scriptură, precum a făcut înaintaşul şi socrul meu, cât să vă istorisesc viaţa-mi, din care tu, odorul meu, de vei trăi şi domn vei fi, să iei pildă şi să urmezi cele bune şi de laudă, şi să lepezi, să te fereşti de greşalele mele ori nesăbuinţele în care căzui ca un nevrednic.

Ştiu că vorbele nu tălmăcesc nici întreagă, nici aidoma gândirea şi simţirea omenească. Vorbele pot înfăţişa doar o viaţă săracă, lipsită de flacăra sfântă ori drăcească, de care, de multe ori, se arde şi se mistuie. Dar poate voi, ascultându-mi glasul şi văzându-mi mişcările feţei, ale mâinilor, ochilor, sprâncenelor, buzelor, veţi pricepe şi înţelege mai mult şi mai bine decât poate tălmăci cuvântul scris şi citit de gură străină.

De bună samă, în aceste ceasuri de mare cumpănă pentru viaţa mea, nu-s în stare a izvodi cuvintele care să mă întruchipeze întru totul.

Aud foşnetul paşilor morţii, jos, în vale, dincolo de aceste şubrede ziduri: o împing încoace un bun

prieten şi un nelegiuit tovarăş al său. Cerc, totuşi să mă străpânesc şi să aleg diamantul din tina vieţii mele; iar din arderile acestei vieţi să vă ajut a vedea flacăra care luminează gândurile şi simţirile şi nu cenuşa care întunecă şi otrăveşte.

Şi-apoi, cuvine-se a cere iertare pentru că, un povestitor trebuie să ştie a vorbi, a tălmăci în graiul minţii şi al sufletului ce-i al lui şi al tuturor. Ori eu sunt prea neînvăţat întru ritorie. Împrejurările mă silesc a cerca; iară de voi greşi, iertare cerşesc, tuturora.

Învăţătura cea mai temeinică de la părintele meu mi-a fost aşa: „Şoimul îşi apără cuibul cu pliscul, cu ghiarele, cu aripile şi cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei, unde nici trăsnetul nu-l ajunge, dar de unde ochiul lui ager veghează cu străşnicie”.

Am treizeci şi trei de ani; mâine, 4 ianuarie, îi împlinesc. Ştiut este că sunt feciorul din flori al lui Radu vodă, care cu cinste a stat în scaunul Ţării Româneşti ani doisprezece, din 1496 până în 1508, când, răposând întru Domnul, s-a aşezat în mormântul din ctitoria de la Dealu.

Am crescut puternic şi sănătos.

Se spune că sunt voinic cât şapte şi chiar că-s frumos.

Nici mintea nu m-a dat de sminteală până acum.

Greşeli mari n-am făcut, poate afară de aceea de a-l fi crezut pe Neagoe spătarul ca pe un om cinstit, pe care acum două săptămâni l-am trimis la Slatina, să vadă cum iernează oştenii şi dacă nu s-au dat

lenei, uitând deprinderea de a lupta. E-adevărat că el a stăruit foarte mult să se ducă la tabăra oştirii, după cum adevărat este că, în noiembrie şi decembrie, a stat mult pe la Craiova, Caracal şi Giurgiu.

Ştiui, până acum, să aleg neghina de grâu. Dar avui, iată, nenorocul ca spicul cel mai dulce din ogorul meu să se preschimbe în neghină ticăloasă şi otrăvitoare...

Inima îmi este, cred, simţitoare mai mult la dragoste decât la ură.

Mă fălesc, totuşi, că şapte ani făcui să se audă, aproape fără întrerupere, de-a lungul şi de-a latul ţării, zăngănitul săbiilor libertăţii, iar buzduganul meu a stat mereu îndreptat spre zările dincotro se ivesc primejdiile.

Bunic mi-a fost Vlad zis Călugărul, iar străbunic Vlad Dracul, care a domnit ani treisprezece. Şi pentru că străbunica a fost muşatină, însamnă că am în vinele mele şi câteva picături de sânge moldovenesc.

Stră-străbunic mi-a fost Mircea Bătrânul, biruitor la Rovine şi ctitor la Cozia.

Celor care ne tragem din Vlad Dracul ni se spune drăculeşti, spre osebire de cei din ramura lui Dan, fratele lui Mircea Bătrânul, şi cărora li se mai zice şi dăneşti. De vreo jumătate de veac între dăneşti şi drăculeşti s-a aprins o necruţătoare sfadă pentru averi, putere, domnie, faimă, iar cearta asta, cu sabia ori cu securea, multă pagubă a pricinuit şi pricinuieşte ţării şi norodului.

Mult frumoasă a fost mumă-mea, Maria. Îmi povestea că văzând-o Radu vodă, pe-o uliţă târgovişteană, l-a luminat o bucurie lăuntrică şi repede a trimes slujitori s-o aducă la Curte. Tinerea, că nu avea nici optsprezece ani, venise la târg să cumpere hobot pentru nuntă.

Bunicul după mamă a fost gospodar în Rucăr: casă mare, din lemn măiestrit încrustat cu flori, acareturi bune, gard nalt din stejar, porţi legate în fier, aproape ca un conac boieresc, cinci turme de oi şi cârd de vite în munţi.

Mumă-mea a crezut, întâi, că vreun căpitan din strajă a râvnit la frumuseţea-i şi mult se tânguia şi se ruga s-o lase în pace, să-şi vadă de cumpărături şi de nuntă. Nu-şi crezu ochilor, când o înfăţişă voievodului însuşi.

Dar pe măria-sa, părintele meu, încă mai tare l-a învăluit uimirea, privind ochii rucărencei cu licăriri negre de mură coaptă, sprâncenele peniţă de păun, gura vişină în pârg, părul vălurit şi sticlit ca neagră pana corbului. Şi boiul strunguit parcă anume ca să ameţească bărbaţii şi fără glas să-i lase. Iar când s-a închinat în faţa măriei sale, plecând genele ca nişte aripioare de rândunică, încă şi mai tare l-a ameţit pe vodă. Îi venea să-şi plece genunchii în faţa frumuseţii, gingăşiei şi tinereţei.

În ale sale „învăţături”, Neagoe Basarab, el însuşi fecior din afara legii, zice: „omul în viaţa aceasta iubeşte mai mult pe fiii care sunt din păcat”.

Adevărat: dragostea domnescului meu părinte mi-a adus mari şi priincioase foloase; dar şi primejdii

de moarte, cum a fost cearta cu fratele meu Bădica, fecior fără de păcat, pe care părintele meu prea puţin l-a iubit, iar el totdeauna s-a temut că am să-i iau domnia.

Altminteri a fost părintele meu slăvitul Radu voievod, om bun la inimă, iubitor de tot ce-i înţelepciune şi frumuseţe, bun gospodar, paşnic de felul lui, socotind că-i mai prielnică o pace strâmbă decât un război drept şi că mai de laudă este a zidi mănăstiri şi a scrie cărţi, decât a sta cu arma la hotare. Spun, spre ştiinţă, că a fost ctitor la Govora, Glavacioc, Dealu şi a dat danii la Tismana, la Târgşor, Bistriţa, Snagov, la Muntele Sinai, la Athos. În vremea domniei lui, călugărul Macarie a scris cu tiparul, la Govora, cărţi nemaivăzute până atunci la noi.

N-a râvnit să-şi lustruiască slava cu sânge, pe câmp de bătaie. Totuşi un război nevoit a fost să facă. Un pribeag de la Moldova, numit Roman, zicându-şi os de domn, poftind a se căsători cu mătuşa mea Caplea, l-a înduplecat pe taica voievodul să-i dea oaste să-l scoată pe Bogdan vodă din scaunul de la Suceava şi să urce el. Şi cum dorea să-şi dobândească iar cetatea Crăciuna, părintele meu i-a dat acea oaste, cu care Roman a jăcuit şi ars ţinutul Putnei.

Aprig şi grozav, iute la mânie, Bogdan voievod de grabă se repezi şi prădă Ţara Românească până la Râmnicul Sărat.

Aici i-a ieşit în cale călugărul Maxim şi l-a rugat să facă pace, ca oameni ce sunt şi creştini şi de-o

seminţie, adică români. Aşa pe cuvântul acelui Maxim, părintele meu şi Bogdan vodă făcură pace, jurând pe evanghelie că vor ţine pacea şi vor trăi în bună înţelegere, neclătinată, în veci. Ba, mai mult, părintele meu a înapoiat prada luată din ţinutul Putnei.

Aşa era părintele meu, odihnească-l Cerul în tihna blândă a pământului, că mult i-a plăcut viaţa. Poftea ospeţe îmbelşugate cu carne grasă, vânat şi peşte. Eram copil şi m-am minunat văzându-l dumicând doi claponi graşi muiaţi într-o scăriţă de usturoi, o pulpă de căprioară, doi crapi fripţi şi a băut două stacane de vin de Drăgăşani şi tot parcă-i mai era foame. În tinereţe a fost bun vânător şi iscusit pescar. Lăcomia de mâncare l-a împovărat şi nu s-a mai putut purta la vânătoare. Sta în iatacul Curţii domneşti, cu bucate şi băuturi alese pe masă şi se veselea cu cântece de lăutari, în zilele de sărbătoare, iar în cele de post cu psalmi.

De altfel, a murit în săptămâna luminată, după ce a înfulecat jumătate de căprioară, hămesit în cele şapte săptămâni de post. Bolnăvindu-se de podagră, se purta dintr-un loc în altul numai cu rădvanul. Patima muierilor o avea bine înţăţânată în mădulare, iar mumă-mea, binecuvântat fie-i numele, cu toată sfiala şi lacrimile prelinse pe obraji, bine s-a priceput întru ostoirea acelei patimi, pe care eu sfântă o numesc. Ales că măria-sa a ştiut drăgăstos a se purta cu dânsa şi darnic s-o înzestreze cu multe giuvaeruri şi ca pe-o doamnă s-o ţină în preajmă-i, nu ca pe o ţiitoare, de care uşor să se lepede. Din

fierbintea lor dragoste zămislitu-m-am eu, iar taica, voievodul, mă boteză cu numele său şi în braţe mă ţinu, ca părinte şi naş, dăruindu-mi moşia Afumaţi, să am trai belşugat.

Deci dacă bunicul meu, Vlad Călugărul, a fost fiul din afara legii al lui Vlad Dracul, eu, stră-strănepotul, sunt tot fecior din flori. Şi, spun unii, că bine sămăn cu stră-străbunicul…

Povestea cu o uşoară zeflemea, poate anume ca să ne învioreze curajul şi să hrănească sâmburelul de nădejde în scăparea teafără din această cumpănă.

— Mumă-mea n-a ascuns că sunt os de domn, iar fraţii mei legiuiţi m-au urgisit, cu prigoană, deşi când eram tinerel mult m-am jucat şi pozne făcui în preajma fratelui meu legiuit, căruia eu i-am dat numele Bădica, pentru că şi pe el tot Radu îl chema. Mai târziu, când pizma şi răutatea, pofta de putere şi teama că l-aş întrece s-au cuibărit în inima lor, m-au asuprit cât le-a încăput în piele.

Ca să mă cruţe de primejdii, mumă-mea m-a ţinut mai mult în Transilvania, în castelul din valea Borşei, nu departe de Geoagiu, dăruit de regele ungur Vladislav, cu care părintele meu avu bun prieteşug şi alianţă trainică, spre a se apăra de mereu crescânda primejdie otomană.

Din multa-i dorinţă de pace, îl dăruia pe regele ungur cu cai de oaste bogat înşeuaţi, săbii poleite-n aur şi cu teacă bătută cu pietre scumpe. Căci, precum am mai spus, părintele meu preţuia pacea şi buna înţelegere mai mult ca orice pe lume. Zicea: „Decât să mă afund într-un război zălud, risipind

vieţi, bani şi omenie, mai bine să-mi orânduiesc gospodăreşte ţara, să ocrotesc pe cei oropsiţi şi prigoniţi de păgânătate”.

Aşa l-a apărat, de-o pildă, pe Nifon, în două rânduri patriarh la Constantinopol. L-a primit în ţară şi, o vreme, a sălăşluit la Dealu, în mănăstire. Şi, ades, rădvanul măriei sale urca la el, pentru iscusită voroavă şi sfat înţelept. Doi ani ţinu prietenia aceasta, măcar că sultanul îi poruncea să-l dea pe Nifon şi capul să-i taie.

Ci fiind el, patriarhul, om aprig şi habotnic, n-a îngăduit căsătoria între acel pribeag Roman şi Caplea, bănuind că moldoveanul mai avea o soţie la Suceava. Şi, din prietenia cea dragă şi binevoitoare, aprigul fost patriarh l-a mustrat pe vodă cu vorbe grele şi necuviincioase, rostite faţă de mult norod. Dar părintele meu, ştiind că viaţa acelui om al bisericii nu era chiar curată ca roua, că s-a dat drept rudă a patriarhului Simeon şi că a întărit acea mincinoasă înrudire prin jurământul a trei martori necinstiţi, ca să poată pune mâna pe acele averi, i-a spus: „Un hoţ să mă înveţe pe mine legea!”.

Aşa, între domn şi patriarh s-a iscat vrăjmăşie şi ură aspră.

Furios, Nifon a plecat din ţară, blestemând şi scuturând papucii.

Totuşi, în bunătatea sa, voievodul l-a ajutat să ajungă la Muntele Athos, fără să-l simtă oamenii sultanului. Că de l-ar fi prins, capul în juvăţ i-ar fi pus. De la muma mea, Maria, ştiu că acela care l-a întovărăşit până la locul de adăpost a fost Neagoe

Basarab, primejduindu-şi zilele, ca şi părintele meu domnia, pentru viaţa unui mare cărturar, a multe ştiutor, dar apucat şi certăreţ şi mai ales făţarnic, părând multora drept om al dreptăţii şi sfinţeniei.

Mumă-mea multă grijă avu pentru buna-mi creştere. De altfel, toată viaţa mie mi-a închinat-o. Pusu-mi-a dascăli pentru graiuri străine, ales italieneşte şi turceşte.

Mi-a plăcut să învăţ şi să ştiu. Scriu frumos şi cu slovă chirilică şi cu literă latină.

Vru să am bună deprindere la călărie şi la mânuirea armelor. Pruncuţ fiind, mult mă bucurau jocul şi zbenghiuiala, cu copiii de sama mea, cu cei de pe valea Borşei, de la Afumaţi ori din Rucăr, unde bunica mândră foarte de mine era, și mă dezmierda cu vorbă prooroacă, zicându-mi: „Voievodul bunicăi, voievod!”...

— În Castelul din Valea Borşei ne-am întâlnit, am zis eu, şi m-am jucat, copilăreşte, prin păduri şi poiene.

— Adevărat, Antonie. Zece ani împlinisem când părintele meu mă trimise zălog la Istambul, împreună cu vărul meu Mihail, născut din Alexandru, unul din cei opt copii ai bunicului meu Vlad Călugărul. Era cu cinci ani mai mare decât mine şi mă întrecea în toate.

Cuvine-se să mai spun aici că părintele meu s-a supus volnic sultanului Selim Neînduratorul.

A mers în fiecare an la Ţarigrad să ducă tributul. Nu cu umilinţă, ci cu acea mândrie că-şi plătea libertatea şi pacea în faţa unei puteri de o sută de

ori mai mare.

Drept aceea, unii spun că bine a făcut.

Eu, nu.

Eram ţânc când l-am văzut, din cerdac, plecând cu tributul la Istambul: un şir lung de harabale, că nu ducea numai cei 10 000 de galbeni, ci şi grâne, păstrămuri de oaie, brânzeturi, miere, nuci, sare, blănuri scumpe, cai, şoimi... Măria-sa se străduia să fie vesel; ci eu i-am cetit pe faţă marea părere de rău şi durerea lăuntrică pentru golirea ţării. Dacă nu părea umilit, eu îl simţeam cum plânge şi suspină întru sine, pentru nevolnicie.

Încă şi mai mâhnit mi-a apărut măria-sa la întoarcere. Şi un copil ca mine auzea că ţara trebuia să mai trimită o sută de şoimi bine dresaţi, trei mii de armăsari, zeci de harabale cu putini de miere şi sloiuri de ceară, turme de berbecuţi şi cinci sute de copii voinici şi frumoşi, pentru oastea sultanului.

Trimitea, suspina întru sine şi scotea o filosofie:

„Peştele cel mare înghite pe cel mic; ca să nu ne mistuie de tot, să-i astupăm gura cu ce putem”... Într-o zi, când mă cerceta de ştiu italiana, pentru că m-a lăudat, am cutezat a spune:

„Părinte al meu, sultanul e asemeni chitului, al cărui pântece nu se umple chiar de-ar intra întreaga lume”.

I s-au aprins privirile şi mi-a dat răspuns:

„Ai dreptate, fiule; dar cum s-ar putea apăra altfel un podagros ca mine? Un buget care se poartă numai în rădvan? Şi nici Bădica, nici Vlad Vintilă, nici Mircea, feciorii mei, nu se vor bate pentru

demnitate şi libertate. Pentru averi, putere, măriri, da. Nădăjduiesc ca tu, dacă”…

„Eu mă bat! Pentru dreptate şi libertate mă bat, până la moarte!” am strigat într-o pornire nestăpânită, fără a şti, atunci, prea lămurit ce spun.

„Ei, iată sângele cel aprins al lui Mircea, cel focos şi războinic al lui Vlad Dracul şi al lui Vlad Ţepeş”…

M-a îmbrăţişat şi iar a cuvântat:

„Să te baţi, Radule! Căci tu ai altfel de inimă decât fraţii legiuiţi şi iubeşti mai mult dreptatea decât averile şi mai mult libertatea decât tihna şi îmbuibarea. Iar cine-şi primejduieşte viaţa pentru ţară, înseamnă că o iubeşte mai mult decât pre sine”…

Din clipa aceea l-am îndrăgit şi mai mult; am înţeles, că în trupul lui greoi şi bolnav, se zbătea un suflet mare, lângă o inimă fierbinte şi o minte iscusită care, cu înţelepciune, cu dibăcie au cârmuit ţara ani doisprezece, biruind ambiţiile, poftele de mărire şi nestatornica fire a boierilor noştri, ţinându-i în frâu fără călău şi fără ţeapă, ci doar cu vorba bine judecată şi cu simţul cumpănit al dreptăţii.

În acea zălogire ne-a trimis, pe mine şi pe vărul meu Mihail, ca să domolească, să înăbuşe nişte pâri foarte primejdioase pentru domnie şi ţară. Muma Maria, mult temătoare să nu mă piardă, m-a însoţit.

Era la începutul primăverii.

Colţul ierbii şi mugurii înverzeau firea.

Vedeam întâia oară Dunărea şi cu teamă mă minunam.

În cetatea Silistrei, paşa ne ţinu două săptămâni.

După asta ne-a încărcat în căruţe şi ne-a trimis la Ţarigrad. Acolo eram bine păziţi, ca nişte făpturi de preţ. Mama mi-a tocmit dascăli de limba turcă şi meşteri de luptă şi călărie, întru care repede m-am arătat înzestrat şi curajos. De atunci mi-am ales ca armă buzduganul.

Tot timpul îl petreceam cu vărul meu Mihail; îmi plăcea mult să mă întrec, deşi mă biruia, prea adesea, şi la învăţătură şi în luptă. Mai rar la călărie: poate pentru că el se mânia şi bătea calul, pe când eu îi vorbeam prieteneşte, îl mângâiam, îl hrăneam din palmă şi-i sărutam ochii.

Începusem să ne întrecem şi în pozne, în năzbâtii, ceea ce o cam supăra pe mama, mai ales când haihuiam pe uliţele Istambulului şi prin bazar, înhăitându-se cu oarecare haimanale, mai ales dintre tinerii greci.

Odată, cu o corabie a unui neguţător, ajunserăm până la Salonic. Drept aceea, mumă-mea îl bănuia pe Mihail, om primejdios şi-l ura.

Moartea lui Radu voievod, părintele meu, s-a întâmplat oflându-mă în starea aceea de zălog.

De teama lui Mihnea vodă, urmaşul, ne-am ascuns. Vărul meu Mihail s-a adăpostit la un paşă Iusuf, care l-a convins să se turcească şi, deci, să scape de orice prigoană.

Mumă-mea m-a adăpostit la mănăstirea Sfetagora, între călugări athonişti, unde stătui aproape doi ani, multe pozne făcând, parcă anume spre a vădi tuturor că în mine nu putea încolţi nicio unghie de

stareţ, darmite de mitropolit, cum se pare că mă visa buna mea mamă.

Împreună cu un călugăr peregrin, m-am tras în Transilvania, la Sibiu, copilandru urgisit ca odraslă din afara legii a unui voievod cu mulţi urmaşi legiuiţi şi aprigi poftitori de domnie.

Mihnea vodă, urmaşul părintelui meu, pe mulţi boeri cu munci grele i-a muncit, le-a luat avuţiile, le-a necinstit jupânesele şi fetele, chiar sub ochii lor. Pe unii îi sluţea tăindu-le nasurile, urechile ori buzele; pe alţii îi spânzura ori îi îneca, desfătându-se. Urgie, nu domnie. Aşa s-a adâncit ura, fără leac şi fără margini, între cei coborâţi din Vlad Dracul şi cei din Dan vodă, adică drăculeşti şi dăneşti. Cei mai mulţi drăculeşti au fost aprigi, duşmănoşi, necruţători faţă de cei necinstiţi sau de cei care le stăteau în calea domniei. Şi totuşi părintele meu Radu voievod, plămădit tot din neam drăculesc, avea inima precum pânea caldă şi era aşa de evlavios încât biserica îl cinsteşte zicându-i „cel Mare”.

Mihnea vodă s-a repezit, cu aprigă mânie, asupra Craioveştilor: le-a ars casele, i-a prigonit şi chiar i-a ucis pe unii. Pe cei care s-au închis în mănăstirea Bistriţa, ctitoria lor, i-a scos cu tunul. Mulţi s-au surghiunit, pribegind prin împărăţia otomană şi prin Transilvania. În cap cu Barbu Craiovescu, pribegii făcură jalbă către padişah, cerând să-i scutească de domn tiran, sângeros şi rău.

Cu un pâlc de oaste, sub porunca lui Neagoe, fiul lui Vlad vodă zis Ţepeluş şi ucenicul întru cărturărie al lui Nifon patriarhul, dăneştii l-au ajuns la

mănăstirea Cotmeana. Ca să-şi mântuie zilele, cât mi ţi-i voievodul a sărit pe fereastră noaptea, desculţ, însoţit doar de o slugă şi s-a ascuns la Sibiu.

Vezi, fiule, că dacă din neamul nostru, al drăculeştilor, s-a ridicat un Ţepeş, dintre dăneşti s-a izvodit un... Ţepeluş.

Ci, nenorocirile au sporit, pentru că sfada asta a dat prilej otomanilor să se amestece tot mai mult în treburile noastre. Noi ne-am certat şi ne-am pârât cu nesaţ şi neruşinare, iar sultanul tot cu nesaţ şi neruşinare ne-a înjuguit. Suntem vinovaţi, fătul meu, vinovaţi! Căci noi ne batem între noi, iar otomanul înjuguie tot mai rău ţara, ridicând domn pe cine-l plăteşte mai mult.

Mă aflam şi eu în Sibiu, când dăneştii, prin acel Danciu, fiul lui Ţepeluş, prin Albu vistierul, în înţelegere cu boierul sârb Dimitrie Iacsics, l-au ucis pe Mihnea vodă, într-o duminică, tocmai când se întorcea de la biserică. Auzind de omor, Mircea, feciorul lui Mihnea, a încălecat şi, cu cetele lui, mare otrocol şi vărsare de sânge a făcut pe străzile Sibiului, urmărind pe ucigaşi. Au închis porţile cetăţii, i-au prins şi i-au ucis pe Danciu şi Iacsics.

Am trăit şi eu atunci mare durere şi ruşine de a ne căsăpi între noi românii, sub privirile răutăcioase şi bucuroase ale străinilor. Dacă nu ştiam să mânuiesc bine buzduganul, pieream de sabia lui Mircea sub Podul Minciunilor. Mi-a părut foarte rău c-a trebuit să-i trăsnesc calul cu buzduganul, ca să-l silesc să dea greş în împunsătura cu sabia prin care voia să mă răpună. Şi încă ne mai tăiam între noi, dacă

burgmeşterul nu sărea în ajutorul nostru, al drăculeştilor, iar regele din Buda nu lua, sub a lui proteguire, pe doamna Voica, soţia lui Mihnea vodă.

Eu nu mă puteam întoarce în Târgovişte: mă temeam de răzbunarea dăneştilor. De altfel s-au ridicat toţi şi, cu război, l-au prins pe domnitor, pe Vlăduţ sau Vlad cel Tânăr, i-au tăiat capul şi în scaun l-au ridicat pe învăţatul şi evlaviosul Neagoe Basarab, fiul din flori al lui Basarab zis Ţepeluş.

Într-atâta vărsare de sânge şi omor, scârbit, îndurerat şi înspăimântat, făcui legământ cu mine însumi să-mi închin viaţa împăcării celor două neamuri.

Dar pentru că, deocamdată, nu mă puteam întoarce în ţară, la moşia mea din Afumaţi, am plecat în Apus, la italieni şi franţuji, să cunosc lumea şi să învăţ bine meşteşugul armelor. Am lăsat averea de la Afumaţi în sama lui Neagoe din Periş, ruda noastră, fost tânăr comis la părintele meu şi cunoscut ca bun gospodar şi negustoros. Te-am luat scutier şi prieten pe tine, cavaler Antonie. Şi, pribegind prin lume ca un „principe valacco”, am împărţit amândoi şi binele şi răul, învăţând şi din cele vrednice şi din cele netrebnice.

Stăturăm o vreme la Veneţia, unde vrui a mă desăvârşi nu atât în limba italiană, ori în cea latinească, precum poate s-ar fi cuvenit, cât în meşteşugul războiului, Italia fiind, în vremea noastră, ţara cu cetăţi bogate, cu mulţi oameni de samă: pictori, sculptori, arhitecţi, care construiesc şi împodobesc oraşele cu biserici şi palate cum nu se

mai află în alte părţi, pe lumea asta, dar, în acelaşi timp, ţara în care războiul e un fel de molimă de netămăduit. Aproape doi ani am slujit ca ostaşi la veneţieni şi la franţuji: condottieri, adică lefegii în slujba unor căpitani, care, pentru bani, se războiesc să câştige biruinţe pentru cei mai buni platnici.

La optsprezece ani, puţini mă întreceau la galop, la izbiri cu buzduganele, dar şi în danțuri cu prea frumoasele şi gingaşele donne veneţiane. Mi-a plăcut să văd şi să agrăiesc şi cu câţiva din acei mari meşteri care pictau minunele de la Dei Frari ori de la Zanipolo.

Iar dacă m-am amestecat în războaiele din Italia, pilda mi-o luasem de la Iancu Corvinul de la Hunedoara, numit în Apus Magnificus Johanes de Hunyad, acel cruciat de sânge român, ce a fost voievod al Transilvaniei şi regent al Ungariei, tatăl lui Mateiaş Corvinul, cel mai strălucit rege al Budei. Ca mercenari sau lefegii am slujit şi la Sforza, duca Milanului, şi la riga Francisc al Franciei. Că am ajuns „le chevalier valah”, săvârşind oarecari isprăvi în luptă cu lancea şi cu buzduganul.

Alesu-mi-am încă o pildă vrednică de urmat: pe Bayard, cavalerul fără frică şi fără prihană, cel care l-a uns cavaler chiar pe regele Francisc, mândrul rege Francisc. L-a uns chiar pe câmpul bătăliei de la Marignano, acea „luptă între uriaşi”, cum se spunea, unde împăratul Germaniei Carol al V-lea a pierdut mii de ostaşi. Bayard n-a primit să împlinească acea prea înaltă cinste, decât atunci când regele i-a poruncit şi a îngenuncheat, el,

trufaşul monarh, înaintea celui care întruchipa vitejia, cinstea, bunătatea şi faima cavalerului desăvârşit. A grăit atunci către spada sa, cuvinte ştiute azi de toţi cavalerii: „Eşti prea fericită, tu, spada mea, că ai înălţat la rang de cavaler pe un rege aşa de virtuos şi de puternic”.

Rău îmi pare că n-avui prilej să-l văd şi pe Gaston de Foix, duce de Nemours, care, la 22 de ani, biruia pe veneţieni la Brescia şi, prin dibacele mişcări ale oştirii sale, îndrăzneţe şi fulgerătoare, a înfrânt la Ravenna un potrivnic de trei ori mai puternic. Ştiu toate astea pentru că le-am cercetat, cu multă osârdie, gâcind întrucâtva c-o să-mi trebuiască, dacă ajung oştean al ţării mele. Şi m-am încredinţat că merita porecla de „Fulgerul Italiei”. Vlade, fiule, cavalerul Bayard era…

Ceasul al doilea

În clipa aceea orologiul din clopotniţă a slobozit glas, lovind în doagă de clopot: una, două, trei…

Măria-sa a tăcut.

Numărarăm, în gând, cele şapte lovituri.

De jos s-auziră strigăte.

— Ce zic? întrebă măria-sa pe călugărul care tocmai intra în chilie.

— Nu ştiu, mărite; strigă turceşte, se tângui călugărul. Româneşte a răcnit doar unul, vorbe cumplite.

— Ce vorbe? Spune!

— Răcnea: „Mai ai de trăit unsprezece ore”…

Ne înfiorarăm şi, câteva minute, stăturăm muţi. Şi parcă abia acum înţelegeam cât de dragă-mi era viaţa.

Cel dintâi măria-sa voievodul îşi veni în fire şi urmă povestirea:

— Vlade, fiule, cavalerul Bayard era bărbat voinic, totdeauna îmbrăcat în bluză albă, cu mâneci din catifea neagră; avea chip blând, împodobit cu plete vălurite, cu barbă scurtă şi mustaţă răsucită. Sub privegherea lui, o jumătate de an, împreună cu alţi tineri de felurite neamuri, am deprins ceva din regulile, din poruncile, însuşirile, îndatoririle, frumuseţea şi mândria vieţii de cavaler. Ştia că sunt strănepotul lui Vlad Dracul, prinţul valah cavaler al Ordinului Dragonului, ajungând a se număra printre cei douăzeci şi patru de membri care ocârmuiau acel ordin, zămislit cu ţelul de a lupta împotriva primejdiei otomane. În fruntea Cavalerilor Ordinului Dragonului s-a aflat împăratul german Vladislav, iar de la Colanul cu dragon i s-a tras străbunicului meu porecla de Vlad Dracul, adică Vlad care purta dragonul.

Acolo, în Italia, am aflat însuşirile armatelor evropene, pedestrimea, călăreţii, precum şi artileriştii, adică acei tunari care, din păcate, capătă un rost tot mai mare în războaiele din vremea noastră.

Văzui cum cavalerul Bayard se arunca în pedestrime, bizuit pe puterea, dibăcia şi îndrăzneala care-l înzestrau, dar şi pe credinţa şi iscusinţa calului său, deprins a lovi cu copitele şi a muşca, de

a sări peste obstacole şi chiar a se feri de suliţă şi spadă.

Drept aceea m-am străduit ca armăsarii mei, cei trei Șoimani, să ştie a lupta, a mă ajuta în războit. Și pot să spun că lor le sunt dator multe din biruinţele câştigate împotriva agarienilor şi de mai multe ori mi-au salvat viaţa. De aceea i-am iubit ca pe oameni şi chiar mai mult, pentru credinţa şi jertfa lor neclătită. Şi-am iubit şi mai mult caii, atunci când văzui că în faţa bombelor aruncate din tun şi a plumbilor împroşcaţi din muschetă, ca şi cavalerii, nu pot lupta şi nici nu izbutesc să se apere. Zgomotul, bubuitura îi sperie, îi năuceşte şi cad cu uşurinţă, de-a mai mare jalea.

Născocit pentru cucerirea cetăţilor, prin spargerea zidurilor, tunul a ajuns să strivească pedestraşii, să sperie caii, să le rupă picioarele şi să răstoarne călăreţii, împovăraţi cu grele armuri.

Totuşi, deocamdată, cavaleria, arcaşii călări, cu izbirile lor năvalnice, cu priceperea de a mânui suliţa, spada şi chiar arcul, mai are încă un mare rost. Vorbind cu mai mulţi căpitani, am înţeles că, în bătăliile cele vestite de la Fornovo, Ravenna, Marignano, cavaleria a hotărât biruinţa, prin repeziciunea şi furia atacului: „la furia francese”, cum se spunea în Italia. Poate de aceea regii cumpără mai multe arme de foc: tunuri şi arhebuze şi închiriază ostaşi de meserie. Mercenarul, lefegiul, condottierul, războinicul de meserie, plătit gras, devine stăpânul oştirilor. Condottierii zic: „Plăteşte-mă şi-ţi dau biruinţa”.

— Întocmai, măria-ta, am încuviinţat eu. Când pe condottierul Gian Giacomo Trivulzio l-a întrebat regele Ludovic al XII-lea al Franţei ce arme, provizii şi oşteni îi trebuie, ca să cucerească cetatea Milan, i-a răspuns: *„Tre cose, sire, ci bisognano preparare: danari, danari e poi danari”*, adică trebuie pregătite trei lucruri: bani, bani şi iarăşi bani.

Şi pentru asta, iubitul meu fecior, pentru noi cei puţini şi săraci războaiele sunt o mare nenorocire. Nevoiţi suntem să înfruntăm mari hoarde prădalnice otomane ori hantătare, folosind şi muntele, şi codrul, şi râul, şi mlaştina, şi râpa…

Ci eu nu pricep, în niciun chip nu pricep, cum prea creştinii regi ai Franciei, Ludovic ori Francisc, folosesc cele mai bune oşti ale lor şi tot talentul şi vitejia lor şi a oştenilor, luptând cu creştinii în Italia, în loc să facă zid comun împotriva sultanului, care pe toţi va să ne subjuge şi să ne piardă? Cum pot fi atât de zănatici, de învrăjbiţi, de orbi, încât să nu vadă dincotro vine năpasta? „La furia francese” împotriva bogăţiilor Italiei, ca şi acum o mie de ani când neamurile germane prăbuşeau Roma…

Tăcu câteva clipe.

Afară, măturoiul viscolului spulbera zăpada de pe acoperişuri, şuierând.

— Va veni oare doamna Ruxanda? întrebă coconul Vlad.

— Să nădăjduim, fiule, că ajung la dânsa trimişii mei. Dar poate purta-se-vor cei de jos totuşi omeneşte cu noi. Neagoe din Periş ştie prea bine că alt gând mai statornic n-am avut, făr’ numai să sting

vrajba dintre neamurile noastre, să-i aşez pe dăneşti şi drăculeşti la aceeaşi masă a împăcării şi a prieteniei, să nu se mai strecoare între noi zavistnici şi nemernici, iar vânzătorii de neam să ne dezbine şi puterile să ni le slăbească, în faţa duşmanilor cei mari şi răi.

Dar cum tocmai el, marele spătar, omul pe care l-am avut mai de credinţă şi Drăgan vel postelnicul meu, căsătorit cu Stana, fiica Neacşei, mătuşa mea după tată, deci vărul meu prin alianţă, au ridicat sabie împotriva domniei mele? Ce nu-mi iartă? Că-s neam drăculesc ca şi ei? Că săvârşii... păcatul împăcării neamului drăculeştilor cu al dăneştilor? Că m-am luptat cu Mehmet-beg şi nu l-am lăsat să preschimbe ţara în paşalâc ori că m-am împăcat cu Soliman sultan?

Şi Neagoe din Periş mi-i rudă îndepărtată, şi totdeauna mi-a fost prielnic cu sfatul şi cu priceperea-i pe câmpul de bătaie. De ce s-a răsucit, aşa dintr-odată, cu sabie duşmană spre mine? De ce? A intrat oare necuratul în noi şi ne stârneşte spre omor, întru pierderea noastră şi risipa ţării?

N-am alt răspuns decât credinţa în dreptate şi în cugetul meu curat.

Ascultă tu, iubitul meu fecior, că eşti tânăr şi ţi-i sufletul neîntinat de patimile cele pidosnice ale oamenilor, foarte se cuvine a slăvi dreptatea şi a cinsti omenia şi tot ce ne scoate din întuneric la lumină şi din nefiinţă la viaţă.

Mă strădui întru păstrarea stăpânirii de sine, ca să-mi adun gândurile şi să-mi amintesc cât mai

multe din cele trăite şi văzute, auzite şi învăţate. Căci amintirile sunt cele mai de samă comori culese din viaţă, din noian de dureri şi buchet de bucurii.

Când ne însoţesc amintirile, oricât de pustii ar fi cărările, suntem mai puţin singuri.

Spovedania asta să-ţi fie ţie temei de învăţătură, precum Neagoe vodă Basarab, slăvitul meu socru, a ticluit învăţătură pentru fiul său Teodosie. Că eu ţi-am dat trup şi duh şi cuvânt care să îmbrace mintea şi simţirea şi cu dascăli te-am slujit întru înfrumuseţarea chipului şi dichisirea cu podoaba ştiinţei şi a credinţei, stăpâne pe gândul şi pe mădularele tale.

Spun filosofii, că vorbele cele rele strică şi putrezesc obiceiurile cele bune şi prăsesc osânditoare şi otrăvite năravuri. Iar spusa lor dreaptă este.

Deci îmi amintesc, fiule, că, odată cu prietenia lui Neagoe din Periş, i-am avut dragi şi pe Stroe Buzoianul şi pe Stanciu Benga, care, deşi mai mari de ani decât mine, mult m-au bucurat cu prietenia lor. Împreună am rânduit cetele noastre, după regulele cele noi, văzute de mine, acolo, în Apus. Întâile vânători împreună le-am făcut. Şi mult mă lăudau aflându-mă voinic, îndemânatec, îndrăzneţ. La şaisprezece ani am strivit, cu buzduganul, ţeasta unui mistreţ, doborându-l drept în clipa când mă crezură spârcuit de colţii lui fioroşi. Acum vreo zece ani, tot cu buzduganul pocnii între coarne un bour, prin codrii Nehoiaşului, ajungând de poveste prin casele boiereşti, de umblau jupânesele să mă vadă

ca pe-o minune a firii. Atunci, privind fiara doborâtă şi trasă la drum cu patru cai înhămaţi, Zorza, cea de a doua soţie a lui Harvat din Grozăveşti, prietenă cu mumă-ta, Voica, şi ea părtaşă la acea vânătoare, m-a îmbrăţişat cu multă admirare pentru felul cum mânuiesc buzduganele, cu unul lovind prada şi cu celălalt deschizându-mi cale.

— Da, îmi amintesc şi eu, măria-ta, că atunci jupâneasa Zorza a zis: „Eşti ca Făt Frumos din poveste: azvârli buzduganul până în nori, unde doboară balaurul, strivindu-i toate cele şapte ţeste, şi se-ntoarce pe pământ iar în mâna ta”.

— Hm, o şagă frumoasă, mult plăcută mie... Iar ea, gluma asta, precum şi laudele prietenilor, m-au îndemnat să orânduiesc cetele de buzdugănari şi de ghiogari.

Apoi, am pornit de la îndemânarea ta, cavalere Antonie, de a mânui arcanul la vânătoare, meşteşug din care, precum știi, deprinsei şi eu câte ceva, că odată am înhăţat o mândreţe de căprioară, iar altădată un cerb cu coarne în opt ramuri şi l-am adus viu la cortul vânătorilor, ca pe-un juncan legat în funie. Neagoe din Periş spunea: „Acesta-i cerbul minunat din poveste cu stea în frunte!” — Era în adevăr ţintat în frunte. Voica l-a mângâiat, i-a lăudat frumuseţea şi a cerut să-l slobozim. Neagoe a râs şi mi-a cerut voie să-l dezlege din funie. Dar, în clipa aceea, Drăgan a sărit, ca un pehlivan ori ca un diavol, şi i-a împlântat suliţa în stinghia stângă, până în inimă. Bietul cerb s-a prăbuşit, s-a zbătut de câteva ori scurmând pământul cu ramurile

coarnelor, a gemut sfâşietor şi-a murit, plâns cu hohote de Voica şi cu înlăcrămare din partea mea şi a lui Neagoe, care foarte tare l-a batjocorit pe făptaş, jurându-se că n-o să-l mai poftească niciodată la vânătoare. De la prinderea acelui cerb cu stea în frunte, Benga şi Stroe au împrumutat ideea de a pregăti câţiva arcănari, cu care mai târziu să alcătuim cete de arcănari, pentru lupta cu voitorii de rău asupra ţării.

Dar am cam luat-o razna; n-am şir în povestire. Trebuie să-mi stăpânesc întâi durerile şi spaimele şi-apoi să povestesc...

Vlad, coconul, privea jocul flăcărilor din vatră, iar lacrimile i se prelingeau, mute, pe obraji.

Ca să-l liniştească, stareţul începu să murmure un psalm: „Trece, Doamne, primejdia asta de la mine şi curăţă-mă de păcate”.

— Ce faci, părinte? Ne cânţi prohodul? a surâs dojenitor măria-sa. Mierloi, acel cântăreţ şi stihuitor rătăcitor, care a bătut cu piciorul toate drumurile ţării, din Oradea în Cetatea Albă şi de la Maramureş până la Giurgiu, spunea că toate fetele zic acelaşi cântec: „Decât roabă turcilor şi slugă cadânilor, mai bine hrană câinilor”.

— Dar eu, tată, nu ştiu şi nu pot să cânt.

— Cică, demult, demult, la începuturi, am pornit eu să povestesc întru încurajarea coconului şi chiar a mea, oamenii nu ştiau să cânte. Trăiau, munceau, sufereau, dar nu cântau. Nu cunoşteau dulcea mângâiere a cântărilor.

Dar în codrii Carpaţilor trăia o fată foarte zglobie

şi veselă. Pentru că n-avea nume oamenii i-au zis „Pădureanca”, sau „Fata pădurilor”, care, vai Doamne, minunat mai cânta. Auzind-o, oamenii o crezură zărghită ori vrăjitoare. O ascultau flăcăii şi fetele, femeile şi bătrânii şi nu le venea a crede de ce auzeau. Unii se mâniau şi-o ocărau. Alţii se minunau de frumuseţea glasului Pădurencei.

Şi dacă le plăcea, o căutau.

Dar fata pădurilor, îndată ce întâlnea un fecior, îl întreba cu blândeţe: „Ştii cânta?” „Nu ştiu”, zicea. „Pungă-te strechea-n gât şi-n boft, că ţi-i inima uscată şi nu eşti vrednic a trăire”.

Şi-l arunca, de pe o stâncă, în prăpastia fără fund.

Ce să facă oamenii şi mai ales fetele, că rămâneau fără feciori?

L-au trimis pe Bujor, flăcău frumos, îndrăgostit şi îndrăgit de Ileana.

Cum îl vede Pădureanca îl întreabă: „Ştii cânta?” „Nu”. „Neprocopsitule, păcat de tine: ai să mori... Dar pentru că eşti aşa de frumos, îţi dau un răgaz să afli ce-i cântecul şi cum se cântă.”

S-a întors Bujor în sat şi s-a sfătuit cu oamenii. Numai Ileana ştiu să-i dea ajutor şi povaţă; adică i-a dat o frunză tânără de tei şi l-a îndemnat s-o pună pe buze şi să sufle.

Au ieşit nişte sunete din ce în ce mai deosebite, mai gingaşe, mai atingătoare la inimă, mai frumoase.

O bucurie ciudată s-a izvodit în cugetul lui Bujor şi al Ilenei.

Şi aşa, din sunete felurite, unele mai încete, altele

mai tari, unele mai dulci şi altele mai aspre, unele mai scurte şi altele mai lungi, s-a izvodit cântecul.

Apoi un cioban l-a sfătuit pe Bujor să taie o creangă de soc, să-i scoată măduva şi să sufle în golul ei. Suna plăcut, dar cam prea în acelaşi fel. Ca să sporească numărul sunetelor, a făcut trei găuri în ţeavă, apoi şase. Şi iaca aşa a născocit fluierul.

Cu frunza şi cu fluierul feciorul s-a înfăţişat la Fata Pădurii. „Cântă, flăcăule!" i-a cerut Pădureanca. Bujor a cântat din frunză şi apoi din fluier. Şi-a cântat aşa de măiestrit şi de pătimaş, încât fata a înmărmurit de uimire.

Când s-a mai dezmeticit, i-a zis: „Frumosule, cântecul tău în inimă mi-a pătruns ca o săgeată a bucuriei şi a fericirii. Să te-nvăţ eu a cânta din gură, cu glasul. Ascultă şi zi după mine: „Dorul pe unde zboară / Face inima vioară"...

Glasul feciorului a vrăjit-o pe Fata Pădurii şi a zis: „Du-te şi învaţă oamenii să cânte; şi întoarce-te, când vei vedea că ştiu cânta. Dacă-mi arăţi că au învăţat multe şi frumoase cântece, n-am să mai arunc în prăpastie niciun om".

Nu după multă vreme, Bujor s-a întors cu mulţi flăcăi şi fete şi-au cântat de-au răsunat văile şi-au muiat, au înduioşat, încântat şi vrăjit inima Pădurenii. Şi a zis: „Cântecul e o comoară pentru oameni, izvod de bucurii şi leac de tristeţe şi dureri. Tu, Bujor, l-ai dat oamenilor, dar nu te mai întorci în sat. Rămâi la mine; soţ". „Dar Ileana? „O iubeşti?" „Ea-i inima mea". „Atunci îţi jertfeşti inima pentru oameni". Rămasă fără mire, Ileana a plâns mult. O fi

bocit şi Bujor, în legea lui. Aşa s-a izvodit bocetul, cel mai jalnic dintre cântece.

De-atunci oamenii ştiu să cânte şi să bocească.

Radu voievod a surâs, zicând:

— Atunci, hai să cântăm. De bocit, ne-or boci alţii.

Şi cu glasul lui cald, uşor tremurat, cunoscut mie încă de când pribegeam prin ţări străine şi ne era dor de acasă, a început cântec auzit demult, în Haţeg. Eu şi stareţul i-am ţinut isonul:

— „Fost-a fost un domnişor, / Tinerel, frumos fecior, / El ostaşii a gătit, / La bătaie a pornit. / S-a bătut şi-a biruit, / Pe duşmani i-a potopit / Şi s-a-ntors biruitor, / În ţara lui de dor"...

Ci dacă ne-ar auzi răzvrătiţii cântând, ar crăpa de ciudă.

Dar cum nu ne-aud, să-ţi povestesc, drag fiule, că după ce călătorii prin acele ţări din Apus, unde învăţai să lupt şi să ocârmuiesc oşti, unde îmi făcui şi câţiva prieteni cu care ne-am legat, sub jurământ, să luptăm cu puterea cea cotropitoare a sultanului, m-am întors în ţară.

În Haţeg, m-am întâlnit cu Harvat, cu Pârvu Craiovescu, cu Benga, care mă sfătuiseră să nu trec munţii, la Târgovişte, că s-ar putea să-mi fie capul în primejdie.

Aşteptând ca Neagoe vodă Basarab să-mi dea dezlegarea intrării în ţară fără primejduirea vieţii, o cunoscui pe Voica, fata vornicului Vlaicu. Văd şi-acum zidul de piatră sură al bisericii de la Santa Maria Orlea, uşa strâmtă, ferestrele înguste prin care se strecurau fâşii de soare primăvăratec, ca

nişte suluri de aur, în cuprinsul cărora am întâlnit-o întâia oară pe cea care avea să-mi fie soţie. O găzduiau cnezii din familia Roşu, iar Andrei Roşu îmi era prieten. Bunicul lui, ca şi al lui Vladislav din Peşteana, fusese în „Campania cea lungă”, până la Vama şi scăpase cu viaţă din acea nefericită bătălie. De la ei aflat-am multe despre Iancu Corvin de la Hunedoara; despre priceperea lui în orânduirea şi ocârmuirea oştilor, despre înverşunarea luptelor cu osmanlâii, despre marea-i dorinţă de a face, cu oşti române şi maghiare, zid împotriva duşmanilor năpustiţi din Balcani şi dinspre Dunăre. M-am întristat aflând pricinile înfrângerii de la Varna; m-am bucurat însă că l-a biruit pe Mahomed Cuceritorul la Belgrad. L-a înfrânt mai ales cu vitejia oamenilor lui din Haţeg. Dar inima mi se cerneşte iară, amintindu-mi că, tot acolo, acel *athleta Christi* şi-a aflat sfârşitul, răpus de ciumă, îndată după retragerea sultanului. Iancu Corvin de Hunedoara a avut, în inima lui, multă dragoste pentru popor. Toţi îl iubeau şi-l respectau. Spun asta pentru că în Italia am auzit un predicator cum îl batjocora pe Francisc, regele Franţei, zicându-i fecior de târfă, bastard, balaur roşu din Apocalipsă, eretic, tiran, ţap puturos care „s-a culcat” cu mama noastră biserica, adică l-a încornorat pe Dumnezeu, spurcând patul călugăriţelor şi lăsându-le borţoase. Cam tot aşa s-ar putea vorbi şi despre ocârmuitorii bisericii, şi ei tirani, în numele milei creştine. Curmă viaţa a mii de eretici. Dacă îşi tăgăduiesc erezia, capătă dreptul de a fi întâi sugrumaţi ori spânzuraţi şi apoi arşi pe

rug.

Am văzut asemenea cumplite osândiri la Milano şi la Bologna.

În Englitera, greşiţilor li se smulge limba ori li se spintecă burţile. Mult am ocărât în mintea mea pe un rege din Apus, nu-i mai pomenesc numele, care îşi scuipă curtenii în obraz, ca pe nişte dobitoace de care ţi-i greaţă; şi după ce se desfată într-acest fel, îi dă pe mâna călăului, ca pe nişte gunoaie nemernice şi spurcate…

Eu le-am dat sfetnicilor şi slujitorilor mei cinstea cuvenită; nu i-am vârât în ţeapă, ca Vlad vodă, şi nici măcar ca Basarab zis Ţepeluş.

N-am urmărit decât libertatea ţării şi împăcarea neamurilor; şi iată-mă împresurat de cetele răzvrătiţilor… Amar mie! Amar pentru soarta ţării? …

Deşi amintea de lucruri cumplite, totuşi vorbirea voievodului pe mine şi pe cocon ne liniştea. Stareţul însă, ca să-şi stăpânească spaimele prefira, cu degete scheletice, tremurânde, mătăniile de lemn înmiresmat, aduse din hagialâcul de la Ierusalim.

Căutându-şi parcă hogaş pentru cele ce vroia să povestească, măria-sa grăi iar, cu glas domolit:

— Un filosof italian spune că monarhii, domnitorii, ca şi artiştii, toţi sunt trufaşi, prea trufaşi, ceea ce ar însemna că trăiesc în sfera necuratului, care-i povăţuieşte a se crede buricul pamântului, fără a fi. Îi chinuie setea de a fi ei, şi numai ei, în toate, când sunt doar ceva mai mult decât nimic. Sunt nelegiuiţii hapsâni ai puterii.

Nici când nu-şi pot domoli ori îndulci boala trufiei prin dragostea de oameni, ci mereu şi-o înteţesc păşind din fărădelege în fărădelege.

Vreau să spun aici că măria-sa Radu voievod a fost totdeauna bun şi îngăduitor, înţelegător şi prietenos cu oamenii, milos cu cei slabi. Nu l-am auzit niciodată spunând: „Asta numai eu ştiu s-o fac!” Odată, privind zugrăveala ctitoriei de la Curtea de Argeş a zis: „Bine-ai făcut meştere Dobromir că aici, în Judecata din urmă, ai prăbuşit în cea mai adâncă prăpastie a iadului pe trufaşi, pocitaniile înspăimântătoare, vânzătorii de ţară şi călcătorii dragostei de oameni”. Gândeam aşa, simţind, totodată, că deznădejdea şi amărăciunea mi se cuibăreau în tainiţele sufletului, la toţi. Mă sileam, ca şi măria-sa, să mă arăt curajos. Dar oare eram în stare?

A urmat măria-sa, cu surâs:

— Amintirile m-au urmărit toată viaţa, fiul meu, ca nişte miresme. Şi am multe amintiri, unele plăcute, altele urâte. Ci una mi-a rămas cea mai scumpă şi mă fericesc că mi-a răsărit în cuget, în acest moment negru, să ţi-o povestesc.

Dar, poate, ca să mă înţelegi mai bine, să fac un mic ocol. Mai avem zece ceasuri şi ceva şi n-aş vrea să mi se isprăvească povestea înainte de sorocul hotărât de nemernicii răzvrătiţi.

Deci copilărisem la Borşa, iar tinereţea la Afumaţi.

Zălogit, rătăcisem prin împărăţia otomanicească.

Trecusem, cum am spus, pe la Athos, pe la călugării greci şi români din ţară şi din Pind, ce-şi

zic armâni. Călătorisem şi învăţasem în Italia. Mă înfruptasem cu câte ceva din obiceiurile, ştiinţa războaielor şi gândirea oamenilor de acolo. Văzusem palatele şi bisericile cele minunate ale papistaşilor. Întâlnisem şi mulţi oameni de seamă: episcopi, căpitani, condottieri, pictori, filosofi şi chiar pe regele Francisc, mândrul rege al Franciei, l-am văzut. Multe lucruri le-am înţeles şi mi-au plăcut. Altele, nu. De pildă, cum se face că papa, care n-are oşti, este aşa de puternic şi se tem regii aşa de mult de el. Arma lui e afurisenia. Cum nu-i place un nobil, un rege, un împărat, trage-i, pecetluieşte-l cu o afurisenie. Sub anatemă e ca mort, nenorocitul, cu toate oştirile şi bogăţiile lui.

Iar ca să-şi sporească avuţia şi puterea, papa a născocit ceva, pentru noi cu adevărat de neînţeles: vinderea hrisoavelor de iertare a păcatelor. Acele hrisoave se numesc indulgenţe, adică ţidule de iertare şi îngăduinţă. Şi fiecare păcat are un anume preţ de răscumpărare. Cel mai scump se plăteşte hrisovul pentru omor. Cu un cuvânt, cine plăteşte birul îngăduinţei dobândeşte iertarea păcatului; papa se roagă lui Dumnezeu şi Sâmpetru îi spală sângele de pe mâini şi-i descuie porţile raiului, poftindu-l să binevoiască a intra şi a sălăşlui.

Îmi vine a zice că raiul papistaş – paradisul, cum îi zic apusenii – s-ar putea umple cu ucigaşi. E nemaipomenit cât bănet strâng slujitorii bisericii de pe urma acelor hrisoave şarlataneşti. Nu înţeleg cum aceiaşi oameni, care zidesc palate şi biserici cutremurător de frumoase, sunt aşa de proşti sau de

făţarnici, încât cred sau se prefac a crede că un zapis cu pecetea papei spală de sânge un ucigaş. Eu zic că nu cred, ci se prefac. Şi se prefac, pentru că se tem de Inchiziţie, de acea putere în mâna bisericii care are dreptul de a-l arde pe rug pe oricine cârteşte împotriva Scripturii, adică se face eretic. E-adevărat că au început să ridice glas, unii şi alţii, cum este acum un călugăr german Martin Luther din cetatea Wittemberg. Deşi papa a aruncat anatema asupră-i, cică totuşi învăţătura lui a prins la unii principi, şi mai cu samă la norodul cel de rând, care nu mai vrea să îndure tirania şi fariseismul preoţimii.

Dar eu am stat deoparte de asemenea lucruri neînţelese mie. Avui acolo model cavalerul Bayard sau Gaston de Foix, iar tinerii cavaleri mi-au împuiat capul cu povestirea despre „Cavalerii Mesei Rotunde”, cu Lancelot du Lac, şi Genièvre. Ci mă dobora dorul de ai mei. Trebuia să plec. Mă săturasem de străinătate. Mă usca dorul de a pune şi eu capul pe o pernă moale, acasă, în ţara mea.

Veneam în ţară nu întărit în cugetul meu, cum mă aşteptasem, ci tulburat, amărât. Trecusem de douăzeci de ani şi nu-mi găsisem locul în lume.

Şi într-o bună dimineaţă am încălecat pe Şoiman unu şi-am descălecat la Curtea de Argeş, prin Loviştea. Nu-mi venea, nu puteam să cred că fraţii mei nu mă vor lăsa să trăiesc la Afumaţi ori la Târgovişte şi că vodă s-ar teme de un bastard care n-are ambiţia de a domni, ci de a sluji domnia şi ţara.

L-am căutat pe Radu-Bădica. I-am vorbit cu drag şi cu supunere: „Vad că ţi-ai smintit mintea cu învăţătură papistăşească”. „Nu-i adevărat, Bădică. Mi-am păstrat credinţa şi obiceiurile de acasă”. M-a alungat, cu asprime: „Oricine cade-n hazna să spurcă!... Aşa că poţi pleca de unde-ai venit”...

Iar când, la mănăstirea Dealu, am căutat-o pe mama, stareţul mi-a spus, în şoaptă, că a băut zeamă de cucută. Nu i-am găsit mormântul. Au ucis-o în ziua când au aflat că eu sosisem în Haţeg.

Îngenuncheasem la mormântul părintelui meu, când stareţul s-a apropiat şi mi-a şoptit povaţa să nu întârzii prin Târgovişte, că mi-s zilele primejduite.

Drept aceea m-am întors în Haţeg, ca un lup hăituit.

Pe drum, mă purta Şoiman, în voia lui. Bătea vântul cel mare, răzvrătitul, obraznicul, certăreţul, iar eu îl urmăream, petrecându-se pe lângă mine: zburdalnic, sălbatec, râzând, gemând, suspinând, şuerând, prin arbori, alergând nebuneşte, topind, înghiţind nămeţii şi trezind din amorţire florile. Îmi plăcea cum mângâia tulpinele arborilor, cum se juca şăgalnic cu părul femeilor, li se vâra viclean pe sub cămaşă, sărutându-le sânii. Vântul îmi alinta toate simţurile; trupul îmi era mai uşor, mai puternic, mai încălzit de dorinţa de a trăi.

Iar când m-am oprit sus, în munte, pe Dealul Sasului şi-am văzut măreţia şi frumuseţea ţării, întâia oară m-a cercat gândul de a-i fi stăpân şi ocârmuitor. S-a mai întâmplat, ca, în acel scurt popas, să treacă pe lângă noi un păstor cu turma şi

să intrăm în vorbă. Se temea de turcii prădalnici; încolo era mulţumit. Pe când vorbeam, nepoata baciului, s-a înfăţişat cu un caş de trei ocale:

„Pofteşte şi-l ia, drumeţule, dar de la ciobani, în zi de primăvară”.

Am întrebat-o:

„Ce te-ndeamnă, frumoasă păstoriţă, să-mi dăruieşti cu atâta dragoste caş proaspăt?”

„Un dar prea neînsemnat pentru măria-ta, voinic şi frumos ca un voievod”...

Ţin minte, fiule, că am descălecat, l-am lăsat pe Şoiman să pască, iar eu mă aşezai pe-un butuc gros – un brad doborât de vijelie, în iarnă – şi-am privit cerul, imaş de-alergare pentru norii mânaţi de vânt spre neştine: joc şi desfătare, binecuvântare şi har, uriaşe şi mişcătoare moviliţe de albă nevinovăţie. Văzusem de multe ori nori urâţi, întunecaţi, năprasnici, soli ai urgiei şi ai morţii. Norii din clipele acelea mi se păreau aripi de heruvimi.

Şi dintr-odată, n-am mai văzut norii, nici cerul albastru, nici arborii abia înfrunziţi, ci o fată. Venea spre mine dreaptă, puternică, îmbrăcată în rochie lungă, verde ca frunza fagului când ţâşneşte din carapacea mugurilor. Păr bogat, negru lucios, mătăsos. Ochi adânci, mari, negri. Buze pline, ca miezul de vişină muşcată de-o gură lacomă de dragoste. Frunte înaltă, dreaptă, luminoasă. Păşea spre mine, liniştită, tăcută, uşor zâmbitoare, luminoasă. A cuvântat: „Radule, măria-ta, te aşteaptă taica, jos, în casa pădurarului”. Tresării, amintindu-mi că făgăduisem a mă întâlni cu vornicul

Vlaicu.

Mă ridicai, zâmbind: „Minunat sol şi olăcar îmi trimite vornicul!” Şi parcă am simţit că inima mi se aprinde în sân ca focul în codru, dintr-o scânteiere de fulger. „De-ar fi avut unul mai ceva, pe acela îl trimetea. Mai ştii că mă cheamă Voica?”

— Adică era mama? se auzi glasul înveselit al coconului.

— Ea, Vlade. A fost o fiinţă osebit de înţeleaptă, vitează şi frumoasă. Şi nici ambiţia nu-i lipsea. Cred că-i datorez mult că am ajuns în domnia ţării. Eşti destul de mărişor, dragul meu fiu, ca să afli că dragostea spre femei flacără este pentru bărbaţi, scăpărată din priviri, din împreunarea mâinilor, din melodia cea plăcut tulburătoare a glasului, din răscolirea lăuntrică, din ciudata furnicare prin trup, ca o sfântă fulgerare de negrăită fericire izvoditoare. Afla-vei că puterea cea născândă a tinereţii fierbe în toate mădularele, sporind bătăile inimii, zbuciumând gândurile, încâlcindu-le şi zămislind nebănuite dureri şi mult visate bucurii.

În preajma Voicăi simţii, din întâia clipă, susurul dătător de fiori al veşniciei, plutind din munte-n munte şi din stea în stea. Tinereţea noastră, bogată şi neprihănită, se ameţea ca sorbirea unui pocal de vin spumos de Drăgăşani, într-un scurt popas prin pustiul vieţii. S-a întâmplat, apoi, ca la masă, după obiceiul românilor transilvăneni, bucatele să fie aduse de fata gazdei, de Voica. Ea mi-a pus în farfurie supa şi în taler friptura, iar în pahar, tot ea mi-a turnat vinul cu descânt şi vrajă.

Îmi aduc aminte: am vorbit, am povestit mult şi înţelept, frumos chiar. Am încântat toţi mesenii, cu ştiinţa mea despre Florenţa, nemaipomenita cetate a florilor şi a zidirilor uimitor de frumoase, despre Milano, cetatea falnicului Sforza, despre Veneţia, stăpâna mărilor, despre Palatul dogilor, despre Lorenzo Medici şi Michelangelo, despre tablourile lui Botticelli, câte au rămas nearse sub smintita putere a acelui călugăr Girolamo Savonarola care, cu pleasna cuvântului usturător, stârnea demonii întunecimilor din om şi nimicea tot ce-a zămislit el mai frumos. Voica auzise de numele lui Botticelli şi m-a rugat să povestesc, cu de-amănuntul despre „Primăvara” şi despre Venera născând din apa mării şi plutind pe-o scoică.

Jupân Vlaicu a dorit să ştie mai multe despre dogele Veneţiei şi despre cununia lui cu marea, despre cetele de mercenari, unde am slujit şi despre acel nemaipomenit de îndrăzneţ şi de ucigaş condottier numit Cezare Borgia, feciorul papei Alexandru.

Ca s-o ştiu pe Voica aproape de mine, am povestit şi ceva despre Lucrezzia frumoasa soră a lui Cesare Borgia; dar, povestind, îmi dădui seama că nu toate isprăvile acestei desfătarnice şi desfrânată muiere pot fi povestite în faţa fetelor. Simţindu-mi şovăiala şi încurcătura în care singur intrasem, m-a întrebat despre înfăţişarea regelui Francisc al Franţei, despre vestita lui bărbăţie şi frumuseţe, despre bunătatea şi omenia lui, despre ştiinţa lui de a ocârmui, despre darul vorbirii alese, încântătoare,

despre pătimaşa lui poftă pentru lux, pentru îmbrăcăminte scumpă, strălucitoare, despre întrecerile în turniruri, despre dragostea lui pentru cavalerii cei viteji şi fără prihană, precum Bayard ori Gaston de Foix, despre marea-i plăcere de a ţine sfat cu cărturarii, filosofi ori teologi, dornic a şti de toate şi cât mai deplin.

După întrebări, înţelegeam că Voica auzise despre multe din cele aflate de mine în Italia. Ca să mă arăt cunoscător, povestii şi despre Margareta, sora regelui Francisc, frumoasă şi înţeleaptă; ea a pus să se tălmăcească Scriptura în limba franceză, ca să priceapă şi norodul ce cântă popii în altar.

„Foarte bine! s-a bucurat Voica. Părintele domniei tale l-a pus pe Macarie să scrie cărţi cu tiparul, deşi a avut împotrivitori destui care ziceau că acest meşteşug este o diavolicească născocire. Dar tiparul lui Macarie e în limba slavonă, pe care n-o înţeleg nici popii. Aşa că s-ar cuveni”...

„Vrei să tălmăcim şi noi cărţi în graiul nostru? Ar fi bine, dacă ne-ar îngădui popii”...

„Să ne îngăduie? Ei trebuie să le tălmăcească, dacă vor să treacă peste bolboroseala unor hospodi pomilâi, ca nişte descântece de babe, dovedind doar trândăvia minţii şi prostirea enoriaşilor. Totuşi, după cum glăsuieşte stareţul Iosif de la Prislop, câţiva călugări harnici, au şi tălmăcit, pentru dânşii, liturghiere şi molitfelnice. Dacă aş fi doamna ţarii, încă mai harnică decât Despina doamna aş fi întru această îndeletnicire a tălmăcirii şi scrierea cărţilor cu tiparul”.

Deşi mă bucura mult dorinţa jupâniţei Voica, am cârtit, totuşi:

„În Apus, papa îi socoate eretici pe cei care tălmăcesc Scriptura în graiul noroadelor, şi dă poruncă să fie arşi pe rug. Dar se petrec acolo multe lucruri ciudate. De pildă, la franţuzi s-a iscat o sfadă mare între teologi, dacă Maria din Magdala, Maria sora Martei şi Maria Magdalena sunt una şi aceeaşi femeie sau trei deosebite. Erezie de neiertat, cu toate că nimeni n-are de unde şti adevărul.

Părându-mi-se că am cam luat-o razna, m-am oprit. Mă descopeream tânăr pribeag, plin de porniri greu de stăpânit; eram ca mărul înflorit, dar năpădit de omizi scârboase şi ciori croncănitoare.

Ce n-aş fi dat să pot povesti numai întâmplări minunate, ca acelea săvârşite de Lancelot du Lac, de Tristan ori de Alexandru Machedonul…

Şi să merg mai încet, cu povestirea, să înaintez în pas rar şi măsurat, ca pelerinii drumurilor lungi…

Dar ce să fac, dacă firea mi-i neastâmpărată? Voica m-a întrebat despre cântările italienilor şi ea însăşi ne-a cântat o *canzonetta*, învăţată la curtea lui Ioan Zapolya, voievodul din Alba Iulia. Apoi a zis şi trei cântece româneşti, de care, în rătăcirile mele pe drumuri străine, mult mi-a fost dor. Cântarea ei de dor şi de viaţă, de fericire umbrită de o tristeţe, numită de italieni melancolia, mă învăluia, mă îmbrăţişa ca o baie caldă, plăcut amirositoare şi de înalte gânduri izvoditoare. Şi nu mai conteneam, în sinea-mi, cu laudele: gospodină, drăgălaşă, deşteaptă, frumoasă. Şi foarte mă mândream că

mie-mi dăruia acele cântece, toate.

Dar neaşteptatul a urmat când, după ospăţ, ieşirăm la plimbare. Mi-a zis:

„Ai povestit că te-ai întrecut cu mulţi cavaleri, că l-ai văzut pe Bayard şi pe alţi mânuitori de spadă fără greş”.

O încredinţai, încă o dată, de adevărul spuselor.

Simţeam că nu mă credea; a alergat şi-a adus două săbii: „Arată-mi cum luptă cavalerii!” a zis şi mi-a întins o sabie, iar cealaltă a păstrat-o pentru sine. „Cu cine vrei să mă întrec?” am întrebat.

„Cu mine!”

Am încremenit.

Auzisem că în Italia şi Francia se află unele femei care ştiu mânui armele. Că o fată, Jeanne d’Arc, a ocârmuit oastea regelui Franciei şi a câştigat mari bătălii.

Dar la noi, aici, unde femeile sunt supuse atâtor oprelişti…

Deşi mi se părea că ţine să râdă de mine, făcui semn că-s gata de luptă. Adică de o joacă mai puţin obişnuită, copilărească şi înveselitoare, mai ales că părinţii ei se aflau ceva mai încolo şi ne priveau.

Fulgerător, mi-a izbit sabia, aproape de mănunchi, cu sabia ei şi mi-a smuls-o din mână, aruncând-o la zece paşi. A râs:

„Ei, tu, cocon domnesc şi condottiere, ce faci? Moţăi cu sabia în mână?”

Intrasem la apă, cum se zice. Nici gândeam să mă-ntrec de-adevăratelea, ci doar să mă fălesc cu câteva mişcări de sprinteneală şi meşteşug,

îndeplinind răsfăţul unei jupâniţe încrezută şi năzărelnică. Dar lovitura-i neaşteptată mă cam descumpănise.

Întârziind să-mi ridic sabia, s-a aplecat ea şi mi-a dat-o, aruncând-o cu o îndemânare ce dovedea că, în adevăr, deprinsă era cu mânuirea armelor.

„Gata!” a strigat surâzând, când dintr-o fandare i-am pus vârful săbiei în dreptul inimii.

„M-am încredinţat că ai bună învăţătură... a surâs. Dar ştii ochi fără greş, cu săgeata?”

„Vrei să ne întrecem?”

„Vreau!” şi-aducând arc şi tolbă cu săgeţi: „Ţintesc eu întâi, în tulpina fagului de colo”.

Şi tot aşa, la repezeală, a pus săgeata pe coardă, a întins arcul, a ţintit, a slobozit şi, şuierând scurt, săgeata a muşcat din tulpina fagului şi a căzut jos.

Nu m-am uitat decât o clipă la săgeată; ochii nu mi se desprindeau de trupul jupâniţei Voica. O vedeam, ca pe-o amazoană: braţele, umerii, capul, boiul, şoldurile întru totul pline de vânjoşenie şi sânii ce mi-i închipuiam ca doi porumbei, ciugulind boabe printre crini.

Ca să se desprindă din lanţul privirilor mele, mi-a întins arcul, răstit:

„Poftim! Trage!”...

Am luat arcul şi ochind cu dichis, am slobozit săgeata pe lângă tulpina copacului.

„Nu te preface, Radule, măria-ta! Întrecerea-i serioasă, nu joacă. Nu primesc îngăduinţa ca pentru o jupâniţă moftoroasă ori păcăleala ca pentru o neajutorată”.

„Iartă-mă!”

Şi, fulgerător, a doua săgeată am înfipt-o în tulpina unui arbore de trei ori mai subţire şi de tot atâtea ori mai depărtată.

„Aşa da!” a strigat bucuroasă şi-a alergat, copilăreşte, să aducă săgeţile înapoi. Am întrebat-o, cu oarecare trufie:

„Mai ai vreo încercare?”

„Da: alergarea cu calul...”

În momentul acela mi se părea bărbătoasă, vicleană, veselă, dar şi tristă, fără pricină. Călări, amândoi, la pas, la trap, la galop, am ocolit satul. Călărea ca un ostaş, iar calul îi asculta îndemnul şi porunca, fără cârtire, cu o înţelegere aproape omenească.

Dar, de fapt, nu ne-am întrecut, ci ne-am plimbat, ca doi prieteni. O furam, din când în când, cu coada ochiului; o aflam mlădioasă, armonioasă în toată zidirea ei, vrednică de dragoste.

Ne-am oprit într-o poiană, lângă mănăstirea Prislop, am scos căpestrele cailor, slobozindu-i la păşune; iar noi, plimbându-ne, prin iarba măruntă, am sfătuit îndelungă vreme. Voica ştia multe din cele ce se petreceau în ţară, despre domnia lui Neagoe Basarab, despre frumuseţea şi bogăţia doamnei Despina, despre ctitoria de la Argeş. Zicea:

„Trebuie s-o vezi, neapărat; ţi se opreşte răsuflarea şi amuţeşti în faţa ei”.

Vorbea înaripat şi ochii mari, întunecaţi, încărcaţi parcă de gânduri, se scăldau într-o dulce visare.

Mărturisesc că până întru acel ceas n-am ştiut ce-i

dragostea. Trăisem destule ceasuri rele, cu necazuri greu de îndurat, cu simţăminte de spaimă şi durere, iar în luptele la care am participat, m-au îngrozit vrajba şi omuciderea.

Şi mereu m-am întrebat: pe ce cale voi ajunge la dragostea de oameni?...

Ceasul al treilea

În tăcerea izvodită întru aşteptarea răspunsului, auzirăm, glasul orologiului, necruţător de tare.

Şi iar numărarăm în gând până la opt: opt lovituri triste, măcinând parcă timpul sub piatra unei mori uriaşe, fără oprire şi fără întoarcere.

Măria-sa ar fi vrut să urmeze, fără a lua în samă paşii cu sunet de aramă ai timpului; dar de jos s-a auzit răcnirea pristavului în pâlnie:

— Mai ai de trăit zece ore!... Zece ore!... Auzi?

Scuturând nervos pletele, frecându-şi mâinile, dregându-şi glasul ca să nu i se simtă marea durere şi mânia, măria-sa urmă:

— Cu toate că eşti micuţ, Vlade, totuşi voiesc a-ţi spune că Voica, soaţa mea şi drăgăstoasa ta mamă, mult a fost îndrăgită de vărul meu Mihail. Spunea chiar că lepădarea de credinţa strămoşească şi trecerea la islam s-ar fi pricinuit pentru că i-am răpit mireasa. Cu inima încălzită de povestea „Cavalerilor mesei rotunde”, de chipul acelor oameni minunaţi, viteji, eroi cu suflet neîntinat, ducând o viaţă fără de prihană, îndurând chiar moartea pentru biruinţa adevărului, a dreptăţii, a binelui, a dragostei curate,

osândindu-l pe dragul meu Lancelot du Lac, pentru că, îndrăgostindu-se de Genièvre, soţia lui Arthur, seniorul şi prietenul său, a călcat legile cavaleriei, şi eu dacă aş fi ştiut că Voica era marea dragoste a lui Mihail, mi-aș fi lăsat calul acolo în poiană şi aş fi fugit în lume. Dar am aflat de această iubire a lui abia în ziua cununiei. Şi m-am simţit, o vreme, în pielea lui Lancelot, care îşi înşală prietenul, împins de o patimă care-i întrecea puterile.

În înserarea coborâtă din munţi, cu depărtări roşietice, portocalii, albastre, negre, m-a cuprins un simţământ feciorelnic şi m-a îndemnat a grăi, mai mult către mine însumi, deşi mă bucuram mult ca mă auzea şi Voica şi mă asculta cu un soi de evlavie. Ziceam:

„Iubesc tot ce se află pe acest pământ: arbori şi cerbi, ierburi şi fluturi, vânt şi ploaie, nori şi soare, păsări şi stele, zori şi amurg. Şi mi se pare că tu, Voica, tu eşti minunea care izvodeşte în mine sentimentul de dragoste pentru tot ce mă înconjoară, chiar dacă uneori va să mă ucidă, cum urmăreşte fratele meu, temător să nu-i iau tronul. În clipa asta, tu, Voica, îmi porunceşti să arăt oamenilor numai frăţietate, dragoste şi omenie”…

Învăliţi în abur străveziu, munţii tăceau misterioşi. Urcând pe bolta largă presărată cu stele, luna împletea liniştea cu raze de argint. Şi parcă un duh ciudat de puternic, numit „Cuminţenia pământului” nostru românesc, îmi insufla porunci abia descâlcite de auz: „Ai pribegit prin lume cu şi fără căpătâi, cheltuind preţul roadelor de pe moşia Afumaţi.

Învăţătura culeasă, dacă nu-i folosită, tot risipă şi pagubă se numeşte. Te-ai întors să iei chiag pentru noi pribegii ori va să rămâi între ai tăi? Dau poruncă, eu „Greul pământului” ţării tale, să te aşezi temeinic aici, să mă aperi cu spada ta şi să mă împodobeşti cu frumuseţile din inima şi cugetul tău”...

„Dar fraţii mei, vitregii mei fraţi?”

„Îmblânzi-se-vor, dacă tu”...

În tăcerea-i calmă, Voica mă citea în gânduri, cu o putere ce a fost numai a ei. Ci zise:

„Bănui de ce te-a poftit taica aici, la noi, în casa noastră transilvană?”

„Spune, rogu-te!”

„Până acum nici iataganele ienicerilor, nici dezmăţul seraiului, nici nesăbuita lăcomie a sultanului n-au izbutit să frângă cerbicia neamului nostru. Îl pierdurăm pe Vlad Dracul, străbunicul tău şi pe Vlad zis Ţepeş şi mulţi alţi viteji, dar n-am îngăduit musulmanilor să se aşeze peste noi.

Ci, în vremea din urmă, primejdia otomanicească s-a înteţit.

Înrobirea se apropie, ca o noapte groaznică.

Părintele tău, om bun şi paşnic, cu suflet blând, şi-a plătit tributul fără sminteală. Taica spune că, de la dânsul încoace, toţi domnii, chiar cel de acum, Neagoe Basarab, de dragul liniştii plătesc haraci mereu sporit. Adevărat că numele voievodului de acum se va scrie în cronică pentru evlavie, înţelepciune şi mai ales pentru ctitoriile sale. Căci, aşa cum grăiesc mulţi, zidirea de la Curtea de Argeş

preţuieşte mai mult decât o biruinţă într-un război. Neagoe Basarab face parte dintre ocârmuitorii de ţară care grijesc nu numai a trăi, ci şi a trai frumos. Ci noi suntem din acel neam de oameni care râvnesc a trăi şi frumos şi demn, adică slobozi. Iar libertatea noastră ni-i fără încetare ameninţată; ca să ne-o păstrăm nevoiţi suntem a ne bate bărbăteşte pentru ea.

Aud că, împreună cu Tudor din Dragoieşti şi cu Toma din Pietroşani, cu Nicolae Cînde şi cu alţi boieri tineri şi ostaşi voinici, cu Stroe Buzoianul şi cu cavaler Antonie, înveţi pe mulţi flăcăi pădureni, haţegani, hunedoreni, meşteşugul luptei. Ei ştiu multe de la părinţii şi bunicii lor, deprinse din vremea acelui mare viteaz şi cruciat care a fost Iancu Corvinul, voievod al Transilvaniei şi părintele lui Matei Corvin, cel mai strălucit rege al Ungariei. Şi cred că ştii: mai sunt încă mulţi tineri trăitori în surghiun, dornici a se ostăşi sub porunca unui voievod îndrăzneţ şi viteaz".

„Ai dreptate, Voica: trebuie să ne apărăm cu arma, la Dunăre ori pe zidurile munţilor. Dar mi-i teamă că pe prea mulţi îi mâleşte nepăsarea ori îi îngheaţă frica.

Fraţii mei legiuiţi se îndeletnicesc mai mult de negoţ: Bădica şi Mircea cresc şi vând turme de oi şi cârduri de cornute; Petru s-a călugărit la Argeş"...

„Deci rămas-ai numai domnia-ta, Radule. Treci de la joaca asta de-a războiul, la pregătirea cea de temei a unui sâmbure de oştire trebuitoare întru zăgăzuirea năvalei otomane. Ia aminte, că la

Moldova, tânărul voievod Ştefăniţă a înfrânt pe tătari la Prut şi i-a fugărit până la Nistru, unde i-a înecat în valuri. Alb hantătar a scăpat cu mare greu, rănit la cap, fără arme, învălit doar în linţoliul ruşinii.

Se zice că acel Ştefăniţă vodă de la Suceava mânuieşte o spadă de flacără şi că are târg cu diavolul să-i răpună pe toţi slujitorii lui Mahomed"...

Mă uimea asemenea înţeleaptă vorbire şi prietenoasă şi dojenitoare. Niciun bărbat nu-mi vorbise atât de răspicat şi atât de aproape de gândurile şi simţămintele mele cele tainice.

Nici Neagoe din Periş, care, de multe ori, de bine m-a dăscălit.

Vorbele lunecau pe buzele Voicăi ca arcuşul pe cele mai gingaşe şi mai răscolitoare strune, se legănau, lăstuni, câteva clipe în văzduh, apoi mi se cuibăreau în cuget, în inimă, izvodind gânduri de aur. Mi se limpezea mintea; îmi tresălta, în lumină, întreaga făptură.

„Dar, Radule, să nu-ţi închipui că astea sunt doar gândurile mele, ale unei fete de dregător surghiunit de bunăvoie în Haţeg; sunt ale celor mai mulţi, boieri şi norod. Noi ştim că duşmanul e puternic, atunci când noi ne arătăm slabi, dezbinaţi şi milogi; şi slab, atunci când noi suntem tari, uniţi, îndrăzneţi, hotărâţi a ne apăra. Tiranii şi cei care poftesc a ne subjuga întâi ne dezbină, ne ucid încrederea în noi, ne înăbuşă dragostea de libertate, de viaţă, preschimbându-ne în victime nevolnice, uşor de răpus. Deci să nu ne îndoim de biruinţa

noastră, să nu şovăim, că din mâinile îndoielii, ale neîncrederii şi nehotărârii armele cad uşor”...

Gândirea şi simţămintele Voicăi, înalte, îndrăzneţe, drepte mi le împleteam cu ale mele şi băgăm sama că erau aidoma. Şi fără voia-mi îmi răsări în minte vorba unui dascăl din Florenţa care zicea: „Tinere din Valahia, află că n-am venit pe lumea asta ca să fim doar nişte făpturi la îndemâna morţii şi a putreziciunii. Te povăţuiesc să lupţi şi să birui. Iar dacă, totuşi, eşti înfrânt, te îndemn, a nu deznădăjdui: înfruntă golul din jur cu un surâs”... Ci eu l-am întrebat: „A izbutit oare cineva, pe lumea asta, să-şi întemeieze fericirea numai pe surâs?” Mi-a dat răspuns surâzând: „Leonardo da Vinci, marele nostru meşter în toate artele şi în toate filosofiile. El a zugrăvit chipuri de sfinţi şi madone totdeauna surâzând. Şi pe buzele Monei Lisa del Giocondo i-a scris tot un surâs, un surâs misterios. Şi, totuşi, cel care a zugrăvit acele surâsuri tulburătoare, ciudate, dar întru totul omeneşti, a fost unul din cei mai singuri, mai nefericiţi oameni din lume. Iar dacă şi el a surâs în faţa durerilor, dacă a surâs înţelegător, îngăduitor pentru neînţelepciunea ori răutatea oamenilor, însamnă că a găsit temeiul lumii şi leacul amărăciunilor şi al durerilor vieţii: surâsul”...

Voica m-a dojenit:

„Se poate ca şi morţii să surâdă. Dar, Radule, după credinţa mea, ca să surâzi, trebuie, totuşi, să fii viu. Şi ca să trăieşti se cere să te şi lupţi. Înţelegi? Surâsul aşa de plăcut ţie în acest moment, este doar arma neîncrezătorilor, a celor care se tem

de orice altă armă, a celor care nu se mai zbat pentru trăirea cea vrednică, dreaptă, frumoasă”...

Voica!... Vrajă era numele ei şi cântec. Făptură, dacă nu fericită, măcar credea în fericire. Tristă fiind, surâdea dureros şi dulce totodată. Când o înveselea bucuria, râdea cu buze rumene şi dinţi strălucitori, rânduiţi fără greş. Râdea din toată inima şi totuşi cuviincios, gingaş, tinereşte. Sinceră, prietenoasă, bună. Şi totuşi, uneori, firea ei mi se părea alunecoasă, furişă, chiar vicleană. În faţa ei păream un tânăr bătut de vântoasele îndoielilor: un tânăr fără căpătâi, ars de neîmpliniri; simţeam cum mă dor toate dorurile lumii. Iar ea, Voica, deşi avea doar optsprezece ani şi rostea vorbe obişnuite, ştia totuşi să le încarce cu povaţa şi podoaba multor înţelesuri înalte şi agere, care-mi pătrundeau în cuget şi se înrădăcinau acolo, ca să nu mă mai părăsească niciodată.

Iar acum cred că, în fapt, nu m-au părăsit niciodată tocmai pentru că ea, Voica, mi le-a pecetluit în cuget şi în inimă, cu pecetea surâsului ei trist. Căci aşa surâdea: trist. Iar cele puse pe sama dascălului florentin, în fapt ea mi le insuflase. Sub razele acestui surâs mă legam cu mine însumi să fiu puternic, foarte puternic, să înfrunt toate primejdiile şi să le birui, anume ca să păstrez bucuria acelui surâs nepereche.

Pentru că mă rătăcisem pe cărările gândurilor, Voica s-a ridicat şi, depărtându-se câţiva paşi prin iarba înmiresmată, a început să cânte: „La fântâna din răzor, Apa toată-i numai dor... Dorul unde

zboară / Face inima vioară”...

Apoi a zis:

„Deocamdată bine-ai făcut că te-ai întors în vatra strămoşească. Puteai să rămâi printre cavalerii din jurul lui Bayard”...

„M-au şi poftit, de multe ori, să rămân. Dar pentru mine, ca pentru orice român, vatra poate fi a casei, a curţii, a satului, a ţării. Adică acolo unde arde focul dătător de căldură şi lumină, acolo unde pâlpâie flacăra nestinsă a dragostei, unde fierbe hrana, unde se încălzeşte trupul cuprins de gerul iernii, unde se deapănă poveştile, unde se mărturisesc durerile şi necazurile, unde se pun la cale ticăloşiile şi vredniciile, unde se hotărăsc nunţile, unde se cântă doinele şi baladele, unde se şoptesc dragostele, unde, ca aici şi acum, se deapănă amintirile, unde se ascultă mutul prohod al stingerii din viaţă”...

„Şi mai departe, Radule, a adăugat ea, vatra e sălaşul duhurilor, al sufletelor străbunilor. Drept aceea tu ai datoria s-o aperi, iar eu să-i întreţin focul sfânt, să nu se stingă în veci de veci”...

Lângă dânsa, pădurile Prislopului, o horă de miresme legănată de zâne şi beată de făgăduinţa unei nepământene fericiri. Privirile, vorba, surâsul ei îmi porunceau un legământ către mine însumi, mai solemn şi mai tare decât atunci când am îngenuncheat în faţa lui Bayard, naşul meu, să fiu cu adevărat cavalerul fără frică şi fără prihană, în bătălia pentru libertatea ţării, iar Voica să-mi fie călăuză şi lumină.

Şi cred că, în clipele acelea, viaţa mea s-a cârmit pe altă cale: pe calea bătăliei necurmate, pentru un ţel nemăsurat de înalt.

Până în iarnă, cu toată sârguinţa de care-s vrednic mi-am pregătit cetele: arcaşi, halebardieri, suliţaşi pedestri şi călări, la care am adăugat câte doua sute de buzdugănari, armă în care eu ajungeam să mă pricep ca nimeni altul, şi arcănarii tăi, cavalere Antonie. M-au ajutat căpitanii Tudor din Drăgoieşti, Toma din Petroşani şi Nicolae Cînde, precum şi Benga Stanciu şi Stroe Buzoianul, care ajunseseră apoi căpitani de frunte în oştirea mea. Mă încurajau toţi boierii pribegi; şi chiar m-au ajutat cu bani. M-au sprijinit haţeganii, sibienii şi făgărăşenii. Sfaturi şi îndemnuri mi-au dat multe fete din Haţeg. Începură chiar să-mi zică „Neastâmpăratul”, „Năvalnicul”... Una, pe care am pus-o chiar druşcă la nuntă, mi-a zis, linguşindu-mă: „Eşti frumos parc-ai fi căzut din cer. Şi ne prăpădim toate după tine şi ne sângerezi inimile de ne vine să ne facem sama. Eşti voievodul nostru şi ne-ncurci cărările, furându-ne minţile. Ca să ne potolim dorul, ia-ne şi pe noi în cetele tale de ostaşi. Te slujim, toate, fără cârtire”...

Unii boieri spuneau însă că aş avea prea mult curaj. Că aş fi chiar primejdios. Mă bucuram, pentru că, după mine, curajos se numeşte numai acela care socoate că tot ce-i drept trebuie să fie şi cu putinţă şi că, măcar uneori, şi este cu putinţă.

Făcurăm nunta în câşlegile de iarnă. Nuntaşii: boieri pribegi, cneji, juzi, ţărani din această parte de ţară. M-am supus tuturor datinilor din partea

locului. Şi, drept să spun, mi-a plăcut: pentru frumuseţea miresei, pentru înţelesul adânc al fiecărui amănunt din ţeremonial, pentru urările de bine şi de spor în casă şi în neam, pentru veselia tuturor.

O, fiul meu, când gândesc la nuntirea mea cu Voica mi se dezlănţuie amintirile, aleargă şi zburdă şi-n arcanele cuvintelor nu pot să le mai prind.

Şi chiar de le-aş prinde, ticăloşii de jos nu-mi mai dau răgaz să ţi le înşir.

Vai, cât am greşit crezându-l pe Drăgan postelnicul a fi de o prostie desăvârşită, când, în fapt mânuia o viclenie şi o răutate greu de depăşit.

La nuntă toţi îmi spuneau măria-ta, măgulindu-mă cu adaosul că bunătatea, vitejia şi frumuseţea alcătuiesc treimea coroanei oricărui voievod al cărui nume se scrie, cu slovă mascată, în inima tuturora. Ci, atunci, nu doream a fi domn. Voiam doar, aşa cum mă povăţuia şi socrul meu, Vlaicu vornicul, să fiu primit în Târgovişte, ca să-l slujesc pe Neagoe Basarab, în ceasul când sultanul va pofti încă şi mai avan să ne înjuguie.

Ci eu m-am gândit, ca, înainte de a mă înfăţişa voievodului Neagoe Basarab, ca slujitor credincios, deşi sunt drăculesc de neam, iar măria-sa este cel mai de frunte dintre dăneşti, să fac un drum până la Istambul. Să cunosc ceva mai mult şi din viaţa de acolo. Ştiam că, în Apus, Carol Quintul, împărat al împărăţiei romano-germane şi rege al Spaniei, povăţuit de un cărturar italian numit Gattinara, urmăreşte a se ridica deasupra tuturor regilor şi

principilor creştinătăţii, precum a fost cândva Carolus Magnus, şi să adune întreaga creştinătate sub schiptrul lui; vrea să stăpânească şi Lumea Nouă, adică acele întinse pământuri pe care acum le descopăr corăbierii spanioli. Să facă adică o „*Monarhia universale*”, cum zice, pe scurt, un stih în grai spaniol: „*Un monarco, un imperio y una espada*”, astfel ca „tot ce luminează soarele” să fie sub porunca sa şi sub povaţa bisericii catolice. Dar se aude că acelaşi lucru îl vor şi sultanii. Şi deci între aceste uriaşe puteri se va dezlănţui, curând, cumplit război.

Durerea noastră-i că stăm cu ţara între aceşti doi uriaşi, gata a se înfrunta.

Am peregrinat mai bine de jumătate de an prin Ţarigrad. Văzui şi învăţai o samă de lucruri, osebit de trebuitoare pentru ceea ce urmăream să fac în viaţă. Oraşul mi s-a părut de o îmbulzeală năucitoare: peste 500 000 de locuitori: ieniceri, spahii, negustori, zarafi, corăbieri, meseriaşi, pierdevară, cerşetori, de felurite neamuri: evrei, armeni, ţigani, arabi, persani, greci, albanezi, turci. Da, şi turci, cam jumătate din locuitori.

L-am căutat pe vărul meu Mihail şi l-am găsit cu turban, cu şalvari, şi cu nume de Mehmet. Îndată am aflat ca la cuget era mult mai turcit decât la îmbrăcăminte. Am stat, totuşi, în preajmă să-l înţeleg mai bine şi pe el şi împărăţia care ni l-a furat.

Mi-a povestit, cu mare fală şi mândrie, despre cuceririle otomane, despre puterea cea nemăsurată

a padişahului, Selim Sângerosul. Despre sultana validé, Hafsa-Şatun, cea nepomenit de frumoasă şi de curajoasă, singura făptură care nu tremura sub privirea Sângerosului. Vorba lui era: „Puterea este o soţie pe care o poate dori şi dobândi numai acela ale cărui buze nu pălesc, nu tremură sub sărutul ascuţişului de iatagan”... Iar vărul meu Mehmet se lăuda:

„Eu am dobândit această tărie de cuget; urmează să mă însoţesc cu puterea”.

Un singur lucru n-a izbutit Şatun sultana a-l împiedica pe crudul ei soţ: de a-i ucide doi băieţi – a avut trei. Sultanul l-a păstrat numai pe Soliman; pe ceilalţi i-a sugrumat, pentru ca, după moartea lui, urmaşii să nu se sfădească pentru ocârmuire şi să slăbească împărăţia sau s-o împartă între ei. Se zice că şi pe Soliman ar fi vrut să-l ucidă, pentru că ar fi cutezat să-l dojenească pentru cruzimea cu care i-a pedepsit pe egipteni, după ce le-a cucerit ţara. Şi ca să-l piardă i-a dăruit o cămaşă otrăvită. Dar frumoasa Şatun, bănuind gândul ucigaş, a dat unui slujitor să îmbrace întâi acea cămaşă. Aşa s-a făcut că azi îl avem sultan, la şir cu marii cuceritori ai lumii.

Despre şehzade, adică tânărul urmaş Soliman, vărul meu Mihail-Mehmet mi-a povestit numai minuni şi laude. Şi a făcut-o cu ţelul de a mă copleşi, de a mă înspăimânta şi a mă hotărî să mă turcesc şi eu. Este acest tânăr urmaş al sultanului Selim cam de vârsta mea, palid la faţă, întunecat la privire, tăcut, gânditor, înţelept şi foarte iscusit la vorbă. A

fost crescut cu mare grijă, cu dascăli otomani, greci şi apuseni, închis în Serai, i se citea, de trei ori pe săptămână, din cărţi de istorie, de filosofie, de legi. Îi place chiar să ticluiască stihuri. Şi-a făcut şi o foarte bună deprindere ostăşească; a învăţat meşteşugul armelor împreună cu pajii creştini din naştere, printre care s-a numărat şi vărul meu Mihail-Mehmet. L-au ales, ca şi pe ceilalţi, pentru însuşirile lui deosebite: deşteptăciune, îndemânare, curaj, vitejie, frumuseţe, bărbăţie, habotnicie întru credinţa Profetului. Din aceşti prieteni de învăţătură, când a ajuns sultan, Soliman şi-a ales vizirii, paşalele, beii. Mehmet, fostul meu văr, se mândrea că a dobândit învoirea de a purta îmbrăcăminte colorată în roşu şi galben, cum numai otomanii au voie să îmbrace. Se ştie că grecilor nu li-i îngăduit a purta decât straie cenuşii, jidovii stânjenii, armenii cenuşiu deschis.

În toate, Soliman se pricepe de-a minunea; dar mai ales în alcătuirea legilor. De aceea azi îi zic *el Kanuni*, adică legiuitorul. Se spune că-i place adevărul spus răspicat, făţiş, că dispreţuieşte vorba goală, iar când află că e rostită cu viclenie ori înfăşată în scutecele minciunii, îndată cheamă gâdele. Vânează cu multă dibăcie şi în pădurile din Balcani şi în pustiul Arabiei. Îi place să viziteze haremul, să asculte muzică şi să se desfete privind dansul odaliscelor. Dintre toate cadânele şi-a ales-o pe Roxelana, ucrainiancă de neam, care-l vrăjeşte şi-l stăpâneşte cu frumuseţea, cu vicleniile muiereşti şi farmecele întregii ei făpturi.

Aşa cum vorbesc acum, s-ar părea că în împărăţia otomană totul e bine şi frumos.

Dar, câtu-i de întinsă şi de lăţită, această împărăţie se hrăneşte mai ales din pradă şi din războaie, din birurile grele puse pe grumazul noroadelor supuse.

Bine am făcut că m-am dus la Ţarigrad: am aflat despre planurile cele mari ale sultanului de a cuceri Evropa şi ostrovul Rodos, cu cetatea cea vestită şi tare. Zicea Selim sultan: „Dacă eu n-am putut cuceri Evropa, fiul meu Soliman o va cuceri, după cum va cuceri Mediterana, începând cu ostrovul şi cetatea Rodos”.

Uitai să spun că în Istambul întâi l-am căutat pe fratele meu Bădica. Prins cu treburile lui de negoţ şi cu uneltirile domniei, s-a arătat neprietenos cu tovărăşia unui frate vitreg ca mine. De aceea l-am căutat pe Mihail-Mehmet. E cu cinci ani mai mare decât mine, cum am spus. E ambiţios, îndrăzneţ, voinic, bun luptător, mult dornic de mărire. Când era de-o lege cu mine, e-adevărat că mă înţelegeam mai bine decât cu fratele meu Bădica şi prieteni buni am fost. Doar poate pentru atât îmi era ciudă pe el: că mă întrecea la galop cu calul. Acum, când se făcuse turc şi ienicer, aşteptând ca prietenul lui, sultanul, să-l facă beg, paşă, vizir, seraskier şi chiar mai mult, voia să-mi arate aceeaşi prietenie, ca altădată, dar nu-l mai puteam crede. Şi cu cât se străduia să fie mai prietenos, cu atât îl bănuiam mai mult de făţărnicie. Uneori mi se părea că mai aud în el câte o şoaptă din graiul sângelui. Dar îndată se

răzvrătea şi scrâşnea vorbe învăţate de la dascălii lui musulmani:

„Toţi ghiaurii sunt spurcaţi, parşivi, tâlhari, nemernici şi vrăjitori”.

„Adică, tu aşa ai fost, până mai ieri?”

„Aşa! Dar m-am curăţat de toate relele, trecând la legea profetului, cu trupul şi cu sufletul meu”... cuvânta rotind ochi groaznici, scăpărând scântei şi fulgere ucigaşe. Zicea despre Soliman numai laude:

„Ca să arate că va să ocupe întreaga Evropă şi întreaga lume, că va împlini porunca sângerosului său părinte, Soliman sultan şi-a ales ca model pe Justinian şi pe Constantin cel Mare. A învăţat carte evropenească. Chiar marii dregători, ca şi soţia, Roxelana, tot dintre evropeni şi creştini trecuţi la islamism şi-i va alege. Credinţa tânărului sultan este că va cuceri Evropa cu evropeni, proaspăt trecuţi la mahomedanism. Iară eu voi fi în fruntea dregătorilor lui”.

Nu-l credeam, dar mă minunam ce repede a ajuns a se crede.

Mihail – îmi vine greu să-l cred şi să-i zic Mehmet – m-a purtat prin Topkapi Sarai, unde, prin uimitoarele palate cu pereţi zugrăviţi în albastru, galben, roşu, cu flori şi desene numite arabesc, cu balcoane şi margini din lemn şi marmoră, cu stâlpi subţiri cu înflorituri aurite, cu ferestre înalte şi luminoase, cu brâie late, albastre, cu scriitură, adică slove alcătuite din linii, cârlige, cârligaşe, puncte, frânturi de cerculeţe, tălmăcind versete din Coran, cartea sfântă a musulmanilor.

Tot el, Mihail, m-a însoţit şi în Sfânta Sofia. M-a cuprins o necuvântată bucurie, amestecată cu un soi de ameţeală şi de teamă, învârstate cu uimire: cum au izbutit oamenii să înalţe asemenea minunăţie? Voinic şi mândru în statul lui, Mihail se fălea că, aşa cum Mahomed a schimbat această uriaşă biserică în moschee, adăugându-i patru minarete, tot aşa, el, Soliman sultan, va preface-o pe cea din Roma, cu numele Sfântului Petru, în geamie.

Ascultam, mă îngrozeam şi mă minunam totodată: atâtea coloane cu capitele înflorate şi atâtea arcade sprijinind o cupolă care parcă ţine să se măsoare cu bolta cerului, atâtea înflorituri din aur şi pietre preţioase să fie ale lor, ale otomanilor, după ce... Au aşezat altarul profetului înspre Mecca, iar de coloane au atârnat plăci mari, rotunde, albastre, cu versete din Coran Totul e rânduit aşa fel ca să se vădească nemăsurata putere a credinţei şi puterii otomane, ridicată prin iatagan deasupra tuturor puterilor din lume.

Dar află, Vlade, coconul meu, că a mea nestrămutată credinţă este: oricât de puternic, de înfricoşător s-ar arăta sultanul, tot ar putea fi înfrânt, dacă împăratul Carol Quintul şi regele Francisc, împreună cu ceilalţi stăpâni ai noroadelor din Europa, de la Oceanul Atlantic până la noi, s-ar uni. Ales ca armia sultanului seamănă mai mult cu o hoardă şi că mulţi ieniceri s-au născut bulgari, sârbi, români, unguri, polonezi, germani, greci, sloveni, ruşi, circazieni; iar acângiii sunt nişte vântură lume, tâlhari crunţi, mereu cu ochii sticliţi după pradă şi

nelegiuit omor. Nu-i o oaste, ci o cumplită şi besmetică adunătură de hoinari şi derbedei sălbătăciţi, care galopează nebuneşte în jurul armiei sultanului, pârjolind pământul şi înspăimântând oamenii cu iataganul şi suliţa morţii. Nu vitejia ori priceperea în mânuirea armelor, ci iureşul smintit, înfricoşător, sălbatec li-i semnul purtării şi calea biruinţelor. În războaiele mele, doar arcănarii lui Stanciu Benga şi ai lui Stroe Buzoianul dacă le-au mai venit de hac. Şi fiindcă adusei vorba: lupta cu arcanul am deprins-o de la un italian, dar cei care mi-au alcătuit cetele şi le-au învăţat meşteşugul au fost Benga şi Buzoianul. Pentru arcănari pusei să se împletească arcane din fuior de cânepă, bine răgelată, toarsă în fire subţiri, apoi împletite în douăsprezece viţe, de-o anume grosime, fierte în grăsime de urs, ca să fie mlădioase şi lunecoase ca şerpii. Şi trebuie să spun că întocmii asemenea oaste, pentru că n-aveam bani pentru alte arme şi nici prietenii braşoveni ori sibieni nu-mi dădeau nimica pe gratis sau ca o mulţumire că-i apăram de prădăciunile otomane ori tătare. Scumpe sunt mai ales archebuzele, tunurile şi pulberea…

Ţi-e somn, Vlade?

— Da, tată…

— Aşază capul în braţele mele şi dormi.

Coconul se cuibări la sânul părintelui său şi aţipi, repede.

În chilie se făcu tăcere. Viscolul de afară parcă se mai domolise.

Numărând mătănii, stareţul începu să moţăie.

Mişcându-mă încet, să nu fac zgomot, pusei un braţ de lemne pe foc.

După câteva minute de fumegare, flăcările se vâlvoiră, sporind lumina şi căldura.

Îl ascultasem pe voievod vorbind despre ostaşi şi arme, despre turcitul Mihail, dar mi se părea că vorbea prea stăpânit, prea îngăduitor, parcă n-ar fi cuvântat despre cel mai mare răufăcător al său şi al ţării.

Coconul tresări, speriat:

— Nu pot dormi, tată. Visez urât: călăi şi sânge…

— Atunci stai treaz şi ascultă…

Din Ţarigrad am plecat în mare grabă, din mai multe pricini. Întâi, pentru că fratele meu Bădica, văzându-mă cu proaspătul turcit şi fost văr, Mehmet, mă bănuia că umblu după domnie; că aş fi căutat adică în… Serai tronul Ţării Româneşti, care i s-ar fi cuvenit lui, ca mădular legitim al osului domnesc. Apoi pentru că, aflând că m-am căsătorit cu Voica, Mehmet s-a înfuriat aşa de tare, încât a dat să-mi împlânte hangerul în piept. M-am apărat şi am fugit. A strigat după mine, fierbând de mânie şi ură:

„Nu scapi tu cu viaţă din Istambul!”.

A treia zi, m-au împresurat trei arabi armaţi cu iatagane şi numai buzduganele m-au scăpat de ei.

Galopam să scap din cetatea de scaun a sultanului şi chiar de pânditoarele gheare ale morţii. Fugeam s-o văd, s-o întâlnesc cât mai curând pe cea pentru care se stârnise pojarul mâniei lui Mehmet. Nu ştiu de ce, dar furia şi ura lui mă bucura, îndemnându-

mă să şoptesc vorbe asemeni celor din „Cântarea Cântărilor”: Strâns-am miruri aromate, înmiresmată miere am gustat, vin din cupe de aur am băut; ci iată, acum, prietenul, pocalul cu zeamă de cucută mi-l întinde să beau. Sunt mândru că, asemeni adevăraţilor cavaleri, întru cucerirea iubitei va să mă bat... Să mă bat cu ruda mea ticăloşită.

Îmi mut gândul la răzvrătiţii care mă pândesc de jos. Lupi flămânzi, cu colţi înveninaţi. Mi s-a amărât cerul gurii şi-mi arde de durere. După ce şapte ani m-am războit pentru binele fraţilor mei, acum mă întâlnesc cu duşmănia şi ura lor. Lumea şi viaţa mi se par bârlogul fiarei, labirintul din care nu poţi ieşi, decât dacă răpui monstrul şi ai cu tine firul Ariadnei.

Ci, noi ne aflăm aici, în capcana balaurului cu şapte capete: mânie, pizmă, lăcomie, sete de putere, răutate, trădare şi ură; iar Voica nu mai este, de mult, să-mi dea sfat şi nici Ruxanda nu vine în ajutor. Ei, dacă ar fi ştiut ea, care a întruchipat îngerul bun al împăcării dintre dăneşti şi drăculeşti...

Măria-sa suspina, cu obidă şi nemăsurată părere de rău, iar eu mă întrebam de nu cumva-i înţeleasă cu răzvrătiţii: e doar sora Stanei, despre care s-a zvonit că...

Parcă mi-ar fi ghicit gândul vinovat, măria-sa m-a privit îndelung şi cumva dojenitor.

— Toţi duşmanii, toţi care mi-au fost prieteni şi-acum mă urmăresc cu ură, îmi află multe greşeli şi-mi pregătesc un sfârşit hain. Am socotit, totdeauna,

împlinirea domniei ca o îngemănare a măreţiei cu smerenia, a blândeţii cu asprimea. Că am greşit?

Da, am greşit; dar cine, dumnezeule, poate domni nevinovat? Arătaţi-mi-l şi mă închin lui.

Ceasul al patrulea

Lumina candelei se tot micşora, când ornicul din turn, sunând în noapte nouă izbiri în clopot, ne aminti că a trecut şi ceasul al treilea şi că ne-au mai rămas doar nouă. Le-am numărat, toţi patru, în gând: eu mişcând buzele, stareţul prefirând mătăniile, coconul clipind din ochi.

Numai pe chipul voievodului, nicio mişcare. Sta drept în jilţ, cu privirea aţintită spre sâmburelul de lumină abia licăritoare din candelă; mi se părea că citeşte acolo cele înşirate spre povestire.

Când s-a stins zvonul celui de al nouălea dangăt, stareţul a trecut mătăniile pe braţ şi, cu un cleştişor, a îndepărtat scrumul de sub flăcăruia candelei, a ridicat puntea, a împrospătat feştila din iască, a mai turnat, dintr-un şipuşor, câteva picături de untdelemn, sporind lumina în chilie. Măria-sa aştepta ceva; aştepta neliniştit. Când de jos se auzi ameninţarea:

— Ţi-au mai rămas nouă ore de viaţă, ticălosule!…

Măria-sa suspină:

— Credeam că ne scutesc, călăii… N-ar fi mai bine să dormi, Vlade? Somnul te face să uiţi.

— Nu pot, tată; îmi clănţănesc dinţii, mărunt şi repede.

— Îmbărbătează-te, fiul meu. Nevinovăţia ta este cea mai tare pavăză. Aici şi acum nici spada, nici vitejia nu ajută.

— Tată, mi-ai cetit din cartea măriei sale Neagoe Basarab; unele lucruri le-am înţeles, altele nu. Tu spui că toate acele învăţături au fost bune, înalte, filosoficeşti. Ci eu mă întreb: dacă a avut un părinte atât de bun şi de înţelept, dacă a dobândit învăţătură atât de înaltă, de ce a pierit fără urmă?

— Nici eu nu ştiu a le tălmăci pe toate, lămurit şi deplin. Pot doar să-ţi spun că moartea năprasnică a nevârstnicului voievod vădeşte cât de rea, de vrăjmaşă este încă omenirea, pe care noi ne străduim şi ne jertfim mereu mai bună s-o facem.

Dar asta poate o vei înţelege mai bine, ascultându-mi povestirea până la capăt. Căci povestirea-i mărturisire, mărturisirea-i coborâre şi cercetare în tine însuţi, e cel mai bun fel de a te cunoaşte înăuntrul tău şi de a te face cunoscut şi celorlalţi. Pot zice că sunt şi voi fi ceea ce povestesc. Iar mărturisirea din aceste ceasuri de grea cumpănă poate fi învăţătura pe care eu, părintele tău, ţi-o dau, în ceasul cel de pe urmă.

Spun că, de la Istambul, m-am întors mult îngrijorat, pentru soarta ţării noastre.

Am văzut cât de mult se deosebesc oamenii şi ţările din Apus, de cei din împărăţia otomană. Acolo înfloresc şi meşteşugurile, ştiinţa şi arta, odată cu cel mai nesăbuit şi mai înverşunat război pentru putere, bogăţie şi faimă şi odată cu foarte îndrăzneţe călătorii pe mări întru descoperirea

pământurilor noi, necunoscute. Dar în sânul credinţei apusenilor s-au iscat multe erezii, aşa de potrivnice şi de învrăjbite una cu alta, încât puterea ţărilor se fărâmiţează şi le face tot mai neputincioase în războirea cu împărăţia otomană.

În vremea asta, sultanul îşi sporeşte mereu armia de ieniceri, spahii şi acângii, cucerind norod după norod şi ţară după ţară. Au otomanii un singur gând: răspândirea credinţei profetului, cu iataganul. Şi ştiut este că pătimăşia întru credinţă, săvârşeşte mai mult rău oamenilor decât necredinţa. Fanatismul, de orice fel, este o boală a minţit, o boală întunecată, nedreaptă şi crudă, sălbatecă şi ucigaşă. Iar cei proaspăt intraţi în... raiul profetului Mahomed, ca de pildă vărul meu Mihail, care a primit rang de dregător şi se numeşte Mehmet-beg, paşa Nicopolului, sunt încă mai habotnici, mai zeloşi, mai pătimaşi, mai nebuni decât nebunii. Lasă în urma lor doar jale şi sânge.

În împărăţia otomană abia acum încep a se ridica zidiri mai de seamă; mai ales moschei şi palate. Până acum au făcut să curgă sânge şi din pieptul norilor şi s-au aşezat în ce au găsit, de-a gata. Adică au părăsit corturile şi au pătruns în palatele împăraţilor bizantini şi în bisericile creştine.

Ci eu sunt încredinţat că vina noastră, a creştinilor, este tot aşa de mare ca şi sălbăticia agarienilor. Ne sfădim între noi, orbiţi de invidie. Ne lăsăm roşi de dihonie, în loc să ne unim şi să facem oşti tari întru stăvilirea primejdiei păgâne. Mulţi tineri s-au înfundat în mănăstiri, în munţi şi în

pustietăţi, dedându-se trândăviei, aşteptând ca Dumnezeu singur să ne izbăvească de cel rău. Creştinii se roagă, iar agarienii îi robesc; că dumnezeul lor e cu iataganul în mână, iar al nostru cu crucea. Iar când am văzut că Prea înaltul nu ne izbăveşte de primejdie, am cârmit-o, zicând că năpasta otomana e trimisă de însuşi Dumnezeu, ca pedeapsă pentru nevrednicia şi păcatele noastre cele multe.

Acum o jumătate de veac, când Mahomed sultan ataca Ţarigradul, împăratul creştin avea doar câteva mii de ostaşi; în schimb, sute de mii de tineri căutau izbăvirea păcatelor în mănăstirile din Muntele Athos, ori în grotele Anatoliei şi-şi petreceau zilele privind cum le abureşte sufletul prin... buric.

Dar nu numai retragerea în pustie este primejdie pentru libertatea şi propăşirea oamenilor şi a ţărilor, ci şi îmbuibarea, adică hrana prea îmbelşugată; patima de a înfuleca fără măsură duce la trândăvire, iar trândăvirea la prăbuşire. Eu m-am purtat totdeauna cumpătat, din dragoste pentru mine însumi; vrui să fiu totdeauna voinic şi sprinten, mlădios ca şarpele şi vânjos ca tigrul. Nu m-am cruţat de osteneli oricât de mari, şi nici de primejdii, oricât de slute şi de ameninţătoare, nu m-am temut. De multe ori s-ar fi putut să pier, în numeroasele lupte unde, adesea cu aprigă mânie, am intrat. Până acum scăpai din toate primejdiile, folosind îndrăzneala şi iscusinţa, luptând cu sabia şi izbind cu buzduganul, nu ca să ucid, ci ca să înlătur tirania înrobitoare de neamuri. Şi o spun, cu mâna pe

inimă, că n-am lovit cu fierul decât pe acela care a venit, cu fierul, împotriva mea şi a ţării.

Ci, în umbletul meu prin Istambul, am aflat de la Mihail-Mehmet şi de la unii slujitori otomani de samă, cuvinte de laudă despre părintele meu, Radu vodă, pentru că, râvnind pacea mai presus de orice, s-a arătat ascultător sultanului şi-a adus însuşi, fără zăbavă, tributul la pragul împărăţiei.

E-adevărat că bunicul meu s-a numit Vlad Călugărul, om evlavios în tinereţe; dar, când i-a venit bine, şi-a amintit că era feciorul lui Vlad Dracul, a lepădat rantia, mătăniile, cădelniţa şi stiharul, a urcat în scaunul domniei, împodobindu-se cu hlamidă, spadă şi coroană voievodală.

Din Mihnea coconul său şi fratele părintelui meu s-a născut vărul meu Mihail, cu care copilărit-am împreună şi prieteni buni am fost, precum am povestit. De multe ori, însă, se purta ciudat. Se credea ursit a ajunge „ceva foarte mare”, cum zicea, mai mult decât voievod: paşă, rege şi chiar sultan. Între noi chiar îi spuneam, uneori, şuguind: „Sultanule”... Alteori dădea semne de neîndreptăţită cruzime; iar dacă atunci îl dojeneam, râdea: „Sultan blând, nici dracul n-a văzut pe lumea asta!” L-am auzit de mai multe ori spunând: „Mai bine se trăieşte pe lângă un stăpân puternic, într-o împărăţie mare: ai de toate şi te poţi desfăşura după voie”...

Ne deprinsesem cu el, cu lăudăroşenia lui, deşi, de multe ori, era supărătoare. Schimbăcios din fire: proslăvea ceea ce a scuipat şi scuipa ceea ce a

proslăvit. Folosea chiar o vorbă, pentru care de multe ori ne-am certat: „Credinţele se învechesc şi scot duhoare de stârv; de aceea trebuie schimbate, măcar de trei-patru ori în viaţă”.

Când, între noi, vorbeam de războiul pentru libertatea ţării ne pocnea cu o vorbă aspră, ca o sudalmă:

„Nătărăilor! Nu vedeţi că sultanul e mult prea puternic ca noi, mărunţeii şi puţinii, să cutezăm a-l înfrunta? Zic că mai bine ne-ar prii supunerea volnică. Decât o turmă şi-un păstor cu un împărat nevolnic, mai bine cu un sultan viteaz. Eu mă lepăd de legea veche, cum aş lepăda o cămaşă murdară”...

Am băgat samă că, deşi era drăculesc, mulţi dintre dăneşti, şi mai ales cei din neam craiovesc, îi dădeau dreptate. Vorbind odată cu bătrânul Barbu Craiovescu şi osândindu-l pe vărul meu turcit, m-a îndemnat să-l înţeleg şi să-l iert: „Vrea să trăiască bine, să ajungă om mare, cu vază”.

I-am răspuns tăios: „Ca să înţelegi şi să ierţi un vânzător de neam şi ţară, se cere să gândeşti ca el: să fii de aceeaşi teapă. Ori eu, flămând de dorul libertăţii, zămislit şi crescut în dragoste de neamul meu român, de vatra strămoşească, văd în trădători nişte ucigaşi. Împotriva duşmanilor ţării şi ai neamului meu voi galopa, până la capătul zilelor, în fruntea ostaşilor, cu buzduganul dreptăţii întins înainte, cu mantia fluturată în vânt şi pe buze cu surâsul încrederii în biruinţă. Voi galopa înainte până voi birui ori mă voi prăbuşi”...

Bătrânul ban Craiovescu m-a privit cu multă luare-

aminte şi parcă i s-au umezit ochii. A zis: Şi tu ai dreptate... Ai mare dreptate. Dar pentru izbândă se cere să fim una. Că numai cei uniţi biruie... Ori eu sunt dănesc, tu drăculesc.

Eu asta vrui: să unesc neamurile şi să birui. Şi iată-mă închis în Cetăţuia, iar inima îmi arde de ciudă, dezamăgire şi durere.

Să te-ntrebi, o fiul meu, cum însumi m-am întrebat şi mă voi întreba până în clipa de pe urmă: cum să fie înţelegere, iertare şi iubire între mine şi vărul Mihail, fostul meu prieten de joacă şi de pozne, care vrea să vină stăpân pe ţară ca om al sultanului, să ne înjuguie şi să ne nimicească? Pădurea se doboară cu ajutorul unui ram ajuns coadă de topor. Arborii nu pot pedepsi ramul ucigaş. Ci oamenii, neamurile pot şi trebuie, datoare sunt, dacă vor să fiinţeze, să dea călăului pe fratele ticălos, ajuns scula duşmanului.

Acuma, după ce m-am luptat în douăzeci de bătălii cu Mehmet-beg, ştiu că-i mai înzestrat decât mine la trup, dacă nu şi la minte. Dacă ar fi rămas român, cum era prieten şi pe gustul Craioveştilor, i-ar fi întrecut şi pe Vlad Ţepeş şi pe străbunicul Vlad vodă Dracul, şi ar fi semănat bine la fapte de arme cu Mircea vodă Bătrânul. Bărbat mândru cum rar se numără, vânjos şi mlădios ca lama săbiei de oţel. Pe ismailiteni i-a vrăjit cu priceperea de a vorbi, cu agerimea minţii, cu ştiinţa de a se bate şi de a călări, cu îndrăzneala de a se arunca în bătălie, cu ştiinţa de a ocârmui oastea în războaie şi cu puterea de a ieşi nebiruit. Dacă nu se încurca aici, la

Nicopol, cu nesăbuita-i poftă de a fi domnitor turc în ţara română, dacă nu s-ar fi sfădit cu Roxelana, sultana validé, şi dacă nu se întâlnea cu mine în război, ar fi ajuns mare vizir şi seraskier.

Unii cred că numai eu i-aş fi fărâmiţat ambiţiile şi aş fi ucis faima lui Mehmet beg.

Adevărat, dar nu întru totul. Eu nu acest lucru îl vrui, ci râvnii doar să apăr ţara de primejdia cea mare a paşalâcului, adică turcirea ţării, precum Mihail s-a turcit şi cu noi toţi la fel vru să facă.

Şi mult mă miram, fiule, că boierilor români nu le venea a crede că urmaşul lui Selim Sângerosul, Soliman sultan, se vestea precum un mare ocârmuitor de noroade, un neîntrecut legiuitor, un oştean fără frică şi un viteaz cum rar pomeni-va cronica. Mehmet mi-a spus că, încă înainte de a apuca tronul împărăţiei, voia să ştie tot despre Dunăre, despre Carpaţi, despre grânele şi turmele, despre prisăcile şi livezile de nuci din Moldova, Transilvania şi Ţara Românească. Şi asta nu numai pentru că-i plac nespus baclavalele, ci, mai ales, pentru gândul lui de a înrobi fără cârtire pe români ca să-şi poată urma, nestânjenit, năvala spre mijlocul Evropei. Dorea să afle cât de frumoase sunt romàncele şi cât de iubitoare; dar nu numai pentru că voia să-şi înmulţească haremul cu cadâne din neamul nostru, ci, mai ales ca să cunoască vigoarea poporului român şi să-i dibuiască dragostea lui de ţară şi de trai slobod…

În clipa asta se auziră strigăte şi zgomote mari, jos în tabăra împrejmuitorilor. Tresărirăm toţi.

Eu credeam că ne-a sosit cineva în ajutor: de pildă doamna Ruxanda.

Inimile ne ticăiau de mult dorita nădejde că, totuşi, o să scăpăm, o să ieşim din acea capcană, în care singuri am intrat.

Ne năpustirăm afară, cu armele, la bătaie.

Era nevoie, căci – nici azi nu ştiu cum – şapte slujitori ai răzvrătiţilor se aflau sus, pe ziduri, în preajma clopotniţei. Păreau nişte draci negri cu ochi şi iatagane sclipind în noapte.

Pe trei i-am prăbuşit de pe zid în prăpastie.

Adică măria-sa i-a aleluit, cu câte o pocnitură de buzdugan în cap. Trei s-au tras înapoi pe funiile cu care urcaseră.

Pe unul, lovit de mine cu sabia, l-am înhăţat şi l-am aşezat în zăpadă, în curtea Cetăţuiei. Era rănit la piept. Înainte de a-şi da duhul, a mărturisit că Neagoe şi Drăgan le-au făgăduit câte o pungă de galbeni şi câte o moşie, dacă ne scot din Cetăţuia, vii sau morţi.

Măria-sa a întrebat dacă mişeii trădători ştiu că doamna Ruxanda vine din Sibiu, cu săniile şi cu strajă destul de mare, ca să răpună răzvrătirea. Că acea strajă se află sub porunca lui Manea, marele vornic, acela dintre dregători care l-a înlocuit, astă-vară, pe Neagoe din Periş, în care măria-sa nu mai avea deplină încredere.

Ne-a încredinţat că au trimis destui slujitori, bine armaţi, s-o întâmpine şi s-o prindă, pe doamna Ruxanda, înainte de-a ajunge la Cozia.

Aşa, firava rază a nădejdilor noastre s-a stins:

nicio scăpare!

Oşteanul a murit, iar măria-sa a poruncit să fie îngropat, ca un creştin. Ci stareţul a zis:

— Rogu-te, măria-ta, a-l lăsa în sama călugărilor mei... Pe urmă aflai că i-a aruncat hoitul în prăpastie, să-l vadă nelegiuiţii răzvrătiţi şi să se înspăimânte. Dar nu numai că nu s-au înspăimântat, ci încă mai abraş se înverşunară împotriva noastră.

Aşa că măria-sa avusese dreptate: a încerca, în acele momente să-i înspăimântăm, era o zădărnicie.

Când ne-am întors în chilie, îl aflarăm pe Vlad coconul, vânăt de frig şi de frică.

Un călugăr clădi un braţ de lemne peste jarul din vatră.

Stareţul îl povăţui pe cocon să se culce pe laiţă:

— Somnul alungă spaimele.

— Nu-mi este a dormire. Vreau să-mi aud părintele povestind. El este cel mai neînfricat şi mai cinstit om din câţi are ţara.

— Adevărul din gura nevinovaţilor prunci îl auzim... s-a umilit stareţul.

Iar măria-sa a împlinit vrerea coconului, urmând a zice:

— Deci, nemernicii cercară să ne fure şi cele şapte ore câte ne-or mai fi rămas, din cele douăsprezece făgăduite. Deci va să scurtez mărturisirea: n-am răgaz a o desfăşura toată, pe larg.

Îmi amintesc, că, într-o zi, la Istambul, m-am întâlnit cu moldoveanul Petru, care-şi spunea, pe-atunci, Rareş sau Majă, iar de doi ani încoace este domn la Suceava, în locul cumnatului nostru

Ştefăniţă, mort în chip năprasnic, cum năprasnică i-a fost şi purtarea în viaţă.

Fiind amândoi „os domnesc” zămisliţi în afara legii, el din Ştefan voievod şi Maria Răreşoaia, eu din Radu voievod şi Maria Rucăreanca, ne-am simţit cumva fraţi prin soartă şi ţeluri. Multe am plănuit întru apărarea ţărişoarelor noastre, de asupririle otomane şi de necurmatele năvăliri tătare. Ziceam:

„Ne trebuie oaste şi iar oaste”...

Gândurile lui se asemănau bine cu ale mele şi cu ale prietenilor din Transilvania, cu ale tuturor grăitorilor în româneşte: să alcătuim o singură oaste şi, sporindu-ne puterea cu alianţa vecinilor maghiari şi poloni, să întocmim un iscusit plan de atac şi apărare, întru a stăvili la Nistru, la mare, la Dunăre şi la Tisa orice năvălitor.

Întorcându-mă, deci, în ţară, am stat câteva zile ascuns la Afumaţi. Totuşi, vodă Neagoe Basarab a aflat.

Şi pe când eu mă chibzuiam în taină cu Neagoe de la Periş, cum să pun rânduială să nu mi se prăpădească avuţia, un olăcar mă pofti la Curtea domnească de la Curtea de Argeş.

M-am dus, deşi Neagoe m-a prevenit: „Eşti un drăculesc; să nu te atragă în vreo cursă”...

M-a primit bine, măria-sa Neagoe Basarab. Şi deşi era slăbit de o boală ciudată şi nu se ridica din jilţ, am sfătuit îndelungă vreme. Auzise multe despre mine. Se bucură că învăţasem oarecare lucruri vrednice de ştiut din lumea Apusului şi că n-am dispreţuit nici învăţătura ce-aş putea-o primi din

împărăţia otomană. Socotind că nu mă hrănesc, nicicum gânduri de domnie, încredinţându-se că doresc împăcarea între drăculeşti şi dăneşti, îmi îngădui să-mi aduc familia în ţară.

Aceasta era şi dorinţa soţiei mele, aşa ca am „descălecat” pe la Bran şi ne-am aşezat la Afumaţi, în casa mea dreasă cu ajutorul lui Neagoe din Periş.

N-am îndeplinit nicio dregătorie în vremea acelui domn învăţat, evlavios, dornic de pace, mare ctitor în ţară şi peste hotare. Darnic din evlavie, Neagoe vodă Basarab a adus moaştele patriarhului Nifon, le-a pus în raclă de argint-aurit, împodobită cu mărgăritare şi pietre scumpe, şi le-a aşezat în mănăstire, cu strălucite serbări. Văzându-i dărnicia, călugării greci s-au strâns în juru-i ca lipitorile, cerşindu-i danii peste danii, pentru lăcaşurile de închinăciune din Athos, Sinai, Smirna, Grecia, Ţarigrad, Ierusalim, Tracia, Iliria, Dalmaţia, unde se roagă sau trândăvesc, hrănindu-se din comândul altora, mii şi mii de călugări. Închinările de mănăstiri, adică danii de moşii, prăvălii, păduri, iazuri, turme sau odoare, pentru ca profitorii să se roage pentru păcatele dăruitorului, samănă întrucâtva cu indulgenţele, cu hrisoavele vândute de papistaşi, întru iertarea oricăror greşeli. Călugării ghiftuiţi cu pâinea ogoarelor muncite de noi, se cred mijlocitorii între noi şi Dumnezeu şi ne făgăduiesc împărăţia cerurilor. O păcăleală care pricinuieşte mare risipă şi nesăbuită înstrăinare a averilor ţării.

De asemeni, cu multă cheltuială a cumpărat Neagoe Basarab, din Constantinopol, icoane

făcătoare de minuni, evanghelii îmbrăcate în aur şi pietre scumpe, cruci, talere, căţui şi candele de argint. Iar doamna Despina a strâns şi ea, pentru sine, multe giuvaericale: paftale, salbe, brăţări, diademe, inele, cercei, despre care se spune că, măcar o parte, le-a vândut ca să termine mănăstirea de la Curtea de Argeş.

Vodă Neagoe Basarab cunoştea că am câteva cete de oşteni, ca orice boier mai cuprins şi că mă pricepeam bine la războirea cu sabia şi buzduganul. Nu arăta, dar simţeam că-i plăceam şi-i insuflam încredere.

Aşa s-a făcut că în vara anului 1521 să mă trimită sol şi iscoadă la Ţarigrad, zicându-mi:

„Bolnav sunt, Radule, şi, de-o vreme, rele presimţiri dureros mă chinuie. Pare-mi-se că nu voi vedea sfârşită ctitoria mea de la Curtea de Argeş: nu-i încă zugrăvită. L-am tocmit pe Dobromir de la Târgovişte, dar alţi zugravi, călugări la Athos, vor s-o zugrăvească ei... Ci eu nu mai am bani cât îmi cer. Zic că mă afurisesc dacă încredinţez altuia această sfântă lucrare. Iar eu mă tem foarte de blesteme, cum mă tem şi de gândurile noului sultan Soliman.

Mergi deci la Ţarigrad şi află ce zavistii se macină pe-acolo şi ştiriceşte-mă, în grabă”.

Am zis:

„Măria-ta, pentru asemenea treabă se cuvine a trimite om mai în vârstă, mai cunoscător al tainelor unei împărăţii, mai hârşâit într-ale lumii”...

„Trimit pe cine-l cred mai înţelept şi mai dibaci, mai vrednic şi mai de credinţă, iar tu ai fost zălog la

Ţarigrad, ai umblat mult prin lume, ai fost părtaş la războaie în Italia, ai cunoscut mulţi oameni. Şi-apoi acolo dacă te pui bine cu vărul tău cel turcit, poţi afla multe de la el".

Plecai deci, în iulie, în ziua de Sântilie, pe-o vreme fierbinte, cum rar se-ntâmplă prin părţile noastre. Şoiman mi se albise de spumă. Abia după ce am trecut Munţii Balcani am dat de ceva răcoare, iar la Edirne mă lovi o vântoasă şi-o furtună cu grindină cât oul de gâscă, gata să mă ucidă şi pe mine şi armăsarul.

A fost acel 1521, an greu, cu mari şi multe necazuri şi întâmplări nenorocite.

Ştiam că, în conciliul de la Latran, ocârmuitorii creştinătăţii apusene hotărâseră războiul împotriva sultanului: *„Lupus ille rapax Turcus"*[1]. Papa a poruncit *„la trêve de Dieu"*[2] – răgazul lui Dumnezeu.

Dar, în loc de răgaz sfânt, hop, izbucni războiul dintre regele Francisc al Franciei şi tânărul împărat al Germaniei şi rege al Spaniei, Carol Quintul.

Aflând asta, sultanul Soliman a pornit, în grabă, războiul împotriva cavalerilor din ostrovul Rodos, unde l-a trimis pe marele vizir Ibrahim paşa; iar el sultanul, cu oaste mare se apropie de Belgrad.

Mă temeam să dau ochii cu Mehmet-beg. Dar când auzi de la Petru Rareş că sunt în Istambul, mă pofti la el, arătându-mi prietenie, ca şi cum ar fi uitat pricina pentru care mă duşmănea. Împreună cu Rareş am vizitat palatele şi chioşcurile de la

---

[1] 1-Turcul, acest lup hrăpăreţ.
[2] 2- Armistiţiul lui Dumnezeu.

Topkapi Sarai şi a doua oară parcă le înţelesei mai bine frumuseţea.

Văzusem la Florenţa, la Roma, la Veneţia multe tablouri şi icoane înfăţişând regi, papi, duci, zei păgâni, sfinţi ori fecioare, toate de-o năucitoare frumuseţe. La musulmani nimic din toate acestea. Credinţa lor nu le îngăduie a zugrăvi chipuri omeneşti: „să nu-ţi faci ţie chip cioplit”, cum porunceşte decalogul, pe care l-au luat şi ei de la jidovi. De aceea îşi împodobesc palatele şi moscheile doar cu plăci de faianţă, cum am zis.

Ci Mehmet-beg mi-a arătat o carte cu filele zugrăvite cu ales şi gingaş meşteşug, înfăţişând o vânătoare împărătească, unde zeci de paşale şi de slujitori, îmbrăcaţi în straie verzi, galbene, albastre, roşii, cu turbane mari de mătasa albă cu vârfuri roşii, călări pe cai roibi, albi, murgi, struniţi cu frâie aurite, armaţi cu suliţe, arcuri, buzdugane, hăituiesc fiarele pădurii şi le gonesc spre poiana unde padişahul, în strai auriu, călare pe un straşnic armăsar negru, le înţeapă cu suliţa sau săgeata. Mehmet-beg mă lămurea:

„Lui Selim sultan îi place să vâneze şi tigri şi lei, dar bucurie deplină simte atunci când suliţa lui străbate trupul unei căprioare ori cu buzduganul trăsneşte fruntea unui cerb”.

Ca să-mi facă voile, turcitul meu văr, mult prea binevoitor, mă duse într-un chioşc de unde am putut s-o văd pe sultana Roxelana, soţia cea mai de credinţă a noului şi tânărului sultan Soliman. N-am ştiut ce să-i proslăvesc mai mult: îmbrăcămintea

osebit de scumpă, giuvaericalele nepreţuite, părul ca borangicul, fruntea luminoasă ori ovalul obrajilor, nasul drept, bărbia, gura, încondeiate parcă de-un meşter nepomenit cu o peniţă smulsă dintr-o aripă de înger. Căci totul la ea-i de minune. Dar mai cu samă ochii: mari, rotunzi, negri scânteietori, ţintind cu neuitată putere şi ameţitoare vrajă.

O, fiul meu, sultana validé este cea mai frumoasă femeie din lume; este minunea minunilor. Dar n-aş fi dat-o pe Voica nici pe o sută ca dânsa. Că mai presus de strălucirea de pe din afară a făpturii omeneşti este lumina ce izvorăşte din inimă. N-au preţ decât razele ce se urcă dimineaţa, în zare: ele vestesc bucuria şi căldura şi lumina soarelui. Când ajunge în amiaz, razele lui ard şi orbesc.

Povestesc toate acestea, ca să afli şi tu câte ceva din cele ce umplu lumea, dar şi ca să mă liniştesc, să-mi limpezesc mintea, ca să pot povesti despre moartea pretimpurie a lui Neagoe Basarab. Bolea el cumva, mai de mult, dar era încă tânăr şi nutrea gânduri mari pentru ţară...

Ceasul al cincilea

Aici, glasul de aramă al orologiului ne aminti iar că ne aflăm în primejdie de silnică şi nedreaptă moarte. Numărarea loviturilor în doaga clopotului devenise un soi de deprindere: una, două, trei, patru... parc-am păşi, fără întoarcere, spre hăul nefiinţei. Spaima apropiatei morţi ne amorţea mâinile, picioarele, limba. Chiar gândurile ne

îngheţau.

— Mai ai de trăit şapte ore! răzbătu urletul, când ciocanul orologiului sfârşi trista-i numărătoare.

Măria-sa clătină fruntea, surâse şi urmă:

— Ucigaşii de jos mi-au sfâşiat firul povestirii şi mi-au spulberat gândurile. Să urmez de acolo de unde-mi aduc aminte.

Mă aflam deci în Istambul, în acele zile din septembrie 1520, când a răposat, după opt ani de sângeroasă ocârmuire, Selim sultan, cuceritorul Siriei, al Libanului şi al cetăţilor sfinte Mecca şi Medina. Dar porecla de Sângerosul şi-a câştigat-o măcelărindu-i pe eghipţieni.

Şehzade Soliman moştenea tronul. Avea douăzeci şi cinci de ani. Înalt, voinic, cu faţa prelungă, împodobită cu ochi mari, albaştri, nas vulturesc, gură mare, mustaţă bălae şi bărbie puternică. La ţeremonia înmormântării sta în şa ţanţoş, mândru şi trufaş, întunecat la faţă, să-i ia spaima cei peste o sută de mii de otomani şi alte naţii aduse a fi faţă la punerea în pământ a sângerosului său părinte. Nici turbanul mare, alb, cu vârful galben auriu, nici cele trei pene de bâtlan, albe, cu vârful negru, nu-i îmblânzeau cu o iotă măcar înfăţişarea. Arăta mare durere pentru moartea părintelui său; dar şi mândru foarte că se proclama padişah şi că era sortit a păzi, cu străşnicie, liniştea şi rânduiala în împărăţie, să nu se ivească vreun alt poftitor de putere, cu care să-şi măsoare priceperea şi îndrăzneala.

Încă de pe acum este asemănat cu Alexandru Macedoneanul cel Mare. Şi pentru că se crede

urmaşul califilor arabi a plănuit să cucerească toată miazănoaptea Africii, să treacă în Spania, să facă la loc califatul de la Cordoba şi, înaintând dinspre răsărit cu o mare oştire, iar cu alta dinspre apus, să strângă ţările ca-ntr-un cleşte şi să le supună.

Dragul meu fecior, îţi spun toate acestea ca să cunoşti istoria împărăţiei otomane, să descifrezi gândurile sultanilor, spre a şti cum să ne apărăm de primejdioasa, copleşitoarea lor vecinătate. Dar să ştii că, oricât de puternic, aici nu sunt stăpâni ohavnici ca în ţinuturile bulgăreşti ori sârbeşti. Ţara noastră îşi alege domnii, iar sultanul doar îi recunoaşte, îi îngăduie dacă plătesc tributul. De la tocmelile lui Mircea vodă, sultanul n-are voie a ţine oşti otomane în ţările române şi nici moschei n-are învoirea de a zidi.

Dar iată că asemenea stare nu-l mulţumeşte pe sultan. Ne răpeşte Dobrogea, cetăţile şi oraşele de la Dunăre. Ne tot îngustează ţara, răpindu-ne fâşie cu fâşie. Ne pândeşte de pe malul de la miazăzi, din Hârşova, Silistra, Rusciuc, Nicopole, Vidin, precum tigrul cel hrăpăreţ. Nu ne mai îngăduie a zidi cetăţi şi foarte se supără şi ne ocărăsc că în jurul mănăstirilor înălţăm ziduri ceva mai tari. Nici case din piatră, mai înalte de două caturi nu ne îngăduie a zidi. Nu se amestecă în credinţa noastră, deocamdată; dar la Constantinopol de mai multe ori sultanul a descăunat patriarhii, care au arătat dârzenie şi neatârnare faţă de poruncile lui. Iar pe noi, prin oamenii săi, adesea aleşi dintre ai noştri, ne învrăjbesc cu ură şi duşmănie, vâră zâzanie ca să

ne dezbine şi să ne slăbească tot mai mult puterile.

Mult mă miram că Mehmet-beg îmi arăta o caldă şi neprecupeţită prietenie, după ce, cu doi ani în urmă, cu moartea mă ameninţase. Se îngrijea ca, la gazdă, să nu duc nicio lipsă; îmi trimetea pastramă de berbec şi de gâscă, pâine dospită, ca la noi, peşte afumat, portocale şi chitre, baclavale, încredinţându-mă că erau făcute cu nuci, miere şi făină românească. M-a vizitat de mai multe ori, pe neaşteptate; s-a aşezat în jilţ şi a privit cum îmi încălţam ciubotele, cum îmi rădeam barba ori îmi pieptănam părul. M-a dăruit cu o cuşmă de veveriţă, cu un pumnal şi, de mai multe ori a lăudat cât de bună, de plăcută este îmbrăcămintea otomană.

Şi tot timpul când am fost împreună, noi doi sau însoţiţi de Petru al Răreşoaiei, a lăudat, cu vorbe înflăcărate, împărăţia otomană şi pe Soliman sultan:

„Curând vei vedea cum măritul padişah va cuprinde tot pământul până în India. Marea Mediterană, Marea Roşie şi chiar Oceanul Indian vor fi ale lui. Corăbiile veneţiene vor fi spulberate şi numai ale noastre, otomane, vor pluti pe valuri, încărcate cu mirodenii, mătase, aur, bucşind cu bogăţii haznaua împărăţiei”...

Cu un fel de mânie, mi-a spus că ajutorul cel mai de samă al sultanului este Ibrahim paşa, rob cumpărat din Italia, din oraşul Pompei, tânăr cu strălucite însuşiri întru ocârmuirea împărăţiei, priceput în linguşeli ca nimeni altul, dar şi viteaz şi destoinic ocârmuitor de oaste.

Arătându-mi iară mult prieteşug, Mehmet-beg m-a

poftit la dânsul acasă, în mahalaua Galata, în apropiere de Turnul genovez. M-a primit îmbrăcat în galben şi roşu, ca un paşă, cu turban mare, alb, cu moţ roşu-foc. Aproape să nu-l cunosc, atât de schimbat părea. Şi, spun drept, m-am temut c-o să-mi împlânte hangerul în piept. Dar, nu: mi-a vorbit prieteneşte, mi-a arătat bogăţia în care trăieşte şi, mai ales, „micul harem”, alcătuit din douăsprezece cadâne, tinere şi frumuşele. Ci, înfăţişându-mi-le, zise, cu mândrie: „Acum nu te mai pizmuiesc că mi-ai luat-o pe Voica”.

„Dar Voica nu te iubea, Mihaile”...

„Vezi, de aceea-i mai bună legea turcească: muierile-s roabe, îţi iei pe care o vrei şi câte vrei”...

Acolo, în casa lui, m-a poftit poate şi ca să mă înduplece a mă supune şi a proslăvi fără tăgadă pe Soliman sultan, pe care şi-l socotea prieten şi ocrotitor:

„El mi-a dăruit, prieteneşte, tot ce vezi aici. M-a pus paşă de Nicopole. Plec să-mi primesc slujba, peste cinci zile”.

Tot timpul a vorbit cam aşa:

„Prietenul meu, marele padişah Soliman, a învăţat cu plăcere şi cu patimă istoria Imperiului Macedonean, a celui roman şi a celui bizantin; dar mai ales a celui otoman, pentru că voieşte a cuceri lumea, aşezând pe tot pământul o *pax otomana*”...

Mă gândeam atunci şi mă gândesc şi acum că împărăţia otomană are puterea de a ispiti pe mulţi din cei care vor bogăţie, măriri şi faimă. Cei mai mulţi sfârşesc în neagră robie şi mizerie, mâncaţi de

păduchi şi de bube. Dar, iată, câte unul ajunge mare dregător şi dobândeşte faimă şi bogăţie. Spre aceştia se aţintesc ochii tuturor fugarilor şi trădătorilor. După ce ajung mari pornesc cu mânie şi ură împotriva ţării, a credinţei, a neamului din care se trag. Sunt şi din aceia, ca de pildă italianul Andrea Gritti, bogat neguţător de giuvaericale şi pietre scumpe, care se închină şi la biserica papistaşă din Galata şi în moscheia de la Sfânta Sofia; are nevastă italiancă, dar ţine şi un mic harem, cu roabe frumoase. Zice: „*Vive con Turchi al modo turchesco et con Christiani alla christiana*”[3]...

Ci, tăifăsuind noi în haremul lui Mehmet-beg şi bând el, pe sub ascuns, oarecare bardace de vin, a dat în doaga neruşinatei trufii, agrăind:

„La urma urmelor, sultanul nu-i nici mai deştept, nici mai îndrăzneţ, mai viteaz ori mai crud, mai viclean ori mai falnic decât mine. Sultana Roxelana mă preţuieşte foarte mult: o să mă ajute să urc în rangul de mare vizir. Şi-apoi, dacă sunt mare vizir... Iar, pentru asta, tu, Radule, mi-ai fi de mare folos. Ţi-aş da nume... Raşid, adică, aşa cum îţi place: cel drept. Ajungi general, câştigi războaie şi averi... Ştii? Îmi umblă prin cap un gând ameţitor. Împreună cu sultanul am învăţat despre nişte generali bizantini, precum Nichifor Focas ori Ioan Zimiskes, care au ajuns împăraţi prin vitejia, viclenia, cruzimea, iscusinţa cu care au ştiut să folosească biruinţele în războaie şi muierile în

---

[3]3-Trăiește cu turcii după obiceiul turcesc și cu creștinii creștinește.

intrigile din palat. Roxelana ar putea fi pentru mine ceea ce a fost Teofana pentru Focas”.

Prefăcându-mă a-l crede, am vorbit despre înţeleptul din vechime care zicea:

„Eu îmi aleg trei neveste: una pentru seminţia mea, una pentru plăcerea coapselor mele şi a treia pentru sufletul meu. Ci tu o voieşti şi pe a patra: cea care să te facă stăpânul împărăţiei”.

„Întocmai! Marele vizir, seraskierul, îl învârte pe sultan cum i-i voia, dacă-i câştigă războaie şi-i cucereşte ţări. Îl poate sluji cu credinţă, adăugând câte o rază strălucitoare în coroana lui; dar îl poate şi înlocui, dacă are voinţă şi ambiţie, înţelegi?”

„Înţeleg”... am îngăimat eu, înfiorat de spaimă.

Învăluit în aburul vinului n-a luat sama la şovăirea şi spaima mea, ci a zis:

„De când mi-ai luat-o pe Voica, sunt nemângâiat în dragostea mea pentru muieri. Şi n-o să-mi aflu liniştea decât atunci când voi avea-o, ici, în harem, pe Ruxanda, fiica lui Neagoe Basarab, despre a cărei frumuseţe umblă vestea, deşi abia dacă are paisprezece ani. Având-o soţie, îi am la mână pe boierii dăneşti şi craioveşti... Înţelegi?”

Aşa îmi vorbea, el lăudându-se şi pe mine înfricoşându-mă. Căci gândul meu era nu cum să ajung slujitor al marelui vizir ori al sultanului Mehmet, ci cum să-mi mântui ţara de primejdia robiei otomane, care de un veac ne ameninţă în fiece clipă. Desprindeam din mărturisirea lui cam beţivă şi aiurită, nu făgăduinţa unei fericiri pentru mine şi pentru neamul meu, ci un spor de primejdie.

Trădătorii, vânzătorii de neam mai răi sunt decât hienele şi decât plăgile Eghipetului mai ucigaşe.

Deşi băusem şi eu vin, iar dănţuirea dezmăţată a cadânelor mă zăpăcea, totuşi am priceput că l-am supărat foarte tare când m-a întrebat răspicat:

„Ei, acum că te-am primit ca pe un vechi prieten, ce zici? Intri în slujba mea? Ajungem stăpânii împărăţiei... Da ori ba?

Răspuns filosoficesc i-am dat:

„Când stai la masă cu un mare dregător cumpăneşte şi gândeşte-te bine la bucatele ce ţi se pun dinainte, iar dacă te ştii lacom, pune-ţi un cuţit în gât”.

M-am ridicat şi am plecat.

Prin întunericul uliţelor m-am temut de iatagan fulgerat din ascunzişuri.

N-am păţit nimica: am ajuns cu bine la gazdă.

A doua zi, pe la prânz, m-a întâlnit prin bazar: mă căuta.

„Ai auzit? Măritul padişah a cucerit Belgradul. Încă una din porţile Evropei la Dunăre sfărâmată! Deschisă-i calea spre Buda şi Viena. Ţine minte ziua de 29 august, după calendarul vostru, ghiaur. Te încredinţez, Radule, că sunt în mare cinste aici! Sultanul crede în mine: am învăţat Coranul împreună... Îl vom sărbători, peste o lună, ca pe Cihan Padişahi, adică stăpânul lumii; iar văpaia faimei lui se hrăneşte cu sângele stors din inima voastră, a necredincioşilor”.

A citit în ochii mei păreri de rău şi dureri, a râs cu hohote şi a grăit, umflându-şi pieptul:

„Acum cred că intri în slujba mea, de voie, de nevoie”.

„De ce de... nevoie?”

„Pentru că măritul padişah, până într-un an, va preface Ţara Românească, Moldova şi Transilvania în paşalâc!”...

N-am rostit cuvânt de împotrivire; ci el a urmat, râzând:

„Dar dacă te gândeşti la războaie cu marea noastră putere, gândeşte-te că acolo nu mai trăieşte nici Mircea Bătrânul, nici Iancu de la Hunedoara, ori Ştefan al Moldovei şi nici măcar străbunicii noştri, Vlad Dracul ori Vlad Ţepeş”...

„Ai dreptate”, am zis, plecând capul, înspăimântat.

„Atunci, ce mai aştepţi? Dacă Voica nu vrea să fie cadână, cumperi roabe grecoaice, sârboaice, bulgăroaice, că pentru circaziene n-ai bani și nici casă.

Temându-mă să răspund aşa cum s-ar fi cuvenit, am surâs şi am vorbit despre plecarea în ţară şi despre familia mea, care mi-i foarte dragă.

„Oricum, i-am spus, prinzându-i braţul şi strângându-l cu putere, Mihaile, dacă ţi-ai ales această cale şi-ai ajuns să te procopseşti, nu urî, nu face niciun rău ţării, vetrei în care te-ai născut şi poporului din care te tragi. Avem, şi aşa, destui duşmani. Prea destui. Tu, măcar că ţi-ai schimbat numele şi credinţa, te rugăm poartă-te cu noi ca un prieten, ca un proteguitor al norodului şi al ţării”...

„Făgăduiesc! Mai ales că astea se potrivesc bine cu gândurile mele cele tainice”.

Aşa ne-am despărţit, părând că-s gata a merge pe calea deschisă de el, fostul meu văr.

Peste trei zile primii ştirea că Neagoe Basarab a răposat, îndată după Sântămăria mică.

În scaunul domniei sfatul l-a aşezat pe nevârstnicul Teodosie, epitropisit de doamna Despina şi de Preda banul Craiovescu.

Am pornit, în grabă, spre ţară.

La Gabrovo, m-a ajuns din urmă şi vărul meu, Mihail sau precum se numea acum Mehmet-beg: avea poruncă să se aşeze la Nicopole şi să privegheze mersul treburilor din Ţara Românească.

În Târgovişte am găsit un soi de zăpăceală. Boierii drăculeşti începeau să se întoarcă din pribegie, iar dăneştii se temeau să nu se ivească domn din neamul nostru, drăculesc. Se spunea că domnia copilului Teodosie se bucura de proteguirea sultanului, aşa după cum era ocrotit de puternicii şi ambiţioşii boieri craioveşti, „făcători de domni".

Şi cred că, la îndemnul lui Mehmet-beg, epitropii hotărâră să-l trimită pe Teodosie la Ţarigrad, cu o strajă puternică, cu 32 de tunuri şi cu multe pungi de aur, să cumpere bunăvoinţa sultanului şi a dregătorilor musulmani. Nu-l însoţeau însă nici doamna Despina, nici Preda banul, nici măcar un vornic priceput în mânuirea strajei, în împrejurări primejdioase. Îl călăuzea doar Stoica logofătul.

După a mea părere, pe Teodosie l-au trimis, cu bună ştiinţă, pe un drum fără întoarcere. Din pizmă, din prostie au împlinit voia cuiva. A cui? Nu ştiu. Nici azi nu ştiu.

De jale şi de spaimă este a vedea ce ambiţii şi patimi fioroase stârneşte, ca din senin, pofta de putere. Şi cum astă nesăbuită poftă iscă o luptă pe viaţă şi pe moarte, cu risipă de mult sânge frăţesc. Cei mai necruţători potrivnici ai nevârstnicului şi ai epitropiei au fost pribegii drăculeşti care s-au şi repezit spre Târgovişte, din adăposturile lor de peste munţi ori Milcov. S-au unit cu buzoienii, cu cei aflaţi în ţară, cu Neagoe din Periş, cu Drăgan din Merişani şi-au început hulirile şi pârile împotriva lui Preda banul şi a doamnei Despina.

În grabă, foştii pribegi au scos din mănăstire pe un călugăr Dragomir, ce-şi spunea os de domn, îi dădură numele Vlad, ca al strămoşilor drăculeşti, şi-au pornit spre Târgovişte, să-l urce-n scaunul puterii. De teamă, neavând oaste, epitropii săvârşiră greşeala de a cere ajutor lui Mehmet-beg, care, pândind din cetatea Nicopole, îşi şi întinsese iscoadele peste Dunăre. Mare bucurie avu Turcitul; şi repede trimise cete, chipurile întru sprijinirea epitropiei: a Doamnei Despina şi a lui Preda Craiovescu.

Dar drăculeştii, cu voievodul lor, au ajuns la Târgovişte înaintea cetelor trimise de Mehmet-beg. Silit să se bată, în preajma cetăţii de scaun, deşi avea prea puţini oşteni, Preda Craiovescu pierdu bătălia şi viaţa.

Asta convenea de minune lui Mehmet-beg. Trecu şi el Dunărea, cu mulţi acângii, îi slobozi în pradă asupra ţării, îl zdrobi într-o scurtă bătălie pe Vlad, îl prinse, îl trimise la Nicopole, închizându-l în

beciurile cetăţii.

Cred că tot atunci şi într-acelaşi chip a pierit şi sărmanul Teodosie. S-a pierdut băiatul, cam slăbănog, dar pentru care părintele său ticluise carte cu înaltă învăţătură, ca să-l pregătească, la vârsta bărbăţiei, să fie mare voievod, priceput întru ocârmuirea ţării.

Unii dăneşti m-au învinuit pe mine de asemenea nelegiuire. Mărturisesc şi jur întru acest amarnic ceas, poate cel de pe urmă, că n-am avut niciun amestec în acel omor. Întâi pentru că nu mi-i în fire a săvârşi nelegiuiri. Al doilea, pentru că eu am jurat credinţă lui Neagoe Basarab şi sperjur nu sunt. Al treilea, pentru că în acele săptămâni nici nu gândeam să fiu domn. Iar dacă am primit, nicicum n-aş fi urcat în scaun domnesc, călcând pe leşul unui prunc nevinovat.

Aici, măria-sa a tăcut. Şi-a cuprins tâmplele în palme şi a stat cufundat în gânduri. Parcă asculta liniştea, pâlpâirea flăcărilor din vatră, respiraţia noastră sugrumată de spaime şi urmărea deşirarea unor amintiri, pe care nu mai voia să le îmbrace în cuvinte, ci le închidea în el pentru totdeauna.

Afară viscolul se mai potolise.

Măria-sa ieşi în cerdacul chiliei. Îl urmai în noaptea neagră. Împreună cu călugării de strajă, cercarăm poarta.

Împrejmuitorii se grămădiră prin zăpadă, să ne prindă în suliţi. Nu-i vedeam: le auzeam izbirea armelor, scârţâitul zăpezii sub tălpi, şoapte, apoi ocările, sudălmile, ameninţările.

Unul din călugări aruncă peste zid, în trei locuri, câte o lobdă de fag. Ne răspunseră cu batjocori şi ameninţări, cu câteva săgeţi trase în sus, ca să cadă în curtea cetăţii. Scăpărară şi trosniră şi trei archebuze, strivind liniştea şi clocotind între dealuri cu un bubuit sec, pierdut în văi şi în luncile Oltului.

Ne-am întors în chilie, fără cuvânt.

— Ce s-a întâmplat, tată? întrebă coconul.

— Nimic, fiule... Hai să povestim mai departe.

Am avut tăria de cuget să-l caut pe Mehmet-beg şi să-l întreb cu ce gânduri a venit în ţară. A răspuns fără ocoliş:

„Măritul sultan Soliman, marele meu stăpân şi prieten, vrea să facă din ţările române un paşalâc mare şi puternic. Paşă, eu! Am menirea de a turci tot norodul ticălos şi ghiaur, aşa cum fac toate paşalele în paşalâcul lor. Vrei să-mi fii slujitor?”

„Nu!” i-am răspuns.

„Te voi sili. Sunt paşă al Dunării; voi fi şi al Carpaţilor!”

„N-ai să poţi!”

„Ai să mă împiedici tu?”

„Şi eu!”...

Din acel minut nu ne-am mai văzut decât în viforniţa bătăliilor.

De la Neagoe din Periş am aflat că boierii drăculeşti, rămaşi fără domn, mă caută de sârg. Mă dusei la sfatul lor. Acolo se afla şi Drăgan, Udrea şi încă alţii cinci. Am povăţuit:

„Puneţi-l domn pe Bădica. E legitim şi mai în vârstă, mai copt la minte decât mine”.

Drăgan a socotit că sfatul nu-i rău; dar Neagoe din Periş şi ceilalţi au stăruit pentru mine: tânăr, umblat prin lume, priceput în orânduirea oştirii, iubit de toţi drăculeştii tineri. Am surâs:

„Luând locul unui frate legiuit, teamă mi-i că s-or învrăjbi cugetele şi mai mult”.

„Noi ştim că măritul Radu voievod pe tine te iubea mai mult decât pe cei legiuiţi, feciori şi fete”, au zis ei şi iar au stăruit.

Cerui îngăduinţă o săptămână, să mă sfătuiesc cu soţia, să văd ce prieteni am şi ce oaste pot strânge. Vorbeam aşa, pentru că, în cugetul meu eram bucuros să ştiu şi să pot sluji, cu cea mai mare credinţă, libertatea ţării. Pentru asta mă pregătisem ca luptător şi cavaler, nu ca să fiu voievod.

Totuşi, de ce să mint? În cugetul meu eram mulţumit că mi se făcea această înaltă cinste: să fiu domn!

Dar, în acelaşi timp, mă întrebam: Cum va primi Voica această cinste? Se va bucura ori mă va sfătui să stau de-o parte, cuminte, în vremea asta când, în zece ani căzură, sub satâr, patru capete de voievozi? Dacă mă gândeam cum s-o înduplec a fi doamnă, însemna că puterea, faima, mărirea, începeau să mă ispitească, deşi încă mă temeam de ele.

Dar în acea neorânduială şi-n acel vălmăşag, acângii lui Mehmet-beg jăcuiau ţara, robind sute de copii şi fete frumoase, mânând spre Dunăre cirezi de vite, turme de oi, herghelii de cai, sute de harabale de grâne.

Din casa mea de la Afumaţi nu mai rămăsese

decât zidurile pârlite de flăcări.

Năpasta năpădită asupra pământului nostru, mă îndurera într-atât încât ispita de a primi domnia mă părăsi. Ca să pun rânduială în toate îmi trebuia un sfat domnesc înţelept, iubitor de ţară, unit, fără intrigi şi lupte lăuntrice. Aveam nevoie de prieteni pricepuţi şi credincioşi mie şi ţării. Se cerea să-mi înfirip, repede, o oaste cât mai bună. Şi oaste fără bani nu se face, nu se ţine. Iar bani, de unde când moşiile mi-s prădate?

În estimp, Mehmet-beg sili pe o samă de boieri să-l poftească a fi domn, rugându-l a veni la Târgovişte şi a numi ţara cu nume de paşalâc otoman.

În frământările şi şovăielile mele o căutai pe doamna Despina cu povaţa să se adăpostească în Transilvania, cu cele două domniţe, Stana şi Ruxanda. Ar fi trebuit să treacă pe la Bran, dar având de luat ceva lucruri de preţ din Curtea de Argeş, s-a îndreptat într-acolo, ca să iasă pe la Turnu Roşu. O însoţea o strajă foarte mică. Dacă trecea pe la Bran, o întovărăşeam.

La un ceas după plecarea doamnei, îmi amintii vorba lui Mehmet-beg de a o avea în harem pe domniţa Ruxanda. Am încălecat şi, împreună cu tine, cavalere Antonie, am părăsit drumul Branului şi am galopat după trăsurile doamnei Despina. În apropiere de satul Domneşti, ţi-aduci aminte? întâlnirăm un pâlc de acângii. Am ridicat satul şi, înconjurându-i i-am răpus, le-am smuls armele şi prada şi i-am legat de copaci.

Pierdurăm cu trebuşoara asta vreo trei ceasuri.

Urmând drumul mare spre Curtea de Argeş, întâlnirăm şase spahii: goneau nebuneşte. Unul avea în şa o copilandră, după strai, cineva de neam mare. Ne luarăm după dânşii. Văzând că-i urmărim, trei s-au oprit să ne înfrunte. Buzduganul meu şi sabia ta şi-au vădit vânjoşenia şi iscusinţa: răpuserăm, în câteva clipe, doi spahii. Al treilea goni mai departe. Încurcând drumul, îi prinserăm din urmă şi-i învârtirăm în aşa fel ca să nu-l scăpăm pe cel care purta prada în şa. Când l-am doborât pe unul, celălalt, slobod, a împuns-o la fugă. Între noi doi, cel de al treilea s-a predat. Spre marea mea bucurie, fata era chiar domniţa Ruxanda.

Şi mă bucuram că, într-un fel, dobândeam o victorie împotriva lui Mehmet-beg.

La Curtea de Argeş, doamna Despina se afla în mare durere. Nici nu ştia cum să-mi mai mulţumească. Le-am însoţit până la Sibiu.

Aici mă întâlnii iară cu Neagoe din Periş şi cu o samă de boieri buzoieni. Şi iară stăruiră:

„Vrei tu să încapă ţara pe mâna turcitului? Nu vezi că acest ticălos s-a tocmit anume să apese cât mai nemilos jugul otoman pe grumazul nostru?”

Întrebarea venea ca o dojană adusă şovăielilor mele. Am mai îngăimat încă:

„Dar dacă dăneştii aleg pe altul, pentru că nu vor voievod din neamul lui Vlad Dracul? Şi-apoi dacă Vlad cel închis la Nicopole îşi tocmeşte domnia cu Mehmet-beg?”

„Vlad nu mai trăieşte, lămuri unul din cei veniţi din Craiova. Auzindu-l cum striga împotriva silniciei,

paşa Nicopolului a răcnit: „Tăiaţi-i capul, să nu-l mai aud chelălăind! Şi pentru că niciunul din cei din jur nu se grăbea să-i împlinească porunca, însuşi cu iataganul lui l-a scurtat de cap”.

Neagoe a urmat:

„Eşti tânăr, ai încropit câteva cete bune. Ai învăţat a le ocârmui în luptă”.

Le spusei:

„Eu vad că primejdia cea mare este acum Mehmet-beg. Şi pe el nu-l putem birui decât dacă potolim dihonia dintre dăneşti şi drăculeşti, dacă ne unim. Dar, din pricini necunoscute mie, o parte dintre dăneşti, mai ales cei din Oltenia se pleacă spre Turcitul. Deşi este de neam drăculesc şi s-a ticăloşit lepădându-se de legea străbună, devenind coada de topor a sultanului în tăierea ţării în două, ca mai uşor s-o dumice bucată cu bucată. Ne trebuie nu un domn al unei familii, ci unul al întregii ţări”.

„Ridici atâtea oprelişti, Radule, m-a dojenit Neagoe din Periş, că parc-ai vrea să-ţi cădem în genunchi ca să primeşti. Şi mai zici că ţi-i dragă ţara şi vrei libertatea ei”…

Grăii, cu mâna pe inimă:

„Spătare Neagoe, ne ştim de mult; făcurăm împreună vânători în codrul Vlăsiei, m-ai ajutat, ca un frate mai mare, să învăţ a fi gospodar la Afumaţi, şi deci cutez a vorbi deschis: în sinea mea aş vrea să fiu domn. Muma mea, Maria, de multe ori zicea: «Găteşte-te, învaţă, că nu se ştie dacă nu cumva soarta te va cere ocârmuitor în ţara de domnie a părintelui tău»… Înţeleg că acesta-i, pentru mine,

ceasul marei încercări, ceas hotărâtor. De aceea voiesc a o întreba şi pe Voica".

Galopai până la Prislop, unde se afla, împreună cu pruncii. Aşezaţi în jilţuri, sfătuirăm în şoaptă. Voica mă ascultă cu luare-aminte, cu îngrijorare; ochii îi lăcrămară de teamă şi de un fel de mândră bucurie.

„Radule, îmi grăi după câteva minute de chibzuire, n-am visat niciodată să fiu doamnă. Ar fi fost o visare primejdioasă. Ci acum înţeleg că nu avem încotro: trebuie să primeşti domnia; nu pentru noi, ci pentru ţară. Te cunosc bine şi sunt încredinţată că nu vei fi un domn oarecare, ci un voievod deosebit, prin priceperea, îndrăzneala şi cinstea ta, prin dorinţa de a păstra ţara slobodă, deci de a te bate şi a muri pentru biruinţa dreptăţii şi libertăţii românilor şi a creştinătăţii. Om ca tine, Radule, sub mantia voievodală îmbracă, vrând-nevrând, cămaşa jertfei de sine".

Aşa mi-a grăit şi n-am mai avut nevoie de alt sfat: Voica, soţia mea, gândea şi simţea aidoma cu mine.

Neagoe din Periş, ca şi alţi boieri, m-au încredinţat că îi vor îndupleca pe craioveşti să mă sprijine întru împlinirea ţelurilor mari ale domniei, să intru măreţ în cronică. Da, mă rugau să iau domnia. Drept ar fi ca în cronică să se scrie aşa: „Temându-se că piere ţara de turci, boierii s-au unit toţi, s-au împăcat şi au pus domn, cu voia tuturor, pe Radu de la Afumaţi".

Eram, deci, domn ridicat de ţară, iar dacă sultanul nu mă voia, trebuia să mă impun cu sabia. Să-l silesc să mă vrea!

Doream a fi voievod al împăcării şi, iată, a trebuit să mă războiesc fără cruţare.

De la părintele meu Radu voievod şi de la Neagoe Basarab am luat învăţătură „că domnul care are minte nu-i trebuieşte într-această lume altă avuţie, fără numai numele cel bun”. Mă bucur că, în domneasca lui înţelepciune, sfătuieşte, cu stăruinţă, despre pregătirea luptei, zicând: „Să-ţi tocmeşti toate tunurile şi oștile pre cete cum le va fi rândul”. De la dânsul, ca şi de la cavalerii cei vestiţi ai Apusului, învăţai să merg drept, cutezător, faţă la faţă, spre vrăjmaşii mei, fără frică, oricât de mulţi şi de furioşi ar fi. Cum leul risipeşte o cireadă de cerbi şi cum lupul omoară o turmă de oi, cât de mare şi cum un glonţ de tun răşchiră multe cete de ostaşi, aşa şi bărbatul viteaz şi hrăbor nu se înfricoşează de vrăjmaşii cei mulţi. De asemeni, Neagoe Basarab învaţă „că domnului viteaz oamenii îi sunt într-ajutor, iar omului fricos, toţi oamenii îi sunt duşmani, şi încă şi de ai săi iaste gonit şi batjocorit şi hulit”.

Dar oare m-am arătat eu vreodată înfricoşat? Sau poate mă gonesc, mă batjocoresc şi mă hulesc şi să mă ucidă vor tocmai pentru că dovedii prea multă îndrăzneală şi neînfricare?

Nu ştiu cum să răspund. Ci de la Neagoe Basarab am mai luat o povaţă bună, zicând: „Încă te învăţ să nu umbli cu oamenu cei fricoşi, ca să pierzi cinstea mea şi moşia ta”. Ci eu n-am primit nicicând a mă smeri, a avea încredere numai în Cel de sus şi în credinţa asta să ne îmbrăcăm ca într-o platoşă.

Smerenia noastră îi ajută pre vrăjmaşi să ne înjuguiască, după vrerea lor, să ne umilească, să ne robească şi ţara fără milă s-o jefuiască. Platoşa mea-i dragostea de ţară şi râvna spre trai slobod, aici, la mine acasă, în grai român şi în datină străbună.

Şi aşa am intrat în vârtej, în iureşul cel mare. Tu, cavaler Antonie, Udrea vornic, Drăghici paharnic, Stroe Buzoianul, Tudor din Drăgoieşti, Oancea vistierul, sfătuiţi de vel spătarul Harvat, om cu multă ştiinţă în rânduirea oştilor, toţi mi-aţi dat ajutor întru strângerea grabnică a cetelor. Întâi buzdugănarii şi arcănarii haţegani, apoi adaosul de cete de călăraşi, de pedeştri. Neagoe din Periş mi-a adus peste cinci sute de arcaşi pedeştri şi călări, din cei risipiţi după înfrângerea de lângă Târgovişte. Harvat şi Oancea mi-au fost de mare ajutor în cumpărarea armelor de la braşoveni şi sibieni, precum şi în împrumutul cu bani. Spre marea-mi bucurie, burgmeşterii primiră ruga noastră şi se grăbiră să-mi trimită arme. O făceau pentru câştig, dar şi pentru că se temeau foarte de năvala otomană. Hans Benkner din Braşov chiar mi-a spus:

„De mult avem noi nevoie de un voievod ca măria-ta”.

Câtă frământare, Doamne, în zilele şi nopţile din iarna anului 1522... N-am dormit nicio noapte în casa mea ori în cea domnească din Târgovişte. Ci tot pe drumuri, pe cal, din munte în şes, din Craiova în Buzău, din Giurgiu la Curtea de Argeş şi peste munţi la Sibiu, Sighişoara şi Braşov.

După ce Mehmet-beg s-a tras la Nicopol, mi-am

adus familia la Târgovişte, în Curtea domnească, în grija socrului meu Vlaicu, vornicul din Mărgineni. Voica vă îngrijea pe voi, copiii: tu, Vlade şi sora ta Anca, micuţă, de ţâţă. Neacşa nu se născuse încă.

Voind a fi domn adevărat, nu o umbră ca nevârstnicul Teodosie, dar niciun tiran ca Mihnea vodă, ci om drept, ca un Vlad, dar fără ţeapă, dădui, deci, straşnică poruncă să se adune oastea şi să se pregătească de luptă, să înveţe cât mai repede şi cât mai bine meşteşugul războirii.

De aici încolo, o fiule, viaţa mea a fost o neîntreruptă alergătură şi luptă.

M-au alergat neprietenii şi să mă bat mă siliră. De cele mai multe ori m-am apărat, lovind cu o clipă înainte de a mă lovi. Am fost un bătăios, cu înţelesul că n-am aşteptat şi n-am şovăit, ci am izbit, folosind tot ce mă putea ajuta: credinţa ostaşilor şi priceperea căpitanilor, tăria armelor, înfăţişarea locului: şes, deal, mlaştină, râu, râpă, codru, ziua, noaptea, iarna, vara, furtuna.

Când olăcarii mă înştiinţară că, înfruntând asprimea iernii, Mehmet-beg a trecut Dunărea pe la Turnu şi pe la Giurgiu cu multe mii de ieniceri şi spahii, am sărit, în galop, peste Argeş, şi lăsând trei cete în valea Neajlovului, am înaintat până la râul Vedea. Îndată după straja de dinainte, l-am aşezat pe Benga, cu arcănarii lui, la pândă în spatele unei movile brăzdată de râpi. I-am ascuns atât de bine, încât straja potrivnicului venind dinspre Turnu n-a simţit nimic. Când le-a venit bine, au răpezit arcanele şi i-au înhăţat, trăgându-i în râpi. Au intrat

în şfac de arcan peste şase sute de ieniceri, mulţi din grosul coloanei care grăbea spre răsărit să se împreune cu cei trecuţi pe la Giurgiu. În clipa când îi simţii zăpăciţi de felul cum piereau în nevăzut cei din faţă, mă răpezii în ei cu călăreţii, trăsnindu-i cu iuţeala, cu suliţele şi buzduganele. În două ceasuri îi risipii pe toţi, acolo, în preajma satului Gubavi.

Mă răsucii vijelios înapoi, cu toată oastea, să-i întâmpin pe cei care, sub porunca lui Mehmet-beg însuşi, veneau de la Giurgiu să-mi taie calea către Târgovişte. Grăbea tare spre cetatea de scaun, să-mi prindă familia. Chiar îmi trimise vorbă printr-un călugăr grec că, în trei zile, Voica va fi cadâna lui, iar tu, Vlade şi Anca robi la scara lui.

Urlau lupii pe câmpia Burnasului şi prin codrii din Vlaşca. Ne îngheţa viscolul şi ne usca setea şi foamea. O singură zi avurăm răgaz să prindem trei urşi şi câţiva cerbi şi să le pârpălim carnea, în ţigle lungi deasupra vetrelor de jar.

A doua zi, la Ştefeni, izbii încă o parte din cetele de ieniceri şi spahii. Neaua, în strat gros, îngheţase pe deasupra; pedeştrii călcau peste nămeţi, dar copitele cailor se înfundau în troian şi gheaţa le tăia chişiţa. Am tras în spatele unei păduri; pe margine, în dosul arborilor, pe acolo pe unde bănuiam că se vor avânta duşmanii, am ascuns la pândă arcănarii, ajutaţi de arcaşi şi suliţaşi. Călăreţii şi pedeştrii i-am împărţit în două: de o parte şi de alta a drumului, cât mai bine ascunşi.

Ştiam că potrivnicul avea de trei ori mai mulţi oşteni decât mine. Şi, de bună samă mult mai

deprinşi cu războiul decât ai mei. Ca să mi-i îmbărbătez şi însumi să-mi sporesc curajul am cuvântat, având ca model vorbirile regelui Francisc şi cele citite în „Învăţăturile” lui Neagoe Basarab, care povăţuieşte ca voievodul să iasă cu chip vesel şi dârz în faţa oştenilor săi, ca nimeni să nu priceapă cumvaşi că-i este frică de puterea duşmanului. Deci, grăii înălţat în şa:

„Iată, dragii mei căpitani şi voi iubiţii mei oşteni, că se năpustiră duşmanii asupra noastră, nefiindu-le noi cu nimica vinovaţi. Îi ocârmuieşte unul care mi-a fost văr şi prieten, în copilărie, iar acum slugă trădătoare şi ticăloasă în slujba duşmanului. Pe acest Mehmet-beg, pe când se numea Mihail, de multe ori, în tinereţe, cu vorbe bune, prieteneşti şi dulci l-am mângâiat. Mai mult decât atât, Pârvu, banul Craiovescu l-a crezut prieten şi i-a cerut ajutor; ci el a urgisit ţara cu jafuri şi pârjoluri, pe voievodul pus de boieri l-a ucis şi, deşi este lepădat de legea noastră, s-a numit pe sine domn. Iar acum a venit să ia şi capul meu şi să-şi întemeieze domnia, adică paşalâcul lui peste Ţara Românească. Deci nu numai capul meu îl vrea, ci şi capetele voastre, ale tuturor. Căci râvneşte să ne robească, precum a robit sute de bărbaţi şi de fete, în toamna trecută.

Ci eu pre voi nu voi să vă las.

Nici pre voi, nici ţara.

Iată, gata sunt să-mi pun capul pentru voi şi pentru ţară, că-mi este milă de voi şi de biata ţară.

La Gubavi dovedirăţi neînfricare şi vitejie. Să luptăm şi acum fără frică de moarte! Izbindu-l cu

îndrăzneală şi cu meşteşug, îl vom învinge pe acest răufăcător, măcar că-i mult mai numeros şi mai puternic decât noi"...

Abia sfârşii vorbirea şi straja din fruntea oastei otomane se şi ivi, în zare. Îmbrăcaţi în pânză albă, ascunşi după copaci, arcănarii aşteptară să se apropie. În scurt arcanele lor au înhăţat toţi străjerii otomani, adică au prins ochii şi urechile armiei lui Mehmet-beg şi i-au înfundat în troiene, să zacă la răcoare, până în primăvară.

Aşa, Mehmet-beg, cu grosul a înaintat orbeşte, neştiutor.

Când mi-a venit la îndemână, am făcut semn trâmbiţaşilor să sune în partea opusă locului unde-mi era grosul. Iar când potrivnicul s-a îndreptat într-acolo, i-am sărit în spate cu călăreţii şi cu buzdugănarii mei. Înaintam prin zăpada bătătorită de ienicerii şi spahiii lui. Când s-au apropiat de marginea pădurii şi s-au înşiruit, în trap, la un semn, arcaşii mei i-au împroşcat cu săgeţi. În câteva minute săvârşirăm mare vălmăşag în rândurile otomane. Lovirăm cu atâta mânie şi iuţeală, că potrivnicii se traseră înapoi, se împiedicară unii de alţii, oameni, cai, arme, tarhat, într-o încâlcitură pe care numai suliţele şi buzduganele noastre daca o mai descâlceau.

L-am zărit pe Mehmet-beg: spinteca văzduhul cu iataganul, răcnea turbat, cercând să-şi dreagă rândurile şi să-şi întoarcă oştenii cu faţa spre noi. Era înfricoşat. Răpezii călăreţii şi suliţaşii pedeştri să-l împresoare şi să-l iau prins. Mult voiam însumi

să mă azvârl asupră-i şi să-l răpun, în luptă dreaptă. Dar repede şi-a cotit câteva cete în lungul Neajlovului şi, rupând încercuirea pe unde era mai subţire, fugi spre Giurgiu.

Fugi iepureşte.

Lăsă mai mult de jumătate din cete în mâna alor mei.

Câştigasem biruinţa de la Ştefeni, pe Neajlov. Dar…

Ceasul al șaselea

Glasul orologiului, jalnic sunând în noapte, a tăiat vorba voievodului. Şi iarăşi, fără voie, numărarăm în gând, toţi patru, cele unsprezece bătăi lungi, de rău prevestitoare, lugubre.

Parcă anume ca să nu mai ascultăm ucigaşa ameninţare strigată de împrejmuitori, măria-sa suspină uşor, abia auzit, şi urmă, calm:

— Da, câştigasem biruinţa de la Ştefeni. Luasem peste o mie cinci sute de prizonieri. Dobândisem şi oarecare pradă: arme, cai, corturi. Dar nu izbutisem să-l prind pe cel care se numea „paşă al Dunării”, pacoste pentru ţară şi pentru mine.

Pornii întru urmărire. Dar un dezgheţ, venit napristan, îmi îngreuia mersul. De altfel, izbuti să mă înşele: crezui că va ieşi la Giurgiu, ci, cu vicleşug, coti spre Turnu: dintr-acolo îi veneau în ajutor cete noi, trimise de paşa din Vidin.

Aşa că abia sfârşisem o luptă şi adulmecam, nebuneşte, alta. Gonind după el, a patra zi îl

ajunsesei lângă satul Clejani. Tăbărâse pe loc deschis, în largul lui, pe un câmp în dezgheţ.

Întărit cu care şi copaci, aştepta să-l lovesc eu.

M-am sfătuit cu căpitanii mei şi mai ales cu Udrea vornicul şi cu Neagoe spătarul. Mai întâi socotirăm numărul otomanilor şi aflându-l cu puţin mai mare decât al nostru, hotărârăm a izbi cu toate cetele odată. La răpezeală, mi-am alcătuit planul. Potrivnicului îi lăsam credinţă că îl atac din toate părţile cu o putere egală, dar, prin mişcările repezi ale călăreţilor, cătam a izbi mai vârtos acolo unde tabăra lui era mai slabă. Şi acel loc slab l-am dibăcit bine. Nici pe arcănari nu i-am lăsat să trândăvească: le-am dat poruncă să folosească frânghiile lor, cu lunecări de şarpe, mai ales împotriva spahiilor. Încercările de până acum îmi arătaseră că un cal doborât şi o funie întinsă răstoarnă trei şi chiar patru alţi călăreţi. Mare lucru într-o bătălie!

Cuvântul mi-a fost scurt:

„Vitejilor! Lupul stă la pândă în adăpost, ca un mişel. De-l pocnim cu toată puterea şi mânia care clocoteşte în inima noastră îi spargem ţeasta. Trâmbiţaş, sună!... La atac, voinicii mei!”.

Glasul meu fulgeră furie în cugetul tuturor şi năpustirea s-a împlinit aşa de repede şi de cumplită, că potrivnicii n-au fost în stare să reziste nicio jumătate de ceas. Pe mulţi i-am doborât şi i-am amestecat cu noroi zăpadă şi bucăţi de gheaţă.

Mă credeam biruitor, dar iată că Turcitul adăpostise jumătate dintre ai lui într-o vâlcea, în spatele unui crâng. Şi când noi începeam să ne

rărim cetele întru urmărirea fugarilor, săriră, din coasta dreaptă, cu o putere de trei ori mai mare ca a noastră Se năpustiră întâi asupra arcănarilor pe care-i socoteau, zic eu, drept cei care hotarâseră victoria de la Ştefeni. Acolo, şi în acele împrejurări duşmanii mi-l uciseră pe Stanciu Benga, dascălul tuturor arcănarilor mei. Mult l-am jelit în cugetul meu şi, ca să-l răzbun, am intrat de-a dreptul în bătălie, mânuind buzduganele, în fruntea buzdugănarilor şi a ghiogarilor mei. Am izbit grosul armiei lui Mehmet-beg, drept în mijloc. Prin pârtia făcută au intrat pedestraşii şi-au tăiat, cu paloşul, până le-au amorţit mâinile de trudă. Arcaşii şi suliţaşii şi-au împlinit datoria, în latura stângă. Arcănarii s-au tras spre laturi şi şi-au continuat meşteşugul lor, împlinindu-l bine, deşi rândurile li se răriseră mult.

La prânz, tabăra lui Mehmet-beg era spartă, iar el, scăpat ca prin minune, fugea spre miazăzi, mâncând pământul.

Încă o biruinţă care mă făcea să cred că soarele domniei mele în sfârşit, a răsărit.

Am îngropat morţii, am dus răniţii prin sate, am strâns prada şi, rânduind iar cetele, am poruncit trap spre Giurgiu, să-i prind pe toţi la trecerea Dunării.

Dar iscoadele mă vestiră că lui Mehmet-beg i-a venit, de peste apă, alte cete proaspete şi că, într-o zi, două, mă va lovi, cu întreită putere. De asemeni, dinspre Gherghiţa se iveau alte cete care trecuseră Dunărea pe la Brăila.

Nevoit am fost să mă trag îndărăt şi să-l aştept la Ciocăneşti.

Aici, ne-am bătut straşnic; o zi întreagă ne-am bătut: a treia bătălie în curs de trei săptămâni. A curs mult sânge.

Deşi ai mei erau de trei ori mai puţini, obosiţi de marşuri, nemâncaţi şi nedormiţi, totuşi, din ambiţie, din teamă, din mândrie s-au ţinut bine, mi-au împlinit poruncile; au atacat ori s-au desprins din luptă şi iar au lovit, acolo unde meşteşugul războiului o cere.

Aici s-a întâmplat ca Mehmet-beg, cu un pâlc de spahii, să pătrundă pe neaşteptate până foarte aproape de mine. Mă căuta precum iarba de leac. M-am apărat de suliţele înțăpoşate spre mine, sărind cu Şoiman şi izbind cu buzduganele. Când begul însuşi repezi o suliţă ucigaşă asupră-mi, un căpitan, Pârvu, deşi rănit, trântit la pământ, a vârât o suliţă între picioarele calului, prăbuşindu-l cu călăreţ cu tot.

M-am repezit să-i dau pocnitura din urmă; dar şapte spahii l-au înconjurat şi apărat. L-am văzut răsturnat din şa, zvârcolindu-se printre arme, răniţi, copite, şi parcă mi-a venit să râd.

Noi eram cei care ne jucaserăm împreună, în copilărie?

N-am putut râde, pentru că mi s-au umplut ochii de lacrimi. Numai înduioşarea asta nevrednică i-a izbăvit viaţa.

Da, ne-am bătut toată ziua. Nu i-am biruit pe otomani; dar nici otomanii pe noi.

Pe înserare, ne-am tras fiecare îndărăt, ca să ne lingem rănile, cum se zice.

Se desprimăvăra. Drumurile tot mai grele. Oştenii, flămânzi, sleiţi de puteri şi tot mai puţini.

Iscoadele mă înştiinţau că lui Mehmet-beg i se adăugau mereu, cete şi pâlcuri proaspete, ca dintr-un izvor nesecat.

În cetatea de la Bucureşti nu mă puteam apăra: era prea mică şi prea slabă. Am trecut spre miazănoapte.

Mehmet-beg m-a ajuns la Snagov.

Dădui bătălia lângă lacuri, folosind pâlcurile de pădure. Am rânduit aşa fel călărimea şi arcaşii ca să-i înghesui cetele de spahii, spre malul lacurilor şi, izbindu-i cu măciucarii, să-i înec pe mulţi, în lac, cu cai cu tot. În adevăr, l-am dat peste cap şi i-am adus mari pagube. Mai târziu, mi s-a povestit că snagovenii au scos până în toamnă din lac arme şi podoabe de mare preţ, de pe stârvurile şi caii otomanilor.

Dar dacă l-am înfrânt şi aici pe Mehmet-beg, nici acum nu avui destulă putere să-l urmăresc şi să-l nimicesc cu totul. Mai ales că o parte din oştenii care luptaseră de partea lui Vlad, în cap cu Bodor, căpitan secui, din pricini necunoscute mie nici azi, mă părăsiră, retrăgându-se spre Buzău.

M-am văzut silit a mă trage spre Târgovişte. Îmi găsii soţia şi pe voi, copilaşii mei, îngrijoraţi foarte.

Aflai că Pârvu, banul Craiovescu n-a strâns, cum poruncisem, oștile Craiovei şi ale Jiului, să-mi sară în ajutor. Mi-a trimis vorbă că se temea să nu-l

lovească, de peste Dunăre, paşa Bali-beg din Vidin, iar căpitanii lui nu doreau, de fel, să se lipsească de căldura vetrelor din cule şi, pe vreme de iarnă, să se bată cu un duşman de nebiruit.

Când am auzit că Mehmet-beg nu îngăduia acângiilor să prade dincolo de Olt, am priceput că avea anume înţelegere cu banul Craiovei. De altfel, dăneştii răspândeau vorba cum că, pe cât sunt de viteaz şi de priceput, pe atât sunt de nenorocos în război: birui, dar nu ştiu să folosesc biruinţele. Deci nu merit încrederea ţării.

Din Târgovişte, în puterea nopţii, cu douăzeci de buzdugănari, lovii tabăra lui Mehmet-beg, după pilda lui Vlad Ţepeş. Mă însoţea Stroe Buzoianul. Dobândii oarecare izbândă: arserăm multe corturi şi doborârăm o samă de otomani, dar nu izbutirăm a pătrunde până la cortul lui Mehmet-beg. Oricum, lovitura asta, ca să zic aşa, după tipicul lui Ţepeş vodă, nu fu zadarnică: întârziai, cu o săptămână, intrarea urmăritorilor în cetatea de scaun, având astfel răgaz să încărcăm ceva averi în harabale şi să le pornim spre Braşov, pe drumul Branului.

Căci mă retrăgeam în Transilvania, să primesc ajutorul regelui Ungariei, al voievodului Ioan Zapolya şi al prietenilor mei braşoveni şi sibieni.

De altfel voievodul îmi recunoscuse stăpânirea cetăţilor Vurpăr şi Vințul de Jos, pe Mureş, unde mă puteam adăposti să-mi refac oastea.

Retragerea spre Transilvania n-a fost uşoară. Cetele lui Mehmet-beg mă urmăriră îndeaproape şi am fost nevoit să lupt la ieşirea din Târgovişte, pe

malurile Ialomiţei, apoi ale Dâmboviţei până am intrat în munţi.

Deşi nu-l vedeam în luptă, totuşi pretutindeni simţeam înverşunarea, duhoarea cruzimii lui Mehmet-beg. Pierdui peste treizeci de oameni în acele lupte de hărţuială, mai ales răniţi, pe care-i lăsai în casele ţăranilor, să-i aflu tămăduiţi la întoarcere.

Deşi avea prunc la sân, Voica s-a purtat vitejeşte şi încrezătoare, ca atunci când ne întreceam, în joacă, prin po-ienele Haţegului. De multe ori a tras cu arcul, alături de mine, lovind în plin. Cu sfatul ei, l-am lăsat pe vornicul Udrea, pe spătarul Neagoe din Periş şi pe Stroe Buzoianul, cu douăzeci de căpitani, să apere cetatea Poienari de pe Argeş, să răspândească rămăşiţa cetelor prin satele din munţi şi, gata de o nouă luptă, să aştepte, porunca mea.

Pusei de asemeni, strajă bună la Bran, şi cum ştiam că buzoienii nu-l vor primi cu niciun preţ pe Mehmet-beg, cum cetatea Poienari şi mânăstirile întărite din Curtea de Argeş şi Cozia nu puteau fi cucerite nici într-un an, cum sibienii, braşovenii, sighişorenii îmi erau prieteni, nu mă socoteam scos din domnie: ocârmuiam ţara din Vinţul de Jos.

A intrat în chilie călugărul de strajă în clopotniţă, să ne spună că jos, în jurul dealului Cetăţuii, potrivnicii au aprins paisprezece focuri: se încălzesc, frig berbeci – mirozna pătrunsese în chilie odată cu intrarea călugărului, amestecată cu cea de ţuică de prună, aşa că am priceput, repede cu ce se îndeletniceau, în acel ceas dinspre miezul nopţii,

potrivnicii noştri.

— Unii s-au îmbătat şi cântă, a adăugat călugărul. Căpitanii strigă la ei, îi batjocoresc şi le făgăduiesc spânzurătoarea, dacă se îmbată, ca porcii, şi nu se-nvrednicesc a se căţăra pe râpele Cetăţuii. Se văd şi nişte pregătiri pe care nu le dibuiesc, nicicum, ce ar fi. Presupun că împletesc soări din funii. Cred că într-un loc cioplesc nişte bârne groase. Să facă, oare berbeci pentru spargerea porţii?

— Cum vă veţi apăra, măria-ta, doi împotriva câtorva sute? a întrebat, cu spaimă şi durere, stareţul.

— Vino mai aproape şi ascultă, iubitul meu cocon, s-a rostit voievodul, făcând semn călugărului să plece la locul lui de strajă, căci tu eşti comoara inimii mele, avuţia mea cea mai scumpă. Stai cuminte şi ascultă.

Mult am hălăduit prin Transilvania, pe la Braşov, Alba Iulia, Sighişoara, Sibiu. Sighişorenii mă găzduiră chiar în casa unde a stat străbunul meu, Vlad Dracul şi el neobosit luptător împotriva agarienilor. Am cutreierat ţara ca să strâng ostaşi, arme şi bani.

În estimp, în Târgovişte a stăpânit Mehmet-beg; îşi zicea domn şi paşă. În grabă şi cu mare asprime, a pus în multe oraşe subaşi turci, cu străji puternice şi foarte rele, sângeroase. A îndepărtat boierii români, folosindu-se numai de slujitori musulmani. Pe sfetnicii şi dregătorii mei, pe câţi i-a prins, i-a închis sub priveghere neînduratoare a ienicerilor, că nici la fântână nu li se îngăduia a merge.

Numai de Craioveşti nu se atingea; nu se atingea încă, pentru că de ameninţat îi ameninţa, în fiecare ceas, cu pierderea capului, dacă nu i se supun şi nu-i împlinesc voile, fără cârtire. Se lăuda că, până într-un an va prefera toate bisericile în geamii, începând cu mănăstirea Dealu, ctitoria părintelui meu. Zicea:

„Voi înălţa câte un minaret în cele patru colţuri ale zidurilor împrejmuitoare, ca din ele să aud chemarea muezinului, răsunând până la Istambul, să mă binecuvânteze înaltul padişah şi să mă asemene cu Mohamed sultan, care a schimbat Aya Sofia în geamie”.

Pentru asemenea purtări şi apucături în toată ţara s-a aprins mânia şi ura împotriva lui.

Oştenii mei din Cetatea Poienari se ţineau bine. Iar slujbaşii celui care voia să facă ţara paşalâc, nu era zi în care să nu fie atacaţi şi ucişi. În zădar pedepsea vinovaţi şi nevinovaţi. Nimeni nu pâra pe nimeni.

Zeci de boieri se pribegeau peste munţi.

Zeci şi zeci de păstori bejeneau în Transilvania. Şi mulţi mă căutau şi mă întrebau, cu dojană, ce gânduri am? Mă întorc la Târgovişte ori las ţara şi norodul să se prăpădească sub jaful şi omorul Turcitului?

Mă căutau la Vurpăr, la Vinţ, Braşov ori Bran, zeci de soli, între care şi trei călugări de la Dealu: Ilarion, Maxim şi Gherasim. După ce, cu înlăcrămare, mi-au povestit cum a intrat Mehmet călare în biserică, precum Mahomed Cuceritorul în Sfânta Sofia, a strigat, în turceşte şi româneşte:

„Aceasta va fi geamia curţii mele, a măritului paşă de la Târgovişte! Iară pre voi, călugărilor, vă răspopesc, vă trec în legea profetului, vă tai împrejur sau, dacă vă împotriviţi, vă spânzur în clopotniţă, de limba clopotelor, ca să le amuţesc şi pe ele... După Dealu urmează Cozia şi Curtea de Argeş. Cine nu primeşte de bună voie credinţa lui Alah, capul sub iatagan! Sunt sortit a fi paşă al ţărilor de pe Carpaţi şi nu mă las până nu-mi împlinesc soarta!”...

Se lăuda că după turcirea Ţării Româneşti, sultanul îi va porunci a cuceri Moldova şi Transilvania şi a încropi un paşalâc al vechii Dacii, aşa cum scrie istoria că a fost în vremea împărăţiei romane, pe care măritul Soliman sultan o moşteneşte şi vrea s-o refacă, precum a fost în vremea lui Traian împărat. Iar când padişahul va preface în moscheie vestita catedrală zidită de Matei Corvinul în Buda, el, Mehmet-beg, paşă peste români, va azvârlî afară osemintele lui Iancu de la Hunedoara, acel neîmpăcat duşman al otomanilor, din Catedrala din Alba Iulia şi-o va preface în geamie, spre bucuria padişahului şi plăcerea lui Alah.

O samă din aceste solii se opreau la doamna Voica şi o rugau să stăruie în a mă îndupleca să strâng mai repede oastea şi să vin, cu puterea, asupra Turcitului, să-l alung şi să mântui ţara din năpastă.

Mulţi dintre românii tineri şi chiar secui şi saşi, care auziseră de războiul meu din iarnă, cereau să lupte în oastea mea. Chiar cei trei călugări au venit

cu alţi douăzeci de fraţi, tineri şi voinici, au intrat în cetele mele şi, în scurtă vreme, au devenit buni arcănari; ziceau că nu-i lasă credinţa să folosească arme care scot şi varsă sânge. Arcanul nu pricinuieşte însângerare, ci doar moarte prin sugrumare... Dar cei mai mulţi au venit din Haţeg şi Hunedoara, acolo unde Voica avea prieteni din neamul Cînde, Roşu, Pruncu. Iar Tudor din Drăgoieşti cunoştea mulţi baci care şi-au trimis feciorii să intre în oastea mea.

Aveai şi tu, cavalere Antonie, ca şi alţi căpitani, treabă din belşug cu pregătirea luptătorilor, aşa după cum eu, la Braşov şi doamna Voica la Sibiu, am stăruit pe lângă meşterii saşi să ne dea cât mai repede şi cât mai multe arme.

Voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, şi burgmeşterii din Sibiu şi Braşov, ne-au împrumutat cu bani, să plătim armele şi ostaşii. Că aşa este rânduiala acestei lumi, ca oamenilor să le placă traiul slobod şi îmbelşugat, dar armele trebuitoare în războiul cu asupritorul să le plătească tot acela care îşi chezăşuieşte, pentru asta, sângele şi viaţa.

Totuşi, bucuros eram că găseam arme, fie ele şi scump plătite. Gândeam să mă achit şi din ceea ce voi smulge de la duşman. Că aşa-i ticăloasa datină a războiului; să se hrănească din război.

Greu mi-a fost cu caii, până l-am înduplecat pe Zapolya să-mi vândă o herghelie, iar făgărăşenii mi-au dăruit şapte sute de cai tineri, frumoşi, deprinşi la călărie. Fierarii, potcovarii, şelarii şi mulţi dintre ciubotari şi croitori se tocmiră în slujba mea, să

lucreze pentru oştire.

Că dacă în războiul din iarnă am dus mari lipsuri, acum să mă pregătesc desăvârşit, „să nu-mi lipsească nicio caia”, cum zicea burgmeşterul Hans Benkner de la Braşov.

În patru luni mi-am rânduit o oaste de cinci mii de luptători, pe care mă bizuiam, pentru că mi-o alcătuisem mai ales din români din ambele părţi ale Carpaţilor. La asta adăugai şi ajutorul voievodului Ioan Zapolya. Şi mulţi se minunau că haţeganii şi făgărăşanii, cu căpitanii lor, se arătau aşa de mult dornici a lupta cu oastea cotropitoare a sultanului.

În acele momente de pregătire a năvalei otomane peste Dunăre, tuturor le convenea lupta noastră. Chiar Ştefăniţă, voievodul de la Suceava, mi-a trimis sol pe Nichita Arbore, cu care îndelung m-am sfătuit, cum să ne unim oștile în lupta împotriva semilunei.

„Deocamdată, spuse Nichita, noi străjuim la Nistru, să-l oprim pe Albu hantătar de a împlini porunca sultanului şi a lovi creştinătatea dinspre răsărit.

Mi-am strâns oştenii în trei locuri: la Avrig, Râşnov şi Zărneşti, sub munte, să nu mă simtă iscoadele lui Mehmet-beg. Trimisei pe socrul meu, Vlaicu vornicul, sol tainic la Pârvu Craiovescu să-i afle gândurile: sprijină mai departe pe cel turcit ori gândeşte la slobozenie? E mulţumit ori s-a săturat de jafurile acângiilor? Mă vrea pe mine domn ori a găsit altul, mai pe placul lui şi al dăneştilor?

Socrul meu i-a aflat pe dăneşti, în cap cu banul

Pârvu, supăraţi foc şi înspăimântaţi. Se tânguiră:

„Nu ne cruţă nici pe noi care-l primirăm cu daruri. Acângiii au ars Caracalul şi Balşul. E o lepădătură fără cuvânt. Ba a găsit şi printre ai noştri mulţi nemernici pe care-i amestecă printre acângii: pradă, ard, nimicesc, omoară”.

— Târli-o-ar dracul în coşul lor! am amintit eu: o răpiseră chiar pe Cătălina, o nepoată a Craioveştilor, pentru haremul lui Mehmet-beg.

— Adevărat, cavalere Antonie. Şi mai ziceau:

„Ne trebuie un voievod viteaz, cinstit şi drept, iar Radu este cinstit şi drept, precum părintele său şi viteaz ca străbunul său Vlad Dracul, de aceea îl poftim să treacă munţii. Nu ne uităm că-i de sânge drăculesc: îi făgăduim tot ajutorul şi prietenia noastră”. M-am bucurat că s-au arătat smeriţi şi dornici a mă vedea iar în fruntea războiului pentru alungarea Turcitului.

Aşa, în aprilie, când munţii mai erau încă sub nămeţi, trecui oştenii pe la Turnu Roşu, Bran şi Buzău. Eu am mers cu cetele de la Turnu, ca să le unesc cu ale Craioveştilor. Şi din trei părţi ne îndreptarăm spre Târgovişte.

Marea nevoie şi râvnă spre slobozenie şi mai ales teama de Mehmet-beg le vedeam şi în aceea că şi ţăranii şi boierii săreau în sprijinul nostru, cu hrană pentru oameni şi cai. Zeci şi zeci de căruţe ne întâmpinau şi ne întovărăşeau pe cale, să ne fie ajutor la vaduri şi la dealuri, la poduri şi la rânduirea taberelor.

Iscoadele vesteau despre mulţimea oştilor lui

Mehmet-beg, dar şi despre nehotărârea lui de a ne sta în cale. Cunoscându-i firea, nu puteam crede că s-ar trage spre Dunăre fără luptă.

Mi se întâmplă, în zilele acelea un necaz... hazliu. Trimiţându-l pe Drăgan vel postelnic, venit la mine cu cetele Jiului, trimiţându-l zic cu străjile înainte, se abătu pe la o ibovnică, muierea unui vătav de plai din Cornetu. Şi nu ştiu ce naiba făcu, că-l prinseră turcii. Trimisei gonaci după el şi pierdui trei zile până-l găsii şi-l aduse la tabără. Ca să-l pedepsesc, l-am purtat, o zi întreagă, în căruţă lângă frumoasa muieruşcă, poznaşă, care-l vânduse turcilor pe-o pungă de galbeni. Dar postelnicul nu se arăta supărat, ci-mi descântă: „Dragostele sunt curate, doar un an şi jumătate, când se schimbă în păcate”...

Dar ce-a făcut Mehmet-beg? A trimis împotrivă-mi trei stoluri de iscoditori pe care străjile mele înaintate uşor le-au spulberat. La fel au făcut şi cetele mele care coborau pe la Bran, ocârmuite de Neagoe spătarul din Periş.

Ameninţat dinspre trei direcţii, Mehmet-beg cu deliii, ieniceriii, şi spahiii, s-a tras spre Giurgiu.

Mi-am învăluit cetele spre miazăzi, să nu-l las a trece Dunărea. Dar, din păcate, n-am putut prinde decât o tabără

85

de vreo trei mii, pe care am spulberat-o; prea puţini au scăpat de mânia alor mei.

Vrând să împlinesc vrerea Craioveştuor, am trecut o mie de oşteni, călări şi pedeştri peste Dunăre să

prade satele otomane, să strice taberele şi să aducă pagube cetăţii Nicopole. Şi mare mi-a fost bucuria că au luat înapoi o parte din prăzile jefuite din ţară, iar printre roabele liberate s-a aflat şi Cătălina, nepoata lui Pârvu Craiovescu. A fost acesta şi norocul meu: văzându-şi nepoata acasă, banul a venit cu toţi oamenii lui în tabăra mea.

„Eşti un drăculesc cu inimă bună, omenos”, mi-a zis şi m-a îmbrăţişat.

Într-o lună pusei stăpânire pe toată ţara: oamenii mei au alungat ori au prins subaşii turci din sate şi oraşe. Pe cei prinşi i-au scurtat de capete, să n-aibă cum mai gândi la prefacerea ţării în paşalâc.

Mă aşezam în cetatea de scaun a ţării, dar simţeam cum Mehmet-beg mă pândea din Nicopole cu ochi de tigru. Şi cum Soliman sultan îi porunci să nu cruţe nimic întru înrobirea ţărilor ghiaure, trecu iar Dunărea la Turnu, cu peste şapte mii, întăriţi cu multe sute de acângii prădalnici, nebuni şi ucigaşi.

Era vară, în iunie, când le-am ieşit înainte şi i-am întâlnit lângă satul Plata. Am dat o bătălie cruntă, dar scurtă, căci potrivnicii o rupseră la fugă, îndată ce se văzură dovediţi.

I-am urmărit până aproape de Alimăneştii Teleormanului. Ne-am luptat şi acolo, cu toată vigoarea: dar nici eu nici Mehmet-beg n-am vârât în bătaie grosul oştilor. Ne pândeam unul pe altul ca să ne prindem slăbiciunile.

S-a retras; ci eu nici acum nu l-am urmărit îndată; mă temeam să nu-mi fi întins vreo cursă vicleană. În adevăr, cum aflai mai târziu, voise să mă atragă pe

malul Oltului şi să mă arunce în valuri, cum l-am aruncat eu în Snagov. Învăţase de la dascălii lui otomani toate şiretlicurile războiului.

Mă încredinţam că doar într-un singur lucru nu mă întrece: vitejia. De aceea, vreau să ştii, fătul meu, că mult voiam, ardeam de dorinţa de a mă măsura cu dânsul în luptă dreaptă, ca un cavaler cu alt cavaler. Îi trimisei sol cu această vorbă. Am fost furios şi mâhnit, că, în loc să primească provocarea ca un cavaler, mi-a schilodit solul, scoţându-i un ochi şi tăindu-i braţul drept.

Aflând asemenea poftire la luptă, Neagoe spătarul şi Drăgan postelnicul mă dojeniră, zicând că un voievod n-are dreptul să-şi primejduiască viaţa în chip necugetat. Mai cu samă că Mehmet-beg ar fi luptat cu viclenie şi înşelăciune. Asemenea luptă este foarte de laudă pentru cavalerul Bayard: îşi doboară potrivnicul în luptă dreaptă. Şi chiar dacă este înfrânt, nu primejduieşte viaţa regelui, care are tot dreptul a nădăjdui într-o victorie viitoare. Dacă aş fi fost numit căpitan, dator eram să lupt, chiar singur pentru domnul şi ţara mea.

Între sfaturile de temei date de Neagoe Basarab fiului său Teodosie, sunt multe privitoare la război. Unul grăieşte despre straja pe care domnul va s-o aibă în jur, în timpul luptei. Zice: „Voievodul să nu stea unde-i temeiul şi toiul oştirii sale, că toţi ostaşii străini şi toţi vrăjmaşii şi pizmaşii lui, acolo vor îndrepta tunurile de vor bate şi toţi vitejii cei înarmaţi acolo vor năvăli şi vor săgeta. Ci să stea în latura oştilor, cam într-ascuns, păzit de o bună

strajă de voinici”.

Povăţuind mereu sfatul cu căpitanii, Neagoe Basarab mai zicea: „De vei vedea că iaste izbânda a ta, lesne iaste să intri iar în toi şi să mergi la locul care-ţi va fi voia să stai”, iar în caz de înfrângere, „neştiind unde eşti, duşmanului îi va fi greu a te găsi şi prinde”. Şi încă mai zice: „De eşti înfrânt din ţara ta să nu ieşi, ci să şezi cu toţi ai tăi, în hotarele ţării tale, în niscare locuri ascunse şi de taină, unde vei avea buni prieteni şi adevăraţi. Că vrăjmaşii nu vor putea şedea mult în ţara ta, ci se vor întoarce înapoi, iar pre domnul care-l va fi adus el, îl vor lăsa acolea fără de oşti. Şi ridicându-te din locul cel adăpostit, vei putea uşor supune vrăjmaşul tău sub picioarele tale”.

Bune sfaturi şi adânc gândite; ci eu nu pe toate le-am urmat întocmai. De-o pildă, eu am folosit mult hărţuirea duşmanului, pentru că totdeauna numărul cetelor mele a fost mai mic decât avea el, şi, deci, nevoit am fost să încalc cuminţenia şi să izbesc oricum, oriunde şi oricând am putut izbi. Chiar dacă nu dobândeam biruinţa hotărâtoare, atacam cu gândul că duşmanul, puterea lui, trebuie măcinată pe orice cale. Şi deseori, prin harţă stăruitoare, neaşteptată, ziua ori noaptea, multă pagubă adusei duşmanului ţării. Căci biruinţele cele mici pregătesc victoria cea mare, izbânda desăvârşită.

Şi amintii toate acestea înainte de a povesti despre bătălia de la Grumazi, pentru că acolo am dat cel mai iute şi mai vârtos dintre toate războiele mele, de până acum.

Era în ziua de 23 iunie 1522. Căldura ne copleşea. Duşmanul se aduna pe câmpul din faţa taberei mele. Se aduna cu mare repeziciune şi se rânduia în chip foarte iscusit.

Mehmet-beg ştia că m-am întărit în lungul unui pârău, apărat din laturi de codri de stejar. Nu ştia însă cât de numeroşi suntem. Şi nici dacă-i voi lovi sau mă voi feri din calea-i.

Avui parte de iscoade isteţe care au socotit bine mulţimea potrivnicului: peste opt mii. Eu nu aveam nici jumătate. Şi mă temeam că dacă Mehmet-beg mă numără, mă atacă el întâi, fără zăbavă. Drept aceea mă sfătuii cu căpitanii mei şi hotărârăm a izbi noi, în zori, când tabăra lui se află în hodină.

Drept aceea mi-am ţinut oştenii treji, iar când mijeau zorii...

Ceasul al șaptelea

În clipa aceea a dat glas, ca de trâmbiţă, cocoşul stareţului.

Toţi am tresărit şi ne-am înfiorat. Ales că, de jos prins-a răzbate, până la noi, zarvă.

„Ne lovesc!”... gândii cu spaimă.

Stareţul strânse şnurul de lână neagră care-i încingea rantia şi întredeschise uşa. Aşa, auzirăm mai bine glasurile celor de jos, urlate în pâlnii:

— Dă-te prins, câine!... Deschide porţile şi coboară, dacă mai vrei să-ţi cruţi zilele, tu şi plodul tău...

— Ce facem, măria-ta? întrebă stareţul, tremurând

şi sughiţând de spaimă.
Voievodul nu răspunse, poate şi pentru că, din clopotniţă, ornicul porni să sune. Şi toţi, ca de obicei, numărarăm în gând: una, două, trei, patru... până la douăsprezece. Le primeam ca pe douăsprezece lovituri în cap şi în inimă, lungi, dureroase, ucigaşe.
Când ornicul amuţit auzirăm iar urletele celor de jos:
— Şi pe voi, popi neruşinaţi, boaite nemernice, am să vă ucid! Dacă până în zori nu deschideţi porţile, vă spânzur de limba clopotelor... Ca pe diavoli!
Apoi au împroşcat sudălmi şi cuvinte scârbavnice împotriva măriei sale. Iar după câteva clipe de linişte, cunoscurăm glasul lui Drăgan postelnicul:
— Te vom sugruma, Radu de la Afumaţi! Şi pe tine şi pe plodul tău, cum l-ai sugrumat pe coconul lui Neagoe Basarab, ca pe urmă să te-nsori cu sora lui... Mârşavule!
Am zărit cum măria-sa duse mâna spre mănunchiul săbiei, dar se opri. Chibzui o clipă, apoi ieşi afară, urcă în clopotniţă, îşi făcu palmele pâlnie şi strigă spre vale:
— Drăgan din Merişani, nu putea săvârşi acel netrebnic omor decât cei din preajma lui Mehmet-beg. Şi tu, nu eu, erai prieten atunci, ca şi acum, cu Turcitul. Deci taci, nu-ţi mai răci gura degeaba, nu-ţi mai împovăra cugetul cu ticăloase născociri... Iar tu, Neagoe din Periş, fost spătar şi prieten al meu, omul meu de casă şi de credinţă, cunoscător al tuturor tainelor mele, cum nu te înspăimântă o minciună

atât de spurcată? Crezi oare că-i poţi aţâţa pe tâlharii şi nepricepuţii şi ucigaşii de lângă tine cu născociri atât de nelegiuite, răspândite cândva de duşmanul nostru al tuturor, de Turcitul? Adică tocmai de cel pe care o lume-l ştie că-i omorâtorul lui Teodosie?! Răspunde!

Tăcu, o vreme, aşteptând.

În liniştea de gheaţă, dintr-o firidă de sub acoperişul clopotniţei se auzi doar o cucuvae, ţipând de trei ori ascuţit, dureros de ascuţit şi de trist. Apoi, în cuprinsul Cetăţuii, pasărea zbură prin noapte, ca o aripă a morţii.

Voievodul, aşteptă; de jos răzbătea doar zvon încâlcit de glasuri asprite, de porunci neînţelese şi scârţâit de zăpadă sub paşi.

Auzii glasul înfiorat de durere, glasul frumos şi cald al măriei sale, care topea gheaţa nepăsării şi muia şi piatra nesimţirii:

— Voi slujitori din jurul lui Neagoe şi Drăgan, călcători ai jurământului, vânzători ai domnului şi ai ţării, dacă mai aveţi un dram de inimă în voi, un dram de cuget omenesc, puneţi armele jos şi lăsaţi-mă să cobor. V-am fost păstor şi apărător şapte ani. Unii dintre voi aţi luptat sub porunca mea şi alături de mine. M-aţi cunoscut drept şi neînfricat. Am câştigat, împreună zeci de bătălii în care aţi dovedit curaj şi vitejie. Cum de-aţi ajuns să slujiţi minciuna şi trădarea?... E miezul nopţii, începe o nouă zi. De şase ceasuri mă ţineţi închis, ca pe-un răufăcător. Ci eu cobor, dacă printre voi este vreunul care mă crede vinovat ori netrebnic, să iasă la luptă dreaptă.

Să mă răpună sau să-l răpun, cinstit. Mă bat şi cu trei, dacă unul n-are îndrăzneală!...

S-a făcut iar tăcere, încremenită. Cu auzul ascuţit de spaimă am prins parcă răsuflarea mirată şi-apoi mânioasă a celor de jos. Glasul lui Drăgan, mai răguşit şi mai hain s-a răstit, într-un fel de urlet:

S9

— Tuuu!... Tu l-ai ucis pe Teodosie! Mi-a spus Mehmet-beg. Cu buzduganul i-ai strivit ţeasta, ca să-i furi scaunul domniei!...

— Mişei!... Mişei!... Mişei!... Suflete de hiene!... se înfurie, cu înlăcrămare măria-sa.

Coborî din turn, zdrobit de mâhnire şi durere, că nu se mai putea face crezut, el, omul adevărului şi al neprihanei.

Intrând în chilie, se aşeză în jilţ, în faţa focului din vatră, posomorât şi negru la faţă. Azvârli cuşma pe masa de sub icoane şi tăcu îndelung. Văzându-l aşa, dat gândurilor negre, coconul Vlad îi cuprinse mâna şi, cu degete sfioase, îi mângâie pletele negre.

— Ce să fac pentru tine, părinte al meu şi voievod al ţării?

— Să trăieşti, Vlade! Asta să faci. Şi, crezând în dreptate, în adevăr, în cinste, să mă răzbuni, potopind sămânţa mişeilor.

— Atunci, măria-ta, dă-mi învăţătură, povestindu-ţi viaţa ta fără de prihană, în care eu cred mai mult ca-n orice icoană!

Asemenea cuvinte din gura unui băieţaş mă uimiră; pe voievod însă îl întăriră în cugetul lui şi găsi putere a povesti mai departe:

— Se cunoaşte, Vlade, că eşti feciorul meu şi al Voicăi. Mă întreb însă, acum, în acest cumplit miez de noapte, noaptea ispăşirilor, ce vor face mişeii cu capul meu? Îl vor arunca în Olt ori îl vor pune-n traistă şi-l vor trimite sultanului, întru adeverirea ticăloşiei?

— Tată, nu mă îngrozi...

— Ai dreptate, fiul meu drag.

Să povestec, mai bine, de-acolo de unde rămăsei.

Dar parcă, mai întâi, pentru că-mi amintii, aş spune o parabolă de-a lui Mierloi Pribeagul. Cică o muscă râdea, râdea în hohote, ţinându-se cu labele de burtă. „De ce râzi?” întrebă un purice. „Păi cum să nu râd că, iaca, mă aşez pe ochi, pe frunte, pe nas, acolo unde se gâdilă omul mai al naibei. Şi când să mă plesnească, eu zbrrr! iar bietul, păcălit, se pălmuieşte pe sine. Atunci, văzându-se înşelat şi lovit, se vaită că-i ies ochii de durere, necaz şi ciudă; iar mie, musca, îmi ies ochii de râs şi de bucurie”.

De tâlcul acestei parabole nu l-am întrebat. Dar parc-aş vrea s-o spun şi lui Neagoe din Periş, fostul meu om de casă.

Ştiam dinainte că nu-l voi răpune uşor pe Mehmet-beg, procletul; dar nici nu-mi închipuiam că bătălia de la Grumazi va fi aşa de grea şi va dura atât de mult, că mă voi zbuciuma până la istovire, că voi trece prin atâtea primejdii, că voi pierde atât de mulţi oşteni şi căpitani.

Înainte de a porni atacul, am cuvântat aşa: „Oştenii mei, mai ştiţi voi, oare, câte bătălii am dat cu Mehmet-beg, afurisitul?

Unsprezece ori douăsprezece?

L-am biruit şi m-a biruit.

Dar totdeauna ne dovedirăm vrednici a ne măsura cu unul din cei mai primejdioşi duşmani. Că pe el îl mână împotriva noastră nu numai nesătula-i poftă de înrobire, ci, mai ales, puterea cea mare, uriaşă a sultanului Soliman. Căci noi, aici, puţini câţi suntem, îl împiedicăm, totuşi, pe măritul padişah a înainta spre mijlocul Evropei. Îi stăm ca o suliţa în coastă.

Vitejii mei căpitani şi oşteni, să înfigem suliţa aceasta cât mai adânc! Să-l înfrângem pe Mehmet-beg; să tăiem mâna dreaptă a sultanului Soliman, ca să nu mai poată lovi de moarte creştinătatea!

Să dovedim şi azi, aici, la Grumazi, ca şi la Gubavi, la Ştefani, la Clejani, la Ciocăneşti, la Snagov, că ştim să ne apărăm ţara şi că merităm numele de scut al creştinătăţii!

Vitejii mei, iubiţii mei! nu vă făgăduiesc victoria; ea stă în ascuţişul săbiilor, în iuţeala săgeţilor şi în tăria buzduganelor voastre.

Şi mai ales în puterea braţului vostru şi în neînfricarea inimii voastre.

Eu vă făgăduiesc să mă bat în rând cu voi, să birui ori să mor împreună cu voi.

Duşmanul e mai puternic decât noi; ci noi avem alături, neîntinat sprijin, dreptatea poporului şi libertatea ţării; el, duşmanul, e însoţit de lăcomie, minciună şi robie, spurcata treime a slujitorilor iadului.

Iubiţii mei, vitejii mei, să strângem armele-n pumni, să credem în izbândă şi la atac!

Înainteee!”...

Şi am lovit eu întâi, cu călărimea.

Am lovit năprasnic.

Mehmet-beg a răspuns, împotrivindu-mi-se cu deliii.

După o înfruntare furioasă, cu galopări nebune, cu răsuciri, cu înaintări şi întoarceri, vreme de mai bine de un ceas, ai mei au vădit că deliii, cu toată faima lor, tot pot fi siliţi a îndărăpta din faţa unor luptători dârji şi iscusiţi.

Când şi-a vârât în lupta pedestrimea, i-am răspuns, de după un pâlc de arbori şi din adăpostul râpelor, cu arcaşii şi cu buzdugănarii. N-am chibzuit destul de bine momentul intrării lor în bătălie: mi-au doborât mulţi dintre ai mei, căci Mehmet-beg a trimis, îndată, şi un stol de spahii. Şi numai când am potopit jumătate din caii lor le-am poticnit iureşul.

M-au răzbunat însă arcănarii: mi-au adus, târâţi în frânghii peste trei sute de ieniceri, morţi sau sufocaţi de strânsoarea lanţurilor. Îi lepădau, ca pe butuci, în stivă, şi săreau după alţii.

Urcase soarele în crucea amiezii şi războiul urma tot mai aprig, mai iute, mai sălbatec.

Voiam să cruţ prizonierii, dar n-avea cine-i păzi, aşa că ostaşii nevoiţi erau să le ia viaţa.

Am lovit a doua oară cu călărimea; dar văzând că-mi cad prea mulţi, am îndrăznit să-i trag repede spre stânga, să-i scot din bătălie, să-i desprind din încleştare şi, cu dibăcie, să-i adăpostesc după o pădurice.

Udrea vornicul şi Neagoe spătarul mă întrebau de

ce nu scot pedestrimea.

„Poruncesc să iasă acum, acum când Turcitul a trimes asupră-ne un nou val de spahii. Dacă nu mai are prisos de oaste, l-am biruit; dacă mai are, ceea ce nu cred, ne-a biruit”.

În adevăr am aruncat în bătaie toată pedestrimea, cu scuturi, suliţi şi halebarde agăţătoare, drept în clipa când arcaşii au slobozit, din adăposturi, ploaia de săgeţi, şi caii spahiilor începură să cadă, şirurile să se încurce şi să se rărească. Acum văzui ce puteau cei de pe Jiu, de pe Buzău, de pe Argeş, dar mai ales făgărăşenii şi haţeganii. Andrei Cînde, căpitanul, s-a purtat ca un adevărat Făt Frumos, îndemnând şi încurajând pe toţi.

Aşa cum avea învăţătură, la un semn al meu, Tudor din Drăgoieşti, a izbit cu pâlcul lui de călăreţi, dinspre stânga, a produs încă o spargere în şirurile duşmane; apoi a cotit spre dreapta, după pâlcul de copaci; aici toţi ai lui au descălecat repede, au adăpostit caii şi-au apărut la marginea pădurii, luptând pedestru cu halebarde, arcuri şi măciuci.

Atunci l-am zărit pe Mehmet-beg cu straja lui de spahii: izbea cu buzduganul nu numai într-ai mei, ci şi în ai lui, silindu-i să stea în luptă, să nu dea îndărăt, să nu fugă, să lupte straşnic, cum luptau de-o jumătate de zi.

Şi mult îmi părea rău că eram departe, în locul de unde porunceam mişcarea cetelor, cum muta jucătorul de şah pionii, şi nu-l puteam întâlni, să-mi împlinesc gândul de a ne bate noi doi, singuri. Umplusem câmpul de leşuri şi răniţi, ostaşi şi cai,

arme şi căşti, platoşe, căciuli şi fesuri. Mă durea sufletul şi inima-mi era grea de jalea câmpului de bătaie. Parcă-mi venea să poruncesc curmarea războiului; să sfârşesc, odată, măcelul smintit.

Dar în acel moment, Mehmet-beg repezi prin stânga alte cete de delii, iar din dreapta mă lovi cu două stoluri de spahii. Păreau odihniţi sau poate erau alţii.

Atunci Neagoe din Periş, apropiindu-se de mine, cu mare îngrijorare şi teamă, mi-a spus:

„N-a avut duşmanul şapte, ci zece mii! Şi mai mult de jumătate, călărime”...

Aceeaşi socoteală o făcusem şi eu, în gând; iar teama spătarului mă înveseli în chip ciudat:

„Cu cât sunt mai mulţi, cu-atât vom fi mai mândri de izbândă”.

În mijlocul numeroasei lui străji, Mehmet-beg mi se înfăţişă trufaş, înălţându-se în şa, urlând porunci, batjocore, sudălmi, blesteme, în grai otoman şi românesc. Ales pe mine mă ocăra aşa de urât şi de nedrept, cum nici cutez a rosti, mai ales că samănă cu batjocorirea răzvrătiţilor de la poalele dealului Cetăţuii.

Ci, strângând pumnii, muşcându-mi buzele să mă stăpânesc, să tac, dar să-i dau răspuns cât mai aspru, cu spada.

Şi am pus totul pe una: am scos la bătaie tot ce aveam, călărime şi pedestraşi, arcaşi şi buzdugănari.

Am scos şi cele opt tunuri, pe care le păstram anume pentru momentul cel mai greu. Ţinui în juru-

mi doar straja de o sută de buzdugane şi două stoluri de arcaşi şi suliţaşi.

Trecuse mult de amiază şi nu se ivea niciun semn că lupta va sfârşi. Ne amorţiseră pumnii pe săbii, pe arcuri, pe buzdugane. Porunca strigată spre tunari şi aprinderea focoaselor se întâmplă tocmai când, pe cer, scăpără un fulger uriaş, iar tunurile bubuiră odată cu trăsnetul căzut în stejarul aflat la câteva zeci de paşi de locul de poruncă al Turcitului.

Văzând spaima şi răscolirea străjii, crezui chiar că l-a trăsnit Dumnezeu ori sfântul Ilie. Dar nu: Mehmet-beg îşi linişti străjerii şi striga către spahii să asalteze tunarii. Nu puteau însă: tunurile erau vârâte zece paşi în pădure şi înconjurate de copaci doborâţi cu coroanele în afară şi cu ramurile ascuţite, ţăpuşe.

Furtuna se înteţi, repede; fulgerele şi tunetele urmau, lanţ, sporind până la năuceală încăierările războinicilor.

Credeam că duşmanii vor rupe bătălia şi se vor retrage.

Dar nu: se ţineau tare, iar răpăiala ploii parcă-i înfuria şi mai grozav. Deodată, însă, un fulger orbitor, ca o funie de foc şerpuită, trăsni drept în mijlocul taberii duşmane, doborând steagul verde cu semiluna de aur, pe care stegarul îl ţinea sus, îl flutura larg şi urla întru îmbărbătarea luptătorilor.

Trei sau patru spahii din jur se prăbuşiră cu cai cu tot.

Alţii, orbiţi de fulger, năuciţi de trăsnet, se răşchirară, nimerind în bătaia tunurilor mele.

În scurt, în tabăra otomană se pricinui o zăpăceală, o debandadă, lărgindu-se şi molipsindu-i pe toţi de molima spaimei.

Se resfirau.

Fugeau.

L-am văzut pe Mehmet-beg şi l-am auzit urlând îndemnuri la bătaie, cu fioroase ameninţări şi sudălmi.

N-am poruncit nimic căpitanilor mei; făcui doar semn că intru şi eu în luptă, cu toată straja mea; şi ei înşişi, cu de la sine putere, au înteţit izbirea, sporind mereu groaza din rândurile otomane. Ţâşnind cu straja asupră-le, răcnind cumplit, cu toţii, îmbinându-se glasurile cu tunetele şi cu bubuitul tunurilor, ne băteam ca nişte arhangheli din apocalipsă. Din toate puterile mele trupeşti şi sufleteşti, nebuneşte dezlănţuite, voiam să ajung la Mehmet-beg şi să ne batem în sfârşit, drept, faţă la faţă. Să ştim odată care pe care.

Dar, văzându-mă galopând spre dânsul nu s-a încumetat, ci a răsucit frâul calului, a făcut semn de ruperea bătăliei şi a pornit în smintită alergare spre miazăzi, intrând în satul Grumazi.

L-am urmărit până la marginea satului şi m-am oprit: mă temeam de-o înşelăciune. Putea să mai aibă oaste adăpostită după case, prin livezi şi să mă lovească din ascunzişuri.

Risipite, cetele, stolurile de ieniceri şi spahii, împânziră câmpul.

Pe unii i-au ajuns ai mei şi i-au prins.

Cei mai mulţi au scăpat, risipiţi spre toate zările.

Astfel războirea a încetat odată cu ploaia.

Norii s-au depărtat spre răsărit.

Soarele, ivit în senin, a zugrăvit, peste perdeaua furtunii, un curcubeu înalt, larg cât zarea, luminos, în multe culori. Se arcuia pe bolta cerului, ca un steag al marilor nădejdi pentru noi. Dar acelaşi curcubeu lumina parcă, în boiele de batjocură, spatele duşmanilor porniţi pe fuga ruşinoasă şi sănătoasă.

Nu ne venea a crede, dar biruisem: îi risipisem pe duşmani cum risipeşte leul o cireada de gazele. Aşa ar fi spus un stihuitor, dacă ar fi fost pe acolo şi ar fi văzut isprava noastră.

Dar şi noi, o fiul meu, eram frânţi de oboseală, plini de răni; iar morţii zăceau, cu sutele, pe lutul ud de ploaie. Şi, ca o pacoste, dinspre miazăzi, din luncile Dunării, se apropiau corbii, adulmecând, cu pliscuri negre, miros de sânge şi duhoare de hoit.

Am descălecat şi am mulţumit întâi lui Şoiman, armăsarul meu, încredinţat că jumătate din izbândă o datoram lui.

Apoi mi-am îmbrăţişat căpitanii.

Şi nici de data asta n-am avut destui ostaşi odihniţi cu care să-l urmăresc pe Mehmet-beg, să-l prind şi să-l pun în fiare, în Turnul Chindiei ori în beciurile Cetăţii de la Poienari, să-l ţin acolo până i-or putrezi oasele, adică s-o topi în pământul ţării unde s-a născut şi pe care, ca un netrebnic, a vândut-o pentru blidul de linte al slujbelor şi măririlor din împărăţia otomană, săvârşind cumplita fărădelege a trădării.

O, de trei ori blestemat văr al meu şi spurcat hăituitor al libertăţii ţării, cum mi-ai scăpat!...

Trei zile am întârziat în satul Grumazi, să-mi rânduiesc iar cetele, să-mi îngrijesc răniţii, să-mi îngrop morţii: românii de o parte, otomanii de alta, şi să-mi răsplătesc vitejii. Se cuvenea, după atâta amar zbucium, să dau ostaşilor câteva ceasuri de răgaz, să-şi mai scoată truda din oase, să doarmă, să mănânce şi să bea, să joace şi să petreacă, fiecare, după poftă.

Dădusem toate poruncile şi, însetat, mă oprii la o fântână; coborâi din şa şi dam lui Şoiman doi tainul lui de mângâieri, când se apropie de mine o fetişcană, cu cofiţa plină şi, neştiind că sunt voievodul m-a îndemnat:

„Bea, viteazule armat cu buzdugan!... Bea din cofiţa mea, apă rece”.

Am surâs, i-am primit dania şi i-am mulţumit. Pe înserat, văzându-mă printre ostaşii care jucau fiecare cu câte o fată, m-a oprit, cu îndrăzneală:

„Voinicule, voiesc a juca şi eu cu tine!”

Am râs şi-am prins-o de mijloc, pornind a o roti ca pe-o sfârlează. Când am mai domolit rotirea, mi-a şoptit:

„Dacă mai întârziaţi un minut cu biruinţa, acum eram roabă, la turci, viteazule, mai mândru ca un Făt Frumos”.

Apoi scoţându-mă din horă:

„Hai, sărută-mă, că vreau prunc asemeni ţie”...

Desfătările m-au odihnit şi m-au împrospătat ca pe-un copil scăldat în fiertură de romaniță şi

sânzâiană. Că aflarăm, în Grumazi şi în satele vecine, fete şi muieri frumoase, lăutari meşteri, iar vinul şi friptura de berbec din belşug, că nici nu bănui, necum să ştii de unde le mai scot aceşti bieţi ţărani prădaţi de multe lifte rele şi ticăloase. Le scot din pământ din piatră seacă, şi cu toată inima le dăruiesc şi cinstesc pe binefăcători. Atunci auzii cântec de haz: „Crâşmăriţă, brăieriţă / Dă-mi rachiu, nu chisăliţă, / Îndulceşte-l cu-a ta guriţă, / Că-ţi dau bani şi nu tărâţe”...

Le-am îngăduit acelor grumăzeni să despoaie leşurile duşmane, dar prea puţini au primit asemenea îngăduinţă:

„Suntem oameni, nu corbi ori hiene”.

Dar când la gâtul câtorva spahii morţi găsiră câte o cruciuliţă, s-au întristat şi mai tare, au drăcuit, dar la groapă le-au pus, totuşi, semn creştin.

Şi-acum pot a vă spune că numai fata care mi-a spălat-o şi oblojit-o cu batista ei de borangic a ştiut că am rană de suliţă în coasta stângă. O zgârietură de-un lat de mână, pentru care eu făceam „fff”, când fata mă ungea cu măduvă de falcă de urs, ca să mă alint, iar ea să lăcrămeze de mila mea.

Iar acu sosi clipa să ştii, Vlade, că ai o soră Ancuţa, la o fată Ana din Grumazi. Am înzestrat-o cu moşioara numită Prispa de pe Vedea. Asta, spun oarecum în glumă, ca să nu-i fac de ocară pe bunicul tău şi pe toţi acei voievozi care au zămislit urmaşi legiuiţi şi, din belşug, în afara legii. Că războinic fără ibovnică nu s-a văzut încă.

Totuşi, încă de a doua zi îl trimesei pe Neagoe

spătarul, cu cinci sute de călăreţi, să se aţină la Dunăre, să strice podul de vase, să ardă bărcile şi să împiedice trecerea.

Ci nici azi nu ştiu ce s-a petrecut: fie că a rătăcit drumul, fie ca n-a cutezat să atace, fie că s-a lăsat cumpărat, destul că, atunci când ajunsei cu toată oastea, Mehmet-beg trecuse Dunărea fără năcaz.

Şi iar mă pândea, ca dihorul ascuns în vizuină.

M-am înfuriat aşa de tare, încât, neascultând povaţa căpitanilor Udrea, Dragu ori Stroe Buzoianul, am poruncit adunarea bărcilor să trecem Dunărea şi să lovim fiara chiar în bârlogul ei. Cu o mie de călăreţi răvăşii malul bulgăresc, între Rusciuc şi Nicopole, prădând şi arzând, băgând spaima în otomani. Am spulberat un pâlc mare de ieniceri la Sviştov, am nimicit toţi spahiii şi deliii care încercau a mă ţine departe de cetatea Nicopole. Nu puteam însă lua cetatea: nu aveam tunuri şi nici oameni destui s-o împresor.

Trimisei totuşi sol în cetate, poftindu-l pe Mehmet-beg să tocmim pacea între noi.

Răspunsul a venit că paşa nu se află în Nicopole, ci la Vidin, unde, împreună cu Bali-beg paşa, se pregăteşte pentru atacul împotriva Ungariei. În cetate se ştia că au primit straşnică poruncă de la sultan Soliman să nu întârzie niciun ceas în cucerirea Ţării Româneşti, acest prag al Europei în faţa năvalei otomane.

După strivirea cavalerilor din ostrovul Rodos, cui în talpa stăpânirii mediteraniene, după cucerirea Belgradului, vine la rând Buda. Pe mare, puterea

sultanului va ajunge, într-un an, doi, la Veneţia; pe uscat, la Viena. Iar de-aici, la Roma.

Puteam să mai hălăduiesc pe la miazăziua Dunării; dar m-am tras înapoi, peste apă, repede, pentru că mulţi delii şi acângii din Rusciuc, la porunca lui Mehmet-beg, trecuseră în ţară şi prădau.

Galopând cu călăreţii mei îi întâmpinai la Gherghiţa şi-i spulberai, pe toţi, ca pe nimica.

Dar când mă îndreptam spre Târgovişte aflu că, pe la Zimnicea, paşa de la Nicopole mi-a trimis alt plocon: peste o mie de ieniceri.

Mă rotii să le tai calea, să nu ajungă înaintea mea la cetatea de scaun.

I-am prins în preajma Bucureştilor, după ce trecuseră Argeşul. Am dat bătălia, fulgerător de repede: în trei ceasuri, parte i-am doborât ori i-am prins, parte i-am înecat în Argeş, iar a treia parte au scăpat, cu fuga, spre Giurgiu. Nu i-am putut urmări ca să-i sting pe toţi, pentru că Mehmet-beg însuşi a trecut pe la Vadul Corabia şi venea vijelios spre miazănoapte, cu oaste multă.

Asemănam, în acel moment, puterea Turcitului cu un balaur cu şapte capete, pe care cu mare osteneală şi multe jertfe i le tăiam, iar ele creşteau la loc, repede, ca într- o drăcească vrajă.

Nu pricepeam de ce Pârvu, banul Craiovei, n-a sărit măcar să le întârzie înaintarea, dacă nu să zăgăzuiască năvala; mai ales că-i lăsasem peste o mie de oșteni, din cei mai buni, să mă păzească de primejdiile dinspre Vidin.

Putea să le lovească în coasta stângă, dar îl lăsa

să înainteze pe Olt în sus.

Iar când aflai că şi câteva sute de spahii trecuseră pe la Calafat şi galopau spre Caracal, să se întâlnească, repede, cu Mehmet-beg, m-am aprins de mânie. L-am învinuit pe Pârvu banul de viclenie:

„M-a vândut, tâlharul dănesc! Nu mă iartă că-s din neam drăculesc. Dar să nu ne lăsăm, căpitanii mei!” mi-am încurajat oamenii.

Şi, cu foarte mare iuţeală, i-am ajuns la Slatina.

Furia m-a împiedicat să chibzuiesc mai adânc asupra primejdiei de a mă bate cu un potrivnic de patru ori mai tare.

Am izbit, ca o vijelie şi pe mulţi i-am prăvălit în Olt. Mai mult ca în oricare altă luptă de până atunci, gata-gata a fost să-l prind pe Mehmet-beg. Galopam după dânsul să-l pălesc cu buzduganul. Îi strigam:

„Stai, Turcitule, să ne măsurăm în luptă dreaptă!”

Nici gând să se oprească; în schimb îmi ieşiră în cale vreo zece delii, mă împresurară şi, de bună samă m-ar fi răpus, dacă nu-mi venea în ajutor Stanciu portarul; mi-a mântuit zilele, primind el suliţele îndreptate spre mine. M-a durut mult jertfa lui, mai ales că nici pe Mehmet-beg nu l-am mai ajuns. A sărit cu calul în Olt, iar acesta l-a scos la celălalt mal. Câţiva din ai mei au tras cu arcurile, dar nu l-au nimerit.

Pe celălalt mal, îl întâmpinară slujitorii banului Craiovei. Mi-au strigat:

„Lasă-l în sama noastră măria-ta!”

„Să mi-l trimiteţi legat în lanţuri, să-l popresc în beciurile cetăţii Poienari”!... am poruncit eu,

bucuros, că, în sfârşit, îl aveam în mână.

Şi, bineînţeles, mi s-a stins şi supărarea pe Pârvu banul: ba chiar i-am trimis mulţumiri pentru acea slujbă deosebit de însemnată pentru ţară şi pentru domnia-mea: prinderea lui Mehmet-beg.

Şi am şi poruncit unui căpitan să treacă Oltul, cu cincizeci de oşteni, să mi-l aducă fără zăbavă, să-l judec cât mai repede, acum cât fierbe mânia în mine. Că, zău, mă temeam să nu-mi izvorască mila în inimă şi să-l cruţ.

Şi pentru ca eram cu toţii frânţi de oboseală, poruncii slătinenilor să-mi strângă răniţii şi să-i oblojească, să îngroape morţii, să ne hrănească şi să ne adape caii, iar noi ne-am întins la pământ şi am dormit, acoperiţi de cerul senin şi răcoriţi de roua nopţii.

În zori, cu multă evlavie făcui pomenire pentru cei căzuţi în luptă şi lacrimi fierbinţi vărsai pentru toţi. Îndată după slujba morţilor, oamenii din Slatina şi satele din jur, ne-au jertfit o turmă de berbeci şi de juncani, ne-au adus câteva butoaie de vin şi pe câmpul de bătaie, ud încă de sângele nostru şi al duşmanilor, ne-am desfătat ostăşeşte, mâncând, bând şi jucând hore cu femeile şi fetele slătinence, venite cu pâine şi colaci să ne sărbătorească, pe noi, biruitorii.

Ci, dacă-l aveam în mână pe Mehmet-beg, puteam sta, măcar o vreme, liniştit în scaunul ţării.

Bucuros cum eram, fiule, lăsai pe Neagoe din Periş vornicul să strângă oastea, să împartă prada luată de la potrivnic, iar eu, cu o strajă de două sute

cinzeci, am pornit despre Târgovişte, să mă aşez în scaunul domniei şi să rânduiesc ţara.

Din drum, trimisei zece călăreţi peste munţi, la Vinţul de Jos, s-o vestească pe doamna Voica de biruinţa noastră şi s-o ajute a veni la Târgovişte, pentru sărbătoarea încoronării. Mulţumit, în sinea mea, că mă învredniceam a-i pune coroana domnească pe cap, mi-o închipuiam strălucind de frumuseţe şi măreţie.

Pe unde am trecut, am pus străjile mele. Şi toţi s-au bucurat mult, că a venit voievod român în locul Turcitului şi strajă românească în locul deliilor, ienicerilor şi spahiilor, a acângiilor răufăcători şi nebuni, prădalnici şi ucigaşi.

Şi mai aveam o bucurie: că înfrângerea lui Mehmet-beg s-a împlinit cu ajutorul dăneştilor, al Craioveştilor, mai ales, pe care eu, tot timpul îi bănuiam că s-ar afla în înţelegere cu dânsul.

Mă bucuram că bănuielile mele nu se adevereau şi că, deci, împăcarea lor cu drăculeştii este cu putinţă şi foarte folositoare.

E-adevărat, însă, că mă săgeta uneori teama că în stare ar fi să-l facă scăpat peste Dunăre, la Nicopole ori Vidin.

Dar află, o fiul meu, şi jeleşte-mă pentru nenorocirea năpustită asupra mea şi a ţării; tocmai când inima îmi dănţuia în veselia biruinţii.A a cincea zi după sosirea în Târgovişte, mă ajunse din urmă un olăcar, care mă vesti că Mehmet-beg, cu peste cinci mii, a trecut Oltul, l-a aflat pe Neagoe spătarul cu oastea în neorânduială şi l-a înfrânt.

N-am crezut; l-am socotit lunatec pe acel vestitor şi am poruncit să-l întemniţeze, ca pe-un smintit.

Dar a venit curând şi pitac de la Neagoe: cu puţinii ostaşi rămaşi după dezastru, se trăgea în Transilvania, pe la Turnu Roşu.

M-am repezit spre apus, să mă încredinţez: în adevăr, Mehmet-beg venea, cu mare iuţeală spre Târgovişte.

Cât am fost în stare, am adunat frânturile de cete învinse şi risipite, flămânde şi deznădăjduite şi le-am dat povaţă şi poruncă să se adăpostească în munţi ori să treacă în Transilvania şi să aştepte ştiri de la mine.

Rămăsei, deci singur, fără oaste, trădat.

Şi dacă nu mă ajuta Stroe Buzoianul, cădeam în ghiarele balaurului cu şapte capete, mereu tăiate şi mereu răsărite la ioc.

Am trecut pe la Târgovişte, am ascuns, cât am putut din averile domniei, am îngenuncheat la Dealu şi, în goană, am trecut munţii pe la Bran.

La o jumătate de zi, după plecarea mea, Mehmet-beg a intrat în Târgovişte, a jefuit-o şi a jugănit-o ca un căpcăun. A chemat boierii să le smulgă îngăduinţa, dacă nu bunăvoinţa, de a-l primi paşă.

Lăsasem în Târgovişte şi în Curtea de Argeş câţiva oameni de ai mei să iscodească şi să mă vestească, acolo unde mă voi afla, în Transilvania.

Deşi eram înfrânt şi alungat, nu-mi pierdusem încrederea că-mi voi încropi o nouă oaste şi voi descăleca, a treia oară, să-mi iau domnia. O poruncă lăuntrică mă împingea înainte.

La Braşov burgmeşterul Benkner, ca şi bătrânul spătar Harvat, adăpostit în acea cetate, mă sfătuiră să nu mă las înfrânt.

„Eşti singurul om, îmi spuneau, care poate săvârşi marea ispravă de a împiedica aşezarea unui paşă la Târgovişte. Pentru că asemenea ispravă nu se poate săvârşi decât prin război; iar tu eşti singurul om care cutează a se bate ca Tara Romanească să nu fie paşalâc. Odată cuibărit în Târgovişte, paşa nu mai poate fi scos. Asta înseamnă şi robia Braşovului, a Sibiului, a întregii Transilvanii”.

„L-am şi auzit pe Mehmet-beg că visarea lui cea mai îndrăzneaţă se numeşte paşalâcul de la Alba Iulia”.

Punându-se chezaşi burgmeşterii din Braşov şi Sibiu, vistierul Oancea făcu rost de bani şi Tudor, Stroe, Udrea, Neagoe şi cu tine, cavalere Antonie, m-aţi ajutat să-mi rânduiesc iar oastea.

Cuvine-se a spune că mult mă durea viclenirea lui Pârvu banul Craiovei. Nu înţelegeam ce voia şi cum s-a împăcat cu Mehmet-beg. Nu pricepeam de unde acest balaur a mai adus atâta oaste, după ce i-am nimicit-o în bătălia de la Slatina.

M-a lămurit iscoada mea din Râmnicul Vâlcea. Îngăimeala lui Pârvu banul a îngăduit unor dăneşti mişei, plătiţi, să-l lase pe Mehmet-beg slobod şi să se aşeze în capul noii oştiri, trecută din Vidin la Calafat, să străbată Oltenia fără nicio piedică, şi, trecând Oltul la repezeală, să-l înfrângă aşa de cumplit pe Neagoe spătarul.

Acestea mi le adeveriră însuşi Pârvu banul, care

venit la Braşov, căuta să mă vadă. Se arăta spăşit, milog şi mult dornic să mă slujească. De zeci de ori mi-a lăudat cinstea, cumsecădenia şi vitejia. Şi tot de atâtea ori mi-a jurat credinţă, linguşindu-mă întruna. Recunoştea că s-a lăsat păcălit de o samă de boieri dăneşti care, în ura lor neagră împotriva drăculeştilor, au uitat că Mehmet-beg nu-i decât un tâlhar şi un lepădat de lege. Se crămăluia ca o muiere:

„Crezui şi eu că mă pot înţelege cu beiul şi-am venit la Târgovişte. Dar în loc de prietenie, mi-a jefuit şi pârjolit casele şi moşiile. Iar dacă am putut trece munţii, pe la Bran, numai pentru că mă sluji norocul şi caii mei cei buni”.

— Şi-l crezuşi, măria-ta, sorbi-mi-l-ar căpuşele şi tăunii! îl dojenii eu, c-o vorbă din Haţeg.

— Chiar dacă nu l-am crezut, m-am gândit că, în planul meu de împăcare a drăculeștilor cu dăneştii, numele lui şi îngăduinţa mea preţuiau mult... Cu toate că oştenii scăpaţi de răul otomanilor mă căutau şi veneau la mine ca noroadele la Mesia, totuşi, mai mult ca oricând, acum m-am încredinţat cât de bună este povaţa lui Neagoe Basarab, care zice că visteria să fie totdeauna lângă domn. Că voievodul, la primejdiile cele mari, „trebuieşte întâi să aibă avuţie multă, să-şi miluiască oștile şi să le dea lefi. Că omul iaste ca porumbul: că porumbul unde află grăunţe mai multe acolo fuge; aşişderea şi omul, unde află un domn darnic şi milostiv, acolo se adună să se hrănească”.

Şi mai spun un lucru, pe care-l observasem de

când peregrinam prin Transilvania, că şi în Sibiu şi la Vinţ, la Făgăraş, Haţeg ori Braşov, tot în ţara românească ne aflăm, chiar dacă ocârmuitorii sunt, uneori, de alt neam. Că mulți voievozi ai Transilvaniei coboară tot din români. De pildă, cetatea Braşov o conduc saşii; dar aici ne întâlnim noi cu ceilalţi români, cu moldovenii, când neguţătorim ori pribegim pentru felurite pricini de dihonie între noi. La fel Sibiul şi Sighişoara. Iar voievodul Ioan Drag de la Maramureş de trei ori m-a poftit la el şi, ca român, bani şi o sută de trabanţi mi-a trimis.

De asemeni, în cele două luni de bejenie transilvăneană, am izbutit să trec peste munte oamenii mei, oşteni, neguţători, călugări, ciobani, iscoade să pregătească întoarcerea mea, cu oaste proaspătă, să-l alung pe Mehmet-beg şi să ajut norodul a se elibera. Ceream să-l lovească şi ei pe acel tiran, cum vor putea: stricându-i corturile, golindu-i caravanele care duc spre Dunăre avuţia ţării ori robi. Să facă aşa fel, lovind de după stânci din râpi, din păduri, din lunci, la vaduri, încât begul să simtă că-i arde sub tălpi pământul pe care l-a trădat. De mare ajutor mi-au fost cei trei călugări de la Dealu: Macarie, Iosif şi Maxim. Strecuraţi peste munte împreună cu păstorii, au încredinţat satele că vin, curând, să le fiu păstor şi ocrotitor, şi deci să mă aştepte cu inima deschisă, prietenească şi calea să-mi netezească.

În vremea alergăturilor transilvane, la Vinţ, în Sibiu, în Făgăraş, în Braşov ori în cetatea

ţărănească din Prejmer, pentru strângerea oştilor, armelor şi banilor, doamna Voica m-a însoţit şi nepreţuit m-a ajutat la ţinerea socotelilor, a catastifelor, drept ca un vistier şi un logofăt, ba chiar ca un diac în ticluirea şi tălmăcirea scrisorilor în limba latină către voievodul Transilvaniei, Ioan Zapolya, către regele Ungariei ori, în româneşte, către burgmeşterii cetăţilor Braşov şi Sibiu. Căci, aşteptându-mă la Vinţ, Voica nu lenevise întru suspine şi nevolnică văicăreală, ci se desăvârşea în scrierea limbei latine şi vorbirea celei italiene, aşa după cum se împrietenise cu câteva familii de nobili transilvani din neamul Cînde ori Drag din Maramureş, care, ca să placă regelui ungur, au trecut la credinţa papistaşă, şi încep a se numi Kendefy ori Dragfy. Găsind o doică foarte bună, Profira, ţărancă din Lancrăm, curată, pricepută, blândă, v-a lăsat pe voi, copiii, în sama soacrei acolo, în cetatea Vinţul de Jos; iar ea, doamna mea şi a ţării, a cerut să mă întovărăşească în luptă şi peste munți:

„Să biruim împreună, iar de va fi să pierim, tot împreună să fim”...

Vorbind cu Ioan Zapolya, aflai că, în fapt, cetatea Rodos nu căzuse încă. Îndârjiți, cavalerii cruciaţi îl înfruntau încă pe Ibrahim paşa, marele vizir, deşi acesta se lăuda că a adus în ostrovul Rodos mai mulţi luptători decât pietrele şi cărămizile din zidurile cetăţii; că va îneca în mare pe toţi cavalerii, cu câte o piatră legată de gât; ca toţi ghiaurii fi-vor aruncaţi de explozii până în al nouălea cer, iar

sufletul li-l va prăbuşi în iad; totuşi cavalerii cică s-ar fi apărând încă vitejeşte, respingând atac după atac. Voievodul Zapolya zicea:

„Îndrăzneţii cavaleri s-au armat pe dinlăuntru cu credinţa în Fecioara Maria, iar pe dinafară s-au ferecat în oţel. Nu vor putea fi înfrânţi!”

„Bineînţeles dacă Evropa creştină nu-i lasă de izbelişte, ci le sare în ajutor, am zis eu. Dar nu aud că împăratul Carol şi regele Francisc încetează războiul dintre dânşii, ca să-și trimită oștile încoace, la Dunăre, cum le-au trimis cruciaţii pe vremea străbunului meu Mircea voievod. Ci rămăsei eu, singur, cu puterile mele ca, lovind otomanii la Dunăre, tăind pofta de paşalâcuri a lui Mehmet-beg, să-i ajut şi pe cavalerii din Rodos. Acest ajutor ar deveni încă mai preţios, şi mai spornic, dacă măria-ta mă ajuţi să alung potrivnicul din Târgovişte şi din Nicopole”.

„Crezi că-i cu putinţă?”.

„Cred, măria-ta! Românul zice: buturuga mică răstoarnă carul mare. Şi chiar dacă nu vom fi noi acea buturugă, vom fi, cumva, picătura care va face valul pornit să scufunde şi să înece puterea sultanului”.

Aşa, vorbindu-i, cu pilde, l-am înduplecat să mă ajute, mergând cu mine la război. Câţi bani mi-a cerut, nu mai spun. Lacomă creatură!

Dar numai doamna Voica şi tu, cavalere Antonie care m-ai însoţit, ştii că, în acele săptămâni de încordate pregătiri, am trecut, în strai de cavaler ungur, în Moldova, până la Suceava, şi am sfătuit cu

Ştefăniţă vodă şi cu bătrânul cel înţelept, Luca Arbore numit, dascălul şi părintele duhovnicesc, povăţuitorul cel mai de preţ al voievodului. Le-am povestit necazurile mele cu Mehmet-beg şi luptele duse cu el, de aproape doi ani, cu sorţi foarte schimbători. Le-am mărturisit, ca unor fraţi şi părinţi, gândurile mele cele mai tainice, privind războiul cu sultanul.

Ştefăniţă s-a aprins, vâlvătaie; m-a îmbrăţişat, m-a sărutat cu nespusă bucurie şi prieteşug, grăind:

Acestea-s şi gândurile mele cele mai înfocate! Ţelul cel mai înalt al vieţii mele: să-l întrec pe bunicul meu, slăvitul Ştefan vodă, şi să-l birui pe sultan!” Pe urmă a adăugat: „Dar biruindu-i pe agarieni, tu vei fi supusul meu, cu toata ţara ta!”…

Şi m-a privit cu ochi de spaimă, diavoleşti. N-am zis nimic: eram uimit.

Mai pe urmă, Luca Arbore mi-a destăinuit că tânărul voievod şi ucenic al său e cam ciudat. Nu-i totdeauna ca toţi oamenii. Arăta foarte îngrijorat de nestatornicia cugetului său şi de pornirile cele nestăpânite: când înţelept, mai înţelept decât dascălul său, când mai de neînţeles şi mai nebun decât nebunii.

Un călugăr cititor în zodii mi-a spus că, prunc fiind, voievodul s-a îmbolnăvit greu, iar părintele său, Bogdan vodă, i-ar fi vândut sufletul diavolului. De aceea arată acum o fire satanică şi din ce în ce mai… îndrăcită.

„Eu, cu toată priceperea, bunătatea şi dragostea mea, a spus Luca Arbore, mă ostenesc a-l scăpa de

sub puterea necuratului. Ci tare mă tem că aici înţelepţia nu ajută”...

Îl întrebai pe Ştefăniţă dacă ar vrea să-mi vina în ajutor, şi-mi dădu răspuns: „Eu doresc asta, din toată inima; dar fiind foarte tânăr, nu pornesc nimic înainte de a mă sfătui cu bunul şi înţeleptul meu dascăl, logofătul Luca Arbore”.

Nu înţelegeam dacă vorbeşte serios ori îşi bate joc. S-a gândit câteva clipe şi-a dat răspuns osebit de cuminte:

„Te ajut, frate, totdeauna, chiar de aici, din Suceava, zăgăzuind năvala hantătarului la Nistru. Că, de bună samă, sultanul îi va porunci să te lovească dinspre răsărit”.

Şi iar cu un soi de batjocură:

„Gândesc bine, logofete Luca?” „Bine, măria-ta”.

„Atunci scrie, logofete, carte de prietenie fratelui nostru, domn la Târgovişte. Mă leg să-l ajut cu oaste, dacă nu va izbuti să-l alunge singur, pe acel Mehmet-beg, care se vrea paşă peste români”.

Ceasul al optulea

Mi s-a părut că numai eu am auzit singura lovitură vestind ceasul unu după miezul nopţii. A fost o părere. Ca şi în celelalte dăţi, toţi am numărat, în gând. Pe chipuri ni s-au adâncit urmele durerii. Şi pentru că nu mai aveam ce număra ni s-au golit inima şi mintea. Ni se părea că ne aflăm într-o cuşcă de fier, atârnată de torţele cerului, gata să cadă, din clipă în clipă, într-o prăpastie, unde duşmanii

pregătiră o pădure de suliţi cu vârful de flacără.

Măria-sa a tăcut multe minute, împovărat de nemărtuisite gânduri. Apoi s-a ridicat în picioare, a făcut câţiva paşi prin chilie, a cerut stareţului să mai pună lemne pe foc, a surâs şi a grăit domol şi blând, parcă împăcat cu sine însuși:

— Ci, la întoarcerea din Suceava, trecând prin pădurile Oituzului, mi-am amintit de un rege Carol al Franciei, fiu al lui Carol cel înţelept şi nepot al lui Ioan cel Bun. La începutul domniei i s-a spus: „Carol preaiubitul”. Dar într-o zi, trecând printr-o pădure, cu oştirea, să lupte cu o rubedenie răzvrătită, ducele de Bretagne, a înnebunit. Poate pentru că avea cugetul slab şi mişel. Nu l-au scos din domnie. Ocârmuia în locu-i soţia, muiere lacomă, desfrânată, șireată, – a dat ţara pe mâna englezilor care au prădat-o cu nemilă. Nebunul a stat în scaun până l-a luat moartea să-l aşeze în gropniţă. Cică odată, când i s-a adus ştirea despre nimicirea oştirii, într-o luptă nenorocită, a zis către ştafetar: „Domnule, mă plictiseşti!”

Poate vorbirea cu Ştefăniţă mi-a izvodit în minte nătângia lui Carol „preaiubitul”, ajuns „Nebunul”. Dar, nu ştiu cum, gândul mi-a lunecat spre întâmplările care au dus la moartea lui Vlad Dracul, a lui Vlad Ţepeş. Şi mi se părea că, dacă eu aş sfârşi acum sfâşiat de fiare ori aş cădea răpus într-o bătălie, doamna Voica ar lua arma şi, împreună cu voievodul Zapolya, cu cnezii din Hunedoara, din Făgăraş şi din Banat, împreună cu Ştefăniţă de la Moldova, nu s-ar lăsa până când n-ar goni, cu totul,

pe agarieni din hotarele noastre...

La Prejmer mă întâlnii cu Mierloi Pribeagul, trubadur şi filosof, cum am zis, rătăcitor prin toate ţinuturile româneşti. M-a oprit în poarta cetăţii, şi-a aşezat cobza la piept şi mi-a cântat o urare:

„Voievoade, voievoade, / Auzi glas de noroade, / Fă-ţi inima ca para / Şi mântuie ţara / De lepră musulmănită, Mehmet-beg numită; / Cu boleşniţa ocării / Mânjeşte faima ţării, / Punându-i nume paşalâc / Sai şi dă-l în bâldâbâc!... / De eşti mândru voievod, / Uită-te şi la norod / Auzi-i plânsul şi jalea / Cum îi înăbuşă calea. / Mult mărite voievod, / De eşti iubit de norod, / Cu ţapa ia-l în cârcă / Pe cel cu fire de năpârcă”...

Mi-am zis atunci:

„O, dacă toate glasurile mâniei s-ar strânge într-unul, glas de tunet şi de trăsnet s-ar năpusti peste capul tuturor nelegiuiţilor”...

Dar, la urma urmelor, ce-i Alexandria, Troada ori povestirea despre „Cavalerii mesei rotunde” decât istorisirea, poate adevărată, poate închipuită, a unor crâncene războaie? Osebirea între acestea şi mărturisirea mea este că eu spun numai ceea ce am trăit, cu adevărat, sau am gândit şi simţit, în povestirea mea. Elena cea minunat de frumoasă se numeşte ţara slobodă, cu oameni cinstiţi şi harnici. Iară eu, un fel de... Paris nefericit.

În Curtea domnească din Târgovişte, în acele zile din iulie-august 1522, Mehmet-beg se socotea stăpân. Se lăfăia, drept ca un turc, în neruşinat dezmăţ.

Când auzi că eu am pregătit oaste nouă, îşi aduse cetele sub munte: în Cetatea de scaun, în Câmpulung, în Curtea de Argeş, aşteptând să vadă pe unde descalec munţii, să mă îutâmpine şi să mă răpună, înainte de a ajunge în câmpie, unde satele, unite cu cele din deal, mie puteau să-mi fie de mult ajutor, iar lui mare primejdie. Am socotit bine asta. Şi măcar că unii, ca Pârvu banul, mă sfătuiră să trec prin pasul Buzăului, eu am zis:

„Trec pe la Bran: e mai aproape de Târgovişte şi dacă înaintez repede, n-are răgaz să-şi apropie cetele din Câmpulung şi Curtea de Argeş. Mai ales că am trimis şi pe valea Oltului şi pe Buzău câteva pâlcuri mici, dar cu huet mare, ca să-l amăgesc, să-l fac a crede că pe-acolo voi descăleca”.

Ba, mai mult: Stroe Buzoianul a trecut pe la Nehoiaş şi a început să adune ostaşi, să-l lovesc pe Turcit din câte mai multe părţi. Cu asemenea vicleşuguri voiam a-l sili să-şi împrăştie cât mai mult cetele şi să-mi uşurez izbânda.

Ca nealtădată, mă însoţea şi voievodul Ioan Zapolya cu treizeci de mii oaste, multă, dar nu toată dornică a se bate.

Cetatea Branului era în mâna mea, aşa că mi-a fost mai uşor să păstrez taina mişcărilor mele: eram ocrotit nu numai de culmea munţilor, de prietenia ţăranilor români şi a sașilor, ci şi de neştiinţa potrivnicului, foarte ocupat în târgul desfătărilor.

Când am ajuns sus pe muntele numit Cornul lui Sas şi-am privit asupra ţării, în lumina de aur a toamnei, copacii îmbrăcaţi în felurite culori, de la

ruginiu la roşu, la portocaliu, verde şi negru, am coborât din şa şi am îngenuncheat, cu Voica lângă mine şi cu toată straja, jurând să-l răpun pe Mehmet-beg ori să mor. Să tai mâna dreaptă a sultanului Soliman, în drumul lui spre inima Evropei, ori să pier şi să nu mi se mai audă de nume, în veci de veci.

Apoi am poruncit trâmbiţaşilor să sune.

Glasul lor a clocotit în văi, preluat parcă, în mii şi mii de sunete, de fiecare stâncă, de fiece cleanţ carpatin.

Le-au răspuns zeci de buciume de pe plaiuri.

Mai târziu, în timpul luptei pe care am dat-o la Rucăr, am aflat taina acestor buciume care, în întâiul moment, m-au mirat şi chiar îngrijorat.

În multele, pre multele bătălii cu prea ticălosul meu văr, nu mă bătusem încă în munţi. Şi cum el era în apărare, mult mă îngrijoram c-ar fi putut să mă atace pe văi, pe după stânci şi copaci. Gândul, însă, că otomanii, trăiţi în şesuri şi pustiuri, au frică mare de păduri şi de tainiţele munţilor, mă mai linişti.

Dar, totodată, mi-am amintit că Mehmet-beg cunoştea aceste locuri, tot aşa de bine ca şi mine, încă din copilărie, şi că este în stare să tocmească lefegii dintre băştinaşi, să mă izbească din munţi, din păduri, să mă împingă în vale, la lărgime şi să mă copleşească, acolo, cu iuţeala izbirii, când voi ieşi din strâmtoarea de la Stoieneşti.

Când iscoadele mi-au vestit că mă aştepta la Rucăr, am poruncit cetelor spătarului Dragu să urce

munţii dinspre apus şi să coboare repede pe Valea Fagilor până la Ialomiţa, iar pe Neagoe spătarul, cu trei cete de craioveni, să cadă, dinspre răsărit, tot în valea Ialomiţei, la Stoineşti în spatele duşmanului, să-i zăgăzuiască retragerea spre Târgovişte.

În frunte am pus strajă mare, sub porunca lui Tudor din Drăgoieşti, ajutat de doi căpitani unguri. Le-am poruncit a zădărî potrivnicul, a-l înspăimânta şi a se retrage înapoi şi a se urca în copaci, la pândă cu arcanul.

O strajă bună am rânduit şi în spate, cu Oancea vistierul. Eu şi voievodul Zapolya am mers cu grosul oştirilor. Doamna Voica venea, călare, în preajma lui Oancea.

Plănuiam să-l împresor pe Mehmet-beg, să-i prind în găvanul Rucărului toată oastea şi s-o pisez, cum se pisează sământa de cânepă în piuă, până-i se scoate oloiul tot.

Luptele începură cam pe la ceasurile zece. Arcănarii au împlinit bine porunca. Tudor din Drăgoieşti a avut ajutor şi vreo sută de rucăreni, dragosloveni şi dâmboviţeni; ei au înşfăcat caii şi otomanii prinşi în laţul arcănarilor, legându-i de copaci, în codru.

N-am stat în mijlocul oastei, ci am alergat, ca o suveică, spre toate laturile, luptând, priveghind, poruncind, strunindu-i pe toţi, îndârjindu-i în luptă.

Am trăit şi câteva surprize.

Una, plăcută mie: Dragu a coborât din munte cu peste o sută de ciobani cu ghioage, coase şi topoare; unii năpustindu-se, odată cu ostaşii mei, asupra

otomanilor; iar alţii, mai bătrâni, au aruncat de pe înălţimi, stânci, butuci, săgeţi în capul lor, spăimântându-i şi chiar strivindu-i.

Alta, foarte dureroasă pentru mine: Udrea a fost ucis în bătălie, iar Neagoe spătarul, cu cetele craiovene, a rătăcit prin munţi şi a pierdut mulţi oşteni, aşa că n-a izbutit a-l opri pe Mehmet-beg astupându-i calea retragerii spre miazăzi.

Vitejească purtare avură cetele ungureşti. Le zic unguri, dar ei sunt toţi români transilvăneni sau secui.

Lupta de la Rucăr, în ziua de 5 septembrie 1522, a durat până târziu, în amurg. Am biruit cu grele jertfe: sute de ostaşi, zeci de căpitani vrednici şi mult trebuitori în urmărirea lui Mehmet-beg, care a grăbit spre Târgovişte să-şi trimită prada spre Dunăre.

Rugai pe doamna şi pe Harvat să se îngrijească de răniţi şi de cei căzuţi în bătălie, iar pe vornicul Udrea, bărbat viteaz şi mult drag mie şi tuturor oştenilor să-l îngroape la Dealu, urmând ca pomenirea să se facă, de faţă cu mine, îndată ce sfârşea războiul.

Voievodul Zapolya a poposit la Târgovişte, cinci zile, benchetuind cu căpitanii lui, apoi s-a tras înapoi spre Transilvania, sălăşluind o vreme la Bran. La jumătatea lui noiembrie era la Braşov, unde saşii îl întâmpinau cu mare alai şi-l cinsteau cu un banchet, foarte îmbelşugat în mâncăruri şi băuturi, şi-l slăveau cu laude mult umflate zicându-i „marele ocrotitor al Transilvaniei şi scut al creştinătăţii”.

Oricât i-am rugat eu să mă însoţească în urmărirea lui Mehmet-beg până la Dunăre, nu s-a înduplecat să coboare mai la miazăzi de Târgovişte; nu voia să-l supere prea tare pe sultan, supărare care, după cum am înţeles, i-ar fi încurcat nişte planuri tainice.

În acest timp mi-am rânduit cetele de călăreţi şi buzdugănari şi, împreună cu cei o mie de secui, pe care Zapolya s-a îndurat să mi-i lase, pornii în urmărirea duşmanului. Grăbea spre Turnu, cu multă pradă. Ci aţinându-i calea în aripa dreaptă, a căutat să scurteze drumul, îndreptându-se spre Giurgiu.

Îl hărţuii, pas cu pas. Mă ajutară mult şi ţăranii, stricând vadurile, înfundând drumurile cu arbori prăvăliţi de-a curmezişul.

Printr-un prizonier, i-am trimis iar vorbă să primească a ne lupta noi doi, singuri, ca-ntr-un turnir. Mi-a răspuns că-s corcitură de voievod cu o ţărancă, nevrednic a mă bate cu prietenul marelui padişah, că-s un fricos pe care până acum l-a slujit norocul, dar în curând... M-a încredinţat că are dincolo de Dunăre şaizeci de mii oaste şi că, într-o lună, se întoarce şi mă amestecă, într-o clipă, cu pulberea pământului.

Ba, părându-i că nu mă umilea destul, a mai adăugat că s-ar face de râs în faţa lumii dacă ar lupta în luptă dreaptă cu unul care a folosit în bătălie ciobani, ţărani ghiogari, prăbuşind asupra nebiruiţilor lui voinici, buşteni şi stânci.

Am râs de îngâmfarea lui prostească, i-am cerut să-şi amintească obârşia şi să vadă ce fel de lifte sunt acângii, cu care el pârjoleşte ţara unde a fost

zămislit.

Când mi-a sosit Dragu cu un spor de oşteni, am grăbit şi-am ajuns la Giurgiu înaintea lui.

Deznădăjduit, a cotit spre Zimnicea. L-am ajuns la Didrih, după ce-şi trecuse peste apă cam o treime din oştire.

Am dat o luptă sângeroasă, mai sângeroasă ca oricare alta şi mai deznădăjduită decât cea de la Slatina. Necruţători s-au arătat cetele secuilor: au tăiat fără nicio milă, „ca-n varză”, cum spuneau ei.

Dar şi otomanii ne înfruntau cu o mânie şi o sălbăticie cum nici la fiare nu se pomeneşte.

Căzură mulţi otomani cu ţestele turtite de buzdugane; dar şi dintre ai mei pieriră destui, pentru că şi în bătălie, în multe momente, furia-i un rău sfătuitor. Dar cine o poate stăpâni în clipele acelea?

Văzând că românii ameninţau să-i prindă cea mai mare parte din oaste, Mehmet-beg s-a avântat însuşi în luptă, împreună cu toată straja.

Nu ştiu dacă a vrut sau s-a nimerit să ne întâlnim: el cu iataganul, eu cu buzduganul. La a treia izbire, arma i-a zburat din mână. Dădusem cu atât putere, încât i-am smuls braţul din umăr. Îi auzii răcnetul de fiară rănită; iar tu, cavalere Antonie, aflându-te în preajmă, ai adeverit că pe când fugea nebuneşte, mâna dreaptă îi bălăngănea pe lângă șa, legată de trup numai de stofa straiului şi de armură. Calul l-a purtat în salt nebun, iar câţiva spahii l-au apărat.

Fiind numai noi doi urmăritorii, ne-am oprit. N-am avut o durere mai mare decât la moartea mamei şi o

bucurie mai sălbatecă decât atunci când doborâi un urs care mă prinsese în labe şi când numai agerul meu buzdugan, trântit în ţeasta fiarei, m-a salvat.

Şi poate mă bucura şi aceea că, în sfârşit, l-am învins, ca duşman, fără să-l ucid, ca om din sângele meu, românesc. Toţi cei care văzuseră lupta, m-au fericit că scăpasem de cel mai înverşunat duşman şi că avui înţelepciunea, stăpânirea de sine să mă opresc, înainte ca spahiii să mă prindă-n suliţi.

Când am povestit Voicăi cum dădui lupta cu vărul meu lepădat de lege, a suspinat şi a zâmbit:

„Ai scăpat tu cu viaţa, iar ţara de primejdia paşalâcului”...

M-am întors deci în Cetatea de scaun, încredinţat că sunt biruitor, dar încă temător că n-am retezat toate capetele balaurului. Şi dacă mai cresc iarăşi?

Totuşi, la sfântul Dumitru, mitropolitul cu soborul de preoţi, sfatul boierilor şi cu tot norodul m-au uns şi m-au coronat domn, iar Voica doamnă.

Acum, după atâta luptă, izbândii în sfârşit, să mă aşez în scaunul de cinste al Ţării Româneşti, să mă numesc urmaşul părintelui meu Radu voievod, şi să şterg mârşava încercare de a stăpâni un paşă la Târgovişte.

Mi-am rânduit bun sfat domnesc, cu Pârvu Craiovescu mare ban – iertându-i toate greşalele, tocmai ca să mă cinstească mai mult şi ca să dovedesc că doresc împăcarea cu dăneştii – cu Harvat din Grozăveşti logofăt, Neagoe din Periş mare vornic, Drăghici paharnic, Drăgan spătar, Șerban mare stolnic. Pe mulţi i-am răsplătit, pentru

credinţa şi vitejia lor, cu moşii şi dregătorii. Cel mai bucuros a fost spătarul Dragu care mi-a sărutat mâna când i-am iscălit hrisov de stăpânire a moşiei Comana din Vlaşca, în vecinătatea pământurilor mele de la Afumaţi.

În trei luni, călătorind prin ţară, am aşezat oamenii mei în ocârmuirea ţării; mi-am adăpostit ostaşii în tabere de iarnă; am pus să se dreagă cetatea de la Poenari, stricată în câteva locuri de tunurile lui Mehmet-beg; am tocmit meşteri pentru întărirea zidurilor Cetăţii domneşti din Târgovişte; am pus străji prin oraşe şi sate, să grijească de liniştea drumurilor, să poată umbla neguţătorii în voie, neprimejduiţi de răufăcători şi tâlhari; am trimis soli la regele Ungariei, la domnul Moldovei, la hanul tătăresc, cu cărţi de prietenie şi cu dorinţa de a trăi în pace. Pentru prietenii mei, burgmeşterii şi neguţătorii din Braşov, Sibiu şi Sighişoara am dat hrisoave de slobodă trecere cu mărfurile lor spre Dunăre şi Mare, plătind vămile cele de cuviinţă, din care să mai scot ceva din datoriile ce aveam la dânşii.

Mult ajutor şi bune sfaturi primii de la doamna Voica, de la Dragu, de la Neagoe din Periş, de la Harvat şi chiar de la banul Pârvu Craiovescu, care, văzând cât mă iubeşte ţara, mai că nu mai ştia cum să-mi împlinească voile şi poruncile.

Dar se vede că orice bucurie pândită este, din umbră, de o durere, de o nenorocire. Prietenul meu Iohann Fuchs din Sighişoara, venit, pe la Crăciun, cu caravana cu mărfuri la Târgovişte, aduse ştirea

că otomanii au înfrânt pe cavalerii din ostrovul Rodos şi au cucerit cetatea lor care nebiruită se credea. Cică Soliman sultan ar fi zis:

„De acum toată creştinătatea se află sub talpa mea!”.

Totuşi împăratul Carol Quintul n-a mişcat niciun deget în ajutorul cavalerilor, ci doar i-a lăudat postum, rostind o vorbă mare şi cu totul deşartă:

„Nimic în lume n-a fost pierdut aşa de eroic ca ostrovul şi cetatea Rodos!”.

A urmat o iarnă grea, cu nămeţi cât omul, vestitori de belşug în vară.

Aveam multe, multe necazuri, lipsuri şi dureri, într-o ţară prădată în atâta războire, dar îmi ziceam: lumina nu ni-i dată ca să vedem numai suferinţele şi urâţenia ei, mai ales, ca să umple lumea cu flori şi bucurii.

Dar n-am ştiut că sub acest coperământ alb şi nevinovat, cloceau vineţii pui de năpârcă ai ambiţiilor nedomolite şi ai nesătulelor pofte de avere, putere şi mărire.

Dăneştii nu se astâmpărau: urmau gudurarea pe lângă Mehmet-beg, se furişau în cetatea Nicopole ca bursucii, cerşind arme şi oşteni. Rămas ciung de mâna dreaptă, Turcitul îşi vedea spulberate toate visările cele nemăsurat de mari. Soliman sultan l-a ocărât foarte pentru înfrângerile din miazănoaptea Dunării şi l-a scos de la inima sa. Şi numai bucuria cuceririi Rodosului, milogirile şi văicărelile că şi-a jertfit braţul drept pentru faima prea înaltului padişah l-au ocrotit de satârul gealatului. Totuşi,

învinuirile aduse erau mari: trei ani Ţara Romanească n-a plătit tribut, iar negoţul pe Dunăre foarte mult stingherit. Hrănit cu grânele, carnea şi mierea din Ţările Române, Istanbulul începea să îndure lipsa.

Veneau apoi ştiri că sultanul pregătea expediţia împotriva Ungariei. Gândind la apărarea ţării şi a domniei, trimisei pe Dragu sol tainic, cu oarecare daruri, la Bali-beg, sangeacul Vidinului, rugându-l să mă sprijine în greaua treabă a împăcării cu sultanul. Aşa mă povăţuiau şi mulţi boieri, precum şi voievodul Zapolya. Monarhii creştini urmau a se război, înverşunat, între dânşii, iar otomanii îşi vedeau de cuceririle lor, nestingheriţi. Doar eu ce le mai stam în cale, cu slabele mele puteri.

Dar, iată că dăneştii făcură urzire, peste capul meu şi mă trezii că vor să-l aducă pe Vladislav, domn din neamul lor. Abia atunci am înţeles de ce Pârvu, banul Craiovescu nu mai da pe la Târgovişte, lipsind din sfatul ţării; trimetea doar vorbă că-i iarna grea, iar drumurile înţesate de haite de lupi şi tâlhari. De fapt, plătit de Mehmet-beg Ciungul, cum începea să i se pună porecla, nepricopsitul meu ban de Craiova, trecu de partea lui Vladislav. La porunca de a se înfăţişa înaintea domniei mele, a răspuns cu obrăznicie:

„Voi veni călare, în fruntea cetelor Jiului şi Mehedinţului”.

În acelaşi timp, în partea de răsărit a ţării, o samă din boierii drăculeşti, neîmpăcaţi cu cinstea şi dreptatea mea, nemulţumiţi că am făcut danii şi

dăneştilor, supăraţi că n-am pus capul lui Pârvu banul sub secure şi că umblu să împac aceste două neamuri, adică apa cu focul, s-au răsculat, în cap cu Drăgan din Merişani. Şi tot la îndemnul viclean al lui Mehmet-beg, sprijineau să apuce domnia lui Bădica, fratele meu vitreg, dându-i numele Radu voievod. Fusese în sfatul lui Neagoe Basarab, postelnic; iar acum, supărat că nu-i dam moşii şi ranguri, că mă înconjor de boieri dăneşti, socoti că are drept la domnie mai mare decât mine, bastardul, şi se aşeză în capul uneltitorilor.

Şi iată că doi poftitori de domnie veneau asupră-mi, însoţiţi de mulţi oşteni otomani, toţi plătiţi de Mehmet-beg, să mă scoată din domnie.

În vara anului 1523, dacă mă gândesc bine, nefericita noastră ţară avea trei domni: unul în părţile Buzăului – Bădica, altul în Oltenia – Vladislav, iar eu, din Târgovişte, ţineam mijlocul ţării. Vai de noi şi de ţară!

Pentru liniştea norodului, pentru neştirbirea hotarului, s-ar fi cerut să plec steagul şi să mă adăpostesc în Transilvania; cu de-a sila, nu poţi face bine oamenilor. Prietenii mei saşi din Braşov, Sibiu, Sighişoara, m-ar fi ajutat, iar cetatea Vinţ mi-ar fi lăsat-o, de veci, ca răsplată pentru că i-am ţinut pe otomani, aproape doi ani la Dunăre şi că am stins zelul lui Mehmet-beg de a face Târgoviştea paşalâc.

Dar Voica, Dragu, Stroe Buzoianul, Neagoe din Periş şi încă mulţi alţii mi-au arătat că ţara nu va scăpa de tulburări prin retragerea mea. Că Bădica şi Vladislav se vor lupta între ei. Că tocmai acesta-i

planul Ciungului: dezbinarea ţării prin uneltiri şi război lăuntric, ca să poată veni el stăpân. Că dacă i-am smuls dreapta şi nu mai poate mânui iataganul, i-a rămas capul, neîntrecut la intrigi şi că, deci, până la urmă, tot va fi paşă peste Ţara Românească; o destramă fir cu fir ajutat de ai noştri şi-o turceşte ajutat de ai lui. De altfel, sultanul i-a spus:

„Dacă până în toamnă nu supui acea ţară ghiaură eşti mort!”

Prietenii mei susţineau că tot eu, singur eu, aş fi acela care ar putea înlătura amândoi pretendenţii, spre binele şi pacea ţării.

N-aveam încotro. Eram domn încoronat, după lege, şi a părăsi lupta era o crimă.

Judecând aşa, vrui să mă arunc iar în luptă, cu puţinii oşteni ce-i aveam lângă mine sau îi puteam strânge, în mare grabă.

Mai întâi l-am trimis pe Neagoe din Periş la Pârvu Craiovescu, să-i aducă aminte că mi-a jurat credinţă; îi făgă-duiam iarăşi iertare, bănia Craiovei şi două moşii, îi aminteam că eu i-am scos nepoata din robia lui Mehmet-beg şi că tot ce fac este numai întru împăcarea neamurilor şi neatârnarea ţării.

Nici azi nu ştiu ce-au vorbit între dânşii: Neagoe, omul meu de casă – şi spun asta de zeci de ori ca să vezi ce viperă am ţinut la sân – şi Pârvu Craiovescu, făţarnicul.

Dar ştiu că a venit la Târgovişte cu vestea că banul Craiovei mă sprijină, precum a jurat.

Numai că, a treia zi, aflu cu uimire că şi-a trimis cetele în ajutorul lui Radu Bădica.

De ce oare tocmai când eu rânduiam dreptatea şi libertatea pentru toţi, în spatele nostru se ridicau spânzurători şi gealaţi? Mi-a trimes vorbă:

„Împăcarea cu drăculeştii o fac eu, capul dăneştilor"...

Stam în Târgovişte, în acea vară din 1523, când clocotind de mânie, când îngheţat de îngrijorare şi neputinţă. Primeam veşti despre războirea dintre Bădica şi Vladislav. Din toată această zurbavă numai sângele vărsat era românesc.

Încolo, oricare parte ar fi biruit, câştigul era tot pe sama ciungului Mehmet-beg. Straşnic uneltitor!

A biruit Bădica.

Ar fi urmat, iubitul meu fiu, să mă reped împotriva lui şi să-l spulber. Aveam cu ce. Dar n-am facut-o. Poate am greşit. Dar am judecat aşa: nu mă lupt cu fratele meu; îmi ajunge că am părăduit atâta sânge în războiul cu un văr nelegiuit. În al doilea rând, că, deşi înfrânt, Vladislav nu părăsea ţara, ci se trăgea în părţile de miazăzi, aşteptând ajutor otoman. Se numea domn, iscălea hrisoave, punea slujitorii lui în oraşe şi sate, aşa cum făcea şi Radu Bădica în părţile Buzăului.

Văzând că stau în aşteptare, câţiva boieri ca Şerban marele stolnic, Drăgan vel postelnic, Manea mare dvornic, mă părăsiră, trecând în tabăra lui Vladislav. Alţii, înrudiţi cu drăculeştii, cătau, cu un ochi, spre Bădica.

Aşteptând, pierdeam.

Dară dacă intram în luptă, împlineam planul viclean al lui Mehmet-beg: să ne măcinăm între noi,

să slăbim şi mai rău ţara, ca el s-o poată preface mai uşor în paşalâc.

Sufeream cea mai necruţătoare durere şi înfrângere din viaţa mea. M-am îmbolnăvit de inimă rea şi m-am retras în Cetatea Poenari. Mi se părea, mereu, că voi fi ucis de un oştean din strajă. Visam că mă jucam, copil fiind, cu Mihail şi cu Bădica. Şi, pentru că-i întreceam la alergat, la tras cu arcul ori lovit cu buzduganul, se întovărăşeau, mă legau în frânghii şi mă trăgeau în ţeapă. Visul mă chinuia, nopţi întregi, aproape la fel, silindu-mă să mă trezesc lac de sudoare, cu junghiuri în tâmplă şi în inimă.

Boleam în Cetatea Poenari când, într-o după amiază mohorâtă, straja mă vesti că multe sute de ţărani, armaţi cu furci, topoare, coase, ne înconjurară, cu gând duşmănos. Nu ştiam de ce s-au răzvrătit. Am aflat mai târziu că i-a strâns de prin sate un boier ce-şi zicea Merean şi i-a îndemnat împotrivă-mi, socotindu-mă o „pacoste neastâmpărată”, o „nenorocire pentru ţară”. Ziceau că „neastâmpăratul războinic al drăculeştilor” ar fi pricina necurmatelor jafuri otomane. Şi nu s-ar fi găsit alt leac pacostei decât pieirea mea. Mâhnit şi nedumerit am ieşit pe ziduri şi-am cercat a-i îmblânzi cu vorba bună. N-am izbutit, cu toată strădania şi căldura inimii mele. Straja îmi era mică: doar douăzeci de slujitori. Noaptea l-am coborât pe căpitanul Pârvu cu funia; a alergat la Târgovişte, l-a vestit pe Tudor din Drăgoieşti să vină grabnic în ajutor.

Dar a doua zi răzvrătiţii au spart porţile. Mi-au ucis cinci străjeri. Cu cei rămaşi m-am închis în cămările de sus şi deşi aveam fierbinţeli şi ameţeală am rezistat totuşi două zile şi două nopţi, luptând, până sosi Tudor cu trei stoluri de trabanţi şi, bătându-se din greu, despresurară cetatea. Dacă lupta mai dura un ceas, ardeam acolo, între ziduri: răzvrătiţii stivuiseră lemne în jurul zidurilor şi le dăduseră foc.

De la cei prinşi, am înţeles că acel Merean, cap al răzvrătirii, venea de la Turnu, că avea mult aur la el, că plătise pe unii dintre răzvrătitori şi că altora le făgăduise pungi de galbeni, dacă mă prind viu sau mort.

Lupta asta m-a îmbolnăvit şi mai rău.

Îngrijindu-mă, acolo, în încăperile reci şi umede ale Cetăţii Poenari, doamna Voica s-a îmbolnăvit foarte rău. Uitând de mine, o coborâi din Cetate, o urcai în rădvan s-o duc la vracii din Braşov. Nu m-a lăsat însă s-o întovărăşesc:

„Ţara şi domnia preţuiesc mai mult decât viaţa mea. Mă ştii curajoasă; ajung singură la Braşov. Te rog, fierbinte!... Mă întorn în două săptămâni, zdravănă”...

Stăruiră şi boierii rămaşi în jurul meu să nu-i părăsesc. Întării straja în jurul rădvanului doamnei şi făcui semn de plecare.

Peste patru zile, un olăcar mă vesti că doamna s-a stins în Cetatea Bran.

Vestea asta m-a descumpănit cu totul. Multe zile n-am fost bun de nimica.

Noroc că tu, Antonie, Stroe Buzoianul, Dragu spătarul, Tudor de la Drăgoieşti şi alţi câţiva v-aţi îngrijit de toate cele de cuviinţă la înmormântarea doamnei.

Ci ajungând măria-sa cu povestirea aici, coconul Vlad a îngenuncheat acolo, lângă vatră, la picioarele părintelui său, a suspinat şi a plâns amar.

Tăcurăm toţi, înghiţindu-ne năduful şi lacrimile.

Doar măria-sa, într-un târziu:

— Aşa, fiule, se stinse dragă muma ta, una din cele mai alese fiinţe omeneşti din câte a zămislit pământul acestei ţări. Aşa pierdui jumătate din făptura mea.

După două săptămâni de tânjire, mă însănătoşii, parcă anume ca să câştig bătălii, fără a izbuti să zdrobesc acel balaur cu şapte capete şi cu blestemata-i putere de a-i creşte mereu altele, la loc. Cernit, slăbit de boală, de supărări, de câte nenorociri bântuie ţara, mă sfătuii cu prieteni şi hotărâi să părăsesc Târgoviştea, să mă adăpostesc la Vinţ şi să-mi pregătesc iarăşi cetele pentru război.

Rămaşi în ţară, Neagoe din Periş, Dragu, Stroe Buzoianul mă înştiinţau despre mersul luptei dintre Bădica şi Vladislav.

O lună de zile mă perindai pe la uşile prietenilor transilvăneni, pentru bani, arme, oşteni şi sfaturi.

Când m-am făcut sănătos cu adevărat, am trecut munţii, cu strai schimbat, însoţit numai de tine, cavaler Antonie, şi-am coborât în şes, până la Afumaţi.

Am văzut nenorocirile şi-am auzit geamătul

norodului de răul jafurilor şi al nelegiuirilor săvârşite de cetele otomane din oştirea celor doi domni şi de hoardele de acângii, slobozite din Nicopole. Nu domni, ci pacoste pe capul ţării: aşa erau şi Vladislav şi Bădica.

M-am întors repede în Transilvania, şi, îndurerat cum nu se mai află, mi-am strâns şi orânduit iar oastea. Au venit mai mult de jumătate din cei cu care am pornit asprul meu război.

Am aşteptat, cu inima strânsă să văd ce se alege din bătălia dintre Bădica şi Vladislav. Mărturisesc că, dacă Bădica mi-ar fi cerut ajutor, i l-aş fi dat; bineînţeles, dacă jura că nu umileşte ţara şi n-o înjuguie cu un bir prea greu. Şi dacă împacă neamurile.

În lupta din noiembrie, Bădica a biruit: l-a alungat pe Vladislav peste Dunăre, la Nicopole. Dar ca să fie lăsat în scaunul domnesc, Radu voievod Bădica a plătit peşcheşuri grase lui Mehmet-beg. Şi aşa i-a dat acestuia prilejul a se lăuda înaintea sultanului:

„Mi-am pus omul meu în Ţara Româneasca. Am scăpat-o, pentru totdeauna, de om primejdios ca feciorul din buruieni al lui Radu Vodă”...

Dar domnia lui Bădica era, pentru Turcitul, o treaptă tot pentru împătimita lui vrere de a fi paşă la Târgovişte.

Şi pe când eu, cu oastea adunată în Transilvania nu cutezam să trec munţii cu arma împotriva fratelui meu, iar tributul a ajuns la haznaua sultanului, tot Mehmet-beg a înştiiaţat pe sultan că Bădica nutreşte gând de ţară slobodă, ca unul ce mi-

i frate şi am copilărit împreună. Trebuia deci ucis.

O iscoadă a mea şi una a burgmeşterului Hans Benkner din Braşov mă înştiinţară despre asemenea uneltiri.

Temându-se tot mai mult de primejdia unui paşalâc la Târgovişte, toţi transilvănenii mă îndemnau stăruitor să trec munţii. În fiecare zi veneau solii de pretutindeni: chiar din Maramureş, de la voievodul Drag şi din Suceava de la Ştefăniţă.

Şi aşa iar am trecut munţii, pe-o vreme de iarnă cu viscole şi furtuni nebune. Nu coboram cu gând de besmetică răzbunare, ci de frăţească înţelegere cu Bădica.

Dacă Voica ar mai fi fost lângă mine i-aş fi spus că dacă Radu voievod Bădica se aşază în fruntea oastei, la Dunăre, eu primesc a fi căpitanul lui. Doream, din toată inima, împăcarea cu dăneştii şi mi se părea că el o poate făuri mai uşor decât mine. Desprins de otomani şi împăcat cu dăneşti, Bădica ar fi putut fi un voievod în felul părintelui nostru, dacă nu chiar al lui Neagoe Basarab. Mă îndemna la asemenea purtare şi o scrisoare a lui către braşoveni, din care mi s-a cetit şi mie, dezvinovăţirea: …„n-am oploşit noi pre turci în ţară, ci ei singuri au intrat, cum au intrat şi în alte ţări, mai puternice decât a noastră”…

Foarte s-a mirat Zapolya de gândurile mele de a-l ajuta pe Bădica şi nu de a-l alunga. I-am spus:

„Măria-ta, eu vreau zid şi scut împotriva năvalei otomane, nu falǎ şi mărire. Dacă acest frate al meu, mai vrednic decât mine se arată, locul meu lui îl las,

şi cu dragă inimă îl ajut.

Asemenea gânduri l-au îndemnat pe voievodul Transilvaniei să mă însoţească în drum spre Târgovişte. Le numea chiar năstruşnice, neobişnuite la un ocârmuitor de ţară.

La Dragoslavele, aflai că Mehmet-beg a trimis la Târgovişte steagul de domnie pentru Bădica, însoţit de trei sute de spahii, un alai prea strălucit şi, mai ales, prea numeros pentru asemenea paşnică şi veselă ţeremonie. Încrezător şi foarte bucuros, mândru, bietul meu frate ieşi întru întâmpinarea alaiului, însoţit de toţi boierii din divan, îmbrăcaţi în strai de sărbătoare, cum se cuvine şi se cere pentru steagul trimis de sultan, când eşti închinat lui. Unii zic că pâlcul de spahii ar fi fost condus de Ciungul însuşi, ci eu nu cred: e mai fricos şi mai îndrăcit ca să-şi primejduiască viaţa într-o treabă pe care o pot face alţii, lăsându-i lui numai foloasele. Destul că, în câmp, la cinci mii de paşi de Curtea domnească, întâlnindu-se, cei trei sute de spahii îl împresurară repede pe Bădica, şi tot sfatul lui. Şi, în loc să-i înmâneze steagul de domnie, le-au pus la toţi capetele sub iatagan şi au înroşit zăpada cu sângele lor. Capul Bădicăi, însoţit de tidvele a doi dregători, ajunseră la Nicopole şi de-aici, prin Mehmet-beg, la Topkapy, unde se afla sultanul în iarna aceea. Leşurile le-au lăsat în nămeţi, pradă corbilor; acolo le-am aflat şi eu.

Mă rog şi acum, când îmi amintesc de acel tâlhăresc omor: Doamne, apără-mă de pacostea amintirilor nenorocite, de singurătatea unde mişună

gândurile deznădejdilor şi se aud urletele şacalilor însetaţi de sânge!

Auzind despre asemenea tâlhărească ucidere şi furt de tidve domneşti, mă întrebam:

„Să mai cobor până la Cetatea de scaun ori să mă întorn la Vinţ?”.

Dar observând că Zapolya era mai înfricoşat decât mine, m-am îninimat şi am dat poruncă de înaintare.

Călărind în frunte, blestemam pe toţi cei care-mi batjocoreau neamul şi însuşi numele de om.

Pe cale văzui cât de amarnic jefuită era ţara şi cât de spăimântaţi oamenii. Trei nenorociri apocaliptice: jaf, robie, omor! Cum să mai trăieşti? În cine şi în ce să mai crezi?

Trei domni se bat pentru putere într-o ţară secătuita.

Dam pinteni lui Şoiman şi galopam, de nu se putea ţine straja după mine.

Văzduhul curat al munţilor, vântul rece, priveliştile copleşitor de măreţe ce mi se dezvăluiau în faţă şi pe de laturi, sorbindu-le cu privirea în iureşul galopului, îmi aţâţau mânia, durerile şi jalea. Nicicând n-a fost biruitor mai înfrânt ca mine în ceasurile acelea.

Cine ar putea crede că nu sunt şi eu pricina morţii fratelui meu?

Atunci mi-ai strigat tu, cavaler Antonie, cu deznădejde:

„Fereşte-te de vicleniile Ciungului, măria-ta!”.

Da, s-ar fi putut ca nelegiuitul să fi pus în cale-ne capcane şi cete de acângii, să mă lovească din vreun

ascunziş.

Ştiu acum că acelui fără de lege nu-i vine de hac decât cel fără de suflet. Ori eu am prea mult suflet.

Aşa gândesc şi acum, când mă ştiu prigonit cu spada de cel pe care-l iertai pentru mai multe ticăloşii şi de cel căruia i-am încredinţat toate tainele mele. Dar nu-s în stare a fi altfel.

Viaţa mi-a arătat că fiecare om are în el un lup care doarme sau moţăie, aşteptând clipa potrivită să sară întru înhăţarea prăzii.

Când s-o trezi oare şi lupul din mine să sfâşie şi iar să sfâşie?

La Târgovişte, Şoiman m-a purtat printr-o cetate cernită şi înspăimântată, cu oameni care nu-mi făceau urări, ci poate mai degrabă mă învinuiau.

M-a purtat zic, până la locul unde trupul Bădicăi zăcea însângerat în troian, iar corbii fâlfâiau în jur, ca nişte diavoli negri, croncănind. Straja alcătuită din ţărani veniţi din bunăvoia şi omenia lor, abia cuteza să-i huşăiască, m-au privit cu spaimă.

Ci eu descălecai, îmi plecai genunchii lângă trupul descăpăţânat al fratelui meu şi plânsei, cu amar, osândindu-mi nevrednicia. Îmi amintii o rugă a lui Ştefăniţă vodă de la Moldova: „Doamne, apără-mă de tătari, de amintiri tiranice şi de duşmanii din noi înşine”.

Şi, dintr-odată, parcă mă rostogolii din azi în ieri şi-mi amintii de câte jocuri şi câte şotii şi pozne făcut-am împreună cu fratele meu mai mare, căruia, mai ales din pricina mea, zisu-i-a lumea Bădica. Îmi amintii de vărul meu turcit, cel bolnav de

fariseismul dreptăţii, în numele celui mai puternic cuceritor din lume, la a cărui scară numai eu i-am tăiat câţiva fuştei şi i-am rupt mâna dreaptă, cu izbire de buzdugan, ca să nu se mai poată agăţa spre înalturile tronurilor. Am făcut bine? Rău am făcut?

Ticăloşiile şi nenorocirile războaielor ne îndeamnă a dori pacea; asprimea tiranilor şi multele nedreptăţi ne silesc a ne război pentru dreptate şi libertate.

Când m-am ridicat, o fiul meu, mi s-a părut că şi din ochii lui Şoiman curg lacrimi, nu numai din ai ţăranilor străjuitori în jurul leşurilor şi îngenuncheaţi, în zăpadă, odată cu mine.

În clipa când am săltat iar în şa, auzii glasul unui bătrân din acea strajă:

„Să ne trăiască domnul nostru, Radu voievod!”. După o clipă de uluire, toţi îşi scoaseră căciulile şi-mi urară bun venit şi sănătate.

N-am avut parte de o urare mai din inimă şi o firitisire mai întăritoare de cuget ca aceea, făcută de nişte ţărani îngenuncheaţi întru paza nu a unui trup de voievod, ci a unuia care întruchipa ţara călcată în picioare, strivită, ucisă. Nu-l jeleau pe Bădica; pe el nici n-au avut vreme să-l cunoască, jeleau numele de voievod batjocorit şi mişeleşte ucis, odată cu înjuguirea ţării.

Iar dacă şi pe mine mă vor ucide acum, vor împlini aceeaşi satanică poruncă, dată de cei cărora nu le place că eu iubesc prea mult oamenii acestei ţări şi vrui să le dau hrană bună, adăpost omenesc,

libertate, frumuseţe şi pace, întru care să trăiască fericiţi. Dar…

Eram tânăr flăcău şi hoinăream prin munţi la vânat. Într-o seară, la un schit, auzii toaca. M-am apropiat: o călugăriţă foarte tânără, numai cu două ciocănele de lemn şi o scândură albă, de paltin, atârnat cu o sfoară de o grindă, scotea tunete, trăsnete, fulgere, vaiet de furtună şi adiere de vânt primăvăratec, blesteme şi cântare de slavă. Un şirag de lovituri de lemn pe lemn, cu mâini gingaşe, dar nepomenit de puternice şi de agere. Da, două mâini agere şi gingaşe înşirau şi deşirau, cu o repeziciune ameţitoare ori cu o legănare de vis un şirag de sunete, când diavoleşti şi înspăimântătoare, când sfinte şi înălţătoare până la ceruri. Am ascultat, îndelung şi m-am minunat şi mi-am zis: acesta-i omul, şi rău şi bun şi satanicesc şi sfânt. Omul, singura făptură de pe acest pământ vrednică a visa binele, adevărul, fericirea. Şi a crede că visările se pot înfăptui.

Descăpăţânatul trup al fratelui meu Bădica l-am aşezat, cu cinstea cuvenită unui domn, în gropniţa de la Dealu, ctitoria părintelui nostru, sporind cu încă unul mormintele cu trupuri fără cap, din pământul ţării. Am zis unul, dar am îngropat şi cele două trupuri de boieri, dintre dăneşti; erau tocmai cei care mă părăsiseră cu câteva luni înainte şi juraseră credinţă Bădicăi. Îşi călcaseră jurămânrul către mine, parcă anume ca să fie descăpăţânaţi de păgâni. Ci stând eu, cu făclia în mână, lângă sicriu, între oştenii mei şi în mijlocul norodului, adunat să

plângă pe fratele meu, în tânguire de psalm şi mireasmă de smirnă, multă mustrare-mi făcui în sinea-mi că nu ne-am înţeles, la vreme, să ne împreunăm puterile şi să stăm, uniţi, împotriva vrăjmaşului, ca doi fraţi, ca doi români, ca doi creştini, ameninţaţi de aceeaşi primejdie, de acelaşi duşman.

Mă mustram şi mă întrebam: oare sfârşitul meu când, cum şi unde va fi?

Cine mă va îngropa?

Şi cine-mi va aprinde scânteia de lumină la căpătâi? După o viaţă atât de zbuciumată, ce soi de sfârşit voi avea?

Şi-apoi, neastâmpăraţii vieţii au oare parte de tihnă măcar în mormânt?

Şi nedobândind răspuns la asemenea întrebări, mă uitai la vitejii mei, care, de atâţia ani, mă împresoară cu credinţă; mă uitai la norodul care aştepta de la mine izbăvire din primejdii şi robire, şi parcă iar mi s-a aprins inima de dorul faptelor mari.

Apoi, ieşind în ograda mănăstirii şi privind cerul albastru, copacii cu promoroacă, zidurile cu acoperişuri albe, sticlind la soare, am zis ca filosoful:

„Cei care sluţesc frumuseţea lumii sunt ucigaşii cei mai fără iertare”.

Şi asta pentru că-i atât de multă urâţenie în lume.

Boierii şi căpitanii m-au poftit la sfat: hotărârăm cum să curăţim ţara de răufăcători şi să întocmim domnia statornică.

Apoi am poruncit să fiu lăsat singur.

Mi-am plecat genunchii la mormântul părintelui meu, Radu voievod, m-am rugat şi lacrimi am vărsat, pentru câte vrui să le fac drept, bine, frumos şi n-am izbutit.

Părintele meu a fost mai înţelept închinându-se sultanului şi plătindu-i haraciul la zi?

Dar oare cât de cuminte trebuie să fie mielul ca lupul să nu-l învinuie că-i tulbură apa, când din deal când din vale?

Şi, Doamne, cum să faci, tu, mielule, pe voia lupului, când el te-nvinuie că-i tulburi apa, deşi nici nu te-ai apropiat de malul râului şi-ţi potoleşti setea doar cu propriile tale lacrimi?

Şi stând în genunchi, am mângâiat cu palma lespedea de mormânt, scriitura, înfloriturile, crucea cu multe braţe, şi iar m-am rugat, cu şoaptă fierbinte:

„Spune măria-ta, părinte al meu, ce trebuie să fac? Învaţa-mă, că ajunsei la răscrucea cea mai grea a vieţii şi nu ştiu încotro să apuc".

N-am auzit niciun glas din afară, ci numai cel dinlăuntrul meu:

Şoimul îşi apără cuibul cu pliscul şi cu ghiarele, cu aripile şi cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale slobozeniei...

Cu sfatul acesta, auzit în mine, mă ridicai şi coborâi în curte.

O ninsoare liniştită, grea, bogată, pogora din munte şi albea proaspăt pământul, până departe, în şesuri. Totul în jurul meu era alb, curat şi sfânt.

Albă şi sfântă mi s-a părut şi lumea, asemeni

zidirii din faţă-mi.

Îmi amintii cum prindeau meşterii lespezile mari de piatră albă în scoabe de fier, înjghebându-le în măreţia de stâncă a ctitoriei părintelui meu. Ziceau:

„De la noi şi din noi rămâne doar ceea ce am zidit”.

Dar ceea ce am făptuit cu arma?

Privirile îmi mângâiară cele două turnuri mai mici, în opt laturi şi cel mare, înălţat măreţ, cu ferestre lungi, închenărate cu horbotă de piatră, gingaş împletită în arabesc, cu brâie sub acoperiş tot aşa de gingaş cioplite, aşezate pe tamburi pătraţi şi sculptaţi ca un joc de linii încremenite în piatră. Mi-am coborât privirea pe faţada de apus şi ochii mi-au lunecat iară pe acelaşi danţ uşor şi mlădios, măiestru împletit, brodat în jurul pisaniilor.

Privind zidirea în totul ei tot, îmi aminteam ce mândru şi fericit era părintele meu când o văzu aşa, înaltă şi minunată: înmărmurise în bucurie şi fericire mută.

Am urcat...

Ceasul al nouălea

În turn, două dangăte prelungi şi jalnice ne amintiră că s-a sfârşit şi al optulea ceas.

Fără voie, degetul cel mare de la stânga mi s-a strâns în podul palmei, iar celelalte s-au răşchirat: ...Au mai rămas patru, patru ore...

Măria-sa a suspinat adânc. Ci eu am căutat să-l mângâi cu vorbe de slavă:

— Norodul te-a pus în cântec, măria-ta, zicând:

„ Mă uitai pe vale-n jos, / Văzui voievod frumos, / Cu cuşmuţă alba-n cap, / Din cincizeci de piei de ţap, / Cu cojocul strâns pe trup Din cincizeci de piei de lup, / Cu brăţară pe mână, / Cu cincizeci de ochi de zână”... Adicătelea, în cugetul mulţimii, măria-ta te-ai înălţat ca un voinic uriaş.

— Hm... ce mai voinic nevolnic, închis într-o cuşcă ne-roadă... Nu mă linguşi, cavaler Antonie, că nepriceperea întru linguşire este virtutea şi lauda ta.

Da, am urcat în casa domnească, m-am perindat prin cele cinci odăi, căutând-o parcă pe doamna Voica. Nu mă întâlnii decât cu amintirea.

De pe fereastră am privit iar biserica, asemăluind-o cu ctitoria lui Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş: mai puţin împodobită, nu chiar aşa de zveltă, de armonioasă, dar oricine o poate numi drept muma acelei minuni. Şi-mi mai ziceam, privind chiliile, trapeza, atelierele: acolo a lucrat Macarie, cu tiparniţa lui, scriind, cu acest nou meşteşug, cele dintâi cărţi în Ţara Românească. Unii au murmurat, iar câţiva călugări copişti l-au afurisit; dar noi, toţi ceilalţi, l-am binecuvântat.

Şi gândul mi s-a răsucit aşa: Dacă buzduganul meu silit va fi a se ascunde, în cine ştie ce tainiţă, va trebui să lupt cu puterea cea duhovnicească, precum părintele meu, precum Neagoe Basarab. Adică să zidesc şi să ar pe româneşte în grădina minţii şi a cugetului românilor. Şi acum, după patru ani, mă întreb dacă zecile de bătălii, în care am jertfit atâţia, preţuiesc cât ctitoriile tatei ori ale lui

Neagoe?

Dar oare ce puteam face altceva, când Mehmet-beg urmărea să nimicească tot ce zidiră strămoşii şi să ne fure şi dreptul de a trăi în graiul, datina şi credinţa noastră, acasă la noi? Să ni le fure, pentru că el, vândutul, trădătorul ştie ca aceste datini şi aceste zidiri sunt scut împotriva robiei la picioarele sultanului sau la treapta trufiei lui, dacă ar fi ajuns mare vizir, precum râvnea.

Ci eu, Radu voievod de la Afumaţi, am smuls braţul ucigaş al acelui duşman fără de lege.

Cu buzduganul i l-am smuls!

Dar, vai, ce amară-i o biruinţă vremelnică şi o fericire întâmplătoare... După fiecare victorie trebuie să mă pregătesc de altă luptă, asemeni lui Sisif dintr-o poveste a grecilor cei vechi: ridica piatra cea grea până în vârful muntelui şi ea se rostogolea iar la vale...»

Cum am mai spus, ţara foarte prădată şi nenorocită era. Începui a face rânduială nouă şi a mă pregăti din nou de luptă.

Ştiu, fiule, că ai ostenit peste măsură şi ţi s-a urât auzindu-mă grăind despre război şi iar război.

Dar ce puteam face, când un paşă trimetea sol să mă înfăţişez la Giurgiu, ca să-mi înmâneze steagul domniei? Zicea acel sol că însuşi sultanul îmi trimitea steagul ca să-l plătesc cu un haraci sporit de douăsprezece mii de galbeni şi cu jurământ de supuşenie. Ci cum să mă duc? Să păţesc ce-a păţit Bădica?

Mi-am răspuns: cât pot ţine o armă în mână, să

lupt. Acesta-i datul meu în cronica ţării. Să mă războiesc, măcar până voi şti că Mehmet-beg Ciungul nu mai este paşă la Nicopole.

Ca să-mi sporesc oştirea trebuia să izbutesc a împăca, odată şi odată, pe drăculeştii mei cu dăneştii banului Pârvu Craiovescu.

Şi măcar că era iarnă aspră, coborâi cu oaste, puţină la număr, până la Dunăre, să arăt neprietenilor că străjuiesc hotarul şi că primesc steagul domniei numai în mijlocul ostaşilor mei. Şi de la Severin la Brăila, pedepsii cu osânda

ni

morţii, zeci de pâlcuri prădalnice. Spaima-i leacul celor fără de lege; strămoşul meu Vlad Ţepeş avu dreptate să fie aspru precum a fost: de multe ori ţeapa păzeşte hotarul.

Apoi, lăsând grijile domniei în sama lui Neagoe, Dragu şi Şerban, trecui munţii, într-ascuns să mă sfătuiesc cu voievodul Zapolya şi cu burgmeşterii saşi şi îndeosebi cu Hans Benkner, prietenul şi bancherul meu.

Pe voievod l-am găsit schimbat în planurile şi socotelile lui. Când i-am cerut bani cu împrumut şi ceva oaste, mi-a dat sfatul să mă împac, repede, cu sultanul: e prea puternic, iar creştinii apuseni nu ne ajută nici cu o biată sabie măcar. El, Zapolya, a şi trimis soli la padişah, cu daruri bogate spre a-i câştiga bunăvoinţa. Nici din târguiala cu burgmeşterii saşi n-avui mai mult folos.

Nu-mi rămâneau decât ai mei: împăcarea şi unirea română.

Dar cum găsesc calea? Calea spre inima fraţilor…

Trebuie să spun acum că, de mai multe ori cercasem, fără izbândă, a vorbi cu doamna Despina.

Nu numai că se ferea de mine, ci şi vorbe de ocară îmi trimetea. În planurile ce mi se însăilau în minte aveam, totuşi, mare nevoie de sprijinul măriei sale. Era vorba de arzătoarea mea dorinţa de a împăca neamul dăneştilor cu ai drăculeştilor. Şi cuvântul soţiei lui Neagoe Basarab ar fi avut mare trecere. Îmi deschidea calea. Voiam, de asemeni, să-i cunosc fetele, şi mai ales pe domniţa Ruxanda, despre care mulţi spuneau că-i gingaşă, înţeleaptă şi frumoasă, cum rar se vede. Când le-am bătut în poartă, primii răspuns cumplit:

„Nu stăm de vorbă cu ucigaşul lui Teodosie!”…

Mult mă ustura asemenea mincinoasă, vicleană şi aiurită învinuire, scornită de Mehmet-beg şi de ticăloşii din juru-i, împrumutată de dăneştii care lucrau neostoit ca să-mi păteze cinstea şi omenia, şi să acopere, cumva învinuirea adevărată, că l-au trimis pe sărmanul nevârstnic la Istambul fără o pază mai acătării, lepădându-l, cu ştiinţă ori din prostie, în mânile lui Mehmet-beg, călău de voievozi.

În Sibiu, în două zile m-am plimbat prin faţa locuinţei doamnei Despina, până văzui domniţele ieşind, însoţite de o slujnică săsoaică, naltă ca un plop şi zdravănă ca un luptător în circ. M-am apropiat şi le-am grăit prieteneşte:

„Sunt român de neam şi mult doresc a vă vorbi”.

Domniţa cea frumoasa m-a luminat cu ochii ei mari, strălucitori şi cu zâmbet binevoitor, îmi dădu

răspuns:

„Maica nu ne îngăduie a sta cu bărbaţi necunoscuţi de vorbă, în uliţă”.

„Ştiu, rangul de domniţe”...

„Ne cunoşti?”

„Sunt Radu, voievod la Târgovişte”.

Numele meu le încremeni.

„Cutezi?! mi-a strigat, furioasă şi înspăimântată domniţa cea urâţică. Piei din faţa noastră, ucigaşule!”

Nu mă aşteptam la asemenea duşmănoasă primire din partea unor copilandre. Totuşi, n-am dezarmat: le-am aţinut calea şi-am grăit cu durere multă:

„Prea bunele şi frumoasele mele domniţe, tocmai de asta cutezai a vă opri: să vă jur că nu am niciun amestec în pieirea lui Teodosie. Că acea nenorocire a ieşit din mişelească lucrare a celora cu care eu mă bat, de patru ani, în necurmate războaie, cum veţi fi auzit. Iar acum, pentru că însumi i-am smuls mâna dreaptă şi l-am scos din lupta cu arma, a înteţit drăceşte războiul pârilor, zavistiei, minciunilor, uneltirilor, războiul vicleniei întru acelaşi scop: înrobirea Ţării Româneşti la picioarele sultanului”.

Nu ştiu ce-au înţeles domniţele din repezita-mi vorbire, nici ce-a gândit săsoaica, dar m-au împresurat tustrele şi mi-au zis:

„Pofteşte a vorbi cu maica noastră, doamna Despina!”.

Până acasă m-au măsurat cu priviri curioase, agere, aspre, înţepoşate, ca nişte perii de curăţat fuioarele de puzderie. Ci eu m-am arătat încă mai

prietenos, grăind:

„Pe tine te cheamă Stana, iar pe tine Ruxanda”...

„Ai ghicit”, s-a bucurat cea frumoasă. „Mare lucru! s-a înfuriat cealaltă. Cine nu ştie că eu, Stana, sunt cea urâtă?”.

În casă, tot ea a vorbit cea dintâi:

„Domnia-sa zice că este Radu voievod; l-am adus să-l vezi de-i vrednic a fi dat călăului ori primit ca soţ, văduv fiind domnia-sa”.

Uimit de asemenea neobişnuit de îndrăzneaţă înfăţişare şi vorbire, speriat de asprimea privirilor doamnei Despina, căzui în genunchi şi cerui iertare. Cu mâinile împreunate, cu faţa către icoane, am jurat, cu tot focul inimii, pentru nevinovăţia mea. Arătai doamnei marea mea părere de rău, că n-a binevoit a veni la Târgovişte sau măcar în casele măriei sale de la Curtea de Argeş, precum de mai multe ori am poftit-o:

„Rău îmi pare că n-ai cunoscut-o pe Voica, preabuna mea soţie, care multe ar fi învăţat de la măria-ta, soaţa înţeleaptă a celui mai înţelept şi mai cărturar dintre toţi voievozii trăitori până acum în Ţara Românească”.

Vorbeam din inimă, cu înlăcrămare. Ochii domniţelor s-au îmblânzit; pe chip li se scriau semnele înţelegerii şi ale îndurării. Măria-sa m-a lăsat în genunchi, până mi-am sfârşit vorbirea; dar nici când îmi făcu semn să mă ridic, nu mi se părea că mă crede nevinovat. Doar când mă pofti să mă aşez în jeţul din dreapta, domniţa Stana a plesnit uşor din palme, semn de bucurie.

Ruxanda s-a dus spre cuhnie şi repede s-a înfăţişat cu o chisea cu dulceaţă de chitră şi cu patru pahare de apă rece, pe tavă de aramă roşcată. Le-a aşezat pe masa din stânga noastră şi s-a rostit, cu glas de aur:

„Să-l poftim la dulceaţă, măria-ta, că în atâtea şi atâtea lupte câte a dat cu păgânii, Dumnezeu ştie de-l va fi răcorit şi îndulcit cineva măcar cu un pahar de apă”...

N-am găsit cuvânt să-i răspund, după cuviinţă; şi-atunci iar am îrgenunchiat şi am sărutat mâna tinerei domniţe. Când mi-am ridicat ochii spre chipul ei, am simţit că privirile noastre se luptă, se vârtejesc, se înndoadă şi nu se pot descâlci şi desprinde decât cu un soi de plăcută durere. Nu ne-am mai privit în toată după-amiaza aceea, cât am stat şi am povestit despre necazurile, înfrângerile, biruinţele, durerile şi bucuriile mele şi ale ţării. Cu toată puterea minţii şi căldura inimii mele am vorbit despre împăcarea dintre dăneşti şi drăculeşti.

Doamna Despina mi-a dat dreptate şi mi-a făgăduit sprijin:

„Bun înţeles dacă dăneştii mai ascultă de sfatul meu”.

Aflai că nu s-a întors în Târgovişte de teama mea şi a războaielor.

„Şi încă îmi vine greu a crede în nevinovăţia-ţi”.

„Măria-ta, dacă jurământul meu îţi pare sperjur, cheamă călăul cetăţii şi nu mă voi împotrivi. Domniţă Ruxanda, poftim sabia mea!”

Doamna Despina s-a ridicat în picioare, mi-a pus

mâna pe umăr şi mi-a zis cu vorbă domoală, în care se împleteau durerea şi împăcarea:

„Tu, fecior al lui Radu voievod ai ales altă cale întru împlinirea domniei, decât părintele tău şi decât soţul meu, Neagoe vodă Basarab; ai ales calea războiului. Şi ştiu de la neamul meu, de la Brancovici, câtă dreptate ai şi tu, viteazule... Suntem sărace; dar cu câte avem te ajutăm să păstrezi domnia şi să făptuieşti împăcarea între neamuri”.

„Ştiu că măria-sa Neagoe Basarab a zugrăvit ctitoria părintelui meu de la Dealu, acum zece ani. Făgăduiesc, cu mâna pe inimă, că voi pune meşterii să zugrăvească, pe socoteala mea, ctitoria de la Curtea de Argeş”.

Doamna m-a privit cu stăruinţă, îndelung şi-a grăit:

„Ar fi cel dintâi semn al împăcării noastre şi o dezminţire fără tăgadă a învinuirilor ce ţi se aduc”.

Plecai din casa pribegei doamne Despina foarte bucuros, mult întărit sufleteşte, să nu precupeţesc nimic întru păstrarea domniei şi îndeplinirea gândurilor, pentru care mă ştiu venit pe lume.

Întors la Târgovişte, fără ajutor de oaste şi fără bani, am înteţit lucrarea pentru împăcarea neamurilor.

Dar linişte nu avui decât până la Bunavestire, în primăvara anului 1524, când aflai că veneau iar potrivnicii cu oşti otomane şi cu un alt domn; adică să-l pună iar pe Vladislav, pe care-l credeam mort.

Le ieşii înainte şi-i hărţuii, din toate părţile,

izbindu-i, pe neaşteptate, în scurte, aprige şi necruţătoare lupte: să pierd cât mai puţini oameni şi să pricinuiesc potrivnicului cât mai mari pierderi. Şi aşa, tot hărţuindu-l l-am adus până aproape de Curtea de Argeş. Vorba lui Mierloi: „Oriunde călca ursul, tot pe jar călca”. Nu cutezam a da lupta hotărâtoare: erau peste cinci mii, şi eu n-aveam decât două mii. Şi-apoi, în tabăra lui Vladislav, pe lângă otomani se aflau şi cete de români şi mă durea inima să vărs sânge frăţesc.

Şi parcă mi-i ruşine să spun, dar şi de data asta – a câtea oară? – craioveştii mă înşelară: cinci boieri din sfat şi câteva cete de voinici trecură de partea împotrivitorului meu. Aşa că, văzând că-mi scapă spre Târgovişte, de la Curtea de Argeş, mă retrăsei iară în Transilvania.

De altfel, deşi n-aveam destulă oaste ca să-mi înfrunt duşmanul, totuşi mă simţeam un fel de voievod al Carpaţilor: Târgoviştea, Curtea de Argeş, Poienari, Branul, Râşnovul, Braşovul, Sibiul, Sighişoara, Vinţul, Prejmerul, Haţegul erau cetăţile de nădejde, unde aveam mulţi prieteni, aveam cetele mele, în casa mea.

Uneori însă mi se întâmpla să mă năpădească deznădejdea, ca o mâlitură cleioasă şi scârbavnică. Îmi ziceam: după atâtea războaie, după atâta neprecupeţită strădanie pe calea împăcării, iată cu ce mă alesei: cu un noian de nenorociri. În acele momente îmi venea să slobod căpitanii şi oltenii, să-şi caute alt stăpân, iar eu să intru într-un schit din munte. Mai ales că Vladislav, zicându-şi domn, aşeza

în ţară rânduiala lui.

Alteori rău îmi părea şi n-am urmat pilda străbunului Vlad care judeca scurt şi hotărât, fără şovăire şi aspru: Eşti leneş? Ţeapă! Ai furat? Ţeapă! Ai trădat? Ţeapă!... Dar ce-ar fi ieşit din asta? Frica nu-i face pe oameni mai buni, ci doar mai vicleni. Şi-apoi eu, cu firea mea, aş putea fi doar un Ţepeluş, ca Basarab, părintele lui Neagoe Basarab. Ţepeş, cu adevărat, drept şi neînduplecat, a fost numai el: Vlad vodă Ţepeş. Şi n-a fost numai necruţătorul duşman al vicleniei şi al hoţiei la români, ci a ştiut să-l tragă în ţeapă şi pe Hamza paşa, cu toţi ai lui.

Eu am un cuget moale, precum ceara: se încălzeşte la căldura bunătăţii şi se aprinde la gândul de dreptate, libertate, împăcare între oameni.

Ştiu că uneori e foarte trebuitoare ţeapă. Dar dacă noi, toţi ocârmuitorii, am ocârmui numai cu ţeapă, până la urmă pe cine am ocârmui? N-am rămâne noi şi pădurea de ţepi, cu stârvuri înfipte în ele şi cu corbi croncănind pe deasupra?

Am spus că Pârvu Craiovescu, cu mulţi dintre ai săi, se închinară lui Vladislav şi-i jurară credinţă. Îmi ziceam: să-l las, poate înfăptuieşte el împăcarea neizbutită mie. Dar iată că acest domn, în loc să măgulească înfumurarea Craiovescului, îi luă bănia şi-o dădu unui boier de al său, neînsemnat, pe nume Tatul, omul lui Mehmet-beg.

Iar lui Pârvu, la îndemnul drăculeştilor, i-a dat, în derâdere, slujba de... postelnic de casă. Zgâriat în trufia lui, ruşinat şi mânios de asemenea purtare,

trimise soli la mine, în Vinţ, rugându-mă să vin grabnic şi să-l alung pe Vladislav, vicleanul, mincinosul, sluga paşei din Nicopole.

Asemenea poftire mă bucura şi mă întrista, totodată.

Am zis către sol:

„A ajuns Drăgăuş la căuş? Dar, iată, acum, Soliman sultan ocupă, rând pe rând, cetăţile de pe malul Dunării: Semlin, Salankemen, Titel, Severin, în timp ce monarhii creştini continuă înfruntarea între ei, cu nătângă înverşunare. Ba, în împărăţia lui Carol Quintul, ţăranii s-au răsculat şi fac crâncen război, conduşi de cei trecuţi la legea lui Luther. Se spune: «Europa stă încremenită ca turturica la năpustirea vulturului otoman».

Dar nu-i tocmai aşa: se caută de purici şi se hărăţeşte prin gard, vecin cu vecin, pentru nimica toată, pentru o căpuşă ori o chichiriţă, în vreme ce dihania cea mare sfâşie turma.

Ştim că Soliman sultan pregăteşte cea mai mare şi mai nebiruită expediţie împotriva creştinătăţii; e încredinţat c-o va supune, fără doar şi poate. Ştim că întru acest scop a adus noi oşti, în Cetatea Albă şi Chilia fraţilor moldoveni, a întărit mult paza cetăţilor Rusciuc, Nicopole şi Vidin, că a umplut Orşova, Mehadia şi Caransebeşul cu oaste, că ne înconjoară cu ghiarele cele mai ascuţite”.

Aşa era. Banul Pârvu Craiovescu ştia, chiar mai bine decât mine, că dacă noi, românii, ne mişcăm, dacă îndrăznim ceva în coasta armiei cu care vrea să se năpustească în Ungaria, ne atacă în tot lungul

Dunării, cu zeci de mii de oşteni.

Mai mult: ca să ne ştie supuşi, din porunca sultanului, paşa Bali-beg de la Vidin cerea tribut chiar braşovenilor. Şi ca să-i silească a plăti, oprea trecerea caravanelor cu mărfuri pe Dunăre. Simţindu-se primejduiţi, braşovenii încarcă tunurile de pe meterezele cetăţii, spre a se apăra de „prea spurcatul câine” musulman, iar burgmeşterul Hans Benkner mă căuta ca iarba de leac.

Mă află trist şi cernit, nemângâiat de pierderea soţiei, îndurerat de soarta ţării, supărat pe boierii mereu nestatornici. Simţeam un gol, un pustiu arzător în sufletul meu. Totul mi se părea zadarnic şi netrebnic: deşertăciunea, deşertăciunilor…

Ca să-mi mai înzdrăvenească inima, mă copleşiră cu vorbe de laudă şi cu linguşeli, zicând:

„Ai câştigat zeci de bătălii împotriva agarienilor. Ai dovedit îndrăzneală şi vitejie. Fii, în continuare, scut tare la Dunăre. Arată sultanului că noi, cei din Carpaţi, nu ne supunem, ci ne batem. Fii ocrotitorul nostru! Altminteri, meşteşugurile noastre şi negoţul nostru stârpeşte de tot. Noi prin Galaţi, Brăila, Giurgiu şi Turnu respirăm spre largul lumii”…

Dar nu de măguliri aveam eu nevoie, ci de bani, ca să-mi tocmesc oastea. Şi de arme aveam nevoie.

Tot ca să mă… îmbărbăteze, sibienii îmi dăruiră o cruce mare de argint aurit, cinci măsuri de postav de Nürnberg şi alte cinci de catifea, precum şi un cal cu frâu frumos şi scump. Şi iar vorbe de laudă:

„Aşa ştim noi a cinsti pe vitejii apărători ai cetăţii şi ai vieţii noastre”.

Îmi venea să le bag catifeaua pe gât şi să le strig:
„Războiul se poartă cu arme! Crucile sunt pentru popi! catifeaua pentru jupânesele cele dezmăţate”...
Dar cu ce m-aş fi ales? Deci am zâmbit, am spus: „Danke” şi am plecat.
Aflasem, de mult, că bogaţii noştri meşteri sunt mai darnici în linguşeli decât în împrumuturi de bani şi în vânzare ieftenă de arme.
De altfel, cuvine-se a şti, iubitul meu fiu, că braşovenii, ca şi veneţienii, genovezii ori raguzanii vând bucuroşi armele făurite de ei oricui plătesc bine. Chiar otomanilor. Strălucirea aurului, pofta de câştig îi fac să uite că armele capătă glasul celor care le mânuiesc, că plătite sunt cu aur jefuit din ţări creştine, că, în curând, cu aceste arme de ei meşterite, vor veni otomanii asupra noastră, de istov să ne robească. I-am şi spus, într-o clipă de mânie, burgmeşterului braşovean:
„Tocmiţi-le cât mai fără greş, ascuţite cât mai bine, ca mai lesne să-i fie duşmanului a cuceri cetatea şi a ne tăia pe toţi”.
A rânjit Hans Benkner şi s-a rostit filosof:
„Războiul e război şi negustoria, negustorie. Măcar o vreme, merg bine împreună”.
„Da, am zis, hrănindu-se din sudoare şi din sânge omenesc”.
Iar el, cu sfruntare:
„Noi vindem armele ca să nu se învechească, războinicii le folosesc ca să nu ruginească”...
Şi iaca aşa, ne învârtim unii în jurul altora, precum câinii turbaţi în jurul cozii.

M-a chemat la el voievodul Zapolya. De faţă era un mare negustor pe nume Michele Bocignoli di Ragusa. Ne povesti despre încercările deznădăjduite ale puterilor apusene, în frunte cu papa Clement al VII-lea, de a orândui o rezistenţă a lumii creştine primejduită de năvala sultanului Soliman, care, după căderea Belgradului, porneşte asupra Budei şi a Vienei. Zicea, ca şi mine, că Transilvania, Moldova şi Ţara Românească, unite, pot alcătui un scut zăgăzuitor la Dunăre. A spus chiar, spre uimirea lui Zapolya, că aceste trei ţări fac parte din ţara pe care cei vechi o numeau Dacia: *ab antiquis Dacia dicta*.

„Adevărat, îl încredinţai eu; iar dacă Apusul porneşte război împotriva năvălitorilor, noi, voievozii din aceste ţări române, venim la luptă cu cel puţin nouăzeci de mii de ostaşi”.

„Făgăduiesc să scriu despre asta secretarului împăratului Carol şi să-i cer ajutor”.

Dar cum Zapolya nu făgăduia nimic, mai stătui vreo cinci zile, în şovăială: să-mi refac oastea şi să trec munţii, ori să rămân în Vinţul de Jos sau în Sighişoara, ca străbunul meu Vlad Dracul, aşteptând vremi mai propice?

Ci, într-o dimineaţă, mă căută Mierloi Pribeagu. Venea de la Târgovişte. Îmi era, cumva dor de el; îl poftii cu o ulcică de Târnave. Mă înştiinţă că Vladislav îşi dădea arama pe faţă: „taie boierii ca pe berbeci. Pârvuleştii, adică prietenii şi rudele lui Pârvu Craiovescu banul, au fugit din Cetatea de scaun şi s-au ascuns în Oltenia. Drăculeştii îl învinuie de mişeleasca ucidere a Bădicăi, iar

Craioveştii s-au convins că Mehmet-beg Ciungul este om păgân şi zălud, nepomenit de primejdios şi de fapt stăpâneşte ţara cu sabia lui Vladislav.

„Drept aceea toţi aşteaptă ca măria-ta să treci iar munţii şi, descălecând, pe Vladislav să-l alungi, să tai şi cealaltă mână a Ciungului, şi chiar capul... Te văd îndurerat şi mâhnit, mărite. Te doare moartea prea bunei doamne Voica. Te frământă grija coconilor, orfani şi micuţi. Drept aceea, aici lângă această ulcică de vin, cerc a izvodi cântec de-mbărbătare”.

Şi glasul lui ca mierea, s-a prelins pe stihuri ca acestea:

„Radule, măria-ta, / Tu de-o parte nu mai sta, / Minuni nu mai aştepta / Că te prinde Vladislav / Şi te-nchide-n loc jilav... / Foaie verde şi-un dudău, / Vladislav vodă cel Rău, / Vinde ţara turcilor, / Pe noi ne dă furcilor!... / Radule, măria-ta, / Rogu-te a ne-asculta... / Tânăr voievod, / Iubit de norod, / Pentru-a cincea oară, / Din Carpaţi pogoară / Lerui-ler... / Totdeauna treaz, / Tânăr domn viteaz, / Buzdugan vrăjit, / Şi nebiruit, Prin codri străluce, / Libertate-aduce, / Buzdugan de fier, / Înălţat spre cer, / Lerui, Doamne, ler... / Treci munţii, măria-ta, / Pe Bădica-l răzbuna, / Ţara ne-o mântuie / De focul ce-o bântuie... / Zvârle buzduganu-n cer, lerui, Doamne ler, / Pân’ce toţi duşmanii pier”.

Mi-a zis cântarea sau colinda asta de trei ori, balsam pentru inima mea, rugându-mă s-o murmur odată cu dânsul, ca pe-un leac sufletesc.

Se întâmplă ca a doua zi să mă poftească doamna

Despina în vizită, la Sibiu.

Mă cinsti, la masă, cu bucate alese, pregătite de domniţele Stana şi Ruxanda. Vorbirăm despre multele necazuri îndurate de noi toţi, şi, mai ales, de primejdia cea mare, năpustită asupra Evropei. Am zis iară:

„Numai împăcarea dintre neamuri şi unirea cestor trei ţări române ne poate izbăvi. Deci trebuie să pornim cu stingerea vrajbei dintre dăneşti şi drăculeşti”.

„Tocmai pentru asta te-am poftit la noi, se destăinui doamna Despina; regele Ungariei mă roagă a primi gineri pe Ştefăniţă şi pe tine. Cumnaţi fiind, veţi lupta uniţi împotriva sultanului. Primeşti?”.

„Dacă prin asta pun încă un temei împăcării, primesc. Cu toate că la multe mă gândisem, dar la o căsătorie cu fiica lui Neagoe Basarab, nu!... Să nu se supere domniţele”...

La plecare, domniţa Stana, mi-a şoptit, dându-mi cuşma:

„Mă bucur că mă voi mărita cu tine, Radule!”.

Drept să spun: cutezarea asta m-a cam ameţit. Pe urmă mi-a venit să râd.

A doua zi am pus şaua pe Şoiman şi am trecut, cu grăbire, cu neastâmpăr, la strângerea căpitanilor şi a oştenilor care, şi ei, asta aşteptau: porunca mea să trecem Carpaţii. Aşa, în trei săptămâni, am fost gata...

Ceasul al zecelea

Furaţi de povestirea voievodului, abia auzirăm cele trei bătăi ale orniciului din turn. Şi poate nici n-am mai fi gândit că a trecut şi ceasul al nouălea, dacă jos, între împrejmuitori, nu s-ar fi iscat zarvă mare, strigăte şi horcăituri beţive, ameninţări şi sudălmi dezmăţate. Mă temeam c-au şi pornit împotrivă-ne să ne ucidă, înainte de împlinirea celor douăsprezece ceasuri… făgăduite. Şi pentru că, în clipa când călugărul de strajă a deschis uşa, vântul a adus duhoarea grea de ţuică, mi-a venit să spun: beţivii sunt totdeauna grăbiţi.

Călugărul a întins mâinile spre focul din vatră, să prindă un dram de căldură, apoi şi-a arătat teama că, judecând după mulţimea slujitorilor grămădiţi la poartă, nu ne mai cruţă niciun ceas.

Măria-sa l-a ascultat şi i-a poruncit să străjuiască mai departe:

— Dacă ţi-i frig, călugăre, îmbracă dulama mea.

— Nu cutez: strai domnesc…

— Cutează! Şi a ta să fie… Apoi întorcându-se către cocon: Ai obosit, copilul meu?

— Da, tată; dar cine poate dormi când tu povesteşti atâtea întâmplări răscolitoare, iar de jos oameni răi şi ucigaşi strigă vorbe cumplite?

— Deci să mai povestesc?

— Da, măria-ta.

— Stareţe, dumneata asculţi?

— Ascult, doamne; dar mai mult îmi aud clănţănirea dinţilor de frică… Şi mă minunez cum, sub asemenea ameninţări, poţi povesti; nu încurci

nici cuvintele, nici gândurile.

— Eu nu mă tem de moarte, stareţe. Sunt demult cununat cu ea. Silă mi-i că mă răpun nişte ticăloşi şi nişte mişei, din porunca unuia din cei mai mari netrebnici zămisliţi pe acest pământ.

O poruncă lăuntrică m-a împins a grăi, cu toate că ştiam, demult, că măriei sale nu-i plăceau laudele:

— Cum oare, voievod ager şi viteaz, bun şi îndatoritor, cinstit şi drept până la uimire, ostaş înţelept şi cavaler fără pată, să aibă soartă amară ca aceasta? Eşti un neobosit luptător pentru dreptatea şi mândria noastră. Te-ai învârtejit de zeci de ori, cu sprinteneala ghepardului şi cu iuţeala şoimului, numai pentru binele altora. Cine te vede acum, ţinând, cu duioşie şi cu înlăcrămată durere, odrasla în braţe, înţelege că eşti întruchiparea omului de omenie. Ce orbi, ce mişei sunt cei care ne pândesc la poalele Cetăţuii, că nu văd, nu pricep că ţin încercuit, cu gând ucigaş, un bărbat cutezător, hotărât a se bate, până la jertfa de sine, pentru izbăvirea ţării de duşmani.

— Nu, cavaler Antonie! Am multe, multe păcate. Şi cel mai greu se numeşte îngăduinţa. Trebuia să-mi amintesc, de mai multe ori, că-s strănepotul lui Vlad Ţepeş şi să iau învăţătură de la el. Asta o spun şi pentru fiul meu; să ia aminte!

Voievodul Ioan Zapolya, încredinţat că Vladislav era umbra lui Mehmet-beg, precum acesta umbra padişahului era, de data asta m-a ajutat cu oaste bună. Am luat în leafă şi două sute de trabanţi şi trei sute de secui, din cei mai viteji.

Auzind că vin iară cu îndrăzneală mare şi steaguri numeroase, că am prieteşug cu craioveştii şi măcar cu o parte din cei mai buni dintre drăculeşti, cei mai mulţi boieri şi ostaşi români îl părăsiră pe Vladislav, unul câte unul şi pâlc cu pâlc, fie trăgându-se spre moşiile lor, fie sporind tabăra mea. În jurul lui rămaseră doar deliii şi ienicerii trimişi de Mehmet-beg să-l proptească în scaunul ţării. Şi, ştiindu-se prea puţini, s-au tras spre Giurgiu. I-am ajuns la marginea oraşului. Deşi erau foarte furioşi, răi şi sălbateci, totuşi uşor i-am făcut una cu pământul.

Întorcându-mă la Târgovişte, cu bine şi izbândă, în septembrie 1524 m-am încununat şi m-am încins iar cu brâu şi cu porfiră, m-am împodobit cu schiptru, iar mitropolitul mă mirui şi mă binecuvântă întru domnie aşezată, îndelungă şi rodnică.

Îmi alcătuii sfatul domnesc. Pe Pârvu Craiovescu îl lăsai, aşa cum dorea, ban al Craiovei. Pentru ca mă căina, amintind câte am pătimit, se mira de bunătatea mea, lăudându-mă foarte, eu îl dojenii cu o pildă, zicând:

„Conetabilul de Bourbon, poate vei fi auzit, şi-a trădat regele şi ţara şi a trecut de partea împăratului Carol Quintul. După bătălia de la Rebecco, aflând de rănirea cavalerului Bayard, a venit să-şi arate părerile de rău faţă de acel om minunat şi cavaler neîntinat, şi a zis: «Plâng soarta ta, viteaz cavaler fără teamă şi fără pată!». Cavalerul i-a răspuns: «Signor, eu mor ca un om cinstit, deci nu sunt de plâns, întru nimic. Milă mi-i de domnia-ta, care ţi-ai călcat jurământul şi ai

ridicat arma împotriva patriei şi a regelui domniei tale»…

Linişte deplină n-am avut, însă, nici acum. Că Vladislav şi alţi domnişori se mai ridicară împotrivă-mi. Venind dinspre Vidin cu cete otomane, îl trimisei pe Pârvu Craiovescu, cu cetele lui să-l poprească.

Îl înfrânse uşor şi tot aşa de uşor îl scurtă de cap.

Când îmi înfăţişă cetele de români slujitoare lui Vladislav, aduse să-mi jure credinţă, m-am bucurat. Dar foarte m-am supărat şi m-am îndurerat văzând cum scot dintr-o desagă capul lui Vladislav, hâd, plin de sânge închegat, cu ochii holbaţi, cu gura strâmbă, rânjită. Nu l-am văzut niciodată viu; se poate să fi fost un bărbat frumos, cu plete bogate, gălbui, cu mustaţă roşcată.

L-am batjocorit pe banul Craiovei cu răstire mare:

„Crezi oare că sunt Mehmet-beg, care urcă spre rangul de paşă pe trepte de cranii româneşti? Cum de nu mă cunoşti? Sunt eu străneptotul lui Vlad Ţepeş, dar am, mai ales, sânge de la părintele meu Radu voievod şi de la rucăreanca mea mumă”…

Pârvu banul s-a ferit, cu mirare:

„Vrui să-ţi spulber grijile din partea acestui poftitor de domnie şi să-ţi dovedesc credinţă”.

„Poate… Dar a ieşit aşa că-mi vine să mă întreb: oare capul meu stă bine pe umeri?”.

Ci văzând că banul Craiovei taie poftitorii de domni fără să mă întrebe, am ţinut trabanţii şi secuii lângă mine.

Dar luptele neîncetate, sâcâitoare, îmi micşorau numărul oştenilor, iar datoriile se cereau plătite:

braşovenii şi sibienii nu-mi îngăduiau nicio amânare şi-mi sporeau mereu camăta.

Atunci am sfătuit cu boierii şi-am înţeles că n-o să ne putem bate, singuri, la nesfârşire, cu un împărat mare, stăpân peste atâtea ţări şi noroade. În cinci ani de domnie, Soliman sultan a înfricoşat toţi regii şi noroadele.

Mehmet-beg îmi stă încă aici, ca un iatagan în coaste; e tot atât de iute în mişcări, de îndrăzneţ, de viteaz ca şi mine; mă întrece însă mult întru viclenie şi cruzime. Iar acum, de când e schilod, toată puterea lui se tălmăceşte prin asemenea însuşiri sporite cu acea sălbatecă ură împotriva mea. Dar port în mine ca pe-o nepreţuită comoară, ca pe-o podoaba sufletească, mândria de a-l fi răpus, de a-l fi scos din luptă, de a-l fi schilodit pe cel menit de sultan a fi paşă la Târgovişte. Gândul şi mândria asta mă vor hrăni câte clipe îmi vor mai lăsa ucigaşii care m-au împresurat. Iar după aceea să mi-o scrieţi pe lespedea de mormânt, să se ştie, în veac.

Toţi dregătorii mă sfătuiră să merg la Istambul şi să mă închin sultanului. Altminteri Bali-beg trece Dunărea şi iar sugrumă ţara. Trebuia să mă umilesc, deşi n-am fost înfrânt. N-am fost încă înfrânt. Prin războiul meu am arătat, am dovedit sultanului că ţara nu primeşte a fi paşalâc. Adică a arătat că nu se lasă ucisă. Poporul îndură poveri, îndură nevoi, îşi plăteşte cu sânge, cu aur, cu grâu, cu miere dorul de libertate şi marea nevoie de a fi. Şi el şi ţara!

Da, dar cum să mă duc la Istanbul?

Să intru de bună voie în gura crocodilului?

Nu mă tem de moarte, ci mă doare umilinţa.

Totuşi a urma singur războiul cu Soliman însemna o necugetare sfârşită cu robia şi pustiirea ţării; în câteva săptămâni, tăvălugul otoman se răstoarnă peste noi, întru a noastră de istov strivire.

Deci, ce-i de făcut?

Cu bani şi daruri trimise la Vidin, lui Bali-beg, Pârvu Craiovescu îmi deschise calea împăcării cu sultanul. Îmi trimise chiar cuvânt de firitisire pentru că arăt cuminţenie şi las arma jos. Sultanul tocmai asta dorea: să nu aibă niciun necaz cu românii, aici în latura dreaptă. Voia linişte şi se mulţumea cu plata tributului. Bali-beg sta chezaş pentru mine.

Şi aceasta, în fapt era o biruinţă.

În luna lui august 1525, mă gătii de călătorie până la Edirne, adică Adrianopol, unde se afla tabăra sultanului în zilele acelea. Îmi rânduii o suită cât mai strălucită; să vadă padişahul că sunt domn de ţară românească. Treburile domniei le lăsai în seama banului Pârvu Craiovescu şi a lui Drăgan din Merişani; adică un dănesc şi un drăculesc. Mă însoţea, pe vreme de iarnă, Neagoe din Periş, în rang de vistier.

În călătorie nu am avut alt necaz decât o ciocnire cu nişte lotri acângii, la trecerea munţilor Balcani. Sultanul m-a primit pe cuvântul lui Bali-beg, dar numai după ce Neagoe vistier împărţi pungi de galbeni, în dreapta şi-n stânga, printre slujitori. Ci, văzându-mă cum arăt la înfăţişare şi crezând că nu ştiu turceşte, a zis în veliglas:

„Frumos bărbat, ghiaurul!”.

Ci eu i-am răspuns în grai otoman:

„Mă plec în faţa măritului padişah, cuceritorul Belgradului şi al Ostrovului Rodos, cu nebiruita lui cetate”...

Nu ştiu de i-a plăcut ori nu linguşirea mea, căci a rostit aspru poruncă:

„Jură!”.

„Jur credinţă marelui sultan Soliman, stăpânul lumii!” am rostit, cu tremur în glas, vorbele pe care le spusesem de zeci de ori în gând, ca să nu le greşesc.

A mai spus:

„Cunosc hainirea ta. Te-ai bătut voiniceşte, cu Mehmet-beg, paşa la Nicopole, şi prieten al meu. Ştiu şi păţania lui. Pentru că ai venit la aman, îţi laud vitejia şi-ţi osândesc hiclenia. Marele vizir Ibrahim paşa te va înştiinţa despre condiţiile închinării”.

Mi-am plecat genunchii şi am sărutat pulpana sultanului. Acesta a fost cel mai greu, mai umilit, mai înjosit, mai negru minut din viaţa mea.

M-am supus, cu nădejdea tainic ascunsă în inima mea că mă voi răzbuna, totuşi, cândva. Căci eu, fiule, de când mă ştiu pe lumea asta am urmărit pasărea măiastră a dreptăţii şi şoimul libertăţii.

A surâs, măria-sa; surâs amar. Şi a netezit, mângâietor părul şi obrazul coconului. Apoi a urmat cu glas schimbat:

— Treceam Dunărea înapoi şi mă gândeam: marele vizir mi-a îngăduit să ţin oştire până la douăzeci de mii, adăugată cu două mii de trabanţi,

şi încă cinci sute cu arcănarii şi buzdugănarii mei. Să ţin oştirea asta pe sama ţării, dar s-o pun în slujba sultanului, gata oricând să merg împotriva celora care va merge şi el, sultanul. Adică împotriva Evropei creştine.

Intram în Cetatea mea de scaun, dar parcă mergeam de-a îndărătele ori aveam capul cu faţa sucită la spate. Grea povară pentru sufletul meu: să-l păzesc pe voievodul Zapolya, ca nu cumva să se alăture regelui Ludovic al Ungariei. Adică să mă port tocmai aşa cum nu voiam. Se spune că acei care sluţesc frumuseţea sunt ucigaşii cei mai fără drept de iertare. Dar oare pot fi iertaţi cei care te silesc să ucizi omenia?

Chinuit în cugetul meu, la Târgovişte l-am mustrat aspru pe vistierul Neagoe din Periş, când mi-a înfăţişat socotelile; prea darnic cu dregătorii otomani: golise visteria ţării, de multe ori fără chibzuială şi fără să mă întrebe. Îmi trebuia aur pentru oaste, pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeş, pentru întreţinerea curţii domneşti, pentru nunta cu o domniţă basarabă, „nunta împăcării între neamuri”, cum începea s-o numească lumea.

În cugetul meu se zbăteau gândurile ca peştii prinşi în vârşă. Îmi părea rău că mă certam cu unii prieteni dintre drăculeşti. Mă supărau mai cu samă acei care mă întrebau, cu ciudă sau cu răutate, sub care ghiceam împotrivirea la împăcarea între neamuri:

„Crezi că-i cu putinţă? Nu vezi că înverşunările se

izvodesc mereu, ca vânturile cele rele?”.

Mă dojeneau şi cu altă întrebare, la care nu puteam, nu trebuia să dau răspuns făţiş:

„Cu ce gând ai primit a ţine oaste?”.

Chiar omul meu de casă, Neagoe din Periş mă şfichiuia:

„Cine aleargă după doi iepuri”...

„Neagoe, prietene, ajuns-am oare aşa de obosiţi de neîncredere şi de îndoieli, aşa de roşi de laşitate încât să nu mai avem dreptul de a crede că, măcar uneori, omul poate îndrăzni şi ceea ce nu-i cu putinţă?”.

Apoi, ori de câte ori îmi aminteam de moartea lui Vladislav, mă usturau părerile de rău. Această usturare s-a înteţit când logofătul mi-a spus că, în taină, el a scris burgmeşterului Hans Benkner din Braşov că râvnea, mai mult ca orice, să scoată ţara „din gura vrăjmaşă a afurisiţilor agarieni”, iar cât priveşte Transilvania o dorea unită cu Ţara Românească, alcătuind una singură, ca „să ne putem apăra de vrăjmaşii noştri şi ai legii creştine, de turcii agarieni”.

Ca să pun temei sufletesc împăcării, fără zăbavă l-am poftit pe meşterul zugrav Dobromir de la Târgovişte să înceapă lucrul întru desăvârşirea împodobirii ctitoriei de la Curtea de Argeş. După ce i-am văzut schiţele, l-am trimis la Sibiu să primească şi încuviinţarea doamnei Despina. S-a întors însoţit de Ruxanda. Am alergat la Argeş, să urez domniţei bun venit şi s-o găzduiesc eu însumi. Am găsit-o mai binevoitoare, mai gingaşă, mai frumoasă, decât la

Sibiu. După ce am ascultat lămuririle meşterului Dobromir despre cele dorite de doamna Despina în rânduiala zugrăvelii şi am chibzuit cum se vor împlini, am ieşit afară din biserică, ne-am plimbat, am privit, am admirat frumuseţea zidirii, apoi ne-am rezemat de stâlpii de marmoră ai aghezmătarului şi am povestit îndelung. Adică ne-am destăinuit unul altuia. Mi-am amintit de sărbătoarea de la târnosirea acestei ctitorii, am cuvântat despre slujbele primite de la părintele său, Neagoe Basarab, şi mai ales despre dorinţa lui de a curma sfada şi ura ucigaşă dintre neamuri. Ea m-a întrebat amănunte despre războaiele mele, despre rănile primite, despre gândurile călăuzitoare întru împlinirea domniei.

„Gândul meu cel mai arzător, i-am spus, este acum să astâmpăr dihonia dintre dăneşti şi drăculeşti, care aşa de mult strică nouă tuturor şi ţării”.

„Şi cum crezi că vei izbuti?” m-a întrebat surâzând a neîncredere.

„Izbutesc, domniţă, dacă mă ajuţi”.

„Cum?”

„Primul pas, prea frumoasă domniţă, este să fii soţia mea şi doamna ţării”.

Ruxanda a mărit ochii, a rotunjit buzele şi-a tremurat nările a mirare, a mândrie şi chiar a plăcere.

„Crezi că aş primi?”

„De ce nu? am zâmbit, cu o prefăcută umflare în pene, apoi şfichiuindu-mă singur: Văduv sunt, am eu

vreo doisprezece ani mai mult decât tine”…

„Eu te văd tânăr şi te ştiu viteaz, înţelept, bun; dar cuvine-se să afli că părintele meu m-a juruit lui Bogdan vodă, chiar din ziua naşterii, pentru fiul său Ştefăniţă de la Moldova”.

„Da?”

„Da; iar Ştefăniţă mi-a şi trimis vorbă că vine să mă ia, îndată ce sfârşeşte războiul cu tătarii”.

„Războaiele… nu se sfârşesc aşa curând”.

„Asta însamnă să mă călugăresc?”.

„Nu, însamnă să binevoieşti a fi doamna mea, la Târgovişte. Şi cât mai curând”.

S-a desprins de lângă stâlp şi a pornit singură spre casa domnească, unde o găzduisem.

N-am urmat-o, ci doar am privit-o cum se pierdea prin vălurile înserării şi mă miram de ce i-am vorbit cu atâta hotărâre. Mi-ar fi părut foarte rău s-o fi supărat.

A doua zi a poftit s-o văd, înainte de a pleca în Târgovişte.

„Dacă ar fi trăit părintele meu, a grăit ea, altfel se petreceau lucrurile. Ţie pot să-ţi spun: mă tem de Ştefăniţă. Se zice că-i demoniac. Dacă mă iei doamnă, îmi salvezi viaţa. Dar ia seama: avea-vei necazuri cu el”.

„S-ar putea, am surâs şi iar m-am grozăvit: Nu mă crezi în stare a te cuceri şi cu arma?”.

„Ba da, dar sfadă între ţări pentru o domniţă”…

„Ca în povestea Troadei, am glumit eu, dar mi-am luat vorba înapoi: Nu eu voiesc asta, Ruxanda. Eu te aduc în casa mea ca pe-un crin al păcii”.

„Şi dacă nu sunt decât cucută?”.

Pentru că am tăcut, a urmat tot ea:

„Ci voi face aşa cum mă va povăţui mama, doamna Despina. Îmi eşti drag, dar mă tem. Nu de tine, ci de cei din juru-ţi”.

„De care anume?”.

„De mai mulţi, dar îndeosebi de Neagoe din Periş”.

„Nu se poate! E omul meu de casă, prieten vechi”...

„Iertare, dar în juru-i se simte un fel de duhoare de făţărnicie... Şi de sora mea Stana mă tem”.

M-am mirat, dar n-am stăruit; mi se părea o domniţă năzuroasă şi închipuită. Dar...

Voiam deci împăcarea, cât mai temeinică şi mai repede. L-am rugat pe Zapolya să stăruie pe lângă doamna Despina să mi-o dea pe Ruxanda, nu pe Stana. Mi-a împlinit ruga şi a făgăduit miresei moşiile şi castelele din Alvinţ şi Vurpăr.

Banul Pârvu s-a arătat, de asemeni, foarte bucuros de atare înrudire:

„Nici că se putea o treabă mai bună”...

De asemeni, patriciatul Sibiului a făgăduit să plătească toate cheltuielile de nuntă ale miresei.

Dar vremurile se tulburau şi primejdiile sporeau, zi de zi. Ştiam din călătoria mea până la cortul sultanului, la Edirne, că armia otomană, îndreptată împotriva Evropei era uriaşă. Că Soliman voia să ajungă la Belgrad şi, de acolo, în vară, să năvălească în Ungaria şi să cucerească Buda. Văzusem cu ochii mei pregătirile acestei năpustiri, cu întâiul pas peste

ţara noastră.

Drept aceea, fără zăbavă, dar şi în cea mai mare taină, cerui prietenilor să trecem la faptă. Prin Ioan Bocoşniţă, „husarul de curte”, am iscălit tainică înţelegere cu regele Ludovic al Ungariei. Se prevedea ca noi cei care ocârmuim norodul vechii Dacii, adică Zapolya, voievodul Transilvaniei, Ştefăniţă, voievodul Moldovei, Ioan Drag, voievodul Maramureşului, şi cu mine, domnul Ţării Româneşti, să lovim, fără zăbavă, armia sultanului la Dunăre: la Rusciuc, Nicopole, Vidin. Să poprim orice corabie otomană care ar pluti spre Belgrad. Să adunăm cât mai multă oştire în Banat, întărind cetăţile Orşova, Mehadia, Caransebeş, Timişoara. Totodată, în alianţa noastră, prin Ludovic regele Ungariei, ceream lui Ferdinand de Austria să vină în Slovenia, măcar cu 50 000 de călăreţi şi trabanţi, pălindu-l pe Soliman în aripa dreaptă. Aşa, izbit din trei părţi, îi smulgem toţi fulgii. Semnalul acestei porniri să-l dea arhiducele Ferdinand şi cumnatul său regele Ungariei. Noi să fim gata şi să aşteptăm semn de la dânşii.

Despre asemenea treburi de alianţă şi război ştiam numai eu, Neagoe din Periş şi braşoveanul Hans, suveica mea de ţesut pânza alianţelor, alergător sub felurite înfăţişări şi nume, în Alba Iulia, Sibiu, Braşov, Suceava şi Târgovişte. Pe tine, Antonie, te trimisesem la Sighişoara, să tocmeşti şapte harabale cu postav, de fapt cu săbii şi arbalete, bine ascunse în cele suluri de ţesătură.

Toate păreau că merg bine; dar, dintr-odată, mă

trezii, la Afumaţi, unde mă aflam întru pregătirea oştenilor, cu beiul de Rusciuc. Arăta binevoitor, dar mi te ceru ostatic, Vlade, întru adeverirea şi păzirea credinţii mele faţă de padişah. Mult m-am înfurcat cu acel bei şi mult l-am rugat să nu-mi ceară feciorul. Am jurat că n-am alt gând decât să-mi feresc ţara de jaf şi de război. Că dacă sultanul porunceşte să vin cu oastea la Belgrad, într-o lună, cel mult două, sunt acolo. Sporesc birul cu încă o mie de galbeni.

Dar beiul una ştia: zălogirea fiului, tocmai pentru a nu se îndoi nimeni de buna mea credinţă.

Mi se sfâşia inima de durere.

Judecai: dacă mă împotrivesc mai mult, bănuielile sultanului sporesc; dacă popresc ori pun în ţeapă solia, primejduiesc nu numai domnia mea, ci şi alianţa cu Zapolya, regele Ungariei şi Ştefăniţă; dacă pornesc singur, paşa din Nicopole şi cel din Vidin, îmi pârjolesc ţara.

Sfatul boierilor a fost să împlinesc porunca padişahului, fără cârtire. Aşa a trebuit să te trimit zălog, fiule, cu spaima în oase, că te-aş putea pierde, pentru tainele şi jurămintele mele nevoit strâmbe.

Ştiindu-i eu pe otomani bănuitori din fire, n-am crezut că vreunul dintre ai mei m-ar fi vândut.

În schimb, gândeam că într-asta era... mâna Ciungului, neobosit întru râvna de a dobândi scaunul paşalâcului de la Târgovişte. De altfel, curând după asta, am ştiut de la prietenul meu Iusuf, neguţător de oi din Vidin, prieten şi cu fratele meu Mircea, mare gelep, adică neguţător de oi, că

Mehmet-beg ţinea pe lângă sultan un slujitor, plătit anume, ca să-i amintească făgăduiala că-l ajută cu oaste să ocupe Ţara Românească şi paşalâc s-o facă.

Deci, ţi-am dat însoţitor pe Stroe Buzoianul şi te-am trimis la loc de mare primejdie pentru zilele tale. Neagoe din Periş a spus atunci aşa:

„Bine ai făcut, măria-ta, că ţi-ai zălogit coconul; la adăpostul vieţii acestui prunc, noi putem lucra mai în voie”...

Am zâmbit cu durere:

„Slabi suntem, spătare, şi urgisiţi, dacă trebuie să ne... adăpostească un prunc? Dar, uitându-mă la tine, mă încredinţez că omul care-i mereu zâmbitor, trăieşte de două ori viaţa, cu toată dulceaţa şi amărăciunea ei”...

Acum să mă întorc cu povestirea la căsătoria cu Ruxanda.

În a doua săptămână după încuviinţarea doamnei Despina a nuntirii mele cu domniţa cea frumoasă, s-a aflat la Suceava.

Şi, după alte două săptămâni, în plină iarnă, îmi sosi ştirea că Ştefăniţă pradă şi arde ţara dinspre răsărit.

Ieşindu-i în cale cu zece stoluri de oaste, îl întâmpinai la Târgşor. Trimisei solie să-i aflu gândurile. Mă pofti la el în tabără. M-am dus, deşi unii ziceau că-mi primejduiesc viaţa. Zisei:

„Vrednicul meu înaintaş, Neagoe Basarab înţeleptul, ne învaţă că: «nici voi să fie vărsare de sânge, nici să se ude mâinile mele de sânge de om». Dar încă de frate”.

Întâi, Ştefăniţă mi-a cerut să stric logodna: Ruxanda era juruită lui, din leagăn. I-am spus că prin această căsătorie voiesc a împăca pe dăneşti cu drăculeştii, că am dobândit încuviinţarea regelui Ungariei, sub a cărui ocrotire se află familia lui Neagoe Basarab. Că am şi trimis sol pe Şerban postelnicul s-o aducă la Târgovişte.

S-a înfuriat ca un tigru înţepat de viespi. A urlat la mine. Mi-a zis tâlhar şi turc blăstămat, pentru că-mi iau drept cadână pe cea mai frumoasă domniţă din lume, sortită lui de însuşi Dumnezeu. Nici când nu mi-a spus cineva cuvinte atât de rele şi urâte. Spumega de furie turbată. Ameninţa că-mi pârjoleşte ţara până la Craiova, şi-mi trece toţi dregătorii prin spadă.

Mă temeam, dar nu arătam. I-am răspuns că lumea îl ştie ca pe un tânăr deosebit de îndrăzneţ, de viteaz:

„L-ai înfrânt pe Albu hantătar!”.

Parcă s-a mai domolit; totuşi mi-a zis că-s om fără noroc şi deci Ruxanda nu va găsi nicio bucurie la sânul meu. Şi, deodată, vorbi negustoreşte:

„Dacă ţi-o las, cu ce mă răsplăteşti?”.

„Cere-mi”, am răspuns, foarte hotărât.

„Pribegii cuibăriţi la tine!”

„Nu-mi ceri prea mult?”

„Nu! Sunt rebeli şi voi să-i scurtez de cap”.

„O lege a omeniei mă opreşte să-i dau!”.

„De ce omenia asta nu te-mpiedică să-mi furi logodnica?”.

Cu greu l-am potolit din nou, vorbuidu-i despre

farmecele armencei Nuvart, ibovnica lui din Hârlău.

„E ţiitoarea mea! s-a fălit. Mi-a făcut şi un cocon! De unde-o ştii?”.

„Din zvonuri. Te poţi numi fericit că ai aflat asemenea muiere, măcar că-i din oameni de rând, neguţători”.

„Da... Se vede că nu-i cu putinţă şi soaţă şi ţiitoare frumoasă”.

Zărindu-i sclipiri blânde în privirea piezişă şi cam holbată, am căutat să-l cuceresc cu totul. Îi vorbii despre primejdiile mari care ameninţă, în fitece clipă, ţărişoarele noastre, îl lăudai pentru biruinţa împotriva celor patru mii de turci care se întorceau din pradă din Polonia, pe Prut, la vale:

„Da, da! I-am spârcuit şi nimicit pe toţi!”

„Vezi, măria-ta? Numai de-alde astea de-am face, mult ne-ar slăvi lumea. Noi, aici, la Dunăre, suntem scut Evropei. Dacă regele Ungariei ridică cincizeci de mii, Ferdinand de Austria cam tot atâta, Zapolya şi cu mine cu câte treizeci de mii, adăugând câteva mii juzii şi cnezii din Hunedoara şi Banat, şi cu treizeci de mii ai măriei tale”...

„Ridic! Dar nu treizeci, ci patruzeci de mii: douăzeci le ţin la Nistru împotriva tătarilor şi douăzeci merg cu mine în Ungaria, unde ştiu că atacă Soliman sultan!”.

„Foarte bine, măria-ta! O sută de mii de pe teritoriul românesc, cu o sută de mii din Ungaria, şi Austria fac două sute de mii. Deocamdată, sultanul nu poate avea atâţia. Iar dacă, atunci când intră în Ungaria, îl izbim din faţă, din coaste, din spate, îl

împotmolim în mlaştinile Tisei şi-i nimicim toată armia... Apoi trecem Dunărea, recucerim Belgradul şi-l apărăm precum Iancu Corvin de la Hunedoara. Aici ne unim oştirile şi pornim expediţia, ca în 1444; dar nu spre Varna, ci spre Sofia şi Adrianopol, nădăjduind că, dinspre Salonic ne vin în ajutor italienii, veneţieni, genovezi, amalfitani, pisani”...

Rostirea înflăcărată a planului meu i-a aprins închipuirea. Ochii i s-au mărit şi mai tare. Nările şi buzele au început să-i tremure, mărunt, pătimaş. A sărit în sus, vifor:

„Aşa vom face! Împlinim planul bunicului meu, bunul şi viteazul Ştefan vodă, biruitorul de la Vaslui şi de la Dunăre. Pe el vreau să-l urmez şi chiar să-l întrec! Eu, nepotul său, tot Ştefan numit! Merg! Merg în fruntea voastră! Las Moldova în sama vornicului Petrea Carabăţ... Ba nu: pe vornic îl iau cu mine, că-i viteaz, iar lupta cu tătarii... Dar mă mai gândesc eu pe cine pun înlocuitor. Visarea mea cea mare! Pedepsirea sultanului şi spulberarea acestei împărăţii de războaie şi pradă!”.

Se aprinsese şi ardea, vâlvătaie, vulcan încărcat de dorinţi războinice. Striga, înăbuşit, dar din străfundul fiinţei:

„Eu conduc! Eu, noul *athleta Christi*”...

Am cercat să-i spun că asemenea cinste se cuvine regelui Ungariei sau lui Ferdinand de Austria, neam de cruciaţi.

După o scurtă îngăimare mi-a dat dreptate.

„Poţi să conduci tu, mi-a zis, că şi străbunicul tău, Vlad Dracul a fost cruciat”... Apoi a băgat de samă

că: „Doi tineri de douăzeci de ani sunt sortiţi să biruie islamul: eu şi Ludovic, riga Ungariei; iar al treilea, în vârstă de treizeci de ani, să-i sprijine din toate puterile!… Să ne pregătim oştile! Sărbătorim nunţile odată, la Focşani, după biruinţă! Până atunci logodnicele ne-or aştepta la Suceava şi Târgovişte”.

În vorbirea asta, izvorâtă dintr-o închipuire prea înflăcărată, se afla, totuşi, mult adevăr şi multă tinerească dorinţă de a birui potrivnicul cel de nebiruit.

Aşa, prin dibăcia mea, Stana trebuia să fie soţia moldoveanului.

Eram foarte bucuros c-o salvam pe Ruxanda şi amărât c-o jertfeam pe Stana, trimeţând-o după un bărbat ciudat, când miel, când tigru.

La astea s-a adăugat o mare mâhnire: n-am luat sama că oamenii lui Ştefăniţă, răspândiţi prin ţară, au prins patru dintre pribegi şi, cu de la ei putere, le-au tăiat capetele. Pentru că mi-am arătat supărarea, mi-a trimis, în scurt, patru dintre pribegii mei, să-i tai. Ci eu i-am dojenit şi i-am iertat.

Totuşi, înfrăţit cu Ştefăniţă, mă simţeam ca unul din voievozii tineri ai marei porunci de a înălţa spada în faţa primejdii otomane. Observam că mă înşiram între urmaşii lui Mircea Bătrânul, Vlad Dracul, Vlad Ţepeş, că-i aveam prieteni pe Ştefăniţă, pe Ioan Drag din Maramureş, pe Vlad şi Vlasie din Haţeg, ori juzii din Banat: Nicolae Castruţ şi Ioan Şandru, aşa cum prietenie îmi arăta şi voievodul Ioan Zapolya al Transilvaniei şi Ludovic regele Ungariei, precum şi toţi cavalerii lui, nevoiţi să-şi

apere ţara şi libertatea, chiar dacă nu-i ajută nimeni. Şi nu din vreo ambiţie deşartă ori din vreo sminteală voim a ne arunca în luptă, ci din teribila nevoie de a fiinţa, de a nu pieri. Şi drept răspuns, i-am amintit de faptele înţeleptului şi viteazului său bunic, Ştefan vodă, şi l-am povăţuit cu o învăţătură împrumutată de la Neagoe Basarab: „Nimic nu cunoaştem din împăraţii şi domnii aceia puternici, cu peceţile lor, ci numai faptele bune, dacă le-au făcut careva din ei, acelea până la sfârşit nu vor pieri”. Şi cea mai de neuitat faptă bună asta ar fi: zăgăzuirea năvălirilor lui Soliman padişah.

Îi plăcu povaţa şi mă îmbrăţişă.

Era zbrehud, apucat şi crud omorâtor a mulţi boieri, câţiva vinovaţi, alţii nevinovaţi; dar tânăr era, avântat, viteaz şi la războaie cu pricepere, cu noroc.

Şi pe când noi, voievozii, ne sfădeam şi ne sfătuiam cu aprindere, oştenii lui şi ai mei, vorbind acelaşi grai, se înţelegeau, şi se împrieteneau. Iar vinul din Valea Mare ne-a îndemnat pe toţi, voievozi şi oşteni, să cântăm aceleaşi cântece.

Dar în căsătoria cu Ruxanda s-au amestecat, cu rea voinţă, şi unele rubedenii de ale mele, adică dintre drăculeşti. Prin solii tainice o speriau pe doamna Despina, zicând că Ştefăniţă îi va pricinui mult rău, dacă nu-i dă domniţa cea frumoasă. Că prădarea ţării era doar începutul. Că deşi eu m-am înţeles cu vecinul de peste Milcov, totuşi mă voi răzbuna prădând miazăziua Moldovei.

Şi, în adevăr, după ce Ştefăniţă vodă a ajuns la Suceava, rudele mele drăculeşti, şi-au repezit cetele

peste Milcov, jefuind până aproape de Bârlad. Iar ca să mă întărâte la ceartă cu vecinul – aflai mult mai târziu – a lucrat cu viclenie marele postelnic Drăgan din Merişani. Când îl întrebai de ce a săvârşit asemenea mârşăvie, răspunsu-mi-a cu obrăznicie:

„Nouă, drăculeştilor, nu ne plac împăcările pe care tu le tot pui la cale, în fel şi chip. Pentru noi, bunătatea ta-i nevrednicie şi pagubă. Ai dat ţara pe mâna dăneştilor, chiar înainte de a te însura cu Ruxanda; pe noi, rudele tale de sânge, ne scoţi la margine şi ne oropseşti. Ce-o să păţim după ce-ţi vâri în casă nadă dănească?”

Am încercat a-i potoli furia, cu vorba bună: „Jupâne Drăgan, ce poate fi mai folositor şi mai sfânt decât pacea între fraţi?”

Mi-a răspuns încă mai obraznic şi chiar ameninţător:

„Da, da; numai vezi să nu sameni cu acel caraghioz care face tumbe, se dă peste cap, ca să nu ajungă pe butuc, cu gâtul sub secure. Şi nu trebuie să uiţi, mi-a zis, că la Istambul aşteaptă, uneltind, Moise, fiul lui Vladislav, pe care tu…”

L-am ţintuit cu privirea până s-a îngălbenit, ca sloiul de ceară şi-a prins a tremura, ca frunza plopului. M-am rostit răspicat:

„Dacă nu pleci chiar azi la Merişani şi nu stai acolo, închis în conacul domniei tale, o jumătate de an, securea călăului va să-ţi ştie de nume”…

A ieşit, în vârful picioarelor, lăsându-mi multă amărăciune în suflet.

Dar prin ceaţa mâhnirii, îmi licăriră steluţele a

două bucurii: că nu l-am dat morţii şi că mi-am amintit de-o vorbă de haz a fratelui meu Bădica:

„În tinereţe, Drăgan din Merişani se lăuda, către toţi, că vrea să devină mare viteaz, martir pentru libertatea ţării şi a norodului şi a sfârşit ajungând... ibovnicul unei ţigănci roabe, pe care o socotea înebunitor de frumoasă”.

Vorba asta a umplut Târgoviştea. Mai ales tagma cea pizmătăreaţă şi gureşă a muierilor mult s-a veselit. Soţia lui, Velica Stana, nici nu mai putea scoate capul în lume de ruşine. I-am trimis vorbă: să ştie că i-am luat dregătoria şi c-o să-i trimit, în schimb, pentru desfătare şi potolirea patimilor, trei ţigănci frumoase.

Deci n-am ţinut sama de împotrivirea rudelor la căsătoria cu Ruxanda. Mai ales că regele Ludovic al Ungariei o povăţuia, cu stăruinţă, pe doamna Despina să grăbească nunţile, să ne ştie, pe mine şi pe Ştefăniţă vodă, rude, prieteni şi aliaţi, în războiul cel greu cu otomanii. Căci Soliman sultan pregătise trecerea Dunării, la Belgrad, şi niciuna din puterile apusene nu se grăbea să vină în ajutorul tânărului rege Ludovic.

Încă din ianuarie 1526, doamna Despina a trimis-o pe Ruxanda cu Şerban, marele postelnic spre Târgovişte. Dar viscolul şi înzăpezirea o opriră la Turnu Roşu. Fiind foarte prins cu treburile orânduirii cetelor cerute de sultan, cu neguţarea grânelor şi a vitelor de pe moşiile mele, ca să strâng bani pentru oştire şi pentru zugrăvirea ctitoriei de la Curtea de Argeş, pe care o voiam gata la data

nunţii, n-am putut ajunge la vreme la Turnu Roşu, să-mi primesc logodnica. Am trimis, întru întâmpinare, prin Loviştea, trei sănii, cu strajă bună, dar s-au înapoiat de răul lupilor, haite mari, învrăjbite de foame, care mi-au sfâşiat patru cai şi doi străjeri.

Speriată de iarna grea şi de greutatea drumului, Ruxanda s-a întors la Sibiu.

Apoi, înaintarea armiei otomane ca o negură şi ca un potop înspâimânta lumea şi nimănui nu-i ardea de nunţi şi petreceri. Toţi şi toate păreau potrivnice acestei însoţiri.

Ba muierile din neamul drăculesc spuneau că şi duhul Voicăi se împotrivea.

Mulţi ştiau că am poruncă de la Bali-beg să-mi unesc oştirea cu cetele lui şi să merg, ca supus al sultanului, împotriva Ungariei. Drept aceea orânduiam, cu strădanie mare, tot tacâmul trebuitor războiului; mutam cetele din loc în loc, trimeteam olăcari la Dunăre, vestind că încă nu sunt întru totul gata, ci voi fi foarte curând.

Dar se impunea să mă port aşa fel încât să nu se observe că, de fapt, aşteptam curgerea vremii şi a întâmplărilor; adică aşteptam, cu sufletul la gură, ca apusenii, în cap cu Ferdinand de Austria, să dea semn, semn cuvenit, să pornească în ajutorul regelui Ungariei, ca să pot sări şi eu, cu ai mei, odată cu Zapolya şi cu Ştefăniţă. Deci, prefăcându-mă a fi credincios sultanului, întârziam cât mai mult trimiterea cetelor la Vidin, unde se afla tabăra lui Bali-beg, gătită să atace Orşova şi Banatul. Dar…

Ceasul al unsprezecelea

Cele cinci bătăi ale orologiului din turn, vestind că începea ceasul al unsprezecelea, m-au înspăimântat şi mi-au pricinuit un adaos de ascuţită durere: am înţeles că măria-sa nu va avea răgaz să-şi sfârşească povestirea, iar prin asta mi se părea că ticăloşii de jos vor a-l ucide de două ori. Se vede că şi voievodul gândea la fel, de vreme ce a vorbit aproape fără întrerupere, încă de pe când ornicul ajunsese la lovitura a treia:

— Dar, iată că ruga fierbinte şi deznădăjduită a regelui Ludovic către creştinii apuseni, către împărat şi către papă a sunat în gol, ca un clopot de spaimă şi de jale într-o peşteră pustie. Ferdinand de Austria se prefăcea că vine în ajutor şi amâna, zăbovea. Unii spuneau că se temea de regele Poloniei mai mult decât de sultan. Alţii cârteau zicând: dacă Ludovic se bate singur cu „Marele turc”, va fi înfrânt, ori ucis şi atunci va putea cere coroana pentru el, cumnatul care... moşteneşte, ca orice habsburg sadea. Episcopul Kolocsa, sufletul alianţei maghiaro-germane, în care eu credeam ca-n lumina soarelui, acum ne sfătuia, pe toţi, să ţinem pace cu sultanul, plătind tributul. În loc să ne îmbărbăteze la luptă, aşa, dintr-odată a prins să ne înspăimânte: că nu vom putea strânge, nicicând, atâta oaste şi nici cumpăra atâtea arme de câte este nevoie a-l înfrânge pe cumplitul sultan. Vorbea despre Soliman mai cu admirare decât Mehmet-beg

Ciungul.

Totodată, iscoadele mele mă vesteau că Zapolya nu se mai înţelegea cu regele Ludovic şi nici cu magnaţii din pustă:

„Decât să asculte de un tinerel fluşturatec şi necopt, mai bine să fie el însuşi locţiilor, ca Iancu de la Hunedoara, care, apoi, şi-a făcut fiul rege”.

Mi se aducea ştirea că mulţi magnaţi, zurbagii, egoişti şi lacomi, ambiţioşi, îşi părăseau regele, trăgându-se cu cetele în Transilvania, la adăpostul munţilor şi al cetăţilor de la Arad, Lipova, Oradea, ori spre miazănoapte, spre Pojon, în preajma lui Ferdinand de Austria. Prin asta, lăsau câmpia ungară vraişte, deschisă sirepilor lui Soliman sultan.

Înţelege, fiul meu, că doar voievozii români, Vlad şi Vlasie din Banat îşi ofereau, făţiş, cetele lor, în bătălia cu sultanul.

După ce Bali-beg a ocupat Severinul şi Orşova, Nicolae Castruţ, Ioan Şandru şi judele Bocoşniţă primiră poruncă a zidi, în mare grabă, cetatea Mehadia. De asemenea, aşezat în cetatea lui Iancu de la Hunedoara, adică în Timişoara, voievodul maramureşean Ioan Drag îl aştepta pe Zapolya să pornească în ajutorul regelui şi zădăra neîncetat stăjile otomane.

Tot în acele zile, Ştefăniţă mă vesti că hanul tătar a proptit la malul Nistrului toată hoarda lui şi că, deci, nu poate trimite decât zece mii de ostaşi, cu Petrea Carabăţ.

Ce puteam face eu, când din Nicopole mă pândea Mehmet-beg Ciungul, cu nestinsa-i ură şi când Bali-

beg îmi poruncea să trec cu oastea, peste munţi, împotriva bănăţenilor? Nimic alta decât să-mi înghit amarul şi să aştept, fără a mă clăti spre nicio parte. Să mă grijesc să nu se audă la Nicopole, la Vidin ori la cortul sultanului despre uneltirile noastre, care se potriveau cu jurământul de credinţă faţă de padişah, precum lumina cu întunericul.

Şi, iată, eu om totdeauna de bună credinţă trebuia să mă port cu vicleşug. Dar, asta îmi era soarta!

Aşa s-a ajuns ca regele ungur să rămână singur în faţa celor peste o sută de mii de turci, cu trei sute de tunuri. Singur, doar cu cei treizeci de mii ai săi, viteji, de bună samă, dar deznădăjduiţi de puţinătatea lor şi de mulţimea duşmanilor.

Padişahul a sărbătorit bairamul la Belgrad, iar a doua zi după sfântul Gheorghe, 1526, a pătruns în Ungaria, cu mare zgomot şi fală.

Până în ceasul bătăliei, mereu amânată până la sfârşitul lui august din anul 1526, regele Ludovic a aşteptat şi a nădăjduit că măcar Zapolya va sosi cu oastea de transilvăneni, cum îi poruncise. Dar iată că voievodul s-a închis în Alba Iulia şi l-a lăsat să clocotească de ciudă şi să-l blesteme amarnic, pe el şi pe toţi cei care temându-se de otomani, îl sfătuiau să închine ţara şi să plătească tribut. Le striga cu măreţie şi dispreţ:

„Un maghiar nu poate fi atât de laş, încât să nu moară apărându-şi patria şi faima!”

La Mohács, tabăra otomană umplea zarea: uriaşă fojgăială omenească.

În noaptea când sosi cavaleria maghiară, focurile

din tabără păreau mii şi mii de ochi haini de balaur somnoros, lăţit în câmpia cât zarea şi împroşcând scântei, când le aţâţa, le zgândărea câte o pală uşoară de vânt venită dinspre Dunăre, amestecând miasmele smârcurilor cu fumul focurilor şi duhorile oamenilor înghesuiţi în loc cât mai strâmt, cu cai şi cu turme de oi, cu vetre pentru gătit mâncarea; cu mii de căruţe, cu sute de tunuri, toate într-o încâlceală ameţitoare. Dar când sunară trâmbiţele semnale scurte, rânduiala se statornici cât ai bate din palme: dovadă că acea harababură era doar o părere.

Când s-a poruncit odihnă, totul a amuţit. După o vreme s-a auzit un soi de geamăt, ca într-un vis urât, cu zeci de mii de strigoi şi de spaime. Apoi, mai târziu, în miezul nopţii, ţâşniră strigăte înfiorătoare de muezini, urcaţi pe stâlpi înalţi cu făclii aprinse:

„Allah il Allah! Mâine vei fi stăpânul a toată Evropa!” Numele tău îl scriem cu vârful suliţelor noastre... Slava ta stă pe ascuţişul iataganelor noastre!”...

Iar strigarea asta înfiora şi firul de iarbă şi licărirea stelelor.

În zori, surle cu sunet înalt şi-mponcişat; iar tabăra a prins să freamete besmetică, asemeni unui uriaş muşuroi de furnici uriaşe, zădărâte. Corturile s-au strâns şi păturit repede. Peste toată tabăra au început să se legene, în răcoarea dimineţii, suluri de fum, mireasmă de friptură de berbec şi de orez fiert, repede împănată cu duhoarea de bălegar şi de sudoare iute de cal.

Apoi, când soarele răsărea, portocaliu, în zarea nesfârşită la semnalele legiuite, toţi, oameni şi cai, s-au mişcat scurt şi repede, câteva mii de paşi, găsindu-şi fiecare locurile într-o clipită, parcă de-acolo ar fi fost crescuţi. În frunte, câteva mii de spahii ai sangeacului de Semendria. După ei, cetele din Rumelia, sub porunca marelui vizir Ibrahim paşa, cuceritorul cetăţii Rodos; cu el se aflau şi o parte din tunuri. Judecând după flancuri, cunoşteai că apoi se rânduiau stolurile ienicerilor cu suliţi lungi şi iatagane încovoiate, învârstate cu cei mai ageri dintre spahii, pe cai în buiestru, fremătând şi scăpărând din copite. Alte cete de spahii semeţi, îmbrăcaţi în straie strălucitoare, înconjurau tronul sultanului, păzindu-l ca pe-o comoară ce era, nepreţuită.

În spatele tronului se rânduiau sangeacii din Bosnia, cu o altă parte din spahii şi ieniceri, cu arcuri lungi şi tolbe pline cu săgeţi. Pe de laturi, la oarecare depărtare, fremătau delii, iar mult mai în afară cetele acângiilor fojgăiau ca bărzăunii, în mare şi zănatec neastâmpăr.

Deodată, un semn prelung din zeci de trâmbiţe şi surle. Şi tot acel vălmăşag de oameni, cai şi arme a încremenit într-o linişte de necrezut. Urcat pe-un stâlp înalt, un muezin strigă iară, ameninţător, înalt, ascuţit, cutremurător de tare: „Allah il Allah!”

Când glasul trâmbiţelor şi al muezinului se stinse în largurile fără margine ale câmpiei, toată armia musulmană se prăbuşi în genunchi. Chiar şi caii. O sută de mii de luptători trufaşi şi neînfricaţi se

umiliră în mătănii şi întru sărutarea ţărnei, ca nişte robi înspăimântaţi parcă de-o nevăzută, dar înfiorătoare şi necruţătoare primejdie, pleasna unei puteri neţărmurite şi necruţătoare, cumplite.

Pe când toată uriaşa tabără semăna cu trestia mlaştinilor de lângă Mohács, bătută de vântoasă, Soliman padişah, îmbrăcat în armură de aur, scânteietoare în razele răsăritului urcă treptele tronului înălţat, ca din pământ, în mijlocul taberei. Toată acea păgână ostăşime îl priveşte ca pe o minune şi i se închină ca unui Dumnezeu, cu urale şi strigăte aţâţătoare, fioroase, urlete de fiare dezlănţuite.

Câteva minute, o sută de mii de glasuri urlă rugi şi osanale, sudălmi şi blesteme asupra potrivnicului. Odată cu urletele turbate, înalţă păduri de iatagane şi suliţi, de halebarde şi arbalete spre cer, parc-ar vrea să-l spargă, să-l ţăndărească tot şi să-l calce în copitele cailor.

Apoi se face linişte şi armia se aşază jos, ca pentru odină. Sus, pe tron, Soliman ţine sfat scurt cu paşalele: hotărăşte desfăşurarea bătăliei. Ştiind că are de patru ori mai mulţi luptători decât regele Ludovic, sultanul nu atacă. Aşteaptă, încredinţat că tânărul rege şi făloasa cavalerie ungară va ataca ea întâi; altfel nici nu-i cu putinţă.

Maghiarii sosiseră în faţa taberei otomane pe la miezul nopţii. Printre flamuri se vedea şi cea cu cerbul a voievodului maramureşan Ioan Drag, cea cu crucea albastră a episcopului de Oradea şi galbenă a celui de Cenad, cu stolurile sale. Regele a

poruncit trei ceasuri de odihnă, pe pământul cu iarba pârjolită de soarele lui august.

La răsăritul soarelui cavaleria a încălecat, gata de luptă. Nu păreau înspăimântaţi de mulţimea duşmanilor, ci mai degrabă dornici foarte să se isprăvească odată, cu totul şi cât mai repede. Veniseră aici nu să biruie, ci să dovedească lumii că-s gata să moară pentru creştinătate şi pentru ţară, ca nişte viteji şi ca nişte martiri. Unii socoteau acest război ca un fel de turnir al ispăşirii. Mulţi priveau în zare spre răsărit ori spre apus, nădăjduind că, măcar în ceasul al doisprezecelea, vor sosi Ferdinand şi Zapolya. Zadarnic: în nemărginirea câmpiei nu se mişca niciun fir de păiş. Se zice că regele, călare pe calu-i alb ca spuma, şi-a scos flamura în faţă şi a strigat, ridicând braţele spre cer:

„Fii blestemat tu, Zapolya, trădătorule! Şi tu, Ferdinand, cumnate, nesimţitor durerilor mele!... Să atacăm, totuşi! Să dovedim lumii vitejia noastră. Să învingem ori să murim ca nişte eroi!”...

Otomanii, urmăreau, toţi cu ochi de foc, cavaleria maghiară, în armură de oţel, lucind ca argintul lustruit, cu suliţi uşor fâlfâitoare, în boarea dimineţii.

În tact de tobe răpăit şi în sunet înalt de trâmbiţe a pornit cavaleria maghiară la bătaie ca o cetate de oţel, împodobită cu panaşe mândre, cu suliţe şi flamuri. Întâi la trap, măsurat, ca un fel de descătuşare, de desmorţire. Trapul s-a schimbat, repede, în galop furios. Copitele scurmau şi zguduiau pământul, stârneau nouri de pulbere şi

împroşcau smocuri de iarbă uscată. Spadele, suliţele, luceau, flamurile fâlfâiau şi şuierau besmetic în vânt. Iureş, năvală necugetată în faţa primejdiei ce-i pândea la câteva mii de paşi, cu gând viclean şi ochi ucigaşi. În goana nebună, ca la un semn, toate suliţele s-au aplecat şi îndreptat înainte, către duşman. Tobele izbeau tot mai asurzitor. Armăsarii nechezau a spaimă şi sforăiu cu mânie. Strigările de luptă răguşite, sălbătăcite sporeau vacarmul până la nebunie şi dincolo.

Tabăra otomană părea liniştită sau nedumerită. Doar câteva mişcări neînsemnate la arcaşi, la muşchetari, la arhebuzieri, la tunuri. Dar tot la un semn, săgeţile arbaletelor vâjâiră, gloanţele muschetelor şuerară; zeci, sute de călăreţi se prăbuşiră în pulbere, singuri ori cu cai cu tot. Multe şei parcă se goleau şi călăreţii piereau înghiţiţi de puhoiul şi potopul furios şi smintit al copitelor. Totuşi, rândurile se întregeau iar şi înaintau mânioase, găurind văzduhul cu suliţele şi sfâşiindu-l ca pe-o pânză de borangic aurit de soarele dimineţii.

S-au apropiat la trei suliţi de duşman şi, în loc să primească lupta, cetele de rumelieni ale marelui vizir Ibrahim paşa se desfac în două din calea furtunosului iureş maghiar şi deschid drum slobod spre mijlocul taberei. Puteai crede că otomanii nu erau vrednici a ţine piept năvalei.

Nici anatolienii nu luptă; se feresc.

Îmbătată parcă de băutura încrederii în sine, cavaleria maghiară, cu regele în frunte, goneşte înainte. Mereu înainte, în nechezuri de armăsari şi

urlete sălbatice de bucurie. Oamenii nu mai judecă, iar caii parcă au aripi, precum armăsarii zmeilor. Gonesc. Gonesc mereu, mânaţi de furia smintită de a ucide şi de a cuceri o nesperată biruinţă. Nu se văd decât copite, suliţi, spade, armuri, flamuri; oamenii s-au topit în răcnete, gemete, icnete ori în oţel urlător.

Priveliştea acelei vijelioase năvăliri mă fura, mă orbea, îmi întuneca judecata şi mă împingea să dau pinteni calului şi să mă arunc şi eu, nebuneşte, în luptă, asemeni viteazului rege Ludovic. Mă simţeam ca în bătăliile de la Clejani, Bucureşti, Slatina ori Grumazi.

Şi poate nici nu m-aş fi putut stăpâni, dacă aş fi zărit steagul lui Ioan Drag, voievod de la Maramureş şi prieten de-al meu. Aş fi pierit, poate, odată cu dânsul, însetat da dreptate şi de libertate.

Şi-mi mărturisesc păcatul că numai atunci când, trecând pe sub o salcie, m-a plesnit o creangă peste obraz, înţelesei că eram fără armură, că aş fi săvârşit o nebunie, o zădărnicie prostească, ţintă nevolnică pentru arbaletele şi suliţele musulmane. În clipa următoare, îmi amintii de tine, fiul meu: zălog fiind, într-un fel cu buzduganul meu, din necugetare, te-aş fi ucis.

Deodată am văzut că iureşul acela năuc s-a izbit de zidul ienicerilor.

Sute de cavaleri unguri cad, străpunşi de săgeţi şi suliţi. Se formează mormane de cai şi oameni în armuri grele, prăbuşiţi, înţepeniţi, striviţi.

Doar vreo douăzeci-treizeci de cavaleri, în galop

nestăvilit, pătrund în rândurile străjii împărăteşti, izbind în dreapta şi-n stânga, în faţă şi-n spate. Doi ajung până aproape de sultan, care se apără cu iataganul, vădind că ştie să-l mânuiască iscusit şi viteaz. Străjerii împresoară pâlcul de cavaleri unguri şi copleşindu-i cu numărul, îi răpun, pe rând şi pe toţi.

Abia acum tunarii aprind fitilele, la câteva zeci de paşi de ţintă, speriind, ologind caii cu huietul, cu flăcările şi cu bombele de fier. Laturile depărtate ale ienicerilor se apropie şi, ca nişte braţe de caracatiţă uriaşă, prind toată maghiarimea la mijloc, înghiţind-o şi dumicând-o, ca pe-o pradă. Totul se preface într-un soi de uragan îngrozitor, într-o încâlceală şi harababură năucitoare. Deznădăjduita apărare a cavaleriei maghiare şi apoi atacul trabanţilor, lovind cu lungile lor halebarde încârligate, sporesc învălmăşeala şi încrâncenarea luptei, prelungind-o mereu ca pe o beţie şi o sminteală întru omucidere.

La amiază, ca la Grumazi, nori furioşi descarcă torente de apă peste nebuna întreucidere omenească. Trăsnetele se adaugă în vălmăşag ca o nouă năpastă asupra eroicei cavalerii maghiare. O altă spaimă şi mai înfricoşătoare se înşurubă în inimi. Se dezlănţuie fuga în neorânduială. Spahiii, intraţi în luptă, împing fugarii spre mlaştini. Mii şi mii se împotmolesc, se scufundă în smârcuri, cu cai cu tot, sub povara armurilor, sorbiţi parcă de apele şi mâlul dospit, izvo-ditor de ucigaşe miasme. Prea puţini ajung pe malul celălalt al Dunării.

Viteazul rege Ludovic s-a înfundat în mocirlă, cu

cal cu tot, şi-a pierit, de-a valma cu alte sute şi mii de cavaleri.

Vânătoarea fugarilor a continuat până la miezul nopţii, când din porunca sultanului, au sunat surlele de aramă ale biruinţei. Glasul lor s-a rostogolit în pustă ca un geamăt de jale pentru unguri şi pentru noi, iar pentru musulmani ca o sălbatecă bucurie.

Un dezastru al creştinătăţii şi o mare biruinţă a musulmanilor: asta a fost bătălia de la Mohács.

Vai, câtă vitează nobilime a pierit atunci, acolo, în acele blestemate smârcuri!

Doamne, câţi oameni ucidem, ca să înfruntăm, să doborâm moartea!

Se spune, pe drept cuvânt, că Mohács a fost mormântul cavaleriei maghiare.

Jalea ne-a copleşit pe toţi.

Dar într-un sat am auzit vorba unui ţăran:

„Plâng, cu amar, zdrobirea oştirii noastre… Ci nobilimea şi-a plătit greşalele şi păcatele faţă de răscoala de acum nouă ani, când a ucis zeci de mii de ţărani, iar pe Gheorghe Doja, capul nostru, l-a pus pe tron de fier înroşit în foc, i-au sfâşiat carnea cu cleştele şi au silit soţii s-o mănânce”…

Vorba asta m-a întristat şi mai mult. O tristeţe netămăduită.

În faţa cortului lui Soliman sultan, călăii au înălţat o movilă din două mii de capete de cavaleri, printre care şi Ioan Drag, voievod din Maramureş. În vârf au aşezat capetele a şapte episcopi prinşi pe câmpul de bătaie. Vrură, prin asta, să arate că islamul a strivit creştinătatea, aici ca şi la Belgrad şi în

Ostrovul Rodos.

— Tată, tu povesteşti parcă ai fi fost de faţă la această bătălie, se miră coconul Vlad, foarte mişcat şi îndurerat.

— Da, fiule: am fost prin preajmă. Însoţit numai de cavalerul Antonie şi de trei străjeri voinici şi de mare credinţă. Am trecut în Transilvania, la începutul lunii august. Călătoream sub nume de mercenari, în căutare de stăpân.

La Sibiu am vorbit cu doamna Despina.

S-a nimerit ca tocmai atunci să sosească pârcălabul Oană de la Suceava, ca s-o ducă pe domniţa Stana lângă Ştefăniţă vodă. Arăta plânsă şi foarte nenorocită. M-a mustrat:

„M-ai vândut demoniacului! N-ai citit nimic în inima mea. Ci dacă ştiam că te-nsoţeşti cu Ruxanda, atunci când ai intrat întâia oară în casa noastră ceream mamei să te dea călăului. Şi, ca Irodiada, aş fi dănţuit cu frumosul tău cap pe tavă”...

N-am spus niciodată doamnei Ruxanda nimic despre asemenea vorbe usturătoare; m-au durut şi mă dor şi azi. Căci n-au fost o glumă.

De la Sibiu am mers la Alba Iulia, să-l aflu pe Zapolya şi să-l înduplec a veni în ajutorul regelui Ungariei, aşa cum plănuisem în iarnă. N-a fost chip. Dădea toată vina pe Ferdinand de Austria, că nu vine nici cu o sabie măcar în ajutorul cumnatului. Căta să-mi arate că toţi cei cincizeci-şaizeci de mii, pe care putem noi să-i înşirăm în linie de bătaie, n-ar fi fost, nici pe departe, îndestulători întru doborârea armiei lui Soliman. Că nădejdile de ajutor

de la alţi apuseni nu erau decât nişte amăgeli neruşinate ori zădărnicii ucigaşe. Zicea:

„Toţi vor să culeagă biruinţe cu sângele altora. Nu înţeleg cutezarea nebunească a lui Ludovic şi a magnaţilor din jur. Cu treizeci de mii nu poţi birui o sută de mii! Şi-apoi el nu înţelege că Transilvania este o altă ţară decât Ungaria, este o ţară pe care vreau s-o păstrez pentru mine... Milă mi-i de bietul rege, tânăr şi fără minte. I-s vasal şi prieten, dar”...

„Bine-i să te înduioşezi de nenorocirea prietenilor; dar parcă ar fi şi mai bine să le fi dat ajutor”, am suspinat eu.

Iar el:

„Te sfătuiesc să faci ca mine: pleacă fruntea în faţa celui mai puternic, dacă vrei să domneşti şi să trăieşti”.

Temându-mă să nu mă pârască sultanului, cu care vedeam bine că era înţeles, am plecat, fără cuvânt; dar şi fără să mă arăt doborât de îndărătnicia şi răutatea oamenilor, de firea lor cea schimbătoare.

De la Alba Iulia am galopat până la Mohács.

Sosii cu două zile înainte de luptă, adică în 27 august 1526. M-am adăpostit în casa unui ţăran, iar în ziua şi noaptea bătăliei m-am apropiat de acel loc blăstămat, unde s-a pecetluit, pentru multă vreme, nu numai soarta Ungariei, ci şi a noastră.

După bătălie, am fugit de răul acângiilor, pârjolitori şi ucigaşi a tot ce întâlneau în cale. Ţăranii sârbi ori unguri se apărau prin case ori se ascundeau prin lunci şi mlaştini.

Iar noi am galopat spre răsărit, până la Seghedin

şi apoi la Arad.

Am trecut munţii pe la Jiu, tocmai în zilele când sultanul Soliman intra în Buda.

Aveam inima zdrobită şi, totuşi, trebuia să mă pregătesc de nuntă. Adică să lărgesc calea împăcării între neamuri.

Venind din Sibiu, pe la ziua Crucii, Ruxanda m-a înştiinţat că padişahul l-a recunoscut pe Ioan Zapolya rege al Ungariei şi i-a cerut să vină să i se închine. Vestea asta m-a întristat şi mai mult. M-a speriat chiar şi m-a umplut de păreri de rău: acest voievod cu ambiţii regeşti voia să urmeze pilda lui Iancu Corvin de la Hunedoara, fără a avea nimic din înţelepciunea şi vitejia lui. Cunoştea multe din gândurile mele cele tainice şi putea, oricind, să mă pârască sultanului, să mă vândă cum şi-a vândut regele. Şi-atunci numai călăul mi-ar mai şti de nume. M-am mai liniştit când auzii de la doamna Despina că, prin închinarea lui Zapolya, Transilvania va trăi, de-aici în colo, în rosturile ei, asemeni Moldovei şi Ţării Româneşti.

Tot Ruxanda mi-a spus că, văzând în palatul din Buda portretul regelui Ludovic, sultanul Soliman l-ar fi privit cu milă şi s-ar fi rugat lui Allah să fie îndurător cu acest tânăr cavaler, dar să pedepsească pe sfetnicii cei răi care l-au împins într-un război nesăbuit.

„Dacă l-am învins, cică ar fi zis padişahul, n-am vrut să-şi piardă viaţa, la vârsta când abia începea să guste din bucuriile trăirii şi plăcerile domniei”…

Din Ungaria ocupată de otomani, magnaţii au

fugit în Transilvania ori în părţile de miazănoapte, unde se aflau cetele lui Ferdinand, în mişelească aşteptare, asemeni lui Zapolya. Tot acolo, la Pojon, au dus şi coroana Sfântului Ştefan, pe care austriacul vrea să şi-o potrivească pe cap, ca moştenitor al cumnatului Ludovic cel lăsat să piară, poate anume... Şi asta în timp ce musulmanii prefac bisericile în moschei, începând cu minunata catedrală ctitorită de craiul Matei Corvinul, iar biblioteca lui, cu mii de cărţi şi de podoabe, o duc la Istambul. Cei al căror sânge l-au supt ipitoriie din smârcurile de la Mohács au ce jeli: şi biblioteca, şi catedrala, şi coroana...

Poate o singură înlesnire îmi veni, în acel noian de nenorociri: speriaţi foarte de prăpădul de la Mohács, temători să nu fie făcută şi ţara noastră paşalâc, ca Ungaria, drăculeştii primiră apropierea de dăneşti şi încuviinţară nunta cu Ruxanda, ca o pecetluire luminoasă a împăcării dintre neamuri.

Numai că, în săptămânile cât am călătorit eu într-ascuns, s-a întâmplat ca Drăgan bivel postelnic să treacă Dunărea la Mehmet-beg. Vestea mi-a adus-o Neagoe spătarul însuşi. Mi-am arătat părerea de rău că nu l-am dat pe sama călăului. Pe urmă m-am întors şi am zis:

„Mai bine că am fost bun; poate se va trezi în el simţul înrudirii şi va veni să joace la nunta mea cu Ruxanda, nunta împăcării”.

Neagoe a râs viclean şi m-a dojenit c-o întrebare:

„Ai nădăjduit să cucereşti dreptatea şi libertatea cu buzduganul şi ai fost înfrânt; cum ai putea-o

cuceri cu împăcarea?”

Aici, coconul Vlad înălţă fruntea şi, cu glas tremurat întrebă, încă şi încă odată:

— De ce om bun ca tine, tată, păţeşte atât de multe rele? De ce nu are prieteni care să-l apere?

Voievodul stătu câteva clipe în cumpănă, apoi agrăi cu obidă:

— Vlade, copilul meu, am păţit multe pentru că vremurile-s turburi şi înăsprite peste măsură, iar oamenii împrumută, în cugetul lor, răutatea sau bunătatea, dulceaţa sau amărăciunea timpului în care trăiesc. Prieteni am, dar nu atâţia câţi am nevoie în clipele astea, când cel pe care l-am crezut cel mai bun prieten a ridicat sabia împotriva mea.

— Dar de ce? De ce, tată? De ce te prigonesc cu atâta mânie?

— Nu am un răspuns. Caut unul pe măsura înţelegerii tale şi zic: întâi pentru că, în lume şi în viaţă se duce o neîntreruptă războire între bine şi rău, între cinste şi hoţie, între adevăr şi minciună, între lumină şi întuneric. Am greşit eu aşa de mult? Nu ştiu. Dacă ştiam m-aş fi ferit. Ştiu că, atunci când ocârmuieşti mii şi milioane departe-i de a-i mulţumi pe toţi. Însumi săvârşit-am fapte osânditoare, deşi am dorit şi am vrut să fie numai bine, dreptate, cinste. Pot spune că până acum, fiul meu, nu cred că a domnit cineva, în vreo ţară, cu nevinovăţie. Tu, odorul meu, trebuie să ştii că m-am călăuzit după o învăţătură moştenită de la părintele meu: am iubit oamenii ca să fiu viteaz; am fost strângător ca să pot fi darnic; n-am cutezat a fi

înaintea altora, ca să pot ajunge conducător înţelept şi îndrăgit de toţi.

Dar iată că nici vitejii, nici darnicii, nici înţelepţii nu sunt scutiţi de duşmănia pizmaşilor, a făţarnicilor, a nemernicilor, a ucigaşilor...

Deci nuntirăm, eu şi Ruxanda, cu o săptămână înainte de postul Crăciunului.

Nuntirăm cu veselie multă în boierime şi norod.

Pe faţă, şi eu împărtăşeam bucuria obştească. Dar în inima mea se-nfigea, tot mai adânc şi mai dureros, ghimpele mâhnirii, al neîmplinirilor, supunându-mă la nevăzute cazne. Mulţi spuneau că am făcut tot ce-am putut întru apărarea ţării; dar şi mai mulţi mă judecau şi mă osândeau ca pe un învins. Şi se temeau că sultanul va pedepsi ţara pentru că ţine în fruntea ei un voievod care a îndrăznit să se războiască, de multe ori, cu nebiruiţii lui viteji şi să-i biruie, de multe ori, cu ţărâna amestecându-i.

După nuntă, o vreme trăii în oarecare tihnă. Mesele, cu băuturi şi mâncăruri alese, cu cântece şi jocuri, strecurase în inima drăculeştilor şi a dăneştilor licoarea împăcării şi a prieteniei. Era bine.

Deşi mult mai tânără decât mine, doamna Ruxanda se dovedea înţeleaptă, cuminte, cu dragoste pentru mult încercatul ei soţ. N-a cunoscut-o pe Voica, dar cu acel osebit simţ al femeilor, o întâlnea mereu între noi ca pe o nevăzută potrivnică. Şi cu toate puterile ei râvnea s-o alunge din inima mea: să nu fie doar „doamna

împăcării”, ci „doamna inimii” mele.

Soacra, doamna Despina, a stat toată iarna la Târgovişte. Îndeobşte, ne-a povăţuit, pe amândoi, numai de bine.

Ci amândouă erau îngrijorate de soarta Stanei. Plecase furioasă, ca o surghiunită, în depărtări fără întoarcere. Nu mă ierta că n-am vrut-o doamnă. Număr aceasta printre greşelile, neînţelesele greşeli ale vieţii mele.

Totuşi, iarna din 1527 a fost cea dintâi iarnă trăită fără războire, de când eram domn. Dăneştii, când vorbeau între dânşii, spuneau despre mine:

„S-a astâmpărat neastâmpăratul!”

Fiule, dacă nu pot da răspuns vrednic de crezare la întrebarea ta – şi a mea! – de ce mă prigonesc? – vreau să înşir faptele mele, câte mi le mai amintesc, în prea puţina vreme câtă mi-a mai rămas. Poate din ele ieşi-va o licărire de răspuns.

Dobromir de la Târgovişte, meşterul, n-a izbutit a termina zugrăveala până la nunta noastră. Ruxanda s-a mâniat pe dânsul. Ci eu l-am înţeles: strădania meşterilor de a scoate din nimic şi nefiinţă, viaţă şi frumuseţe, seamănă cu zbaterea şi lupta mea pentru dreptatea şi slobozenia ţării. Văzându-l lucrând la o icoană a Maicei Domnului cu Iisus în braţe, mort, îl întrebai dacă ar vrea să zugrăvească, alături, pe doamna Despina în strai cernit, ţinând pe genunchi pe Teodosie, înfăşat şi fără viaţă, cu coroana pe cap.

„Să pui împreună suferinţa celor două mume, fiecare în felul ei, pentru pierderea prea iubitului lor fiu”.

Zugravul se cam codi:

„Nu se prea obişnuieşte, nu-i în erminie... Dar dacă-i porunca măriei tale, zugrăvesc”.

Peste trei zile mi-a arătat acea lucrare; nu era chiar aşa cum dorisem eu, dar doamna Despina s-a bucurat mult, poate nu atât pentru icoană, cât pentru gândui meu de a i-o închina. Şi mi se păru că începe a mă iubi ca pe un fiu, socotindu-mă deplin legat de familia dăneştilor. Ci asemenea apropiere supără şi chiar înverşună împotrivă-mi o samă dintre drăculeşti, pe care îi aţâţa, prin iscoade, Drăgan vel postelnic, adăpostit la Nicopole.

Într-o după amiază, aflându-mă singur în curtea ctitoriei de la Curtea de Argeş, îmi răsări în cale Mierloi Pribeagul. Şi, aşa, netam-nesam, mă dojeni cu vorbă prea cutezătoare:

„Unii oameni, măria-ta, sunt atât de drepţi, de cinstiţi, de viteji încât ajung un fel de povară pentru ceilalţi şi sunt siliţi cu viaţa să plătească nepotrivirea lor cu oamenii obişnuiţi, care ştiu să fie şi nedrepţi şi necinstiţi şi laşi”.

Atunci n-am prins tâlcul acestor vorbe; acum mi se pare că Pribeagul a fost proroc. Primeşte şi tu, fiul meu, vorbele lui ca un fel de răspuns la chinuitoarea întrebare: „de ce mă prigonesc?”

Intrând în biserică să văd cât mai are de lucru zugravul Dobromir, cu ucenicii lui, Jitianu şi Stanciu, mă încântă mult zugrăveala cu văpsele vii, mângâioase la privire şi cu aur strălucitor de bogăţie, aşezând pe ziduri chipuri mai măreţe şi mai frumoase decât sunt în de-aievea.

Mierloi se ţinu după mine. În lumina amiezii, sfinţii şi îngerii aşezaţi pe ziduri mi se păreau aşa de plini de viaţă, gata parcă să se desprindă din tencuială, să plece în lume, să vadă ţara şi să mă ajute la ocârmuirea ei. Le simţeam pe toate prietene: fie sfinţi, ctitori sau ctitoriţe. Tabloul lui Neagoe Basarab, cu coroana bogată, împărătească, peste pletele-i lungi, răsucite în zulufi, acoperindu-i umerii ca o blană cafenie, cu ochi mari, înţelepţi, luminoşi, mustaţă neagră, gura mică, bărbia rotundă, straiul lung până în pământ, cu tivuri late din broderie de aur, mi se impunea ca un părinte şi ca un model. Coroana doamnei încă mai împodobită, cu mari cercei la tâmplă, ca o împărătiţă; cu buzele rumene prinse într-un surâs abia ghicit, cu ochi focoşi, semăna cu cea care, la Sibiu, ar fi vrut să mă dea călăului; doar surâsul venea spre mine ca un semn al împăcării.

Nu ştiam ce să spun despre chipul meu: mă mândream în sinea mea că mă aflu printre ctitorii minunatei zidiri de la Argeş, dar admiram obrazul, coroana, pieptănătura şi straiele doamnei Ruxanda.

Apoi, pe când măsurăm cu privirile cei doisprezece stâlpi din pronaos, îmbrăcaţi cu strai de flori în diferite culori şi aur, Mierloi s-a apropiat, murmurând cântare despre zidirea acestei mândre ctitorii. O cântare când veselă, când tristă, când săltăreaţă, când tărăgănată, despre „Nouă meşteri mari, / Calfe şi zidari / Şi cu Manole zece / Care-i şi întrece”...

Mult m-a mişcat acel cântec, în care se spune cum

meşterii au împlinit porunca voievodului şi-au înălţat zidire măreaţă şi mândră ca nealta. Aşa cum am văzut la târnosire şi cum văd şi acum, când pătrund în curte şi dau cu ochii de biserică, oamenii, de orice vârstă, încremenesc în uimire. Mulţi, mai ales bătrânii şi femeile, cad în genunchi şi se închină, ca în faţa unei minuni.

Ci ascultându-l pe Pribeagul, am înţeles că nerodul şi-a tălmăcit în cântec gândul şi simţirea înaltă, cu totul deosebită, pentru această aşa de frumoasă zidire. În cântarea pe care mi-o murmura, cei zece meşteri mari, după ce şi-au ales „Pe Argeş în jos / Pe un loc frumos, / Loc de mănăstire / Şi de pomenire”, s-au apucat de lucru, muncind de sârg. „Dar orice lucra / Noaptea se surpa”... Multă supărare şi durere avură meşterii, neştiind pricina lucrului în darn. Vodă-i mustra şi-i ameninţa: „Să-i pue de vii / Chiar în temelii”. Dar când, deznădăjduiţi, nu mai ştiau ce să facă, iată că meşterul cel mare, Manole, visează cum „O şoaptă de sus / Aievea mi-a spus, / Că orice-am lucra, / Noaptea s-a surpa, / Pân-om hotărî / În zid a zidi / Cea întâi soţioară, / Cea-ntâi surioară / Care s-o ivi / Mâini în zori de zi / Aducând bucate / La soţ ori la frate”...

Mi s-a părut atunci că meşterul Manole, ca şi mine, gemea sub povara îndoielilor şi-l bântuia nemulţumirea, pentru că ţelul lui era desăvârşirea. Iar când, după zidirea soţiei în zidul gros şi trainic, ctitoria e gata, meşterul socoate că „Aşa lucrătură / Şi ferecătură / Mi-e de-nvăţătură, / De m-oi bizui /

Altele-oi croi, / Mult mai arătoase / Şi mult mai frumoase!”...

Nu ştiu cum, dar parcă în acel mare meşter m-am găsit pe mine, pentru că şi eu sunt, într-un anume fel, zidar şi arhitecton. Căci însumi mă aflu într-o neîntreruptă întrecere, într-o alergare fără răgaz spre un ţel mereu neatins. Şi mă tem, o fiule, ca sfârşitul meu aici, în Cetăţuia, să nu fie asemeni meşterului Manole cel din cântec, căruia vodă i-a stricat schela şi l-a lăsat, cu ai lui, sus pe coperiş. Iar dacă aş cerca să-mi fac „Aripi zburătoare / Din şindrili uşoare” / şi aş vrea să zbor, m-aş prăbuşi strivit la pământ aidoma lui, Meşterului Manole. Căci se pare că aşa se răsplătesc frumuseţile cele peste fire. Şi-s cu atât mai îndurerat, cu cât ştiu că mă prăbuşesc din pricina unor mişei, cărora nu le place pacea între neamuri şi înfrăţirea românească...

Dar oare acolo unde voi cădea se va ivi, ca la Manole, „O fântână lină / Cu apă puţină, / Cu apă sărată, / Cu lacrimi udată”?...

Ceasul al doisprezecelea

Mijea de ziuă. Cocoşul stareţului cucurigea răguşit, mai mult a spaimă decât întru destrămarea întunericului şi biruinţa luminii.

Sfârşea cea mai lungă şi cea mai scurtă, cea mai fericită şi cea mai nenorocită noapte, încărcată de şiragul viselor tinereţii, de salbele victoriilor, de şiroiul de lacrimi ale înfrângerilor, de licărirea

diamantină a nădejdilor fără împlinire.

Orologiul din turn, neîndurător în socotirea şi numărarea clipelor şi a orelor, scârţâi din scripeţi şi slobozi cinci lovituri de ciocan în clopotul de aramă, răsunând în noi ca nişte cuţite înfipte drept în inimă. O clipă mi se păru că mai avem de trăit şapte ore, adică atâtea câte bătăi mai sunt de la cinci până la douăsprezece. Dar socotind, pe degete, am găsit că mai avem o oră. O singură oră. Şi tot trupul mi s-a făcut de gheaţă.

Muream înainte de a fi ucis?

Jos sporeau, mereu mai ameninţătoare, glasurile, nechezurile cailor, zăngănitul armelor, vânzoleala. Desluşeam multe cuvinte turceşti, ceea ce mă făcea să cred că, în adevăr, nu mai aveam nicio scăpare. Din focurile aţâţate se ridicau flăcări şi fum sur amestecându-se cu ceaţa şi norii, parc-ar fi vrut să aprindă Cetăţuia, cu deal cu tot. Teama de moarte se strecura în noi, ca o otravă vânătă, usturătoare, înţepenindu-ne minţile.

Stăpânindu-şi teama, voievodul urmă totuşi povestirea, surâzând trist şi mai amar ca pelinul. Ştiu că nu se temea de moarte. Milă-i era de cocon şi rău îi părea de cele multe, drepte şi bune, cinstite şi frumoase pe care le râvnise şi nu le făptuise încă. Dobândise, din tinereţe, puterea de a se cerceta pe sine, domolindu-şi zbuciumul lăuntric; îşi putea păstra mintea limpede şi în faţa morţii, întâlnită de zeci de ori în războaiele lui.

Agrăi cu glas coborât şi în suspinare:

— Nu pot povesti toată domnia mea; nu mai am

răgaz Cei de jos îmi numără minutele şi clipele. Orologiul din turn le înrăbojează pe trupul nevăzut al timpului. Nici el, orologiul nu-mi mai este prieten, cu toate că l-a făurit Mierloi, blândul meu tovarăş, peregrin de cântec purtător, răsărit din rândul celor mulţi.

Ce viaţă am avut? De trei ori câte patru ani, în surghiun; patru ani de plăcută vieţuire cu Voica, mama a trei prunci, pe care acum îi las orfani; patru ani de războaie, an de an. Nu împlinii patru ani de domnie tihnită, şi, iată-mă în mâinile nelegiuite ale răzvrătiţilor, care-mi numără clipele cele de pe urmă, în sunet de aramă; o grăbită numărătoare înapoi. Ci, în ameţitoarea şi dureroasa pripeală a acestor clipe, să mai povestesc, în grabă, ceea ce-mi mai amintesc, cu gând de a lăuda străduinţa şi vitejia, de a osândi nelegiuirea de orice fel şi de a ferici pre acela care se află silitor întru bine şi bunătate.

Mulţi cârti-vor, zicând că n-am săvârşit cine ştie ce lucruri de samă.

Dar oare lucru mic este să străjuieşti tihna şi pacea altora?

Neînsemnat lucru este oare, în aceste vremi înţepoşate, să priveghezi pacea noroadelor şi să-ţi verşi sângele întru păstrarea slobozeniei şi a omeniei?

Iar duşmanul meu, ca o satană se întruchipă în şarpe, lup, leu, vulpe şi cu meşteşug şopti la urechea lui Neagoe spătarul, prietenul şi omul meu de casă, înşelându-mi bună credinţa şi ameninţându-

mă cu moartea.

Vrui pentru toţi trăirea cea tihnită şi blândă, cu rod bun şi înflorit; şi, iată, mă trezii îngrădit de furia trădării şi de primejdia morţii.

Zic, însă, că mintea este steagul trupului şi până stă steagul la război, tot este războiul acela nebiruit şi nepierdut. Deci mintea, steagul să nu cadă, că atunci totul pierdut este. Şi ca mintea să-mi stea steag neclătit, trebuie să am cugetul tare. Iar cugetul nu mi-l pot hrăni, acum, decât cu povestiri din viaţa mea. Căci a povesti înseamnă a trăi de mai multe ori şi chiar fiinţa şi dincolo de moarte.

Pe Ştefăniţă vodă, cumnatul meu de la Moldova, sfârşitul l-a ajuns mult mai repede decât gândea oricine. În ianuarie 1527, în cetatea Hotin, păzea ţara de jaf şi omor. Că au tătarii acest spurcat obicei şi lupesc de a prăda iarna, când oştenii sunt la odihnă, iar lăcuitorii au cămările pline. Acolo l-a aflat acea moarte neaşteptată şi năprasnică.

Am primit ştirea pe la sfârşitul lui ianuarie. Nu-mi venea a crede: era furtunos şi nebunatic, copilăros uneori, de multe om nedrept şi crud, dar viteaz, foarte viteaz şi cu noroc la războaie. Nu pricepeam, de fel, cum a cutezat să-l taie pe Luca Arbore şi pe feciorii lui, oameni deosebit de preţioşi şi sfetnici de mare încredere. Ci, stiind-o pe Stana, deşteaptă, mândră, hotărâtă, presupuneam că, iubindu-l cât de cât, i-ar putea frâna pornirile spre omor nesăbuit. Îmi părea rău, foarte rău de pierderea lui, un aliat întru apărarea ţării şi o rudă, întru bucuria cugetului.

Mi-a mai venit inima la loc, auzind că sfatul domnesc l-a urcat în scaun pe acel Petru Rareş, fecior din flori al lui Ştefan vodă. Îl cunoşteam din Istanbul, cum am mai spus, şi i-am şi trimis sol pe Şerban logofătul, cu carte de firitisire şi prietenie.

Dar, în curând, veni zvon că Ştefăniţă ar fi fost otrăvit de doamna Stana, în înţelegere cu o samă de boieri, dornici să scape de un tiran.

Foarte îndurerată, doamna Despina şi Ruxanda mă rugară, fierbinte, să merg însumi la Suceava, să aduc fiica, sora şi cumnata; se temeau grozav să nu i se întâmple moarte, din cine ştie ce răzbunare.

Însoţit de o strajă mică, am alergat până la Suceava.

Mă primiră toţi, prieteneşte.

M-am bucurat să fiu faţă la încoronarea lui Petru voievod.

Şi, apoi, plimbându-ne prin Suceava şi prin ctitoria părintelui său de la Neamţ, la hodină, vânătoare şi desfătare sufletească, multe lucruri de laudă am văzut şi minunate. Sfătuind îndelung despre necazurile şi durerile ţărilor noastre, gândind, plănuind împreună, ne-am simţit drept fraţi. Toţi boierii şi norodul, văzându-ne pe amândoi tineri, voinici, frumoşi şi buni prieteni, cu mare drag ne urau sănătate şi domnie îndelungă şi fericită. Iar stareţul de la mănăstirea Neamţ, ctitorie vestită în lume, cu ziduri de cetate, bogată şi dăruită cu cărţi şi podoabe de preţ, a cuvântat:

„Fiţi bine-veniţi în casa noastră! Petru voievod, feciorul lui Ştefan cel Mare moldoveanul, şi Radu

voievod, feciorul lui Radu cel Mare munteanul, fraţi de-un neam şi de-o lege, prieteni în războiul pentru slobozenia ţării”!

Sfatul nostru şi toate planurile au pornit de acolo de unde le lăsasem, cu nouă ani în urmă, când ne-am întâlnit şi-am vorbit răzimaţide zidurile de la Sfânta Sofia.

Vai, cum trece timpul!... Câte minute mai avem?

Să vă spun, totuşi, ceva despre sfatul cu Petru voievod, în aprilie 1528.

Zicea domnul Moldovei, cealaltă ţară română:

„Ne vine greu a crede în cuvântul lui Ioan Zapolya: nu l-a ajutat pe regele Ludovic la Mohács; mi se pare că a pândit moartea lui, ca să se facă el rege al Ungariei”.

Am răspuns:

„Vrea să fie un al doilea Ioan Corvin de la Hunedoara. Dar nici nu samănă, nici nu răsare, cum zice românul. Totuşi momentul acesta porunceşte să ne unim între noi şi cu el. Dacă nu ne unim pierim. Mă încredinţez acum că şi Carol, împăratul german, şi fratele său Ferdinand, şi Veneţia, ca şi regele Poloniei au văzut primejdia şi s-au încredinţat că Soliman sultan va merge, curând, împotriva Vienei”.

„Adevărat: chiar marii bancheri ai Apusului, adică Fuggerii din Frankfurt şi Medicii din Florenţa, vor ca regii să lupte cu otomanii şi-i împrumută cu bani. Dar noi, Radule măria-ta, se cuvine a şti că toţi o fac doar cu scopul de a stăpâni ei ţările noastre. Nu ţin sama de noi, decât dacă le suntem de folos. Încolo urmăresc un singur ţel: să-şi mute hotarele lor la

Carpaţi, la Dunăre ori la Constantinopol. Cică dacă suntem mici, să n-avem altă soarta decât aceea de a schimba un stăpân cu altul. Gândesc toţi cei mari precum cruciaţii, acum două veacuri, când, sub cuvânt că luptă cu turcii să-i alunge din locurile sfinte, şi-au aşezat împărăţia lor la Constantinopol, în locul celei legiuite”.

„Nu-i decât o singură scăpare, da, să ne unim între noi: Moldova, Transilvania, Ţara Românească”.

„Adevărat; aşa n-am mai fi mici şi neînsemnaţi. Doborârea Ungariei la Mohács a sporit însemnătatea ţarilor noastre. Ne-a sporit rostul de scut şi zăgaz în faţa năpustirii otomane peste Evropa”...

„Este momentul să ne gândim la noi: să fim cu acela care ne ajută a fi liberi. Eu voi căta prietenia creştinilor în războiul cu sultanul Soliman; dar nu mă voi sfii a lupta cu Ferdinand de Austria şi cu leşii, dacă aceştia îmi vor nesocoti drepturile”.

„Aşa voi face şi eu! Unii mă ocărăsc că am uitat vitejia de la Clejani, Grumazi ori Rucăr, că m-am dat desfătării întru dragoste cu o foarte tânără doamnă. Şi învinuirea asta mi-o fac Craioveştii, adică tocmai aceia care atâta m-au osândit pentru războirea mea cu acela care voia să facă ţara paşalâc. Zic că nu mai voiesc, nu mă mai învrednicesc a fi voievodul fără teamă şi fără prihană al ţării şi al creştinătăţii. Ci întreb ca şi tine: al cărei creştinătăţi? Al papei? Al Fuggerilor? Al Veneţiei ori Ragusei care vând arme lui Soliman? Am vărsat sânge românesc în douăzeci de bătălii, am văzut, cu ochii mei, dezastrul de la

Mohács, ca să culeg, din toate, o dureroasă filosofie: că noi ne tocmim apărători ai celor care vor nu numai să se apere cu sângele nostru, ci să se lăţească, să ne stăpânească şi pe noi. Adică să trecem din starea de supuşi ai sultanului, în cea de supuşi ai împăratului prea creştin. De la Mircea Bătrânul, ori de la Ştefan, părintele măriei tale, şi până la noi, noi românii stăm în rândurile întâi de foc, în războiul de cruciadă: Ştefăniţă la Cetatea Albă şi Tărăsăuţi, eu, de la Brăila la Severin, în zeci de lupte, cum ştii, Şandru şi Castruţ la Caransebeş, ori Vlad şi Vlaicu la Mehadia, iar Ioan Drag maramureşeanul, moare în nebunia eroică de la Mohács. Ce trebuie să mai facem? Să mai încercăm alianţele?”

„Zic, da! Dar să ne îngrijim mai ales de noi, de soarta ţărilor noastre. Că dacă suntem fraţi, să facem o singură ţară”

„Încuvinţez: ţara celor trei prieteni: Petru, Radu şi Ioan”.

„Şi părintele meu asta vrut-a: prieten la Târgovişte, cetăţi în Transilvania, arme de la Bistriţa şi Braşov, secuii sub porunca lui, iar buzduganul, spada, scutul tuturor românilor, la Dunăre şi Marea cea mare. De aceea s-a mâniat pe Radu cel Frumos şi l-a alungat cu spada, punând în locu-i pe Laiotă, pe Ţepeluş ori pe Ţepeş, pe care însă sultanul şi boierii munteni nu i-au vrut şi i-au scos din scaun ori i-au ucis şi aruncat în fântâni. Ci noi prieteni pe viaţă să ne legăm!... Şi să ne străduim a-l prinde în hora prieteniei noastre şi pe Ioan Zapolya. Ştiu că

uşor nu ne va fi, dar asta ni-i datoria şi menirea. Într-alt chip nu ne putem mântui ţara”.

Acesta mi-a fost sfatul cu Petru voievod Rareş.

Şi chiar hotărârăm a trimite soli tainici la Zapolya, la Ferdinand, la poloni, să ne-ajute a ţine piept lui Soliman padişah. „Adică să mai cutezăm, încă şi încă odată, până ne va părăsi virtutea şi ni se va potoli de istov neastâmpărul. Şi-atunci, de vom fi biruitori, mult ne vom bucura. Iară de vom fi înfrânţi, ne vom linge rănile şi ne vom aminti de povaţa cea înţeleaptă a părinţilor noştri: adică ne vom închina celor prea puternici numai ca să supravieţuim, la umbra străinului, ca la umbra spinului, până va veni şi pentru noi primăvara libertăţii. Adică să ne dovedim mai tari decât cei foarte tari şi mai nebiruiţi decât nebiruiţii”...

„Şi care ar fi calea acestei purtări?”.

„Tot părinţii noştri ne-o arată: să construim. Să devenim ctitori mai faimoşi ca dânşii. Să ne plătim haraciul şi să aşteptăm ceasul prielnic, când vom putea ridica iar capul în lumină şi falã”.

După asta Petru voievod Rareş mi-a înşirat câte ctitorii vrea să dreagă, fiind stricate de vreme şi câte pofteşte a ridica din nou, la Suceava, la Probota, la Dorohoi.

În drum, spre Târgovişte, Stana sta în rădvan mută, încremenită întru tăcere. De multe ori coborâi din şa, călătorind lângă dânsa. Am vorbit mult, îmbietor, cuminte, ca unei surori. Ci ea tăcea posacă, învălită-n ură. N-am ştiut să-i deschid inima. Când a răzbit-o stăruinţa mea, s-a răstit, furioasă:

„Ce mai vrei de la mine? Nu-ţi ajunge că m-ai vândut demoniacului? Nu-ţi ajunge că ai făcut din Ruxanda dinarul împăcării între neîmblânziţii drăculeşti şi dăneştii cei adesea jertfiţi pentru bunătatea lor?”

Zadarnică silinţa mea întru dezvinovăţire. Nu mă credea:

„Taci, mi-a spus; cunoşti prea bine care ţi-i vina. Am vrut să-ţi fiu soţie şi, iată, nici ibovnică nu-ţi mai pot fi”.

„O, dacă ştiam”...

„Ai ştiut! Ai ştiut, dar să te ferească Dumnezeu de calicia sufletească a omului bun... Ci măcar acum, când mi-am mărturisit dragostea pentru tine, ai putea vedea că nu sunt chiar aşa de urâtă, cum mă ocărăşte lumea. Şi eu care ucisei soţ smintit, pe tine te-aş fi ocrotit ca o leoaică şi cu preţul vieţii mele te-aş fi ajutat să ajungi vestit. N-ai priceput asta? Acum, gata! S-a isprăvit!”

M-am prăbuşit în râpa părerilor de rău, iar ea, pe încetul, mi se dezvăluia femeie de o frumuseţe ciudată şi cam diavolească. Mi-a povestit că, în cele câteva luni cât i-a fost doamnă, a izbutit să-l stăpânească pe Ştefăniţă vodă, oricât de încăpăţânat, neastâmpărat, furios şi crud.

„Vrui să-l dezbar de ibovnică, de Nuvart, armeanca; ea îl iubea cu înfocare, eu îl uram cu ură de gheaţă. Părea că n-oi izbuti. Dar într-o zi, când simţi că-l înfioară blândeţea şi nu mai poate porunci scurtări de capete cum poftea, mă învinui că l-am descântat: «Ai să intri şi tu sub satâr, vrăjitoareo!»

striga la mine, dar n-avea nici curaj şi nici putere să cheme călăul. L-am împăcat cu o samă de boieri cu care se certase. Numai că boierii nu credeau în cuminţirea zărghitului. Mulţi n-aveau încredere nici în mine, deşi pe părintele meu îl numărau printre marii înţelepţi ai acestui popor. Li se părea chiar că aş fi împrumutat ceva din satanismul lui. Şi n-au încetat să-l urască şi să râvnească a scăpa de el. De noi!”

Nu i-am spus Stanei, dar, în Cetatea Neamţului, unde ne desfătam cu Petru vodă, având în faţă o cană cu vin şi povesteam blând, moldoveneşte, un căpitan ne-a spus că, aflând despre uneltirea boierilor împotriva lui Ştefăniţă, armeanca Nuvart a lăsat pruncul în sama părinţilor şi a galopat spre Hotin. Şi poate dacă nu i se poticnea calul pe drum, frângându-şi un picior, mântuia zilele lui Ştefăniţă. Dar, atunci, capul Stanei ar fi fost azvârlit de pe zidurile Hotinului în valurile Nistrului, hrană la peşti.

Aşa, cu Stana şi cu Ştefăniţă.

Când dădui s-o dojenesc, a răcnit:

„Taci! Că pentru tine am făcut tot ce-am făcut!”

Mă uitai la dânsa cu spaimă; lăsă privirile în jos: „Mă călugăresc, la Govora; voi fi monahia Sofronia. Ai auzit? Ţine minte şi căieşte-te!”

În ferestre băteau sfioase zorile.

Măria-sa tăcu, aşteptând parcă să sune de şase ori orologiul în turn, însemnând încheierea celui de al doisprezecelea ceas şi cel de pe urmă al fiinţării noastre.

Se ridică în picioare.

Coconul Vlad i s-a lipit de piept şi, privindu-l cu înlăcrămare, a întrebat iară, încă mai nedumerit:

— Dar eu tot nu pot pricepe de ce te urgisesc, tată? Care-i vina măriei tale? Fă-mă să înţeleg!

— Cred că vina mea, fiule, vina cea mare, ca şi marele meu merit, se numeşte războiul cu sultanul, pentru libertatea ţării. Spuneam că în mare taină m-am înţeles cu Petru vodă Rareş şi urma să ne întovărăşim cu Ioan Zapolya ca, acum când Soliman sultan porneşte împotriva Vienei, să-l levim în coasta dreaptă, în câmpia ungară, ţâşnind din Munţii Banatului şi din cei Apuseni, din cetăţile Timişoara, Arad şi Oradea, cu treizeci de mii călăreţi şi cincizeci de mii pedeştri. De asemenea plan am ştiut numai eu şi Petru voievod; iar când m-am întors la Târgovişte l-am mărturisit şi lui Neagoe spătarul din Periş. Trebuia, fiindcă pe el îl trimisei în solie tainică la Zapolya, la voievozii din Banat şi Maramureş.

Când, în luna noiembrie, Hans Benkner veni la noi pentru treburi de negoţ, mi-a dat a-nţelege că şi el ştia, poate de la Zapolya. Dar cred că om ca dânsul, care-şi apără cetatea cu tot atâta dăruire ca şi mine cel hăituit şi urgisit pentru patima dreptăţii şi a libertăţii, n-ar fi putut să mă vândă.

Spuneam că de-o vreme, adică de prin octombrie, s-au stârnit urât negurile intrigilor în juru-mi.

Într-o zi, aflându-ne într-o poiană de pe Muntele Cozia, în popas şi ospăţ, după o vânătoare, doi boieri dăneşti mă ispitiră asupra gândurilor mele tainice.

Nu mi-a plăcut nici întrebarea, nici glasul, nici locul unde mi-o puneau. Gândii: Ce faci când oamenii cu care porneşti la drum nu-s convinşi că ajung la ţintă? Ba, mai mult, chiar Neagoe din Periş pogorî spre mine cu sfat întrebător:

„N-ar fi mai bine să stai liniştit, măria-ta? Să-ţi plăteşti haraciul, tributul tihnei şi al păcii, acela cu care de când e lumea, mielul e dator lupului?"

I-am zis, cu supărare: „Lupul ia de la miel, precum bine ştii, nu numai lâna tribut, ci şi blăniţa şi carnea, adică viaţa".

Ci el m-a pocnit iară:

„Dar dacă rămâi singur, măria-ta?"

Deşi soarele abia scăpătase de amiază şi era destul de cald, m-au scuturat fiori reci. M-am uitat la cer şi, oftând, l-am întrebat:

„Spătare Neagoe, vezi steaua ceea?"

„Nu… Ce stea, măria ta? Ziua pe cer nu se văd stele".

„Bine, am surâs eu. Cât timp voi fi singurul care o vede, dă-mi voie să-mi urmez calea, fără a asculta bâiguielile, bârfirile şi împotrivirile orbilor… Ai înţeles, vel spătare?"

Pilduirea asta l-a cam pus pe gânduri. Mi-a dat dreptate şi mi s-a juruit ascultător, rugându-mă să nu mă supăr pentru asemenea bâiguială.

Peste câteva zile mi-a spus că, de astă primăvară, de când am schimbat sfatul domnesc şi mi-am ales mai mulţi sfetnici dintre dăneşti, unii drăculeşti poftitori de dregătorii şi potrivnici împăcării între neamuri, se depărtează de mine, de casa mea.

„Nu cumva se pleacă duşmanului? am întrebat. Nu cumva Drăgan, cumnatul domniei tale şi vărul meu, trecând Dunărea la Mehmet-beg, îi momeşte cu tocmirea paşalâcului?”

A sărit în sus, ca ars. Mi-a zis zănatec şi închipuit.

L-am oprit:

„Spătare, nu uita că-ţi sunt domn şi nu pot îngădui să-mi vorbeşti ca atunci când copilandru eram şi mă învăţai să vânez prin codrul Vlăsiei. Hotărât sunt, dacă-l prind pe Drăgan să-l dau în sama călăului!”

A stat, o clipă, în cumpănă, apoi s-a prefăcut a se bucura şi mă linguşi:

„În sfârşit, auzii din gura măriei tale cuvânt hotărât! Cuvânt de domn din neamul drăculeştilor. Dă-l… călăului! I se cuvine… O să te doară, că ţi-i văr prin înrudire. Va să plângă cumnată-mea, că i-ai trimis soţul pe lumea cealaltă, să stea la talpa iadului, între vânzătorii de ţară… Dar, măria-ta, se cheamă că ai să faci dreptate”.

„Şi domnia-ta unde crezi că s-a ascuns hicleanul?” l-am aţintit cu privirea. Iar el a suspinat:

„Ei, dacă aş şti… Bănui că nu-i la turci, ci pe la Craiova. Cercetez îndată”.

„Îţi poruncesc să mi-l aduci, grabnic! Îl simt duşman, vel spătare”.

L-am crezut, deci şi l-am trimis la Slatina, unde mi-am strâns o parte din oaste, gata, chipurile, s-o pornesc spre Vidin, cum era porunca lui Bali-beg ori s-o trec pe la Turnu Roşu spre Alba Iulia, cum cerea planul nostru cel tainic, şi s-o unesc cu cetele care ar fi venit pe Mureş, pe Someş, spre câmpia ungară.

Aşteptam doar momentul potrivit şi binecuvântat. Nădăjduiam şi aşteptam.

La drept vorbind, deşi eram cu totul dedat acestor lucrări, totuşi simţeam că, între ai mei, mai ales între drăculeşti, se încuiba iar molima dihoniei. Eu lucram pentru împăcare, ei se înverşunau întru vrajbă. Auzeam unele vorbe necuviincioase despre doamna Ruxanda: că aş fi intrat cu capul sub gingaşul măriei sale papuc. Că adevărata stăpână a ţării ar fi acum Despina doamna, care pregăteşte, din umbră, pedepsirea tuturor celor vinovaţi de uciderea lui Teodosie. Adică nimicirea lor. Chiar şi a unora dintre Craioveşti. Şi va să-i doboare prin spada mea, spadă drăculească. Că fetele lui Neagoe Basarab şi-au vândut sufletul satanei, ca să poată sări din noaptea surghiunului drept în soarele strălucit al domniei. Că nu numai Stana, ci şi Ruxanda umblă cu vrăji şi că soarta mea nu se osebeşte de a lui Ştefăniţă. Doar că nu mi-a sosit ceasul. Chiar Neagoe din Periş, la beţie, a zis:

„Trăim sub domnia celor trei muieri: Despina, Stana şi Ruxanda... Muierile lui Neagoe Basarab sunt strigoaice”.

Cu ajutorul tău, cavaler Antonie şi a lui Dragu, am aflat şi mai multe despre schimbarea la faţă a lui Neagoe din Periş şi a altora dintre drăculeşti. Ci nu i-am crezut aşa de primejdioşi. M-am mulţumit doar să-l scot din dregătoria de spătar. Iar când tu şi Dragu mi-aţi dat povaţă să poruncesc călăului să-l pună sub secure, pentru că el, Neagoe, l-a oploşit pe Drăgan din Merişani şi l-a trimis la Mehmet-beg ori

la Bali-beg să vină cu cete otomane împotrivă-mi, tot n-am crezut. S-au ocrotit unul pe altul, ca un ticălos pre alt ticălos şi împreună m-au trădat şi acum ei îmi pun capul sub secure.

Orb am fost şi nerod, crezând în cinstea hiclenilor şi închipuindu-mi că-s înconjurat numai de oameni cinstiţi. Greşii amarnic că mi-am trimis căpitanii de credinţă: Dragu, Tudor, Pătraşcu, Ilarie soli la Zapolya, la Petru vodă, la voievozii din Banat şi Maramureş, la Ferdinand şi la Veneţia, să-i înştiinţeze că se apropie primejdia cea mare: în primăvară, armia sultanului, în drum spre Viena, se va afla în pusta ungară, iară nouă bine ne va fi dacă am lovi-o şi, pe bucăţele, am strivi-o.

Şi încă mai amarnic, mai nătâng am greşit, când l-am lăsat pe Neagoe să se ducă la tabără, la Slatina, iar eu, cu câţiva slujitori am plecat, desfătarnic, la vânătoare.

Se spune că ocârmuitorul care crede minciunile şi nu vede făţărnicia sfetnicilor şi a slujitorilor este un nevrednic.

Dar cum sunt, o Doamne! acei sfetnici şi slujitori care nu văd, nu înţeleg că ocârmuitorul trăieşte doar pentru a sluji adevărul, dreptatea, omenia, libertatea şi-l doboară prin uneltiri scârnave şi-l pierd cu sabia?

În clipa aceea, de jos s-a auzit bubuitură de tun. Bomba a boncăluit şi a nimerit undeva mai jos, în stânca albă.

A doua însă a lovit în acoperişul chiliei, spărgându-l, zguduindu-ne şi împroşcându-ne cu

tencuială şi var. Şi, în clipele următoare, zeci de săgeţi cu smoală aprinsă au fulgerat văzduhul şi au căzut în ogradă, pe acoperişul de şindrilă al chiliei şi în podul spart de bomba tunului.

În scurt, s-au vâlvorit flăcările.

— Vai! a strigat stareţul, ardem aici, ca liliecii... Şi a ieşit afară, cumplit de înspăimântat. Măria-sa Radu voievod şopti, ca pentru sine:

— Ce pot dărui, Doamne, din inima mea, întru răscumpărarea greşalelor ştiute şi neştiute? Să dărui inima întreagă, adică viaţa?

S-a ridicat în picioare, drept, măreţ, frumos, senin, parc-ar fi primit cea mai înaltă solie.

Ci, în clipa aceea, ornicul din turn a început să bată cele şapte lovituri sortite şi ucigaşe.

Se împliniseră cele douăsprezece ore îngăduite.

Jos, vuietul, strigătele, zarva, urletele aţâţătoare la omor, sudălmile, batjocura şi ameninţările s-au înteţit ca la banchetul păgân al lui Sardanapal.

Măria-sa a ascultat cele şapte lovituri ale orologiului, clipind de şapte ori din pleoape; apoi şi-a strâns coconul la piept şi-a zis, cu glas stăpânit, aproape voios, ca atunci când, cu dârzenie, cuvânta ostaşilor pe câmpul de bătaie:

— N-am rostit, decât foarte rar, cuvintele teamă, spaimă, frică. Le-am socotit neprielnice, stârnitoare de suferinţi şi chiar ucigătoare, înainte de a fi ucis. Ştiu că Neagoe Basarab învaţă că „omului viteaz toţi oamenii îi sunt într-ajutor, iar omului fricos toţi oamenii îi sunt duşmani, şi încă şi de ai săi este gonit şi batjocorit şi hulit”... Cred în învăţătura asta

chiar şi în clipa când o parte din viaţa mea a şi coborât în nefiinţă, împreună cu faima şi cu demnitatea de fiu al acestui neam, drept, cinstit şi omenos. Căci nu-mi este frică nici acum, când pentru mine totul se vălmăşeşte ca o trâmbă de uragan, iar stelele cad şi soarele se întunecă pentru vecie; nici acum când, deşi nu mă ştiu vinovat, iar foştii prieteni mă alungă, mă batjocoresc, mă hulesc şi cu iataganele morţii mă ameninţă; nici acum când uneltirile vărului meu, Turcitul, au izbutit să mă prindă în ucigaşa-i plasă; nici acum, jur! nu cred că legea, dreptatea, omenia vor pieri. Se vor găsi, totdeauna oameni hotărâţi să le apere şi chiar să se jertfească pentru biruinţele lor.

Fiule, dacă am deprins de la Neagoe Basarab învăţătură bună şi înţeleaptă, ţi-o rostesc şi ţie, s-o afli şi s-o ţii minte ca de la mine, rostită în aceste clipe de pe urmă. L-a întrebat Aristotel filosoful, pe ucenicul său, pe împăratul Alexandru: „Cu ce ai biruit şi ai cucerit lumea toată”? Şi răspunse Alexandru zicând: „Cu trei lucruri am biruit eu lumea toată: întâi cu cuvântul adevărat, al doilea cu judecată dreaptă, al treilea cu dărnicia, căci n-am strâns avuţie, ci am miluit slugile şi oştenii. Iar ei, pentru mila cu care i-am miluit, nu şi-au cruţat viaţa înaintea mea. De aceea am biruit lumea toată”...

Eu am urmat acest sfat, socotindu-l bun, deşi n-am gândit a cuceri lumea, ci doar să-mi apăr ţara şi neamul.

Dar văd că am greşit undeva. Unde? Nu ştiu, încă, prea bine. Poate pentru că n-am dibăcit

prefăcătoria, minciuna, făţărnicia, şarlatania unora. Ameţit de măreţia gândurilor mele, m-am trezit încâlcit într-o ţesătură nemernică de cuvinte amăgitoare, viclene, hulitoare, greşite, numai bune să ascundă trădarea. Pătimesc moarte silnică din mâna prietenilor şi a rudelor pentru că vrui ţară slobodă, pentru că mai cred că oamenii pot fi oameni.

Te încredinţez, o fiul meu, că am inimă de flacără şi lumină care nu se va preface niciodată în scrum şi cenuşă.

Ştiu: cronica e foarte nedreaptă cu cei învinşi; va scrie doar atât: a domnit ani şapte şi a pierit ucis de nişte răzvrătiţi, la vârsta de ani treizeci şi trei.

Ci eu, în gândurile mele cele mai înalte, nu sunt învins, ci numai ucis. Căci gândurile mari şi luminoase zămislite în cugetul meu, trăiesc şi dincolo de moartea mea pentru că le gândeşte şi le îmbrăţişează tot norodul. Gândurile mari rodesc lumină în cugetul celor mulţi, în veac de veac.

O, dragul meu fecioraş, zgomotele, urletele, cuvintele de ocară în turceşte îmi arată ca, în adevăr, nu mai aflu scăpare: slugile lui Mehmet-beg sunt la poarta Cetăţuii.

Nădăjduiesc însă că pe tine te vor cruţa: ochii copiilor tocesc şi colţii şi ghiarele fiarelor.

Iar trupul meu să-l aşezaţi în ctitoria de la Curtea de Argeş. Şi rog pe cei ce vor veni după mine să păstreze neîntinat acel mic lăcaş de odihnă şi casa oaselor mele să rămână neclintită. Măcar acolo să am odihnă. Că de-ajuns îmi este zbuciumarea celor

treizeci şi trei de ani, câţi m-am zbuciumat în această viaţă amarnică, dar mult îndrăgită de mine…

Fiecare cuvânt al voievodului mi se încrusta în minte şi mi se pecetluia în inimă, cu fiecare izbire de ciocan de ornic în doagă de clopot de aramă: una, două, trei, patru, cinci, şase, şapte… Ascultându-l pe voievod şi eu şi coconul, faţa-n lacrimi ne-o scăldam. Şi măcar că acel ciocan-pecete s-a oprit, în zvonul răsfirat între ziduri, eu tot am mai numărat, în şoaptă, până am zis doisprezece.

Când măria-sa a tăcut, iată că şi flăcările, cu pocnete de spaimă, au cuprins acoperişul de şindrilă al chiliei, umplând curtea Cetăţuii cu fum şi lumină roşie, ca o gură de iad, deschis spre cerul încărcat de nouri, prin care zorii se străduiau să răzbată.

Ceasul al treisprezecelea şi cel din urmă

Măria-sa nu suferi înlăcrămarea noastră. A înşfăcat buzduganul de pe masă şi, cu coconul de mână, a ieşit din chilie. A privit, o clipă, întinderea pârjolului, apoi şi-a călăuzit feciorul în schit, socotind că acolo nu vor cuteza să facă omor.

Căţăraţi, cu frânghii, zeci de potrivnici, cei mai mulţi delii fioroşi, au sărit peste ziduri, din mai multe părţi deodată, umplând curtea strâmtă cu chipuri înduşmănite, cu priviri scapărând de ură, cu luciri de iatagane şi cu duhoare grea de sudoare şi dubeală, cu răsuflări flămânde de omucidere.

Măria-sa s-a aşezat în uşa schitului şi, cu

buzduganul, a doborât doi dintre atacatori. Apoi s-a tras înăuntru. Eu am rămas afară, nevolnic, înconjurat de iatagane şi suliţi, cumplit înţăpoşate spre pieptul şi spatele meu.

Pe poarta sfărâmată au pătruns, în clipele acelea, Drăgan vel postelnic şi Neagoe spătarul, încotoşmăniţi în dulămi

171

de lup sur, cu cuşme de vulpe roşcată, cu săbiile gata de bătaie, şi strigând:

— Unde-i câinele?... Şi tu, ce aştepţi de nu răspunzi? Vei împărtăşi soarta nesăbuitului tău stăpân. Unde-i? Spune odată!...

Un slujitor făcu semn să intre în schit.

— Acolo?! se miră. S-a ascuns sub prapur? A lepădat scutul şi-a luat patrafirul? a rânjit şi m-a tras după dânsul pe uşa scundă, spartă de izbirile deliilor.

După cele patru sau cinci leşuri prăbuşite pe lespezi, în licărirea celor două candele de la iconostas, am înţeles că măria-sa, neînfricatul, s-a bătut până în altar.

Acolo deliii parcă nu cutezau sa intre.

Venit din urmă, Drăgan urlă să se clatine catapeteazma:

— Spargeţi uşile! Ce mai aşteptaţi? Ori vă temeţi de... sfânta cruce, păgânilor?

Izbite cu umerii, cu picioarele, uşile se prăbuşiră.

În licărirea torţelor intrate în schit, zării că voievodul avea încă buzduganul în mână; dar n-a mai avut răgaz să-l folosească: o suliţă l-a străpuns,

din spate.

Cu suliţa înfiptă în trup, s-a răsucit spre stânga să-şi ocrotească feciorașul.

Dar, în clipa aceea, un iatagan i-a retezat capul.

S-au prăbuşit amândoi, voievod şi cocon, tată şi fiu, lângă masa altarului, lac de sânge făcând în jur.

Şi pe zid au împroşcat stropi de sânge, pe faţa, pe bărbile, pe straiul sfinţilor şi mucenicilor zugrăviţi cu stângăcie.

Dar oricât de stângaci, mie mi s-a părut că, în încremenirea lor, ne aruncau priviri de spaimă, mustrare şi blestem.

Priveliştea asta m-a răpus mai usturător şi mai cu groază decât sutele de iatagane răpezite asupră-mi în zecile de bătălii în câte l-am însoţit pe măria-sa. Am căzut în genunchi şi am cerut să mă dea şi pe mine morţii, acolo, în naosul schitului.

— Ei, nu! a răcnit Drăgan, scos din fire. Ne trebuieşti! Eşti ştiutor a multe taine din viaţa acestui tâlhar.

Împins afară de acei ucigaşi, n-am mai văzut nimic. Între suliţi, m-au coborât din Cetăţuia, m-au purtat spre miazănoapte şi m-au închis în schitul din Ostrovul Călimăneştilor.

După trei zile au venit câţiva trimişi ai lui Drăgan şi m-au ispitit, cu biciul şi cu fierul înroşit, să destăinui unde-şi ascunsese Radu voievod averile. Dar în darn mi-au spârcuit spinarea şi mi-au ars tălpile: n-am avut ce le spune. Averea măriei sale era mult mai bine cunoscută lui Neagoe spătarul din Periş, care a fost şi vistier al ţării, decât mie, care

toată viaţa am trăit ca pasărea cerului, cuibărită şi odihnită într-un arbore cu mireasmă minunată, cum era sufletul lui Radu voievod de la Afumaţi.

Îmi mai amintesc acum că măria-sa a zis cândva, poate în ceasul al treilea al mărturisirii sale:

„Nu sunt numai un om care crede în iluzii şi-i place să aibă iluzii, ci sunt, mai cu samă, voievodul care crede că iluziile, adică nălucirile cele bune şi frumoase pot fi şi aievea. Cei care au râs de mine şi cei care vor să mă ucidă, nerozii, nepricopsiţii, orbii ori robiţii patimei aurului, habar n-au că batjocura lor îmi însuteşte puterile, răbdarea, credinţa şi că, prin nelegiuitul lor omor, îmi luminează faptele, îmi sporesc măreţia şi-mi înveşnicesc numele. Ucizându-mă îmi asigură nemurirea”...

Aici sfârşeşte letopiseţul lui Radu voievod de la Afumaţi, ticluit după spovedania măriei sale, rostită în cele douăsprezece ceasuri, cât stăturăm împresuraţi în Cetăţuia de lângă Râmnicul Vâlcea.

Dar bănuind eu că doriţi a ştire ce s-a mai întâmplat cu celelalte nume pomenite aici, scriu, scurt, cum şi cât am ştiut şi eu despre dânsele.

Mai întâi despre mine. În schitul din Ostrovul Călimăneştilor am zăcut închis mai bine de un an. După ce mi s-au tămăduit rănile schingiuirilor, stareţa Fevronia, suflet milos, mi-a adus, pe ascuns, hârtie, pană şi cerneală şi mi-a turnat, cu bunăvoinţă şi dragoste, undelemn în candelă, să am lumină. Că am scris mai mult noaptea, cu ferestruica înfundată, să nu vadă straja că scriu

neîngăduit letopiseţ.

Doamna Ruxanda a sosit la Râmnicul Vâlcea, cu straja ei, în ziua de 4 ianuarie 1529, pe la prânz. Mult prea târziu: Neagoe şi Drăgan trimiseseră, de patru ceasuri, la Istanbul, frumosul şi bărbătescul cap al domnescului ei soţ.

Jelind cu lacrimi amare a aşezat trupul ucisului în pronaosul ctitoriei de la Curtea de Argeş: încă un trup descă-păţânat, în oropsitele şi dureroasele morminte ale acestui neam călcat în picioare şi nefericit. Adică două, cu al coconului. Căci şi pe dânsul l-au tăiat nelegiuiţii, tot acolo, în altarul schitului.

Ci zic: Vai de acei pretinşi ocârmuitori care-şi dovedesc credinţa faţă de un stăpân vremelnic, cu capete de voievozi neînfricaţi şi de coconi neprihăniţi. Şi ucigaşii aceia aveau neobrăzarea să-l învinuie pe măria sa de moartea lui Teodosie…

I-a fost dat lui Radu voievod de la Afumaţi să îndure moarte de martir, ucis fiind chiar în altarul bisericuţii cu hramul arhanghelilor Mihail şi Gavril, aşa că la noi şi chipul sfinţilor este stropit cu sângele celor ucişi din porunca tiranilor stăpâni.

Poate fi o mai păgână batjocură şi nelegiuire?

Aflai, de la stareţa Fevronia, că sfada dintre dăneşti şi drăculeşti a mai pricinuit încă un omor: un domn Basarab, pus de dăneşti, ucis a fost tot de Neagoe şi Drăgan.

Doamna Ruxanda s-a tras spre Sibiu, lângă doamna Despina. Nu ştiu dacă trebuie să cred ceea ce se şopteşte printre călugăriţe, că doamna Stana

ar fi împiedicat-o pe Ruxanda a ajunge la Râmnicul Vâlcea. Să fi ştiut şi ea despre acea răzvrătire? O dragoste neîmplinită să fi aprins satanismul în ea şi să nu-i fi ajuns un singur omor?

Nu cutez a da răspuns.

Neagoe şi Drăgan au ocârmuit ţara până când a sosit de la Istambul Moise vodă, fiul lui Vladislav cel ucis de Pârvu banul Craiovescu; a intrat în ţară pe la Giurgiu, sprijinit de cete otomane, aşa cum şi-au făcut nenorocit obicei o samă dintre domnitorii nevrednici, precum Mihnea cel Rău şi alţii, pe care nu-i mai scriu. Acest Moise vodă i-a trimis, în vara anului 1529, pe Neagoe şi Drăgan cu oaste împotriva Braşovului, ca din partea otomanilor. Dar atacul împotriva Vienei din toamnă n-a izbutit şi Soliman sultan s-a retras spre Buda, înfrânt. Acum s-a văzut câtă dreptate au avut Radu vodă şi Petru Rareş, în planurile lor de a lovi, cu o sută de mii de ostaşi, armia otomană în câmpia ungară, pornind de pe Someş, Tisa şi Mureş, până la Dunăre.

Acum, în asemenea împrejurări, Zapolya s-a ridicat împotriva lui Ferdinand care umbla să-i smulgă coroana Ungariei, făgăduită de sultan. Oştirile lui erau gata să se încaiere cu oătile oraşelor săseşti. A venit însă vornicul Grozav, cu moldovenii lui Petru Rareş şi i-a zdrobit pe ferdinandişti la Feldioara. Aşa l-a ajutat pe Zapolya să rămână voievod, iar Rareş s-a înstăpânit pe mai multe cetăţi din Transilvania. Ferice de el! Îl laud din toată inima şi iar plâng uciderea lui Radu voievodul de la Afumaţi.

Neagoe şi Drăgan, ucigaşi şi făcători de domni, avură soarta meritată. Moise vodă, bănuindu-i uneltitori împotrivă-i, i-a poftit la nunta surorii sale cu Barbu Craiovescu, şi când petrecerea era în toi, i-a dat în sama călăului, făcându-le moarte pentru moarte.

Opresc cronica aici, sătul a mai povesti omoruri.

Mai trec doar, în strai de slove rotunjite cu pana, scriitura de pe lespedea de mormânt a măriei sale Radu voievod de la Afumaţi. Meşterul pietrar, aşa cum i-a poruncit doamna Ruxanda şi l-am povăţuit eu, l-a sculptat călare pe Şoiman, falnic, cu mantia în vânt şi buzduganul întins înainte, spre duşman. Pe câmpul lespedei, cu multă podoabă tivit, am ticluit pisania asta, după izvodul scris în inima şi în mintea mea, care l-am slujit pe măria-sa din tinereţe, cu mare credinţă, până în clipa cea de pe urmă.

Şi o adaug aici şi pentru că mi se pare o zicere pe scurt în douăzeci de şiruri, aceea ce ne-a povestit în douăsprezece ceasuri şi eu am scris în aceste multe file:

„Răposat-au robul lui Dumnezeu şi mult milostivul Ioan Radul, mare voievod şi domn a toată ţara Ungro-Vlahiei şi al părţilor dunărene, fiul marelui, preabunului Radu voievod în anul 7037, luna ghenarie, 4 zile, cursul soarelui 7, îndicaţio 3".

Apoi, ca şi cum însuşi ar fi vorbit:

„Spre ştire să vă fie vouă războaiele ce am purtat: 1. cu agarienii, 2. la Gubavi, 3. la satul Ştefeni, pe Neajlov, 4. la Clejani, 5. la Ciocăneşti, 6. la cetatea

Bucureşti, 7. la Târgovişte, 8. la râul Argeşel, 9. la satul Plata, 10. la Alimăneşti pe Teleorman şi 11. cel mai iute şi cel mai vârtos din toate războaiele la Grumazi (cu şapte sangeacuri), 12. la Nicopole, 13. la Şiştov, 14. sub Cetatea Poienarilor cu ţăranii, 15. la Gherghiţa, iar 16. la Bucureşti, 17. la oraşul Slatina, 18. la Cetatea Bucureştilor cu Vladislav vodă, 19. la Rucăr, 20. la Didrih (Giurgiu).

Atunci am fost dăruit de Dumnezeu cu împărăţie şi schiptru, m-am încins iar cu brâu şi cu porfiră şi cu cunună m-am încoronat şi cu cinste, bogăţie şi cu multă mărire de dor aducătoare şi cu mulţimea oştirii fiind încongiurat şi multora am întins mâna de ajutorinţă, la toţi am răspândit mila, iar acum zac într-un singur mormânt singur, aşteptând glasul Arhanghelului, cea mai de pe urmă trâmbiţă, a toatei lumi înviere, a stihielor premenire, şi rog pe cei ce Dumnezeu va voi să vină după noi să păstreze acel mic loc de odihnă şi casa oaselor mele ca să fie neclintită”...

Ce lung pomelnic de bătălii şi fapte! Pomenindu-le, eu aud glasul trâmbiţei şi tropotul cailor, strigătele luptătorilor şi sunetul iataganelor, pocnetele buzduganelor în scuturi şi-n scăfârliile încoifate ale duşmanilor, scrâşnetul de durere şi gemetele de pe urmă ale morţilor.

În şapte ani de domnie, Radu voievod de la Afumaţi a săvârşit atâtea isprăvi câte nu încap pe lespedea mormântului şi nici chiar în acest letopiseţ-ceaslov, dacă se poate spune aşa, scris la lumina candelei în schitul din Ostrovul Călimăneştilor şi

încredinţat prea bunei stareţe Fevronia, să-l ascundă până la vremea când oamenii îl vor putea ceti, fără primejduirea vieţii. Ci, copiind aici slovele de pe lespedea de marmură, îmi amintii încă un cuvânt al măritului voievod care, uitat fiind a-l trece la locul şi momentul când l-a rostit către drag coconul său Vlad, îl scriu aici. A zis:

„Ascultă, fiul meu: oare credinţa noastră că uriaşa împărăţie a sultanului va putea fi, totuşi, înfrântă prin vrednicia şi jertfa noastră, nu alcătuieşte însăşi nebiruita noastră dorinţă de a trăi? Nădejdea ne ţine sus, în plutirea peste dureri, precum aripile pe şoim. Ce-au făcut Mircea ori Iancu Corvin sau Ştefan de la Moldova? Au crezut, au nădăjduit şi s-au bătut pentru biruinţa credinţei în libertate... Şoimul îşi apără cuibul cu pliscul şi cu ghiarele, cu aripile şi cu zborul spre cele mai înalte ceruri ale dorului de dreptate, libertate şi omenie”...

Ci aici închei de istov şirurile cronicii poruncită şi spovedită de măria-sa în cele douăsprezece ceasuri de ispaşă, cât stăturăm împresuraţi în Cetăţuia.

Nădăjduind că n-am greşit prea mult şi prea rău, că n-am uitat prea multe din cele vrednice a fi scrise, eu slujitorul de credinţă al măriei sale Radu de la Afumaţi, voievodul fără teamă şi fără prihană, iscălesc: Cavalerul Antonie Cînde.

Şi pun pana jos, rugându-mă fierbinte pentru sănătatea celui ce va găsi această cronică tăinuită la Prislop, o va citi cu luare aminte, o va copia ori va binevoi s-o scrie cu tiparul, întru bucurarea câtor mai mulţi cititori din veacul acesta şi din toate

Lei 10,50